DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS

MOLNÁR ÁKOS

Budapest

2017

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
Hadtudományi Doktori Iskola

AZ ÚTI OKMÁNY SZEREPE A HATÁRFORGALOM ELLENŐRZÉSÉBEN

Készítette:
Molnár Ákos
rendőr őrnagy

Témavezető:
Prof. Dr. Fórizs Sándor
ny. rendőr dandártábornok
egyetemi tanár, CSc

Budapest
2017

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS 6
A TÉMAVÁLASZTÁS INDOKLÁSA 9
TUDOMÁNYOS PROBLÉMA 11
HIPOTÉZISEK 13
CÉLKITŰZÉSEK 14
KUTATÁSI MÓDSZEREK 16
A TÉMA TUDOMÁNYÁGI BEHATÁROLÁSA 17
ELVI MEGFONTOLÁSOK 17
1. AZ ÚTI OKMÁNYOK FEJLŐDÉSTÖRTÉNETE 19
1.1. Az úti okmányok története 19
1.2. Határforgalom-ellenőrző szervek tevékenységének története Magyarországon (1867-1989) 35
1.3. Nemzetközi szabványosítás, avagy az „ICAO 9303" ajánlás története 41
1.4. A hazai határforgalom-ellenőrzés változása a schengeni térséghez csatlakozás hatására 48
Az 1. fejezet összegzése és következtetések levonása 59
2. AZ ÚTI OKMÁNY JOGI, TÁRSADALMI SZEREPE 60
2.1. Úti okmány hamisítások főbb jellemzői 60
2.2. Az úti okmányok büntetőjogi védelme Magyarországon 62
2.3. Büntetőjogi védelem, nemzetközi kitekintés 68
2.3.1. Egyesült Királyság 68
2.3.2. Franciaország 69
2.3.3. Németország 70
2.3.4. Törökország 72
2.3.5. Izrael 73
2.3.6. Szíria 74
2.4. Migrációelméleti hatások 76
2.5. Az úti okmányokkal kapcsolatos jogsértések alakulása 85
2.5.1. Hazai tendenciák 85

2.5.2. Nemzetközi folyamatok....93
A 2. fejezet összegzése és következtetések levonása....97
3. AZ ÚTI OKMÁNY BIZTONSÁGI JELENTŐSÉGE....98
3.1. A terrorizmussal összefüggő tendenciák....98
3.2. Személyazonosítás....113
3.3. Fiktív úti okmányok....121
3.4. Legismertebb fiktív okmányok....123
3.4.1. Egy ausztrál magánállam: Hutt River....124
3.4.2. „Világútlevél”....125
3.4.3. Belize avagy Brit Honduras....126
3.4.4. Sealand Hercegség....127
3.4.5. „Új Szlovén Művészet”....129
3.4.6. Kagyló Köztársaság....130
3.4.7. Lovagrendek....131
3.5. Második útlevél vásárlása és üzleti letelepedés....134
3.6. Célkeresztben a biztonsági okmányok a visszaélések új tendenciái....142
Az 3. fejezet összegzése és következtetések levonása....150
4. VÉDELMI RENDELKEZÉSEK....153
4.1. Védelmi fejlesztési eredmények és lehetőségek....153
4.2. Elektronikus okmány-nyilvántartó rendszerek....159
4.2.1. Eredeti és Hamis Okmányok Egységes Európai Képarchiválási Rendszere....160
4.2.2. Eredeti Személyazonosító és Útiokmányok Online Nyilvántartása....161
4.2.3. Nemzeti Komplex Okmánynyilvántartó Rendszer....162
4.2.4. Hálózati Elektronikus Dokumentációs Információk....168
4.3. Eltulajdonított és elveszett úti okmányok adatbázisa....170
4.4. Hazai okmányfejlesztési eredmények....171
4.4.1. A magyar biometrikus útlevél fő jellegzetességei....171
4.4.2. A magyar elektronikus személyazonosító igazolvány....172
4.4.3. A személyazonosító okmány külföldi példái....175
4.4.4. Példa úti okmányok részleges kiváltására irányuló fejlesztésre....176
A 4. fejezet összegzése és következtetések levonása....181
5. A VIZSGÁLAT EREDMÉNYEINEK BEMUTATÁSA....183

5.1. Interjúkészítés a kutatási célokkal összefüggésben.....183
5.2. Az interjúkérdésekre adott válaszok összefoglalása, megállapítások.....200
Az 5. fejezet összegzése és következtetések levonása.....202
ÖSSZEGZETT KÖVETKEZTETÉSEK.....204
TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK, AJÁNLÁSOK.....206
A tudományos eredmények gyakorlati hasznosíthatósága.....207
Elvi ajánlások, európai uniós szinten.....207
Gyakorlati ajánlások, európai uniós szinten.....208
Elvi ajánlások, nemzeti szinten.....209
BEFEJEZÉS.....211
ZÁRSZÓ.....212
IRODALOMJEGYZÉK.....213
A SZERZŐ PUBLIKÁCIÓS JEGYZÉKE.....234
SZAKKIFEJEZÉSEK, ÉRTELMEZÉSEK.....235
TECHNIKAI RÖVIDÍTÉSEK.....239
MELLÉKLETEK.....242

„Habár az útlevélnek napjainkban, midőn a költözködés és a forgalom szabadsága majd minden államban elismerést nyert, nincs meg többé az a jelentősége, melylyel az akkor birt, midőn még a nemzetek közti érintkezés mindenféle korlátoknak és zaklató rendőri ellenőrzésnek volt alávetve, mégis mint a személyazonosság és állampolgárság igazolására szolgáló okmány még jelenleg is kiváló fontossággal bir, minélfogva úgy az egyes állampolgároknak, mint magának az államnak is érdekében áll, hogy az útlevél elnyerésének feltételei és módozatai, a hatóságok illetékessége szabatosan megállapíttassék, s az egész útlevélügy megfelelően szabályoztassék."[1]

BEVEZETÉS

A biztonság és a védelem, mint tudományos eszközökkel vizsgálható fogalmak összefüggenek egymással. A biztonság kiemelten fontos alkotóeleme a védelem, de rendelkezik jogi, technológiai, technikai, információs tartalommal is. A biztonság vonatkozhat egyénekre, közösségekre, földrajzi helyekre, államokra, a védelem pedig a biztonságos állapot fenntartására irányuló tevékenység.[2]

A XX. század kezdetétől az életszínvonal emelkedésével, a turizmus kiterjedésével, a légi- és vasúti közlekedés térnyerésével, illetve a migráció több hullámban való megvalósulásával a határforgalom ellenőrzését végrehajtó szervek új kihívásokkal szembesültek. Az ellenőrzés központi eleme az úti okmányok törvényes, gyors, és hatékony ellenőrzése. A vázolt törekvés megvalósítása során központi rendezőelvnek a biztonságot és a védelmet tekintem.

„*A biztonság olyan állapot, amelyben a fenyegetések, veszélyhelyzetek feltárásra kerültek, és ki lettek dolgozva azok a megelőző, védelmi, elhárító, felszámoló intézkedések, amelyek kizárják, akadályozzák, enyhítik, helyreállítják a bekövetkezett*

[1] Részlet az útlevélügyről szóló 1903. évi VI. tc. miniszterelnöki indoklásból. Képviselőházi irományok, 1901. VII. kötet, 198. sz. melléklet. https://hungaricana.hu/hu/ Letöltés ideje: 2017. 09.28.
[2] GAZDAG Ferenc (2013): A biztonsági tanulmányok alapjai. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest – pp. 17-18.

káros hatások következményeit, valamint ezek végrehajtásához rendelkezésre állnak a megfelelő tervek, modellek, felkészült erők, eszközök."[3]

E téma keretei között a biztonság fogalmát azonban szűkíteni szükséges a komplex biztonság egyik elemére, a határbiztonságra. A biztonságos, országok közötti mobilitás egyszerűsített alapfeltétele, hogy az utas hitelesen tudja igazolni önmagát, állampolgárságát, és ne jelentsen veszélyt a befogadó ország közrendjére, közbiztonságára, közegészségügyére, nemzetbiztonságára. A védelem közvetítője tehát ebben az esetben maga az úti okmány.

Amióta olyan hivatalos okmány, irat létezik, amely tulajdonosát vagy felhasználóját valamilyen joggal, kötelezettséggel ruházza fel, azóta létezik a visszaélésekre irányuló közvetlen szándék is. A ma élő emberek élete az okmányokhoz, iratokhoz, értékcikkekhez szorosan kötődik, ebből következik, hogy a csalárd elkövetési módok is elsősorban ezekre terjednek ki. Az okmányvédelem területén dolgozó hazai és külföldi hatóságok fő feladata maximálisan megnehezíteni a hamisítást, az illegális okmányok készítését valamint biztosítani a gyors felismerés és azonosítás lehetőségét. Ezzel az igénnyel összefüggésben fogadta el az Európai Tanács az ún. Tamperei (1999-2004)[4], Hágai (2004-2009)[5] és Stockholmi (2010-2014)[6] programokat a szabadság, biztonság és jog térségére vonatkozó tennivalókról, ezen belül pedig kiemelte az okmányhamisítás elleni közös fellépés jelentőségét is. Fontos uniós törekvés tehát, hogy az úti okmányok hamisításával összefüggő szervezett bűnözés, terrorizmus és illegális bevándorlás elleni harc kapcsán egységes és hatékony technikai koncepció szülessen.

A kitűzött cél uniós szintű szabályozások és a biztonságot, okmányvédelmet erősítő közös intézkedések elfogadásával abszolválható. A nyilvántartások számára kívánt biztonság garantálásának egyik feltétele a közokiratok megbízhatósága. Egyének, csoportok migrációjához kapcsolódó úti okmányok, illetve azok hatósági ellenőrzései meghatározó szerepet töltenek be az érintett államok biztonságának garantálása érdekében. Magyarországon a rendőrség, külföldön a határellenőrzésért felelős hatóság

---

[3] ZSIGOVITS László (2012): A Nemzeti Közszolgálati Egyetem tudományos kutatói és pályázati kompetenciái a biztonság rendészettudományi dimenzióinak feltárása és művelése terén, Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIII., Pécs. – pp. 379-390.

[4] Tampere European Council 15 and 16 october 1999 presidency conclusions (http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm, letöltés ideje: 2017.02.27.)

[5] Hágai Program: a szabadság, a biztonság és a jog érvényesülésének erősítése az Európai Unióban. Az Európai Unió Hivatalos Lapja. - p. C 53/7

[6] A stockholmi program – A polgárokat szolgáló és védő, nyitott és biztonságos Európa. Az Európai Unió Hivatalos Lapja - pp. C 115/26-28.

egyik meghatározó feladata a határforgalom ellenőrzése, a határrend fenntartása, az illegális migráció kezelése. A tevékenység során az adott fegyveres rendvédelmi szerv mindenkori feladata az államhatár átlépéséhez szükséges feltételek meglétének, eredetiségének vizsgálata.

Az Európai Unió és ezen belül Magyarország állampolgárainak alapvető szükséglete, igénye, hogy biztonságban érezzék magukat, családtagjaikat. A migrációs hullámok erősödésével, a nemzetközi szervezett bűnözés térnyerésével, és nem utolsó sorban a terrorfenyegetések, terrortámadások fokozódásával ez a biztonság egyre nehezebben garantálható, de a technológiai vívmányok kihasználásával, az úti okmányokkal és visszaélésekkel kapcsolatos ismeretek terjesztésével, valamint a hatóságok együttműködésével ez a veszély ellensúlyozható.

A fentebb leírtakkal kapcsolatban felmerülhet, hogy a jövőben az egyes tények igazolására egyáltalán szükséges-e az úti okmányok klasszikus formája, az útlevél? Az úti okmányokkal vagy az ellenőrzés folyamatával, tartalmával kapcsolatos biztonsági fejlesztési lehetőségek és tervek nemzetközi szinten rendkívül széles skálát mutatnak. Ezek közül figyelemre méltó alternatíva kibontakozása zajlik például Ausztráliában, ahol a kormányzati elképzelések szerint nem lesz szükség hagyományos útlevélre. A Föld hatodik legnagyobb területű országában az ellenőrzés az utasok arc-, írisz- és ujjnyomat-azonosításával történne, amelynek eredményeképpen teljesen átalakul a határforgalom-ellenőrzés menete és tartalma. Tehát olyan egyedülálló személyazonosítási rendszer épülhet ki, amely a jövőben kiválthatja a hagyományos útleveleket és a személyazonosítást az utasok önállóan végeznék el. Ennek hatására az utasok döntő többsége gyorsan, a hatóságok közvetlen felügyelete nélkül léphet be vagy hagyhatja el az országot.[7]

Az úti okmány nélküli utazás tervezete forradalmi újítás lehet, de globális értelemben bizonyára nem megvalósítható, a Föld országainak rendkívül heterogén gazdasági helyzete, illetve a személyi adatok tárolásával, védelmével kapcsolatos komoly aggályok miatt.

[7] 'World first': Government moves to radically overhaul Australia's international airports (http://www.smh.com.au/federal-politics/political-news/world-first-government-moves-to-radically-overhaul-australias-international-airports-20170116-gtss5w.html Letöltés ideje: 2017.02.27.)

A TÉMAVÁLASZTÁS INDOKLÁSA

Értekezésem témája évek óta foglalkoztat, számos publikációban ismertettem a kutatásaim részeredményeit, fejtettem ki gondolataimat. Szándékom az, hogy az úti okmányok szerepét egészen újszerű megközelítésben vizsgáljam. A kutatási tevékenységem során nem találkoztam olyan forrással, amelyben az úti okmányok szerepét biztonság- és védelempolitikai, kriminológiai, kriminalisztikai és határrendészeti oldalról komplex módon közelítve, részletesen elemezték volna. A dolgozat elkészítése során törekedtem az úti okmányokat újszerű megközelítésben vizsgálni, mivel a szakirodalom kutatása és értékelése során azzal szembesültem, hogy a források jellemzően vagy az okmánytörténelemmel vagy okmányismereten belül taglalt biztonsági elemekkel, előállítással, nyomdatechnikai megoldásokkal, vagy a személyazonosítás kérdéskörével foglalkoznak. Az úti okmányok rendészeti, biztonságpolitikai összefüggései arra ösztönöztek, hogy kutatásokkal, elemzésekkel vizsgáljam az úti okmányok egykori és mai szerepét, jelentőségét.

Kontinensünk felé áramló migráció erősödésének hatására Európai Bizottság új módszerekkel igyekszik javítani az elektronikus dokumentumok biztonságát és a személyazonosító okmányok kezelését, sőt elfogadta azt az okmánybiztonsággal kapcsolatos cselekvési tervet is, amely a tartózkodási kártyák, a személyazonosító okmányok és az ideiglenes úti okmányok biztonságának fokozását szolgálja. A fenti intézkedés jelentősége megkérdőjelezhetetlen, hiszen a beutazni szándékozók személyazonosítása, ellenőrzése prioritást élvez – például ha a németországi, franciaországi befogadottak terrorjellegű támadásaira és egyéb köztörvényes bűncselekményeire gondolunk. Aggályos, hogy a döntéshozók hónapokkal a tömeges méretű migráció csúcsosodása, valamint megannyi erőszakos bűncselekmény elkövetése után határozták csak el magukat. Félő, hogy a szándék késői intézkedésnek bizonyul, hiszen ahogy Póczik Szilveszter fogalmazott: „a tömeges bevándorlás gyakran együtt jár illegális migrációs és emberkereskedelmi hálózatok, valamint új, kultúra-specifikus bűnözési formák és módszerek megjelenésével. Ezek széles skálán

variálódhatnak a kábítószerek használatán és kereskedelmén, újfajta erőszakos cselekményeken keresztül újfajta bűnszervezeti formákig."[8]

[8] PÓCZIK Szilveszter (2011): Nemzetközi migráció – biztonságpolitikai, rendészeti aspektusok. Kitekintés és reflexiók a nemzetközi migrációról. Új népvándorlás. Migráció a 21. században Afrika és Európa között. Pécs. – p. 39.

TUDOMÁNYOS PROBLÉMA

Az úti okmányok témakörével kapcsolatos tudományos probléma a bevezetőben ismertetett biztonsággal és védelemmel kapcsolatos gondolatsort folytatva merül fel. Ahogy Balla József is megfogalmazta: *„a biztonság fenntartásához és a szabad mozgás nyújtotta lehetőségek biztosításához elengedhetetlen, hogy mind az EU, mind a harmadik országok állampolgárainak személyazonossága kétséget kizáróan megállapítható legyen. A schengeni területen belüli szabad mozgás és tartózkodás térsége egy új típusú kihívásokkal érintett térséget is eredményezett, hiszen az illegálisan érkezők és tartózkodók mellett szükséges azon személyek kiszűrése is, akik legálisan érkeztek, de tartózkodásuk már illegálissá vált. A biztonság megkívánja, hogy mindenki azonosítható legyen, mind a schengeni külső határokon, mind a schengeni térségben.”*[9]

Az úti okmányok kapcsán azonban a legtöbb ma élő európai polgár elsősorban nem (csak) az útlevelekre gondol. Útlevél kiállításáért sok esetben nem jelentkeznek, ugyanis addig nem tartanak rá igényt, amíg utazásaik az Európai Gazdasági Térségen belülre[10] korlátozódnak, ott realizálódnak. Amíg az európai útlevelek jelentősége, szerepe az utóbbi években csökkent, úgy a személyazonosító igazolványok, mint úti okmány szerepe kétségkívül felértékelődött. A külföldre utazás korlátozásával is foglalkozó útlevélrendészet eredeti rendeltetése, hogy az állam érvényt tudjon szerezni büntetőhatalmának, azaz egy engedély nélküli külföldre utazás ne tudja akadályozni az igazságszolgáltatás menetét. Amióta azonban bővült az úti okmányok köre és személyazonosító igazolvánnyal is átléphetők egyes határok azóta a joggal való visszaélés lehetőségei is megnőttek, hiszen ennek az okmánynak a birtoklása a kiállító ország állampolgárai számára alanyi jogon biztosított.[11]

A harmadik országok állampolgárai ugyanakkor továbbra is érvényes útlevéllel hagyhatják el hazájukat, jelentkezhetnek belépésre egy másik ország területére. A jobb élet reményében tömegesen útra kelő migránsok, a személyazonosságukat, valódi szándékukat leplezni kívánó szervezett bűnözők, terrorszervezetek tagjai vagy velük

[9] BALLA József (2013): A biometrikus adatokat tartalmazó úti és személyazonosító okmányok biztonságnövelő hatása a határ- és közbiztonság alakulására. Doktori értekezés, Budapest - p. 7.
[10] Ide értve az Európai Unió tagállamait és Európai Gazdasági Térség nem uniós tagállamait, mint Svájc vagy Norvégia.
[11] NYITRAI Péter (2014): Rendészeti igazgatás, útlevélrendészet. Közigazgatási Jog 3. Magyar Közigazgatási Jog Különös rész, Miskolci Egyetem ÁJK. Miskolc - pp. 169-170.

szimpatizálók kapcsán az úti okmányok fogalma, szerepe és a velük való visszaélések okai, tendenciái egyre komolyabb figyelmet, hozzáértő és naprakész szaktudást követelnek meg a hatóságoktól. Az úti okmányok biztonságának garantálása fontos tényező a terrorizmus és a szervezett bűnözés elleni küzdelemben, amely hozzájárul a határforgalom-ellenőrzés és a migrációkezelés hatékonyabbá tételéhez. Az úti okmányokkal visszaélők céljaik elérése érdekében, változatos módszerekkel hatékonyan derítik fel a nyitva álló (jogi, technikai) lehetőségeket és jellemzően gyorsan alkalmazkodnak a változó körülményekhez. A modern technológiai vívmányok mellett a hatóságok közötti gyors információáramlás és együttműködés kiválóan szolgálhatja egy-egy ország, vagy országok közti szövetség érdekeit.

A kérdés az, hogy az úti okmányok - mint a személyek azonosításának, állampolgárságának és tartózkodásának megállapítását hitelt érdemlő módon segítő, támogató dokumentumok tudják-e megfelelően garantálni a biztonságot? Milyen irányban fejlődik az okmányvédelem annak érdekében, hogy a személyes adatok védelme mellett a köz- és nemzetbiztonság is garantálva legyen? Az úti okmányok több évszázados fejlődése fog-e inverz evolúciót eredményezni? Szükség van-e hagyományos értelemben vett útlevélre? Ha nem, akkor hogyan helyettesíthető az útlevél? Az úti okmányok ellenőrzése során milyen új módszerek, technikai eszközök rendszerbe állítása nyújthat magasabb fokú garanciát a biztonságra? A globalitás, a világfejlődési trendek, különösen az infokommunikációs technológia fejlődésének tükrében a bűnelkövetők részéről milyen veszélyek, fenyegetések kelhetnek életre? Hogyan ismerhetők fel a veszélyek és kezelésük érdekében milyen reakciók szükségesek a rendvédelmi szervek részéről?

HIPOTÉZISEK

A kutatási kérdésekhez kapcsolódóan négy hipotézist fogalmaztam meg, amelyek feltételezésem szerint újszerű eredményt hoznak. Hipotéziseim a következők:

1. Az úti okmányok történelmi és mai szerepe is szorosan összefügg azzal az állami igénnyel és elvárással, miszerint minden szuverén országnak joga figyelemmel kísérnie és ellenőriznie a területére érkezőket, az ott tartózkodókat vagy azt elhagyni szándékozókat. Az eddig meghozott intézkedések csak részben képesek garantálni a biztonságot.

2. Az úti okmány olyan történeti kategóriát képez, amelynek kialakulása és fejlődése szorosan összefügg a nemzetközi migrációval együtt járó biztonsági kihívások kezelésével. Azaz ha a migráció kapcsán kifejezett társadalmi, állami igény mutatkozik a fokozott biztonsági intézkedések alkalmazására, akkor az úti okmány alkalmazása és fejlesztése szükségszerű.

3. Az okmánynyilvántartó rendszerek – naprakészen tartásuk mellett – megfelelően szolgálják az okmányok azonosítását, hiteles ellenőrzését.

4. A biometrikus azonosítók széleskörű rendészeti célú alkalmazása és térnyerése ellenére az úti okmányok jelentősége belátható időn belül nem csökken.

CÉLKITŰZÉSEK

Kutatásaim, publikációim során tett megállapítások alapján azt tűztem ki célul, hogy rendszerező, adekvát megoldási javaslatokat is tartalmazó értekezést készítsek, amely tudományos alapot szolgáltathat az általam érintett és kifejtett, dinamikusan fejlődő szakterület további elemzéséhez és kutatásához is. Célkitűzéseim a következők:

1. Kiemelt, stratégiai célként határoztam meg elemzésekkel feltárni az úti okmányokkal történő visszaélések általános tendenciáit. Célom, hogy bebizonyítsam a bűnszervezetek, terrorszervezetek valamint a jobb élet reményében bevándorolni szándékozók állandó igényét a hamis, hamisított, fiktív vagy vásárolni kívánt, eredeti úti okmányokra.
2. Általános célként, megkülönböztetett figyelmet fordítottam a hazai jogszabályok, belső rendelkezések mellett a nemzetközi szerződésekre, a szabadság, a biztonság és a jog térségének megteremtését célzó szerződések, kerethatározatok, rendeletek hatásainak vizsgálatára. Az úti okmányok evolúciója körüli kutatásaimmal bemutatom, hogy a jelenlegi forma hosszú időn keresztül zajló változás eredménye.
3. „Kulcscélként" határoztam meg annak elemzését és értékelését, hogy milyen változások történtek a biztonsági okmányokon belül az úti okmányok kiállítása, nyilvántartása, ellenőrzési rendje kapcsán? Hogyan fejlődött az úti okmány, mely hatóságok ellenőrizték és ellenőrzik azokat? Fontosnak tartom a rendszerváltoztatás óta Magyarországon (mint tranzit országban) bekövetkezett közokirat-hamisítások okainak elemzését is.
4. Stratégiai kérdés, hogy a személyek nemzetközi mobilitása, határátléptetése mellett a biztonság milyen formában szavatolható? A kívánt biztonság elérése érdekében a technikai, technológiai vívmányok jól integrálhatók-e az úti okmányok határellenőrzési rendszerébe?
5. Sajátos célom volt annak bizonyítása, hogy az úti okmányokat nem csak történeti, vagy előállítási oldalról lehet vizsgálni, hanem mint az utazásokkal kapcsolatos alapvető definíciót, védelmi eszközt, az országhatárnál kezdődő biztonság letéteményesét.

6. Speciális célként jelöltem meg, hogy a témával kapcsolatos kutatások, projektek és vizsgálatok feldolgozásával, elemzésével rávilágítsak az úti okmányok lehetséges jövőjére, várható tendenciákra.
7. Személyes célom a tudásom bővítése, valamint annak terjesztése, átadása, elsősorban a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Karán zajló tisztképzés keretein belül, másodsorban különböző nemzetközi szakmai fórumokon (például: KERA, CEPOL, ERASMUS+).

KUTATÁSI MÓDSZEREK

Értekezésem írásakor szükségesnek tartottam a holisztikus kutatási módszer alkalmazását. Szándékom az volt, hogy kvalitatív kutatóként vizsgáljam a vonatkozó társadalmi jelenségeket, az interdiszciplinaritás elvének megfelelően. Kutatómunkám során törekedtem a választott témát összehasonlító elemzési technikával, elméleti összefüggéseiben, komplex módon, széleskörűen vizsgálni. A vizsgálandó jelenségeket holisztikus szemlélettel mélyen, igazoltan kívántam feltárni. Célom, hogy részlet gazdag, plasztikus és érvényes kutatási eredményekre jussak.

A forrásanyagok feldolgozása során az analízis és szintézis módszereinek alkalmazását követtem, és az indukció, dedukció segítségével törekedtem az általános törvényszerűségektől eljutni a helytálló következtetések megfogalmazásáig. Figyelemmel voltam a gyakorlati tapasztalatok kutatására, elemzésére. Az elemzésekhez jelentős segítséget nyújtottak az Országos Rendőr-főkapitányságon fellelt jelentések, esettanulmányok, dokumentációk, statisztikai adatok, valamint a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar könyvtárában található szakirodalmak. Áttanulmányoztam a témához kapcsolódó PhD értekezéseket is.

A szociológiai módszerek közül nagy hangsúlyt fektettem a dokumentumelemzésre és az interjúkészítésre. Az interjúk során a strukturált mélyinterjú módszerét választottam, amelynek során a komoly elméleti és gyakorlati tapasztalatokkal rendelkező szakemberek gondolkodásmódját tártam fel.

Éveken keresztül rendszeresen konzultáltam és egyeztettem a témában jártas és nemzetközileg is elismert szakemberekkel. Kutatási részeredményeimet magyar és idegen nyelven tudományos folyóiratokban, kiadványokban publikáltam, valamint tudományos előadások keretében mutattam be. A szükséges elméleti és gyakorlati ismeretanyag beszerzését, feldolgozását, valamint az eredmények rendszerezését követően készítettem a disszertáció tervezetét.

Az értekezésben felhasznált szakirodalmat konkrét hivatkozásokkal, valamint a felhasznált szakirodalmi jegyzékben tüntettem fel.

Kutatásomat 2017. március 31-én zártam le, így az azt követő jogszabályi változásokat és tudományos anyagokat az értekezés nem tartalmazza.

A TÉMA TUDOMÁNYÁGI BEHATÁROLÁSA

A kutatás tárgya a társadalomtudomány tudományterületen belül a rendészet-, valamint a hadtudomány tudományágába sorolható.

Az úti okmányok szerepe és jelentősége több tudományágat is érint, amelyek közt a had- és rendészettudomány, biológiai tudományok és a műszaki tudományokhoz tartozó informatikai tudományok is említhetők, ezért önálló tudományos problémaként vizsgálható.

Mivel a disszertáció olvasóközönsége mindkét nagy diszciplína kutatóinak köréből kerül ki, igyekeztem úgy fogalmazni, hogy a tartalom a két terület bármelyikében kevésbé jártas olvasó számára is érthető legyen.

ELVI MEGFONTOLÁSOK

Úgy vélem, hogy a hipotézisekkel összefüggő tendenciák és lehetséges prognózisok nem érthetők meg a vonatkozó történeti áttekintés nélkül. Az úti okmányok történetét, a határforgalom-ellenőrzést végrehajtó hatóságok jellemző feladatait, jogi hátterét eredményesen kutatta és publikálta Balla József, Bencsik Péter, Fórizs Sándor, Gáspár László, Nagy György, Parádi József, Sallai János, Som Krisztián, Suba János, Varga János. Munkám során építeni kívánok az említett szerzők munkásságára, de nem célom a korábban leírtak ismétlése. A történeti részt fontosnak tartom, hiszen a jelen kor folyamatait csak a múltban bekövetkezett események ismeretében lehet vizsgálni. A rendvédelem-történeti elemzéseket a korabeli jogszabályok és a fent említett szerzők tudományos munkái alapján végeztem el, amelynek során elsősorban a magyar úti okmányok és ellenőrző hatóságok históriájára fektettem lényegi hangsúlyt. Értekezésem témakijelölési és terjedelmi szempontok miatt az európai és a magyarországi úti okmányokkal kapcsolatos kutatásokra korlátozódik, releváns nemzetközi kitekintésekkel.

A tudományos életben hosszú évek óta vita tárgyát képezi a rendészet és rendvédelem fogalom használata. Az értekezés címe és tárgya nem kívánja meg, hogy részletesen elemezzem a két definíciót. Ezért ezt nem tekintem feladatomnak.

Az értekezésem írásakor felhasználtam és részben beépítettem a

korábbi, akár közreműködőként végzett kutatások eredményeit. Ezeket megfelelő hivatkozásokkal láttam el.

1. AZ ÚTI OKMÁNYOK FEJLŐDÉSTÖRTÉNETE

1.1. Az úti okmányok története

Az úti okmányok ősét, mai szóhasználattal élve első generációjának gyökereit több évszázaddal ezelőtti időkben kereshetjük. A történelem során az államterületek határainak kialakulásával megfigyelhető az azokon átkelő személyek és javak hatósági ellenőrzésére való törekvés. A papír előállítása és a nyomtatás megjelenése lehetővé-, a közlekedési eszközök fejlődésével összefüggő mobilitás pedig szükségessé tette a mai értelemben vett „úti okmány"-ok, engedélyek előállítását, használatát. Ezek biztosították az utazó személyek határátlépését, és idegen országban való mozgását. Az okmányok történetének kutatása során is igaz az a ténymegállapítás, hogy minél távolabbi időkben kutatunk, annál kevesebb a bizonyosság. Aztán ahogy a jelenhez közeledünk, egyre gyorsuló ütemben növekszik a releváns és hasznosítható irodalom, hiteles forrás és tudás mennyisége.

Az úti okmányok történetét a történelemtudományban elfogadott tagolási módszerrel ókorra, középkorra és újkorra osztottam fel.

Ókor

A mai útlevél ősét, azaz funkcionálisan hasonló célzattal kiadott engedélyeket már az ókorban ismerték. A Biblia Ószövetsége Nehémiás könyvében is utal úti levélre: „*Ha jónak látja a király, adasson nekem leveleket a Folyamon túli helytartókhoz, hogy engedjenek átutazni, amíg meg nem érkezem Júdába. Adasson egy levelet Ászáfhoz, a királyi erdők őréhez is, hogy adjon nekem gerendának való fát a templomnál levő erődítésnek meg a város falának a kapuihoz, és ahhoz a házhoz, amelyikbe majd én költözöm."*[12]

A Római Birodalomban is tetten érhető az utazás elősegítését szolgáló okmány, különösen Kr.u. 1-2. évszázadban nőtt meg jelentősen a római polgárok utazási kedve.

[12] Biblia (2011): Nehémiás könyve 2:7 (http://bibliatarsulat.hu/wp-content/uploads/2011/09/mbta_neh_probakiadas_doc.pdf Letöltés ideje: 2016.08.02.)

Az utazás feltételei adottak voltak, hiszen béke (azaz biztonság) viszonylagos jólét, jó minőségű utak, egységes pénzrendszer és közös nyelv (latin) jellemezte ekkor a birodalmat. A római útrendszer 40 ezer km rendszeresen karbantartott utat jelentett, de a teljes úthálózat elérte a 200 ezer km-t. Egységes valutát, a sestertiust használták, az utazásokat pedig az ún. cursus publicus is szolgálta, ami az egész birodalmat behálózó római postaszolgálat volt. A postajáratokat nemcsak állami futárok vették igénybe, hanem bizonyos prioritásokat betartva magánszemélyek is.[13] Az ókori turizmus elősegítése érdekében vált szükségessé az „ajánló levél" kikérése, hogy az utazó akadálymentesen érje el célját.

Az úti leveleken, vagy ajánlóleveleken kívül Ázsiában létezett egy madzagra fűzött fémből öntött vagy fából, féldrágakőből készített függő, amely a birtokosának szintén zavartalan utazást tett lehetővé. A Mongol Birodalomban hatalmon lévő uralkodó parancsait ugyanis futárok, küldöttek hirdették a nomád állam területén, akik a fent említett kerek vagy ovális alakú ún. paiza-t (1. sz. melléklet) hordták magukkal.[14] Ezzel igazolták, hogy ők az uralkodó törvényes küldöttei.[15] A függőn képi ábrázolás és írás is szerepelt, utóbbi külön rendelkezett a követ céljáról. A tárgy nagysága mintegy öt-tíz centiméter átmérőjű volt, ami méretét tekintve egyezett az Árpád-házi uralkodók által használt ún. billoggal.[16] A sztyeppei eredetű dinasztiák és a kínai államalakulatok állandó kapcsolata azt eredményezte, hogy a VII. század elején létrejött egységes kínai birodalom (Tang-dinasztia, Kr.u. 618-907) idején egyenesen kínai találmánynak tulajdonították.[17]

[13] SÁNDOR Tibor (2012): Ókori utak – ókori utazók, Corvina Kiadó Kft., Budapest - p. 188.
[14] SOM Krisztián (2014): A magyar úti okmányok (1848-2012). Nemzetbiztonsági Szakszolgálat és Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, Budapest - p. 20.
[15] LANE, George (2004): Genghis Khan and Mongol rule, Greenwood Publishing Group, Westport. - p.34.
[16] Az első feljegyzések a XI. században említik, jelentősége az volt, hogy a királynak felelősséggel tartozó úgynevezett királybírók billoggal, vagyis ércpecséttel idézték meg a tanúkat az alapfokú bírósági tárgyalásra.
[17] OBRUSANSZKY Borbála (2014): Billog és paizi. Korai sztyeppei útlevelek.
(http://mongolinfo.hu/2014/11/billog-es-paizi-korai-sztyeppei-utlevelek/ Letöltés ideje: 2016.08.02.)

Középkor

A IX. században a Frank Birodalom királyi követeit már olyan iratokkal látták el, amelynek felmutatása segítségnyújtásra, továbbutazásuk támogatására kötelezte a helyileg illetékes birodalmi tisztviselőket.

Hazai vonatkozásban az Árpád-házi királyaink idejéből is találhatunk olyan forrásokat, amely szerint külföldről az ajánlólevéllel rendelkező papokat látták szívesen. A be- és kiutazást azonban elsősorban gazdasági okokból szabályozták, ami a mai szóhasználattal élve nem elsősorban útlevél-, sokkal inkább vámügynek minősült.

A korban használt úti levelek nem hasonlítottak a jelenlegi okmányokra. Kézzel írott, pár soros, pecséttel és aláírással hitelesített - mai értelmezésben inkább - ajánló levelek voltak, amelyeket olykor országon belüli utazáshoz, nem csak saját állampolgárok részére állítottak ki. (2. sz. melléklet)

A XIV. században lezajlott európai pestisjárvány tette szükségessé, hogy 1374-ben Velence bevezesse az úgynevezett egészségügyi útlevelet. Az okmány annak eldöntését segítette, hogy a beutazó személyek és áruk 30 napos elkülönítése szükséges-e vagy sem. Az elkülönítés idejét bizonyos városok vonatkozásában megemelték 40 napra, amiből a karantén („quatanta giorni") kifejezés ered.[18]

A követek, nagykövetek úti levelekkel ellátása mellett XI. Lajos francia király 1462-ben intézkedett az elbocsátott katonák azonosító irattal ellátására, amivel a dezertálást kívánta megakadályozni, kiszűrni. A XVI. században a kereskedőket és a magáncélból utazókat is kötelezték, hogy városuk által kiállított ajánlólevelet állítassanak ki és hordjanak maguknál, tisztességük, becsületességük igazolása érdekében.[19]

Újkor

Az 1700-as évek elején már kötelezték az úti okmányok használatát, valamint leírták, hogy milyen adatoknak kell szerepelniük benne, kötelezték az okmányok használóit azok lejárta után visszaszolgáltatásra. Érdekesség, hogy az okmányokhoz egy

[18] WINKLE, Stefan (1997): Kulturgeschichte der Seuchen. Komet, Patmos Verlag GmbH & Co. KG Artemis & Winkler Verlag. Düsseldorf - p. 1293.
[19] GROEBNER, Valentin (2004): Der Schein der Person. Steckbrief, Ausweis und Kontrolle im Europa des Mittelalters. München, pp. 125–127.

kérdőívet is csatoltak, ami részletesen tartalmazta a személyleírást az okmány használójáról. Ezek az okmányok már előre nyomtatott formaszövegek voltak, ahol a kitöltendő részeknek helyet hagytak. A hamisítás viszonylag egyszerű volt, ezért ennek megnehezítése érdekében a XVIII. század végén megjelentek az uralkodói címerek ábrázolásai, egyszerűbb mintázatok és eltérő betűtípusok. (3. sz. melléklet)[20]

A XIX. század elejére lett Európa-szerte jellemző az okmányok mintázott keretezése, gazdagon díszített állami címerek feltüntetése (4. sz. melléklet). Ekkor még jellemzően egy színnel, feketével nyomtatták az útleveleket, majd Magyarország mellett, szintén az elsők között az osztrák kormányzat állított ki ún. kétszín-nyomású úti okmányokat. Ezek jellemzően fekete-kék, -zöld vagy –sárga színűek voltak.[21]
Kevésbé ismert, hogy a magyar nemzeti függetlenségért küzdő Kossuth Lajos sikeres 1849-es emigrációjának előfeltétele a „megfelelő" okmány beszerzésében (is) rejlett. Hajnal István történész (1892–1956) bécsi levéltári kutatások alapján írta meg a Kossuth-emigráció történetét. A szerző tényfeltáró tanulmányát 1925-ben a Napkelet című folyóiratban publikálta.[22] Kossuth a szabadságharc bukásának közeledtével, 1849 augusztusában az öngyilkosság és a menekülés között hezitált, majd utóbbi mellett döntött. Nem rendelkezett útlevéllel, csak egy James Bloomfield angol kereskedő nevére és adataira kiállított igazolvánnyal, amit terve szerint külföldön szeretett volna felhasználni. Az aradi hatóságoktól egy Udvardy Tamás névre szóló igazolványt kapott. Ennek az volt a szerepe, hogy amennyiben Görgey egységei a török határ elérése előtt ellenőrzik akkor se azonosíthassák könnyedén. Kossuth tehát legalább két, más névre kiállított okmány birtokában Lugos-Karánsebes útvonalon menekült Vidin felé. Hajnal István a következőképpen fogalmaz az Udvardy-féle igazolvány kapcsán: *„személyleírását már úgy adta meg benne, ahogyan közben külsejét átalakította. Szép szakállát leborotváltatta, bajuszát rövidre nyíratta, haját hátrafésülte, feltakarván ezzel kopasz homlokát."* A korszak személyleíráson alapuló azonosítása tehát viszonylag könnyen kijátszható volt – még egy olyan közismert személynek is mint az egykori kormányzó-elnök.

[20] SOM Krisztián: i.m., - p. 20.
[21] SOM Krisztián: i.m., - p. 20.
[22] HAJNAL István (1927): A Kossuth-emigráció Törökországban, I. kötet. Magyar Történelmi Társulat, Budapest – pp. 20-21.

Az úti okmányok felhasználói egyébiránt elsősorban diákok, mesterlegények voltak, akik tanulni mentek más országokba. Az 1800-as évek utolsó harmadára jellemző, hogy ekkor adták ki az első útlevélkönyvecskét, amely már formailag is hasonlít a XX. századbeli útlevelekhez. Fénykép beragasztását az útlevélbe az első világháború idején vezették be, hogy kétséget kizáróan beazonosítható legyen az útlevél aláírója és jogos birtokosa.

Magyarországon a XIX. század végéig nem határozták meg a belföldi útlevelek és úti okmányok tartalmát, formáját, kiadási szabályait, azonban a külföldre szóló útlevelek mindvégig központosított formában, egységes képet alkottak. A XIX. század 60-as éveit követően az útlevelek száma elenyésző volt, és nem bírt nagy jelentőséggel, mivel a legtöbb európai országba történő belépéshez nem volt szükség útlevélre, úti okmányra. Országunk helyzete, az Osztrák-Magyar Monarchia részeként speciális volt, útiokmány-kötelezettséget a román és szerb határszakaszokon továbbra is előírták. Hazánkban 1878-ban jelent meg[23] a több lapból álló könyvecske formátum (5. sz. melléklet). Az útlevél alakja, formája, tartalma, kiadása akkor még nem volt törvény által szabályozva, sőt nem volt egységes gyakorlat az útlevelek ellenőrzésére sem.[24]

Hogyan határozták meg a századforduló környékén az akkori útlevelek fő szabályait? A választ Rédey Miklós és Laky Imre „Rendőrségi Lexicon"-ja adja, amely az alábbi módon fogalmazza meg a kor útlevelét: *„útlevelet külföldre a B.M. ad az alispán, vagy polgármester, Budapesten a rendőrfőkapitányság útlevél ajánlati táblázata alapján. Útlevél kérésnél Budapesten bemutatandó a rendőrségnél a főv. katonai ügyosztály igazolványa, vidéken illetőségi bizonyítvány, esetleg a hadmentességi adó lefizetésének igazolása. Az eljárást az 1887. évi 18.506. B.M. r. szabályozza. Hogy mely államokba szükséges útlevelet kapni, azt esetről-esetre állapítják meg az egyes államok…*"[25]

A századforduló után az útlevelek és az útlevélrendészet, egy törvénycsomag megalkotásával markánsan átalakult. A változásoknak történelmi, társadalmi okai voltak, amelyeket az alábbiakban foglalom össze.

[23] 51.883/1877 BM rendelet

[24] NAGY Pál (2006): Képes Krónika a magyar útilevelek, útlevelek három évszázados múltjából (1661-2000). Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Közleményei, Hajdú-Bihar Megyei Levéltár igazgatója, Debrecen - p. 29.

[25] RÉDEY Miklós – LAKY Imre (1903): Rendőrségi Lexicon, Stephaneum, Budapest – p. 498.

- Az államterület, államhatár felmérésének igénye nyomán határszerződések születtek a szomszédos államokkal;
- lendületesen fejlődött a közlekedés és a hírközlés;
- a magyar kivándorlás megélénkült;
- Az olasz és német egység (1870 és 1871) után Ausztria hatalmi befolyása pedig jelentősen gyengült.[26]

A törvénycsomag az alábbi elemekből állt: 1903. évi IV. tc. a kivándorlásról, 1903.: V. tc. a külföldieknek a magyar korona országai területén való lakhatásáról, az 1903. évi VI. tc. az útlevelekről és az 1903. évi VIII. tc. a határrendőrségről.

Az állam egyik fő feladata a szuverenitás biztosítása és a területén élők biztonságának garantálása, az államterületet övező államhatár megfelelő védelme és azon áthaladó forgalom hatósági kontrollja. Az állami territórium sérthetetlenségének szavatolása érdekében és a vitatott szakaszok miatt nélkülözhetetlen lett az államhatár egyes helyein a pontosítás.[27]A határszerződések „becikkejezésére" román viszonylatban 1888-ban[28], horvát viszonylatban 1889-ben, Galícia esetében 1902-ben, Ausztria kapcsán pedig 1910-ben került sor. A határokat érintő változások a közbiztonság garantálása érdekében új, felkészült és hatékony nemzeti rendészeti szervek alapítását igényelték.[29]

Az útlevéltörvény megalkotását a kivándorlás szabályozatlansága indokolta, hiszen ezzel kapcsolatban csak az útlevélkérdés és a határőrizet törvényes egysége nyújthatott megoldást.

Az „utlevélügyről" szóló 1903. évi VI. tc. kimondta, hogy

„1. § A magyar korona országainak területén való tartózkodáshoz és utazáshoz, valamint az állam határán való átkeléshez útlevél rendszerint nem szükséges.

A törvény nevesítette az újonnan kijelölt útlevélhatóságokat is, amelyek az alábbiak.

„ 6. § I. Magyarországban:

---

[26] NAGY György (2013): A Magyar Királyi Határrendőrség felállításának okai, máig ható jelentősége. A modernkori magyar határrendészet száztíz éve. Magyar Rendészettudományi Társaság Határrendészeti Tagozat. Budapest. - pp. 14-16.

[27] SUBA János (2009): A magyar-román határ pontosítása. Rendvédelem-történeti füzetek, XVII. évf. 20. sz., Budapest. - pp. 108-114.

[28] „*1888. évi XIV. törvénycikk az osztrák-magyar Monarchiának Romániával, a Monarchia két állama és Románia közt fenforgott határvillongások kiegyenlitése végett, a határvonal ujabb megállapitása és azzal kapcsolatos kérdések szabályozása tárgyában kötött, s Bukarestben 1887. évi deczember 7-én november 25-én aláirt nemzetközi egyezmény beczikkelyezéséről*"

[29] NAGY György (2006): Határforgalom ellenőrzés a Magyar Királyság dualizmuskori államhatárain. Határrendészeti tanulmányok 2006/1. különszám, Budapest. - pp. 70-83.

1. vármegyében s rendezett tanácsú városban az alispán;

2. törvényhatósági joggal felruházott városban a rendőrkapitány;

3. a budapesti székesfővárosi magyar királyi államrendőrség hatósága alá tartozó területen a főkapitány;

4. Fiumében és kerületében a királyi kormányzó.

II. Horvát-Szlavonországokban:

1. az országos kormánynak közvetlen alárendelt városokban a rendőri hatóság főnöke;

2. a többi városokban és községekben az alispán."[30]

A felsorolt hatóságok egészen 1945-ig ugyanezek maradtak, kivéve az első világháború éveit, amikor a belügyminiszter magának tartotta fenn a kiállítás jogát.
Az útlevelek egységes formai és tartalmi követelményeit a törvény 9. § és 10. §-a szabályozta.

„9. § Az útlevelek teljesen azonos alakú, a magyar korona országai egyesitett czímerének rajzával ellátott nyomtatványokon állitatnak ki; és pedig Magyarországon magyar és franczia, Horvát-Szlavonországokban horvát és franczia nyelven.

10. § Az útlevélnek legalább is a következő adatokat kell tartalmaznia: az utazó nevét, annak megjelölését, hogy az illető magyar állampolgár, továbbá állását vagy foglalkozását, lakhelyét, korát, személyleirását, annak az államnak vagy világrésznek megjelölését, hová az utazás terveztetik, továbbá az esetleges utitársaknak nevét, korát, személyleirását s az útlevél tulajdonosához való viszonyát, végül az útlevél érvényességének időtartamát."[31]

Az útlevelek érvényességi ideje egy év volt, kivételes esetekben három évben maximalizálták. Az ún. határszéli úti igazolvány a román és szerb határszélen, azaz a határtól 40 km távolságon belül a korban jellemző napszámon túli jövedelemmel nem rendelkezőknek nyújtott 8 napra, egyszeri ki- és belépésre lehetőséget.[32] Ekkor már több mint egy évtizede volt egységesen szabályozott mai értelemben vett határrendészet[33], amelyet 1906-ban, a Magyar Királyi Határrendőrség felállítását követően a belügyminiszter tovább részletezett. A kivándorlásról szóló törvény megerősítette, hogy

[30] 1903. évi VI. tc. az utlevélügyről
[31] 1903. évi VI. tc. az utlevélügyről
[32] BENCSIK Péter – NAGY György (2005): A magyar úti okmányok története (1945–1989). Tipico Design, Budapest, - pp. 18-21.
[33] A határszéli csendőrség 1891-ben alakult meg a Magyar Királyi Csendőrségen belül.

a kivándorolni szándékozóknak útlevéllel kell rendelkezniük: *„3. § Minden kivándorlónak abba az államba szóló utlevéllel kell ellátva lennie, a melybe kivándorolni szándékozik.”*[34] Magyarországot az osztrák tartományok felé útlevél nélkül is el lehetett hagyni, azonban a határrendőri ellenőrzés a kivándorló-gyanús személyektől megkövetelte a kivándorlásra feljogosító útlevél felmutatását. A gyanú fennállása esetén a személyeket haza utasították és akár értesítették is a helyhatóságot az intézkedésükről.[35]

A kikötői regisztrációk szerint Magyarország vármegyéiből a századfordulóig közel félmillióan, 1900-1913 között pedig már másfél millióan vándoroltak ki az Egyesült Államokba. Érthető tehát, hogy a kormányzat a folyamat ellen törvényes eszközökkel kívánt fellépni, de mint utólag kiderült gazdasági és társadalmi nehézséget nem lehet csupán jogi, adminisztratív eszközökkel kezelni. A kivándorlás összességében közel kétmillió állampolgárt érintett és tekintettel arra, hogy többségük 20-29 éves férfi volt, ez rendkívül érzékenyen érintette a munkaerejéből veszítő agráripart és a háborúra készülő Monarchiát. A kivándorlási hullám az 1905-1907 években tetőzött, amikor több felvidéki megyében egész járások váltak néptelenné. A jelentős népmozgást Ady Endre az „Ülj törvényt Werbőczi" c. költeményében megrázó szavakkal örökítette meg:

„…Éles a hajósíp,
Hallja baj-tetőzve
Zselénszky gulyása,
Tisza urak csősze.
Hivogatja a síp,
Nyomor eldobolja:
Úgy elfogy a magyar,
Mintha nem lett volna..."[36]

[34] 1903. évi IV. tc. a kivándorlásról.
[35] NAGY György (2013): Az első magyar határrendőrség. Rendvédelem-történeti Füzetek, XXIII. évf. 31-32-33-34. sz. Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, Budapest. – pp. 87-88.
[36] ADY Endre (1914): Ülj törvényt Werbőczi. Ady Endre összes versei I., Szépirodalmi Kiadó, Budapest. – p. 634.

Az akkori kivándorlók nagy többsége, mintegy 86 %-a az Egyesült Államokba távozott, míg kisebb hányaduk Németországban, Ausztriában keresett jobb megélhetést. Erdélyből a Román Királyságba is jelentős számban vándoroltak ki székelyek, amely elsősorban gazdasági kényszerből eredt. A székely kivándorlás a történelem során mindig valamilyen meghatározó eseményhez volt köthető. Így volt ez 1886-1889 között is, amikor az Osztrák-Magyar Monarchia és a Román Királyság közötti vámháború miatt élénkült a kivándorlás. A román piacra termelő székely kisiparosok ezért a jobb megélhetés reményében vagy véglegesen telepedtek le Romániában vagy rendszeresen ingáztak a két ország között. A népszámlálások adatai szerint a XX. század elejére kb. 100.000 főre tehető a magyarul beszélő kitelepültek száma.[37]

A kivándoroltak közül mintegy fél millióan nem kívántak vagy nem tudtak külföldön végleg letelepedni. Egyesek csalódtak a külföldi lehetőségekben, vagy honvágyuk lett, de a visszatértek közül sokan pár év munkavállalást követően anyagilag megerősödve tértek haza.[38]

A következő időszakban, 1914-1945 között az országok közti mobilitás jelentős mértékben korlátozott lett, az utazások szabadságáról nem beszélhetünk. Az első világháború kitörését megelőző napon (1914. július 27.) rendeletek szabályozták újra az útlevélkérdést.[39] „A fegyveres erők kötelékébe tartozó és tényleges szolgálatban nem álló személyek részére” útlevelet nem állítottak ki.[40]

A külföldre utazás 1915-ben tovább szigorodott, elrendelték el az általános útlevél-kötelezettséget. A személyazonosítás megkönnyítése érdekében bevezették fénykép használatát, szabályozták annak alkalmazási módszerét, de a személyleírás továbbra is fontos tartalmi eleme maradt az útleveleknek. Az útlevélkérelemhez minden 15. életévét betöltött személynek fényképet kellett mellékelnie, amely legfeljebb 9x14 cm méretű lehetett.[41]

A korra jellemző háborús feszültség, gyanakvás ezen belül a kényszeres kémelhárítás miatt szigorodtak az idegenrendészeti szabályok is, Magyarország egész

[37] KÁNYA József (2002): A székelyek kivándorlása a Román Királyságba a dualizmus korában. Válogatott tanulmányok. Faludi Akad., Budapest, - pp. 151-173.
[38] SALLAI János – KOBOLKA István (2014): Kivándorlás első törvényi szabályozásai a XX. század elején, Magyarországon és annak mai aktualitása. Szakmai szemle. A katonai nemzetbiztonsági szolgálat kiadványa 2014/2. szám, Budapest. - pp. 123-147.
[39] 336/ 1914. ME rend, 5.471/1914. ME rend., 5.473/1914. ME rend, 5.474/1914. ME rend., 5.735/1914. ME rend.
[40] 5.471/1914. ME rend.
[41] BENCSIK Péter (2003): A magyar úti okmányok története (1867–1945). Tipico Design, Budapest, - pp. 46-47. ; 285/1915. ME rend., 6.754/1915. BM kr.

területére minden külföldinek útlevélkényszert írtak elő, továbbá a legrövidebb tartózkodást is be kellett jelenteni.

Az őszirózsás forradalmat követően több alkalommal is változott az államforma. Először „Népköztársaság”[42], majd 1919. március 21-én a kommunista hatalomátvételt követően „Tanácsköztársaság”[43] lett a hivatalos elnevezés. Ezt követte 1919. június 23-tól a „Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság”[44], ami 1919. augusztus 1. után újra „Népköztársaság”-ra[45] változott. A tanácskormány időszakában a külföldre szóló útlevelek kiállításának jogát az Országos Útlevélügyi Hivatal vette át a Belügyminisztériumtól, mint új, kizárólagos útlevélhatóság. Az államformák ilyen gyors változása és a köztársasági címer bevezetése új útlevél gyártását kívánta volna meg, azonban ehhez hiányzott az anyagi forrás. A királyságra utaló valamennyi feliratot és koronás címert ezért felülragasztással takartak ki.[46]

A háborút követő első, új útlevél gyártására Szegeden került sor, amelyet a tanácsköztársaság ellenkormánya a Magyar Nemzeti Kormány rendelt el.[47]

A forradalmi intézkedéseket a nemzetgyűlés hatályon kívül helyezte és 1920. március 18-án visszaállították a királyságot.[48] Ezt követően a felülragasztott útlevelek megszemélyesítésekor az okmányt kitöltő személy tollal és tintával tett módosításokat, az új államforma korrigálása érdekében. A magyar kormány a nehéz gazdasági helyzet ellenére új egységes útlevet 1920-tól vezetett be, aminek oka a felülragasztott útlevélfüzetek számának csökkenésével magyarázható. Az útlevelek nemzetközi szabványosításának története ebben az időszakban vette kezdetét. Az ún. útlevél-konferenciára 1920 őszén került sor, ahol a résztvevő országok delegáltjai egységes útlevél-szabványban állapodtak meg.[49] Az útleveleknek 32 oldalas, végig számozott, keménykötésű füzetnek kellett lennie. Az új szabvány szerinti okmányok érvényességi ideje általában egy évben lett meghatározva, meghosszabbítására pedig csak akkor nyújt lehetőséget, ha a birtokosa még azonosítható a fénykép alapján. Továbbra is két nyelven

[42] 1918. évi I. néphatározat I. cikk.
[43] A Forradalmi Kormányzótanács XXVI. sz. rendelete: A Tanácsköztársaság alkotmánya
[44] A Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság alkotmánya; A Forradalmi Kormányzótanács és a népbiztosságok rendeletei 1919 junius 10-junius 30. (1919) SZKM.
[45] 1/1919. Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság alkotmánya
[46] BENCSIK Péter: i.m., - p. 51.
[47] SOM Krisztián: i.m., - pp. 74-77.
[48] 1920. évi I. tc. az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről.
[49] PASSPORT CONFERENCE PREPARATORY DOCUMENTS, Resolution adopted by the conference on passports, custos formalities and through tickets in Paris on october 21st, 1920. C.641.M.230.1925. VIII.

kellett kiállítani az útleveleket (magyar, francia).[50] A párizsi megállapodás előírásaihoz Csehszlovákia, Ausztria és Magyarország csatlakozott 1922 végéig (6. sz. melléklet). A graz-i 1922-es külön-konferenciát követően, az azon részt vevő Románia, Szerb-Horvát-Szlovén Királyság és Lengyelország tovább tartózkodott a szabvány-útlevél bevezetésétől.[51]

Az első világháborút lezáró békeszerződés után nemzeti érdek volt, hogy a trianoni határok által szabdalt magyarság között aktív kapcsolat maradjon, ezért a nagy háborúban hozott ideiglenes intézkedéseket (általános útlevél-kötelezettség, központosított útlevélkiadás, szigorú határforgalom-ellenőrzés) próbálták feloldani. A szomszédos államoknak természetesen nem állt érdekében a szabályok enyhítése, ragaszkodtak a szigorú útlevél- és vízum-előírásokhoz. Ebből kifolyólag – a viszonosság elvét szem előtt tartva – a magyar kormány nem enyhített a vízumrendelkezéseken. Azonban a decentralizált magyarországi útlevél kiállítást 1920. június 28-án az egész ország területén visszaállították.[52] Bevezették a határátlépési díjat, amivel a feleslegesnek tartott kiutazások számát kívánta az állam visszaszorítani. A díjat a határátlépéskor, helyszínen kellett fizetni, ami alól csak az állami alkalmazottak, diplomáciai tisztviselők képeztek kivételt.[53]

A hazatérési igazolványok is fejlesztésre szorultak, hiszen egységes formájuk 1933-ig nem volt. A külképviseletek által kiállított, immár ötnyelvű hazatérési igazolványok 1933. július 1-től újultak meg. Az új formátum maximum 6 hónapig volt érvényes és nem lehetett meghosszabbítani.

A tárgyalt időszak kapcsán szükséges megjegyeznem egy nemzetközi horderejű eseményt, amely az úti okmányok történetéhez szervesen kötődik. Az első világháborút követően több millió ember vált hontalanná Európában: a dezertált vagy hadifogságból megszökött katonák, az országhatárok módosítása következtében lakhelyükről elűzött emberek, vagy az orosz forradalom következményei elől menekülő fehérgárdisták humanitárius intézkedéseket követeltek kontinensünkön. Ez a heterogén tömeg jellemzően nem rendelkezett nemzetközileg elismert, személyazonosításra alkalmas okmányokkal. Ezért a Nemzetek Szövetsége felkérte a sarkkutató Fridtjof Nansen (1861-1930) norvég diplomatát, hogy teremtse meg feltételeit a menekültek otthon

[50] OMBELLI, Diana – KNOPJES, Fons (2008): Documents: the developer's toolkit. IOM and Via Occidentalis Editora Lda. EU. – p. 65.
[51] SOM Krisztián: i.m., – pp. 76-77.
[52] BENCSIK Péter: i.m., - p. 53.
[53] 3.323/1920. res. BM rend.

teremtésének, munkavállalásának, beilleszkedésének. Nansen javaslatai nyomán megalakult a Nemzetközi Menekültügyi Hivatal és ezzel összefüggésben megszületett az ún. „Nansen-útlevél" is. Az útlevéllel rendelkezők így abba az országba utazhattak, amely kész volt befogadni őket. Az úti okmányt 52 ország elfogadta, így a mai értelemben vett menekültek százezrein segített. Nansen humanitárius, támogató tevékenységét Európa-szerte elismerték, amiért 1922-ben megkapta a Nobel-békedíjat (7. sz. melléklet).[54]

A szovjet-magyar hadifoglyok cseréjéről szóló koppenhágai (1920) és rigai (1921) megállapodás utáni években is Magyarországon tartósan 5000 fő körül tartózkodtak olyan orosz származású menekültek, akik megélhetési okok vagy a bolsevik ideológia elutasítása miatt nem kívántak hazatérni hazájukba. Ez a számadat ugyan elenyésző az akkori orosz emigránsok egészéhez képest (kb. 0,5 %), de mindenképpen hatást gyakorolt a kialakuló modern menekültpolitikára.[55]

A magyar hatóságok időben aránytalanul sokat foglalkoztak a kivándorlás-ügyi kérdésekkel, pedig ekkor már a befogadó államok sorra szigorítottak bevándorlási politikájukon. A határszéli úti okmányok kérdésköre is hangsúlyos lett, hiszen a trianoni békediktátum utáni tragikus következményeket próbálta enyhíteni. A nagy háború után évekig rendezetlen volt a határszéli forgalom tárgyköre, leginkább szokásjog alapján működött. A szomszédos országokkal folytatott tárgyalások eredménye az lett, hogy 1923-tól újra szabályozott keretek között folyt a határszélen élők közlekedése. Határszéli úti igazolványt az kaphatott, *„akik ellen sem bűnügyi, sem államrendészeti, sem pedig jövedéki szempontból aggály vagy kifogás nem merül fel" és a határtól 10 km-es távolságon belül rendelkezett lakóhellyel. Ez a terület volt az ún. „határkerület", amelynek mélysége az államhatártól 15 km-es távolságig növelhető volt, „ahol ezt a helyi viszonyok megkövetelik… a m.kir. fővámigazgató az illetékes hatósággal és az illetékes m. kir. vámkerületi parancsnoksággal egyetértőleg"*. Az államhatárt alapesetben (abban az időben is) csak a kijelölt pontokon lehetett átlépni, ami alól a földbirtokosok valamint családtagjai, alkalmazottai képeztek kivételt. Akik foglalkozásukból kifolyólag (orvosok, magántanítók, bábák) a határt többször voltak kénytelenek átlépni, a földbirtokosokkal együtt egy évre kapták meg az igazolványt.

[54] OMBELLI, Diana – KNOPJES, Fons: i.m., - p. 66-67.
[55] TARJÁN Gábor (2016): Egy „elfelejtett" politikai menekültcsoport: a magyarországi orosz emigránsok a két világháború között. A határrendészettől a rendészettudományig, Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XVII. Pécs, - pp. 145-151.

Azok pedig, „akiknek állandó munkahelye a szomszéd állam határvidékén fekszik" két hónapos érvényességgel számolhattak. Magáncélú utazás esetén az érvényességi időt három napban korlátozták.[56]

A külpolitikai események miatt a két háború között is voltak speciális szabályok, korlátozó rendelkezések. Ilyen volt a spanyol polgárháború időszaka (1936. július 17. és 1939. április 1. között), amikor Spanyolországba csak kivételesen indokolt esetben engedélyezték a kiutazást, az illegális, azaz megfelelő úti okmány nélküli odautazás pedig bűncselekménynek minősült. 1937-ben bevezetésre került egy új fénykép biztosítási módszerrel készült magyar (magán)útlevél, amelyhez 1940-től szolgálati változat is készült (8. sz. melléklet). Ugyanígy külön engedéllyel lehetett kiállítani útlevelet a Szovjetunióba vagy később Törökországba.[57]

Egyes kivándorló útlevelekhez is a Belügyminisztérium jóváhagyása volt szükséges. Ausztria a nemzeti-szocialista Németország részéről történő bekebelezése után (Anschluss, 1938. március 12.) a birodalmi közigazgatás német útlevelet állított ki a korábbi osztrák polgárok részére is (9. sz. melléklet).[58] A megelőző időszakban kiadott osztrák útlevelek 1938. december 31. után érvénytelennek minősültek.

A második világháborút követően csupán pár évig jelentek meg jogszabályok az államhatáron túlra történő utazás és útlevélrendészet tárgyában. Már ekkor érvényre jutott a következő időszak másik lényeges sajátossága a külföldre utazás feltételeinek szigorodása. Egyre kevesebben utazhattak külföldre. Az útlevél-kiállítás kérdésköre jelentős volt, a kérelmezőknek sok feltételnek kellett eleget tenni, ezért a kiadott útlevelek száma fokozatosan csökkent 1947 után. A korszak jellemzője, különösen 1948 után a jogszabályok titkos kezelése. A háború borzalmait követően embertömegek indultak szülőföldjük felé, olyanok, akik hadifogságból, koncentrációs táborból szabadultak vagy korábban kényszerűségből emigráltak. Többségük semmilyen okmánnyal nem rendelkezett, de ez a határátkelések során, 1945. július 4-ig nem jelentett problémát. Ettől az időponttól kezdve azonban minden hazaérkezőnek három napon belül jelentkeznie kellett a tartózkodási hely szerint illetékes rendőrhatóságnál.[59] A Nyugatról (szövetséges megszállási zónákból) nagy számban hazatérő hadifoglyok és

[56] 5.300/1923. ME rend. 4. és 5. cikk
[57] BENCSIK Péter: i.m., -pp. 56-57.
[58] JEDLAUCNIK Herwig - SCHMIDL Erwin A. (2015): Theoretische und strategische Aspekte von Kooperationen. Möglichkeiten und Grenzen sicherheitspolitischer Kooperationen Österreichs. Schriftenreihe der Landesverteidigungsakademie, Wien. – pp. 13-14.
[59] 215.645/1945 IV.12. BM rend.

menekültek hatósági ellenőrzése komoly kihívást jelentett. Az akkori politikai vezetés minden eszközzel próbálta kiszűrni a körözött személyeket, háborús bűnösöket.[60]

A hazatérők először a komáromi ellenőrző táborba kerültek, ahol megfelelő okmányokkal látták el őket. Csak ezt követően távozhattak egykori lakó-, vagy tartózkodási helyükre.[61]

Az úti okmányok terén, a háborút követő első fontos áttörést 1945 után érezhették az utazni szándékozók, amit a 4.340/1945 ME, majd a 612.953/1946 BM rendeletek szabályoztak. A jogszabályok már világossá tették az úti okmányokat kiállító hatóságok körét. Közvetlenül a második világháború lezárását követően csak előzetes ellenőrzés után lehetett útlevélhez jutni, útlevél kiadása csak a belügyminiszter engedélyével történhetett, kiállításának jogát a városi és megyei rendőrkapitányságok kapták.[62] A kérelmezőnek kötelessége volt „előadni, hogy az 1944. évi március hó 19. napja és az 1945. évi április hó 5. napja közötti időben akár állandó letelepedés szándékával, akár pedig, ideiglenesen mely helységekben tartózkodott tizenöt napot meghaladó időtartamban, úgyszintén, hogy a fentebbi időben teljesített-e katonai szolgálatot - ideértve a honvédelmi munkaszolgálatot is- és ha igen, mely alakulatnál."[63]

Ez 1948-ig működött így, azt követően az Államvédelmi Hatóság[64] kapta valamennyi útlevél kiadásának jogát.[65] A politika tehát egyértelműen fontos szerepet töltött be abban, hogy ki kaphatott útlevelet és ki nem. Megkerülhetetlen volt a Szövetséges Ellenőrző Bizottság szovjet vezetősége is, ugyanis fennállásáig (1947-ig) csak az ő engedélyükkel lehetett realizálni valamennyi államhatáron történő ki- és beutazást.

Magyarországról ekkor a kivándorlás részben útlevéllel, részben nélküle zajlott. A fokozódó kommunista befolyás miatt az országot tömegesen hagyták el a főnemesi, nemesi családok tagjai és a magukat veszélyben érző ellenzéki politikusok. A holokausztot túlélő zsidóság jelentős hányada pedig úgy döntött, hogy az 1948. május 14-én létrejött Izrael államban keres új otthont. A magyar állam az oda történő kiutazás „engedélyezésével", azaz a pénzért árult kivándorló útlevelek után jelentős bevételre tett

[60] BENCSIK Péter – NAGY György: i.m., – pp. 12-13.
[61] FÓRIZS Sándor (2015): A határőrség megalakulása, valamint tevékenysége az első években (1945-1950), Magyar Rendészet 2015/6. – pp. 99-101.
[62] 4.340/1945 ME 1.§. (1)
[63] 4.340/1945 ME 1.§. (2)
[64] 1948. szeptember 10-én megalakul a BM Államvédelmi hatósága, amelynek feladatai közé rendelik többek között a külföldiek ellenőrzését, a határ-, a folyam- és légi rendészetet.
[65] 288.009/1948 BM 3. §.

szert.[66] Magyarországon ebben az időszakban magánútlevél, szolgálati útlevél, diplomata útlevél, tengerész szolgálati könyv és a dunai hajós útlevél volt forgalomban.

1949–61 közti időszakban az útlevelek típusai és azok megszerzésének módjai jelentős mértékben nem változtak, bár kiegészültek látogató, külügyi szolgálati útlevelekkel (10. sz. melléklet). Magáncélú utazások esetén az érintett munkáltató állami vállalat vezetőjének írásos hozzájárulása is szükséges volt, kivándorló esetén pedig az adóhivatal igazolása arról, hogy az érintett nem rendelkezik adótartozással. Az útlevelek érvényességi ideje meghatározott volt a mai gyakorlattal megegyezően, viszont területi korlátozás hatálya alatt állt. Ez a korlátozás azt jelentette, hogy csak egy bizonyos országba lehetett vele utazni, más államba való utazásra nem volt érvényes. A fent leírtakon kívül még egy kiutazási engedély beszerzését is előírták (1964-ig az első kiutazáshoz még nem volt szükséges), ami egyenértékű volt kiutazási vízummal. Valamennyi „külállam" felé kölcsönös vízumkényszer érvényesült. Hivatalosan csak a 60 év felettiek illetve a munkaképtelen 50 évnél idősebbek vándorolhattak külföldre, természetesen akkor, ha idehaza a megélhetésük hiányt szenvedett és eltartottat nem hagynak hátra. A kivándorlás legális keretei rendkívül beszűkültek, ezáltal sokaknak jogellenes külföldön tartózkodás, vagy ahogy akkor köznyelvben említették, a „disszidálás" jelentette az egyetlen kitörési lehetőséget. A tiltott határátlépést vagy a hazatérés megtagadását emiatt pönalizálta a jogalkotó. Az 1953-as években változásokat terveztek az útlevelekkel kapcsolatban, ami szigorításokat jelentett főként az ellenőrzések terén. Ebben az időszakban nagy számban fordultak elő kiutazási engedély-hamisítások, amelyeket elég nehéz volt felfedni. Ezért az engedélyeket kiadó hatóságokat kötelezték arra, hogy 48 órával a határátlépés előtt értesítsék a Forgalom-ellenőrző Pontot, a kiutazni kívánkozó személy érkezéséről.

Bár az 1956-os forradalom és szabadságharc kitörése előtt voltak jelek az enyhülésre (kivándorlás feltételeinek enyhítése, kishatárforgalom visszaállításának terve Románia és Jugoszlávia felé) azonban az októberi események mindent felborítottak, a szabályok tovább szigorodtak a kiutazás feltételei szinte teljesíthetetlenek lettek. A hivatalos látogatások előzetes engedélyezésének határideje baráti szocialista országok esetén 14 nap, kapitalista országok vonatkozásában 20 nap lett. Magánlátogatások esetén ez 1 illetve 2 hónapot vett igénybe. A magánjellegű utak számát kapitalista országokba korlátozták. Az utazásokat akkor engedélyezhették, ha azok

[66] BENCSIK Péter – NAGY György: i.m., – p. 19.

rokonlátogatásnak, gyógykezelésnek vagy fontos államérdeknek minősültek. További kitétel volt a politikailag megbízható, büntetlen előélet. A Magyarországra látogató külföldiekre vonatkozó szabályok is két csoportra váltak, a szocialista és kapitalista országok állampolgárai szerint. Előbbieknek nem volt szükséges tartózkodási engedély (maximum 60 napos látogatás esetén), utóbbiaknak azonban a vízumkiadáskor kapott űrlappal kellett jelentkezniük a Külföldieket Ellenőrző Országos Központi Hatóság megyei szervénél. Fontos változást jelentett az, hogy az Útlevélosztályt a BM Politikai Nyomozó Főosztály alá rendelték.[67]

Az útlevelek hazai történelmének következő állomása 1961-re tehető, amikor 15 év után megszűnt az utazások szabályozásával kapcsolatos jogi titkolózás, egyúttal sor került az elavult útlevél- és vízumszabályok reformjára. A konszolidáció következtében megélénkült a határforgalom is. A hatvanas évek útlevélrendészetét a határozatlan és változó politikai döntések, megoldások jellemezték. Hangsúlyosabbá vált a szocialista „baráti" és a nyugati „imperialista" utazások, utasok megkülönböztetése. A kishatárforgalom 1962-ben Csehszlovákiával újult meg[68], amelyet a szovjet-magyar határ menti lakosság útlevél nélküli határátlépéséről szóló jegyzőkönyv aláírása követett. Bár magyar-szovjet vonatkozásban kishatárforgalmi egyezmény megkötésére végül nem került sor, valójában a jegyzőkönyvben foglalt „könnyített" határátlépés biztosította 25 magyar és 31 szovjet település lakosának a legfeljebb 7 napos látogatás esetén a gyorsított határátlépést. Ezt követte a jugoszláv, majd a román kishatárforgalom rehabilitációja. Ausztriával politikai okok miatt – egészen 1987-ig – szóba sem jöhetett a kishatárforgalmi egyezmény megkötésének vagy a műszaki határzár („vasfüggöny") lebontásának gondolata.[69]

A nyugati országokba 1970 után is csak korlátozott mértékben lehetett utazni, míg a szocialista területiumokat továbbra is sokkal egyszerűbben lehetet elérni. A korszak fő jellemzője és szimbóluma az 1972-1984 között kiadott keleti (piros színű) és nyugati (kék színű) útlevélként aposztrofálható (11. sz. melléklet). A magyar magánútlevelek egységesítése még nem hozta el a világútlevél fogalmát: a szocialista országokba utazás esetén az útlevélbe pecsételték a kiutazási engedélyeket, egyéb államokba utazáshoz pedig külön lapon adhatták ezt meg.

[67] BENCSIK Péter – NAGY György: i.m., – pp. 20-30.
[68] MNK ET 1963. évi 15. számú törvényerejű rendelete
[69] GRÓNÁS József – SALLAI János (2005): Kishatárforgalom története és jövője az EU-ban. Hadtudomány, XV. évf. 2. szám, Budapest. – pp. 104-109.

A világpolitikai események hatására, a bipoláris világrend felbomlásával közel egy időben 1987-ben született döntés a „világútlevél" bevezetéséről[70], majd 1988. január 1-től megszűnt az utazások mérlegelése vagy korlátozása politikai vagy állambiztonsági szempontok alapján.[71]

Az úti okmányok történetének – elsősorban hazai vonatkozású - rövid bemutatásából kitűnik, hogy a gazdasági, társadalmi és politikai változások közvetlen hatást gyakorolnak az utazásokra, ezen belül is az útlevélrendészetre. A különböző korszakokban az államok kül- és belpolitikai helyzete, társadalmi berendezkedése folyamatosan formálta az útlevél és ezzel együtt a ki- és beutazás szabályozását.

1.2. Határforgalom-ellenőrző szervek tevékenységének története Magyarországon (1867-1989)

Az Osztrák-Magyar Monarchia XIX. század végén dinamikusan fejlődött, amire kétséget kizáró bizonyíték az infrastruktúra korszerűsödése. Kiemelt beruházás jellemezte a közlekedést és a hírközlést. A vasút a közlekedésben egyértelműen vezető szerephez jutott, a vasútvonalak hossza a század végére jelentősen megnőtt, szerepe nem csak katonai szempontból, hanem a nemzetközi teher és személyforgalom vonatkozásában is felértékelődött.[72]

A dualizmus idején a határok ellenőrzését (őrizetét) nem egyetlen testület végezte, hanem a különböző rendvédelmi szervek hatáskörüknek megfelelően működtek közre. A századforduló előtt a vámhatárok határőrizeti szolgálatát a Magyar Királyi Pénzügyőrség (alapítva: 1867-ben) látta el, amire főként a csempészés megakadályozása miatt volt szükség. Magyarország számára abban az időben kiemelt jelentőségű volt az exportra szánt egészséges állatállomány megóvása. A szomszédos balkáni királyságokban uralkodó rossz állategészségügyi helyzet időről-időre fertőző betegségek forrása volt, ami az államhatárokon is átterjedt. Az állatvédelem érdekében szükség volt a fertőző állatok csempészésének visszaszorítására is (12. sz. melléklet).[73]

[70] 1987.: 25. tvr.
[71] BENCSIK Péter – NAGY György: i.m., - pp. 58-91.
[72] SALLAI János (2016): Út a Határrendőrségről szóló törvény megszületéséhez. Határrendészeti Tanulmányok 2016/2., Budapest. - p. 11.
[73] 1888. évi VII. tc. az állategészségügy rendezéséről

A határrendezések után a szerb és a román határszakaszok őrizete érdekében 1891-ben létrehozták a határszéli csendőrséget[74], amelynek fő rendeltetése az útlevelek vizsgálata, csempészet, valamint a hadkötelezettek szökésének megakadályozása, idegenrendészeti rendelkezések érvényre juttatása, határjelek ellenőrzése és védelme volt. A határszéli csendőrség felügyelte a határvonalat és annak berendezéseit, felderítette és elővezette a szabálysértések elkövetőit, megakadályozta a határsértéseket és elfogta a határsértőket. A szerb és román határok őrizetét tehát a Magyar Királyi Pénzügyőrség és a határszéli csendőrség kétlépcsős szolgálatellátása biztosította.[75]

A közrend és közbiztonság megerősítése érdekében a jogalkotó a közbiztonsági szolgálat szervezéséről szóló 1881. évi III. törvénycikkben kijelölt hat kerületi csendőrparancsnokságot további hárommal egészítette ki (új székhelyek: Brassó, Debrecen, Szombathely).[76] A M. Kir. Határrendőrség feladatai között szerepelt többek között a

„2. § b) a külföldiek bejelentésére és lakhatására vonatkozó szabályok végrehajtása”

2. § c) „a kémkedés megakadályozása, esetleg a kémeknek letartóztatása”

2. § e) „kitiltott, rendőrileg kifogás alá eső és magukat igazolni nem tudó gyanus egyéneknek az állam területére belépésben való megakadályozása”

2. § g) „a határszélen letartóztatott s a tolonczszabályok rendelkezései alá eső egyének eltolonczolása, külföldről érkező tolonczok átvétele és tovább inditása;

2. § i) „hadköteles egyének kiszökésének megakadályozása”

2. § m) „azon határvonal, hol útlevél-kötelezettség áll fenn, az útlevelek vizsgálata, határátkelési igazolványok kiállitása”

2. § n) „az útlevél szabályok áthágása, tilos visszatérés, nőcsempészés, a külföldiek bejelentésére s lakhatására vonatkozó szabályok megszegése által elkövetett kihágások eseteiben első fokon való rendőri büntető biráskodás.”[77]

[74] 50 341/1891.ME.r első paragrafusa

[75] PARÁDI József (2012): Az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királyságának határszéli csendőrsége. Rendvédelem-történeti Füzetek, XXII. évf. 26. sz. Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, Budapest. – pp. 91-92.

[76] 1903. évi VII. tc. három uj csendőrkerület felállításáról

[77] 1903. évi VIII. tc. a határrendőrségről

A határrendőrség fogta össze a pénzügyőrség és a határszéli csendőrség határőrizeti tevékenységét, de a XX. század elején az egyetlen olyan hatóság volt, amely az ország teljes határvonalán működött. A kivándorlás visszaszorítása, ellenőrzése érdekében az új szervezet fontos szerepet játszott. A határon átvezető útvonalakon járőrszolgálatot látott el, amely során igyekezett kontrollálni a kivándorlást és aktív szerepet vállalt az ügynökök felderítése érdekében is.

A trianoni békediktátumot követően a határok őrizete, ellenőrzése is teljesen átalakult, hiszen a megváltozott államhatárokon új infrastruktúrát, pl. határállomásokat kellett építeni. Ebben a megváltozott időszakban, amikor hazánk az első világháború egyik vesztes államaként gazdaságilag teljesen kimerült, elvesztette területének, lakosainak jelentős részét egyre erősebb törekvések mutatkoztak az államhatárok katonai jellegű védelme érdekében. Ez addig ment, hogy a hadsereg még az útlevelek kiállítását is saját hatáskörbe kívánta volna vonni. A Magyar Királyi Vámőrség 1921-es alapításáig a csendőrség (határszéli csendőrség) látta el a határőrizeti feladatokat, de a szervezet átalakítását, tevékenységének koordinálását a határforgalmi katonai felügyelő végezte. A békeszerződést kihirdető törvény[78] V. rész I. cím II. fejezet 104. cikke kimondja, hogy „a magyar hadsereg katonai erőinek összessége nem haladhatja meg a 35.000 főt, beleértve a tiszteket és a pótkeretek csapatait is". A vámőrség éppen a korlátozás miatt valójában rejtett katonai erőt képviselt. Rendészeti jellegű tevékenysége során, különösen az útlevelek ellenőrzésének színvonala kapcsán a vámőrség nem bizonyult alkalmasnak. Az elsődleges rendészeti tevékenységet ezért mindvégig a Magyar Királyi Államrendőrség végezte, a vámőrség pedig csak egyes kisforgalmú határátkelőhelyeken ellenőrizte az utasok okmányait. Az államrendőrség tevékenysége között szerepelt az útlevél-ellenőrzés, határszéli úti igazolványok kiadása, közbiztonságra veszélyes, gyanús személyek kiszűrése, ellenőrzése.

A szomszédos államok tekintetében stagnált feszült viszony kihatott a külföldiek ellenőrzésére is, bár az idegenforgalom a húszas évek elején némileg élénkült. A határokon átlépésre jelentkező személyekről pontos névjegyzék készült. A külképviseleteken vízumot kapott külföldiek ún. ellenőrző lapot kaptak, amit az útlevél ellenőrzésekor át kellett adni a hatóságnak, amely által csökkenthették a határforgalom-

[78]1921. évi XXXIII. tc. „Az Északamerikai Egyesült Államokkal, a Brit Birodalommal, Franciaországgal, Olaszországgal és Japánnal, továbbá Belgiummal, Kínával, Kubával, Görögországgal, Nikaraguával, Panamával, Lengyelországgal, Portugáliával, Romániával, a Szerb-Horvát-Szlovén Állammal, Sziámmal és Cseh-Szlovákországgal 1920. évi június hó 4. napján a Trianonban kötött békeszerződés becikkelyezéséről"

ellenőrzés idejét. Ezen leadott ellenőrző lapokból állt össze a beutazottak névjegyzéke. Bármilyen szempontból (pl.: közbiztonsági, nemzetbiztonsági) gyanúsnak tűnő külföldit az államrendőrség felszólította, hogy a tervezett tartózkodási hely szerint illetékes rendőrhatóságnál jelenjen meg – bejelentkezés érdekében. A bejelentést igazoló szelvényt a kiutazáskor a határon kellet leadni, ami alapján a kiutazott külföldiek névjegyzéke készült. Vasúton a kilépő vonatok kapcsán már a harmincas években jellemző volt a menet közbeni ellenőrzés. A közúti ellenőrzés nagyobb kihívással járt, hiszen a határállomások nem helyezkedtek el minden esetben az államhatáron. Amennyiben a távolság jelentős volt, úgy az útleveleket ellenőrző járőr a határvonal közvetlen közelében ellenőrző lapot állított ki. Az ellenőrző lappal jelentkezni kellett a határállomáson, ahol azt az útlevél adataival összevetették.

A Magyar Királyi Vámőrséget 1932-ben szervezték át, ezzel megalakult a Magyar Királyi Határőrség. Az új szervezet továbbra is a Pénzügyminisztérium felügyelete alá tartozott, de egyre inkább a Honvédelmi Minisztérium befolyása alá került. Összesen hét új gyalogezredet hoztak létre, amelyek háború esetén a vegyes dandárok harmadik ezredét jelentették volna. A határbiztosítást a határkerületek látták el, amelyek a gyalogezredekhez csak látszólag tartoztak. A pénzügyi tárca alól a határőrség 1938-ban vált ki, amikor határvadász dandárokat és zászlóaljakat hoztak létre. *„A határőrség egységeit 24 határvadász-zászlóaljjá szervezték, amelyek három puskás és egy géppuskás századból, zászlóalj közvetlenekből, továbbá egy-három portyázó századból álltak. 1940 őszén Magyarország határait 12 portyázó osztály, 16 határvadász-zászlóalj és a 9. határvadász-dandár védte.”*[79] A határőrizet mellett egyértelműen a katonai jellegű határvédelemre alkalmas végrehajtó szervezetek erősödtek meg, az esetleges ellenséges betörés, előrenyomulás lassítása érdekében.[80]

A második világháború végén az Ideiglenes Nemzeti Kormány egy teljesen megsemmisült határőrizeti rendszerrel szembesült, amelyet ráadásul az 1937-es (első és második bécsi döntés előtti) államhatárok mentén kellett újjászerveznie. A határvadászok szervezeti rendszere, vezetése katonai jellegű határőrizetet eredményezett, ezért a rendészeti jellegű feladatokat nem, vagy csak részben tudták

[79] NAGY József (2009): Magyar határvadászok – román határőrök Határincidensek Székelyföld határain a második világháború idején. Magyar kisebbség: nemzetpolitikai szemle 14. évf. 53-54. (3-4.) sz. Kolozsvár. - p. 322.

[80] SZABÓ József (2011): Határvadász zászlóaljak a Keleti-Kárpátok védelmi rendszerében 1940-1944. Rendvédelem-történeti Füzetek, XX. évf. 23. sz. Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, Budapest. – p. 167.

eredményesen végrehajtani. A háború után ezért egy sajátos megoldás született, amelynek során a határőrizeti feladatokat két szervezet hatáskörébe utalták. A Magyar Állami Rendőrségen belül megalakult a fegyveres testületként funkcionáló, rendészeti feladatokat végrehajtó Magyar Állami Határrendőrség. A másik szervezet, a határőrség pedig katonai szervezetként, fegyveres erő részeként végezte feladatát. A határrendőrség az 1903-as törvény hatályban hagyása mellett látta el szolgálatát, ami lényegében a bevált ellenőrzési módszerek átmentését is jelentette.[81] A határrendőrök végezték többek közt az útlevelek ellenőrzését, vezették és továbbították a határon átlépő külföldiek névjegyzékét, de illetékességi területükön rendőrnyomozói feladatok is tartoztak hozzájuk. A határrendőr és honvéd határőr feladatkörének elhatárolására egy belügyminiszteri rendelettel, 1946-ban került sor.[82] Ennek alapján a honvéd határőrség feladata közúton a feltartóztatás – a rendőrségi ellenőrzés biztosítása érdekében, vasúton a vonatkísérés és biztosítás. Közúti járművek átléptetése a következő módon zajlott:

1. utasok fogadása a határátkelőhelyen;
2. személyazonosítás mellett az úti okmányok hatósági begyűjtése;
3. jármű esetén annak átvizsgálása – vámszerv közreműködésével együtt;
4. utasok vámellenőrzésre irányítása;
5. útlevél ellenőrzés, területi-időbeni hatály és az aláírás hitelességének, eredetiségének vizsgálata;
6. az úti okmány birtokosának körözési listán ellenőrzése;
7. utasok adatainak névjegyzékben rögzítése;
8. úti okmányok visszaadása.

Vonatok illetve hajók ellenőrzése lényegében megegyezett a közúti ellenőrzés elemeivel, annyi különbséggel, hogy a vasúti illetve vízi járművek utas- és raktereit is átvizsgálták. A határrendőrség katonai szervezetté alakítása előtt az úti okmányok ellenőrzését csak hivatásos állományú nyomozó, rendőrkapitány vagy helyettese végezhette. A militarizálódás után a szaktudás színvonala korán sem volt stabilan jónak, megfelelőnek nevezhető, ami a sorállomány cserélődése miatt következett be. Ezért

[81] GÁSPÁR László (2006): A Magyar Állami Határrendőrség helye, szerepe a magyar határőrizet fejlődéstörténetében. Határrendészeti Tanulmányok 2006/1. különszám, Határőrség Tudományos Tanácsa, Budapest – p. 65.
[82] 572.100/1946.IV-12/d.B.M. sz. r.

szükség volt az okmányok ellenőrzésével kapcsolatos teendőket rendszerezni, pontosítani. Az 1957-től hatályos szolgálati utasítás[83] lépésről-lépésre taglalta az ellenőrzés menetét. Az adatfelvétel során a statisztikai kimutatások érdekében már nem csak a személyeket, hanem az árukat is kötelezően nyilvántartásba kellett venni. A totális határellenőrzés elve egészen a 70-es évek derekáig jellemezte a határőrség tevékenységét, ami után a határforgalom-ellenőrzés színvonalát rendszeresen felülvizsgálták. Az ellenőrzési technológia ebben az időben indult fejlődésnek, kihasználva a kor műszaki, informatikai lehetőségeit.[84] (13. sz. melléklet)

[83] ÁBTL.ÁB674/1957.MNK.27. sz. BM parancs
[84] BENCSIK Péter – NAGY György: i.m., - pp. 167-180.

1.3. Nemzetközi szabványosítás, avagy az „ICAO 9303” ajánlás története

A második világháború előtt a nemzetközi repülés szűk réteg kiváltsága volt és a mai értelemben vett biztonságos légi közlekedés még nem létezett. A szervezett keretek között működő polgári repülés gyökerei valahol az első világháború után, 1919-ben érhetők tetten. Elsősorban a nagy földrajzi területekkel rendelkező, fejlett országok voltak azok, amelyek a távolságok gyors leküzdése érdekében dinamikusan fejlesztették a személyszállításra alkalmas, megbízható repülőgép modelleket. A szwing-korszak idejére biztonságos és kényelmes légi járművek megjelenésével (Pl.: Douglas DC-3, Junkers Ju52) sikerült az utasok egyre nagyobb hányadát a repülés felé csábítani.[85] Csak idő kérdése volt, hogy nemzetközi szinten mikor helyezik szabályozott keretbe az új, forradalmi közlekedési formával kapcsolatos kérdéseket. A második világháború alatt Kanada, az Egyesült Államok és az Egyesült Királyság megkezdték egy egyezmény kidolgozását, majd 1943-ban konferenciát is szerveztek Québec-ben, ahol személyesen részt vett Churchill és Roosevelt is. Az akkori témák közül az egyik a nemzetközi polgári repülés jövője, és az ehhez kapcsolódó szervezet megalapítása volt.[86]

A második világháború utolsó szakaszában, 1944. december 7-én, Chicago-ban írták alá azt az egyezményt, amelynek eredményeképp megalakult a *Nemzetközi Polgári Repülési Szervezet* (továbbiakban: ICAO / *International Civil Aviation Organization), amely a későbbiekben az* Egyesült Nemzetek Szervezetének (továbbiakban: ENSZ) égisze alatt működött. A szervezet megalakulásának legfőbb céljai között az szerepelt, hogy erősítsék a nemzetközi együttműködést, a legmagasabb színvonalú egységesítést, szabályozást, és szabványosítási folyamatokat, ezáltal biztonságosabbá és könnyebbé tegye a nemzetközi repülést.[87]

[85] TATÁR Attila (2004): Repülőterek tűz- és katasztrófa védelme, doktori (PhD értekezés), Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Katonai Műszaki Doktori Iskola. Budapest. – pp. 8-9.
[86] DEWATERS, Diane K. (2008): The World War II Conferences in Washington, D.C. and Quebec City: Franklin D. Roosevelt and Winston S. Churchill. Arlington, Texas: University of Texas. – pp. 98-122.
[87] MANKIEWICZ, René-H. (1962): L'Organisation de l'aviation civile internationale. Annuaire français de droit international, vol. 8. Université de Lyon, CNRS & ENS. Lyon. - pp. 675-684.

„A Szervezet célkitűzése, hogy fejlessze a nemzetközi repülés elveit és műszaki színvonalát, valamint elősegítse a nemzetközi légi közlekedés tervezését és fejlesztését, különösen

a) világszerte biztosítsa a nemzetközi polgári repülés biztonságos és rendszeres fejlődését;

b) ösztönözze a légi járműtervezés és - üzemeltetés tudományát a békés felhasználás érdekében;

c) ösztönözze repülőútvonalak, repülőterek és repülési berendezések fejlesztését a nemzetközi polgári repülés érdekében;

d) eleget tegyen a népek biztonságos, rendszeres, hatékony és gazdaságos légi közlekedés iránti szükségletének;

e) meghiúsítsa az ésszerűtlen verseny okozta gazdasági pazarlást;

f) biztosítsa, hogy a Szerződő Államok jogait teljes mértékben megtartsák, és minden Szerződő Állam megfelelő lehetőséget kapjon nemzetközi légi járatok fenntartására;

g) elkerülje a Szerződő Államok közötti megkülönböztetést;

h) elősegítse a repülés biztonságát a nemzetközi polgári légi közlekedésben;

i) általában elősegítse a nemzetközi polgári repülés sokoldalú fejlődését.”[88]

A polgári légi közlekedés gyakorlati részleteinek és a határátlépés alapvető feltételeinek kidolgozása után az egyezményt végül 1947-ben hagyták jóvá.

Az egyezmény felhatalmazta az ICAO-t, az útlevelek nemzetközi szabványosításával kapcsolatban és megkövetelte olyan képességek kidolgozását, létrehozását, amely megelőzi a határforgalmat ellátó hatósági ellenőrzések késlekedéseit, ezáltal felgyorsítja a biztonságos határellenőrzést és a légi közlekedést. A biztonságos, utazásra feljogosító okmányok két érdek együttes érvényesülését szolgálják: a légiközlekedés közbiztonsági érdekét és a beszállást megelőző ellenőrzési protokoll minél gyorsabbá, egyszerűbbé tételét.

A szabványosítás folyamata a következőképpen alakult. A XIX. század végétől, a vasúti közlekedés terjedésével egy időben élénkült fel az állampolgárok országok

[88] 1971. évi 25. törvényerejű rendelet a nemzetközi polgári repülésről Chicagóban, az 1944. évi december hó 7. napján aláírt Egyezmény és az annak módosításáról szóló jegyzőkönyvek kihirdetéséről, II. rész. VII. fejezet, 44. cikk.

közötti mozgása, így egyre nagyobb igény mutatkozott az egységes útlevelekre, biztonsági és határellenőrzési szempontból is. Az útlevelek kiállításakor használt biztonsági, védelmi megoldások sebezhetősége vagy hiánya az évek múlásával egyre nagyobb kihívást jelentettek a hatóságok számára. Ebben az időben ugyanis még voltak olyan országok, amelyek például az útlevél hordozó anyagát tekintve az okmánypapírban nem használtak vízjelet, vagy épp tűző kapoccsal rögzítették a lapokat.

Az 1960-as 1970-es években drámai módon megugrott a légi személyszállítás, ezért egyre sürgetőbbé vált, hogy az útlevelek szabványosítása megtörténjen. A szabványosítás formája 1968-ban kezdődött a „Panel on Passport Cards" néven. Ez a szabvány elsősorban az úti okmány biztonságára és az útlevél jogos birtokosának és felhasználójának azonosítására koncentrált. Mérföldkőnek számított az, amikor 1975-ben az Egyesült Államok Frank Kubic-ot mint szakértőt delegálta, azzal a célkitűzéssel, hogy Arno Seidelmann-al az ICAO központ osztályvezetőjével dolgozzon. Kubic mérnöki megoldásokkal foglalkozott, és az Egyesült Államok útlevél hivatalában (passport office) volt igazgató. Munkássága alapján a gépi leolvasásra alkalmas útlevelek megalapítójának, atyjának tekinthető. Kubic, Seidelmann és Ted Radclyffe az ausztrál útlevél hivatal szakembere, együtt fejlesztették ki azt a szabványt, amit ma is használunk. Az okmányok gépi leolvasása ekkor még gyerekcipőben járt. Habár a „mágnes csíkok"[89] használata bankkártyákon már ismert volt (tehát a mágneses leolvasás már létezett), a születő optikai karakter felismerő szabvány (továbbiakban: OCR) merőben új technológiát képviselt.

Az ICAO szakmai konferenciái a nyilvánosság elől elzárva, titokban zajlottak, de a fejlesztésekbe nélkülözhetetlen volt más országok képviselőit is bevonni. Végül az ICAO elfogadta, hogy szükség van a gépi leolvasásra alkalmas útlevelekre, aminek részleteit 1980-ban publikálták ICAO 9303 dokumentum (ajánlás) néven. A dokumentumban folyamatosan történtek változtatások és az országok kódjai is módosultak ISO 3166 szabvány alapján. Szükség volt megalkotni úgynevezett

[89] A plasztik kártyák "aktív elektronikai megoldással" ellátott csoportja, ami a plasztikkártya hátoldalába implementált mágnesezhető csík. A mágneskártyán a csík anyaga az 1970-es években történt megjelenésük óta egy ferromágneses részecskéket tartalmazó szalag, amelyen alapesetben a mágneses részecskék teljesen rendezetlenül helyezkednek el. Megfelelő mágneses tér hatására a szalagban a részecskék mágnesessége egy kívánt struktúrába rendeződik. A mágnes csíkban így bizonyos mennyiségű információ tárolható.

különleges kódokat is hontalan személyeknek, menekülteknek és az ENSZ alkalmazottainak is. Ezek a kódok ma is használatban vannak.[90]

A szabványt végül elfogadták, de a megvalósítás lassan ment, mert azok az országok, amelyek az úti okmányok gyártásakor az új szabványt integrálni kívánták különböző akadályokba ütköztek. Eleinte nem tudták sikeresen adaptálni az újfajta megoldásokat, ezért 1986-ban a fejlesztési tanácsadók új konferenciát rendeztek, hogy ezt a problémát kiküszöbölhessék. A WG3 elnevezésű fejlesztési csoport évente kétszer is rendezett konferenciát, annak érdekében, hogy segítséget nyújtsanak az arra rászoruló országok szakembereinek.

Az 1980-as években a vízumok gépi leolvasása még gyerekcipőben járt, csak néhány ország kezdte el alkalmazni az ahhoz szükséges címke formátumot, de még általában a korábbi vízumbélyegző-lenyomat adattartalmát vitték fel egy nyomdatechnikailag biztonságosabb felületre. Az Egyesült Államok volt az első, amely létrehozta azt a vízum formátumot, amely már gépi leolvasásra is alkalmas volt. Ausztrália volt a következő, amely hasonlót vezetett be, de az akkori formátum még nem bizonyult alkalmasnak a megbízható személyazonosításra, fényképet azok még nem tartalmaztak.

Sok tárgyalás után, 1992-ben és a WG3 munkájával közösen a szabványok készen álltak és az ICAO DOC 9303 második részeként lettek elfogadva. A nagyobb MRV (Machine Readable Visa – gépileg olvasható vízum) az amerikai mintát követte, egyes részei pedig az ausztrál mintán alapultak. A leolvasásra alkalmas méret az útlevélszabványnál kisebb, 105 mm x 74 mm volt, amely által lehetővé tették a megfelelő illesztést és hitelesítést egyaránt.

A karakterek méretei azonosak lettek az útlevelek OCR sávjában található karaktereivel. Míg az útlevél OCR sávjába hosszabb nevek is belefértek (39 karakterig), addig a vízumok esetében soronként legfeljebb 31 karakter bejegyzésére nyílt lehetőség. Emiatt új szabályozás született az egységes rövidítésekre.[91]

A leolvasás hatékonysága sem volt problémamentes. Amikor a szabványt az Európai Közösség is elfogadta, szükség volt arra, hogy a Schengeni Egyezmény alapján több információ szerepelhessen a leolvasható információk között. Ennek az igénynek eleget téve 1994-ben az ICAO változtatásokat hajtott végre. A schengeni tagországok

[90] FUMY, Walter – PAESCHKE, Manfred (2010): Handbook of eID Security: Concepts, Practical Experiences, Technologies, John Wiley&Sons, New York. – pp. 97-99.
[91] OMBELLI, Diana – KNOPJES, Fons: i.m., - p. 73-74.

kérésére új változtatás készült, ami az ERZ (Effective Reading Zone) nevet kapta. Ez az újítás később nem került be a világszabványba.

A gépi leolvasásra alkalmas rész a német és francia okmányok esetén - az amerikai szabványtól eltérően – 86 mm x 54 mm lett. A határforgalom ellenőrzése során ezeket a részeket lehetett az okmányokon beolvasni.

Az ICAO szabványosításról szóló 9303 dokumentumának negyedik verziója új szabályozásként a hajós útlevelekhez hasonlóan a légi járművek személyzeteinek kívánt kedvezni. Míg a légitársaságok és egyes országok kiadtak ilyen speciális okmányokat, a szándék egységes, nemzetközi elfogadás hiányában nem lett sikeres.
A fejlesztések során az ICAO arra is koncentrált, hogy ne csak latin ABC, hanem más betűtípusok is leolvashatók legyenek az OCR sávban.

A biometrikus azonosítás[92] érdekében, 1994-től folytak fejlesztések, tekintettel arra, hogy egyre nagyobb számban kísérelték meg lopott úti okmányokkal a határátlépést. Ez tette szükségessé az egyedi, biometrikus elveken alapuló személyazonosítást. Bebizonyosodott azonban, hogy nem minden biometrikus azonosítási forma alkalmas az úti okmányba integrálásra. Az ICAO Technikai Tanácsadó Csoportja 1999-ben kezdte meg kutatásait arra vonatkozóan, hogy mely azonosító egyeztethető össze az okmánnyal és melyik nem. Az elkészült tanulmány szerint az arc, ujjnyomat és írisz jöhetett számításba.

Az adattárolás kapacitása eleinte korán sem felelt meg a gyakorlati elvárásoknak, hiszen kezdetben csupán kettő, majd nyolc kilobájt adat tárolására voltak alkalmasak az úti okmányok. Az okmány birtokosának digitális fényképe minimum 20 kilobájtot igényelt, az ICs pedig 32 kilobájtot.

Vízumok esetében vonalkódok, mágnes csíkok és ICs (Integrated Circuits / Integrált Áramkörök) együttes alkalmazásán gondolkodtak a fejlesztők, de csak a vonalkódos megoldást találták elfogadhatónak.[93]

A kezdeményezések fejlesztése valószínűleg sokkal tovább tartott volna, de a 2001. szeptember 11-én bekövetkezett new york-i és washingtoni terrortámadás arra ösztönözte az Egyesült Államokat, hogy preferálja a biometrikus útlevelek

[92] Az azonosítók lehetnek fizikai jellegzetességek: pl.: szem, arc, kéz, hang, vagy magatartás, mint aláírás, járás, gépelés.
[93] OMBELLI, Diana – KNOPJES, Fons: i.m., - p. 77-78.

használatát.[94] Habár a terrorakciókat legálisan tartózkodó személyek követték el, a hatóságok felismerték, hogy jogszerűen kibocsátott úti okmányok sem jelentenek teljes védelmet a bűncselekményekkel szemben.

A terrortámadások bekövetkezésének okait, körülményeit vizsgálva kiderült, hogy az akkor forgalomban lévő úti okmányokat viszonylag könnyű volt hamisítani, amelyek felhasználásával sikeresen be lehet utazni akár az Amerikai Egyesült Államokba is. Továbbá az is bizonyossá vált, hogy az alkalmazott vízum adatbázisok elavultak, sebezhetők, tehát nem felelnek meg a terrorizmus és a szervezett bűnözés elleni harc minimum követelményeinek.

A biometrikus azonosítás jelentősen fokozza a biztonságot, hiszen az okmány hagyományos ellenőrzése kiegészül. Így a határellenőrzés során egyszerűsödik és gyorsul az utasok azonosítása. A fenti tények megállapítása után törvényben szabályozták, hogy az Amerikai Egyesült Államokba 2004 júliusától csak olyan külföldi személyek utazhatnak be vízummentesen, amelyek okmányt kiállító országa bevezeti az elektronikus adattárolású és biometrikus elemeket is tartalmazó útlevelet. Az így megszületett ún. „Vízummentességi Program" intézkedései egyértelműen nemzetbiztonsági érdekeket szolgáltak.

A szigorító intézkedések hatálya alól az Európai Unió úti okmányai sem képeztek kivételt, így szükségessé vált az elvárásoknak megfelelő új útlevelek kifejlesztése és bevezetése. Mivel erre vonatkozóan nem volt egységes nemzetközi gyakorlat, ezért a biometrikus elemek alapján történő személyazonosítás elvárásainak a megállapítását a Nemzetközi Polgári Repülési Szervezet végezte el. A szervezet ugyan nem rendelkezik felhatalmazással arra vonatkozóan, hogy kötelező érvényű előírásokat határozzon meg a kiállító országok felé, azonban a fenti történeti áttekintésből is kitűnik, hogy vezető, meghatározó szerepet tölt be az úti okmányokkal kapcsolatos legjobb gyakorlatok ajánlásában.

Az úti okmányok egyszerű és gyors ellenőrzése kiemelt jelentőséggel bír, elég, ha csak egy-egy határátkelőhely időszakonként megnövekedett utasforgalmára gondolunk. Az egymástól eltérő adattartalommal rendelkező okmányok ezért jelentős időráfordítást követeltek. Az ellenőrzés hatékonyságának, megbízhatóságának és gyorsaságának növelése érdekében az ICAO kezdeményezte az úti okmányok kitöltési

[94] CHATWIN, Charles (2011): The story of standardisation. Keesing Journal of Documents & Identity, 2011/36. pp. 1-6.

szabályainak egységesítését, felépítésének rendszerét. Így születettek meg a „gépek által olvasható utazási okmányok” (Machine Readable Travel Documents, továbbiakban: MRTD), valamint az adathordozó oldalon található, úgynevezett „gépi olvasási zóna”. Ez utóbbit a szakirodalom „géppel olvasható vizsgálati zóna”-ként is említi (Machine Readable Zone, a továbbiakban: MRZ). A gépek által olvasható úti okmányok egyszerre tartalmaznak vizuálisan, technikai eszközök nélkül, és gépek által is feldolgozható adatokat.[95]

A géppel olvasható útlevelek adatos oldala ma az alábbi módon épül fel:

1. Vizsgálati zóna:
   - amely az okmány megnevezését,
   - a tulajdonos arcképét,
   - a tulajdonos személyi adatait,
   - valamint a kiállításra és az érvényességre vonatkozó adatokat tartalmazza.

2. Gépi olvasási zóna (MRZ):
   - amely a vizuális vizsgálati zónában feltüntetett információk közül a meghatározottakat tartalmazza, egymást követő alfanumerikus karakterek és a „<” szimbólum formájában.

A géppel olvasható úti okmányokat 2010. április 10. után minden ICAO tagállamnak kötelező lett bevezetnie, amihez a szervezet projekt formájában segítséget nyújtott. A projekt a tervezés, oktatás mellett pénzügyi hozzájárulást is lehetővé tett.[96]

Az úti okmányokban rögzítendő biometrikus elemek alkalmazásának szüksége összhangba került a Hágai Programmal és annak végrehajtására elfogadott, prioritások végrehajtásához szükséges ún. Cselekvési Tervben foglaltakkal:
„Az Európai Tanács felkéri a Tanácsot, a Bizottságot és a tagállamokat, hogy folytassák azon törekvéseiket, amelyek a biometrikus azonosítók úti okmányokba, vízumokba, tartózkodási engedélyekbe, uniós polgárok útlevelébe és információs

[95] BEEL, Jöran – GIPP, Béla (2005): ePass – der neue biometrische Reisepass. Shaker Verlag, Aachen - pp. 10-27.
[96] ERNSZT Ildikó (2010): A nemzetközi légiközlekedés védelme, Károli Gáspár Református Egyetem Állam és Jogtudományi Kar, Budapest. – p. 131.

rendszerekbe történő haladéktalan beillesztését célozzák, és készüljenek fel a nemzeti személyazonosító igazolványok minimumszabályainak kidolgozására, az ICAO-szabványokat is figyelembe véve."[97]

Az ICAO ajánlására alapján 2003-ban születtek meg a biometrikus azonosítás egységes módszerei, amelyek a következők:

- az arc, mint elsődleges azonosító;
- másodlagos azonosító az ujjnyomat alapján történő azonosítás;
- harmadik lehetőség az írisz alapján történő azonosítás.

Az említett biometrikus azonosítók a biológiai jellegzetességek statisztikai analízisét jelenti, amelynek tárolása minden esetben az elektronikus chipen történik. A történelem során bekövetkezett események és az ezek hatására változó útiokmány-hamisítások jellegzetességei korszakokra bonthatók, de a disszertáció „csak" a magyarországi rendszerváltoztatástól számított két és fél évtizedes időszakban jellemző visszaéléseket és hatósági lépéseket kívánja bemutatni.

1.4. A hazai határforgalom-ellenőrzés változása a schengeni térséghez csatlakozás hatására

Az 1980-as években élénkülni látszott a turizmus, a korszak reformlépései következtében a kötöttségek enyhültek. A világ összes országába érvényes magyar útlevelek bevezetése és kiállítása valamint a valutakeretről, illetve annak növeléséről szóló intézkedések komoly lendületet adtak a magyar állampolgárok nyugatra utazásának. Az országban végbement demokratizálódási folyamatok a határforgalom-ellenőrzésre is hatást gyakoroltak.

A totális ellenőrzés a megélénkült utasforgalom mellett – a könnyítő intézkedések ellenére – tovább már nem volt tartható.

Mit jelentett valójában a totális ellenőrzés kifejezés? Magyarországon a rendszerváltozást megelőzően a határforgalom ellenőrzése során az volt az általánosan

[97] Hágai program: a szabadság, a biztonság és a jog érvényesülésének erősítése az Európai Unióban. Az Európai Unió Hivatalos Lapja. - p. C 53/7

elfogadott követelmény és eljárásrend, hogy minden határátlépő személyt azonos súlyú ellenőrzés alá vontak. Ez az ellenőrzési mechanizmus csak addig tartható fenn jelentősebb utas várakozás nélkül, amíg az államhatár átlépésére jelentkező személyek száma arányban van a határátkelőhely áteresztő képességével. Attól kezdve, hogy az utasok száma jelentősen emelkedik – amely már nincs összhangban a határátkelőhely infrastrukturális áteresztő képességével – már csak állandósult várakozások mellett lehet tömegellenőrzést folytatni.

Szükségessé vált a határforgalom ellenőrzési rendszer felülvizsgálata, a megváltozott körülményekhez igazítása. Új követelmények fogalmazódtak meg: törvényesség, biztonság, gyorsaság, kulturáltság. Az új rendszer kialakítását az is nagymértékben befolyásolta, hogy a rendszerváltoztatást követő „gazdasági lehetőségek" időszakában jelentősen megerősödött a szervezett bűnözés és a Nyugat felé irányuló illegális migráció.

A határőrség részéről a határforgalom-ellenőrzés tartalma az útlevél ellenőrzése mellett tovább bővült, a társadalomra fokozottan veszélyes jogsértő cselekmények (pl.: kábítószer-, fegyver-, lőszercsempészés) felderítése, elkövetők elfogása érdekében. Egyszerre vált szükségessé a szigorítások és könnyítések bevezetése. Egyes állampolgársági kategóriák esetén részletes és alapos, míg mások kapcsán – kisebb kockázati tényezők miatt - kevesebb ellenőrzési elemet takaró szolgálati tevékenység vált szükségessé. Az ellenőrzési rendszer reformját több körülmény is befolyásolta:

- Közép és Kelet-Európa gazdasági, társadalmi átalakulása.
- A délszláv válság és háború, tranzitútvonalak átrendeződése.
- A bevásárló turizmus élénkülése.
- A nemzetközi szervezett bűnözés térnyerése.
- Várakozások, torlódások kialakulása a határátkelőhelyeken.
- Az Európai Unióhoz való csatlakozási szándék.
- Az utaslétszám, a határon átlépők számának emelkedése.[98]

Az Ideiglenes Határforgalom Ellenőrzési Szabályzat[99] egységes szerkezetbe foglalta a megváltozott helyzet főbb feladatait, elvárásait, az ellenőrzés elveit, szolgálati

[98] SZABÓ József (2007): A Rendőrség-Határőrség integrációja a teljes jogú schengeni tagság tükrében. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények VII., Pécs. - pp.83-84.

módokat. Meghatározta a határforgalmi akciók és másodlagos ellenőrzések szabályait, az utas kategóriák körét, szelektált a határátlépés iránya és állampolgársági kategóriák szerint. A határforgalom szelektív és differenciált ellenőrzésére vonatkozó intézkedés[100] alapvető változásokat hozott. A végrehajtók számára viszonylag tág lehetőség nyílt a viszonylati és helyi sajátosságok figyelembe vételére az ellenőrzési módszerek alkalmazása során. Pontosan tartalmazta az ellenőrzéssel összefüggő lehetséges könnyítéseket, szigorította a volt szocialista és Európán kívüli országok állampolgárainak ellenőrzését és módosította az úti okmányok kezelésének rendjét. A szelektív, differenciált ellenőrzés kialakítását több tényező befolyásolta, mint például az adott viszonylat, a szomszédos ország belpolitikai helyzete, az adott irány aktivitása, az átkelőhely típusa, a forgalom nagysága, állampolgársági megoszlása.

Magyarország Európai Unióhoz való csatlakozását megelőzően, az 1990-es években a következő differenciálási lehetőségekről beszélhettünk:

- Állampolgárság szerint, magyar vagy külföldi;
    - külföldi esetén:
        - szomszédos ország polgára,
        - vízumkötelezett,
        - vízummentes,
        - „veszélyes” utas-kategória,
        - ún. kevesebb ellenőrzést igénylők köre.

A magyar úti okmányok akkori típusai a következők voltak: diplomata, hajós és külügyi szolgálati, valamint magánútlevél, hontalan, konvenciós úti okmány, kishatárforgalmi igazolvány, illetve engedély. A határforgalom-ellenőrzés elemeit és azon belül az útlevelek ellenőrzését az útlevélkezelők hajtották végre, akiknek szolgálati feladatát 1992-től számítógép-terminállal ellátott útlevélkezelő fülkék segítették.

Az ellenőrzés akkori folyamata a következőket foglalta magában:

- az úti okmány és mellékleteinek átvétele,
- személyazonosítás végrehajtása,
- az úti okmányba bejegyzett személyek jelenlétének ellenőrzése,
- az úti okmány eredetiségének, érvényességének megállapítása,

[99] 06/1992. OPK parancs
[100] 07/1994. számú OPK. int.

- a személy és jármű adatainak határintézkedési nyilvántartásokban történő ellenőrzése, priorálása,
- az úti okmány és mellékleteiben szereplő átléptető bélyegzőlenyomatok, adatok és az útlevélkezelő által alkalmazott rövidítések egyeztetése, ellenőrzése,
- az úti okmány és mellékleteinek kezelése, szükséges bejegyzések elvégzése,
- az úti okmány ismételt személyazonosítás után történő visszaadása.

A szelektivitás lényege tehát, hogy egy adott szempontrendszer szerint (például állampolgárság) történik az utasok meghatározott ellenőrzési helyre irányítása. A differenciált ellenőrzés a végrehajtandó ellenőrzés tartalmára (például egy-egy figyelemre méltó utas-kategóriára való koncentrálást jelent) vonatkozott és vonatkozik ma is.[101]

Fenti intézkedések hatására csökkent az egy átléptetett utasra fordított idő mennyisége, nőtt az átkelőhelyek áteresztőképessége. Ugyanazt az utasforgalmat kevesebb ellenőrzést végző állománnyal lehetett végrehajtani – illetve ugyanakkora állomány lényegesen nagyobb forgalmat tudott egységnyi idő alatt kezelni. A legjelentősebb változáson kétségkívül a rendészeti informatika és ezen belül a számítógépes rendszer ment át.

Egy-egy határátkelőhelyen keletkező adatok automatizált kezelésére 1991 és 1993 között a Határőrségi Automatizált Adatkezelő Rendszer (a továbbiakban: HAAR) került felhasználásra. A központi adatbázis az országos parancsnokság központi számítógépén, a helyi adatbázisok az igazgatóságokon és a kirendeltségeken helyezkedtek el. Az eszközök közti adatátvitel modemeken keresztül történt. Ehhez hasonló folyamatos összeköttetés és adatáramlás nem létezett korábban a központi és a területi (helyi) szintek között. A kommunikáció azonban a kor elvárásaihoz képest lassúnak bizonyult, ezért egy országos szintű információs hálózat, a „SOLARIUM 2." létrehozása vált szükségessé. A hálózat alkalmazási programjai lehetővé tették a jelentőszolgálati, elrendelési és felfedési adatok automatikus továbbítását, ezeken kívül pedig egészen 1997-ig országos (belső) levelezési rendszerként is üzemelt. Az adatbázisok mérete dinamikusan növekedett, ami az egyre élénkülő utasforgalommal,

[101] NAGY György (1997): A határforgalom ellenőrzését meghatározó és befolyásoló főbb tényezők. Hadtudomány, VII. évf. 4. sz. Budapest. - pp. 84-85.

migrációval és ezzel párhuzamosan a jogsértő cselekmények számának emelkedésével magyarázható.

A „SOLARIUM 2" rendszeren alapuló „KAKTUSZ-1" rendszert 1997-ben helyezték üzembe. Szükségessé vált ugyanis, hogy a határforgalom ellenőrzése során ne csak a tiltó és figyelő listákból történjen keresés, hanem a közbiztonság szempontjából jelentős rendőrségi adatbázisokból is. A 90-es évek végére a migráció stagnálni látszott, ugyanakkor az ország vezetését és a közvéleményt egyre inkább a szervezett bűnözés és azzal összefüggő, különböző csempésztevékenységek foglalkoztatták. A határforgalom ellenőrzés hatékonyságának növelése érdekében a támogató informatikai eszközpark teljes cseréje mellett született döntés. A „Határregisztrációs Rendszer" (a továbbiakban: HRR) kiépítésekor a korábbi terminálokat okmányolvasóval integrált, speciális célszámítógépekkel váltották fel, amelyekhez rendszámleolvasó kamerákat is kapcsoltak. A szervereken futó alapszoftver változatlan maradt, a lekérdezések továbbra is a „KAKTUSZ-1" adatbázisaiból történtek.[102]

A csatlakozással párhuzamosan szükségszerűvé vált, hogy a határregisztrációs rendszerben hathatós fejlesztések valósuljanak meg, mint például az adatbázisok központi tárolása, sávszélesség növelése, vagy az adatátviteli vonalak korszerűsítése.

Hazánk 2007. december 21-én közúti, vasúti és vízi viszonylatokban, 2008. március 31-én pedig a légi határok tekintetében is csatlakozott a schengeni térséghez. Ezzel az aktussal az ország olyan közösség részese lett, amelyen belül „az államhatár" – határforgalom ellenőrzés szempontjából – csak jelképes fogalommá vált, hiszen az ellenőrzés nélkül bárhol, bármikor átléphető. A csatlakozással megszűnt a határforgalom-ellenőrzés (a vámellenőrzés már 2004-ben) az osztrák, szlovák és szlovén határokon. Igaz, az úti okmány birtokban tartása továbbra is követelmény maradt a határt átlépők részére. Az újabb csatlakozások nyomán először a román szakasz lett az Európai Unió belső, és egyben a schengeni övezet külső határa. A határforgalom ellenőrzése – Románia, illetve Horvátország majdani schengeni csatlakozásáig – megmarad. Ukrajna és Szerbia viszonylatában szigorú és egységes határellenőrzési szabályok érvényesek. Az ellenőrzés hatékonysága komoly felelősséggel jár, mivel a magyar határrendészeti szervek már nem csak Magyarország

[102] PRISZNYÁK Szabolcs (2011): A határforgalom ellenőrzés számítógépes támogatásának történeti áttekintése a kezdetektől Schengenig. Hadtudományi Szemle, Budapest – pp. 172-181.

területét védik, a külső határokon történő ellenőrzés eredményessége valamennyi tagállam érdeke.

A csatlakozással együtt az Európai Tanács vonatkozó jogi aktusai kötelező erővel bírnak, így azokat a hazai szabályzók részévé kellett tenni. A nemzeti jogszabályok és egyéb jogi eszközök ilyen irányú átalakítása és alkalmazásuk előkészítése eleve a csatlakozás feltételei voltak. A határellenőrzések végrehajtása és az ezekre vonatkozó szabályzók megalkotása továbbra is nemzeti hatáskörben maradt, de azokat az Európai Tanács kötelező erejű rendeleteinek előírásaira kell alapozni. A határellenőrzés tekintetében ilyen rendelet a Schengeni határ-ellenőrzési kódex létrehozásáról szóló 562/2006/EK rendelete (2006. március 15.), amelyet 2016 márciusában a – módosításokkal egységes keretbe foglalt – 2016/399/EU rendelet váltott fel.[103] A közös érdek (hatékony és megbízható külső határellenőrzés) érvényesítésének szellemében jött létre az Európai Unió Tagállamai Külső Határain Való Operatív Együttműködési Igazgatásért Felelős Európai Ügynökség[104] (a továbbiakban: FRONTEX) és a Gyorsreagálású Határvédelmi Csapatok, vagyis a RABIT[105] (Rapid Border Intervention Teams).

A FRONTEX külső határok ellenőrzésének operatív együttműködését koordinálja és támogatja a külső határok ellenőrzéséért felelős hatóságok munkáját, hogy azok eredményessége, hatékonysága közös érdekből fokozottabb legyen. Az Európai Ügynökség részt vesz a külső határok ellenőrzésére és őrizetére vonatkozó kutatásokban, a tagállamok rendvédelmi szerveinek bevonásával közös műveleteket szervez, valamint szükség esetén a segítségre szoruló tagállam(ok)nak fokozott operatív és technikai segítséget biztosít. A RABIT a tagállamok nemzeti határrendészeti szervei által delegált tagokból áll, a csapat valamely segítségre szoruló tagállam FRONTEX-hez intézett kérelme alapján gyors és operatív segítséget nyújt - korlátozott időre, a kialakult helyzet szakszerű kezelése érdekében.

A RABIT idővel átalakult, azonban az Európai Ügynökség gyorsreagálású képességét ez nem befolyásolta, se jogi, sem gyakorlati szempontból. A FRONTEX

[103] Az Európai Parlament és Tanács (EU) 2016/399 rendelete (2016. március 9.) a személyek határátlépésére irányadó szabályok uniós kódexéről, L 77, 23.3.2016, pp. 1–52
[104] A TANÁCS 2007/2004/EK rendelete (2004. október 26.) az Európai Unió Tagállamai Külső Határain Való Operatív Együttműködési Igazgatásáért Felelős Európai Ügynökség felállításáról, L 349, 25.11.2004, pp. 1–11
[105] 863/2007/EK rendelete (2007. július 11.) a gyorsreagálású határvédelmi csapatok felállításáról szolgáló eljárás bevezetéséről, L 199, 31.7.2007, pp. 30–39

jelentős feladatkorszerűsítésen esett át, és neve – szerepének hangsúlyozása érdekében – „Európai Határ- és Partvédelmi Ügynökség”-re változott. A szervezet célja, hogy „biztosítsa a külső határokon az európai integrált határigazgatást a külső határok átlépésének hatékony felügyelete érdekében. Ide tartozik a külső határokon jelentkező migrációs kihívások és potenciális jövőbeli fenyegetések kezelése is, ezáltal hozzájárulva a határokon átnyúló dimenzióval rendelkező, súlyos bűncselekmények elleni fellépéshez, valamint az Unión belüli magas szintű belső biztonság biztosításához, az alapvető jogok teljes tiszteletben tartása mellett, ugyanakkor megőrizve az Unión belül a személyek szabad mozgását.”[106]

A schengeni határ-ellenőrzési kódex a szabad mozgás uniós jogával rendelkező személyek esetében az úgynevezett minimum ellenőrzést ír elő, amely alapvetően a személyazonosítást és az úti okmány egyszerű és gyors ellenőrzését foglalja magába. Fontos annak megvizsgálása, hogy vannak-e hamisításra utaló jellegzetességek. Az ellenőrzési rendben számottevő változás várható 2017. év során, hiszen az Európai Parlament és a Tanács 2017/458 rendelete szigorításokat tartalmaz a határellenőrzés tekintetében.

„A szabad mozgás uniós jogával rendelkező személyek esetében a jelenlegi szabályozás értelmében a határátlépésre jogosító úti okmány érvényességének gyors és egyszerű ellenőrzésén alapuló minimum-ellenőrzést kell végezni. A külföldi terrorista harcosok – akik közül sokan uniós polgárok – jelensége jól mutatja annak szükségességét, hogy a külső határokon megerősítésre kerüljenek a szabad mozgás uniós jogával rendelkező személyek tekintetében végzett ellenőrzések.”[107]

A szabad mozgás uniós jogával rendelkező személyek külső határokon történő ki- és beléptetése során az ellenőrzés szigorodik, hiszen valamennyi úti okmányt szisztematikusan ellenőrizni kell az ellopott, jogellenesen használt, elveszett, érvénytelenített okmányok adatbázisában, valamint a biometrikus úti okmányok esetében ellenőrizni kell az elektronikusan tárolt adatok valódiságát. Az ellenőrzés gyorsítása érdekében a jogalkotó automatizált határellenőrző kapuk telepítését,

[106] Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/1624 rendelete (2016. szeptember 14.) az Európai Határ- és Parti Őrségről és az (EU) 2016/399 európai parlamenti és tanácsi rendelet módosításáról, valamint a 863/2007/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet, a 2007/2004/EK tanácsi rendelet és a 2005/267/EK tanácsi határozat hatályon kívül helyezéséről. L 251, 16.9.2016, pp. 1–76

[107] Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2017/458 rendelete (2017. március 15.) az (EU) 2016/399 rendeletnek a külső határokon a releváns adatbázisok lekérdezésével végzett ellenőrzések megerősítése tekintetében történő módosításáról (2), L 74, 18.3.2017, pp. 1–7

alkalmazását javasolja. Ezen kapukra a Repülőtéri Rendőr Igazgatóságon kívül hazánkban nincs példa, ezért a szigorítások az útlevélkezelői tevékenység bővülése miatt a határforgalom lassulását eredményezhetik.

Harmadik országbeli állampolgár esetében az úgynevezett alapos ellenőrzés az alkalmazandó eljárás. A beutazáskor végrehajtott alapos ellenőrzés részletes vizsgálatot ölel fel, amely az alábbiakra terjed ki:

- annak vizsgálata, hogy a harmadik ország állampolgára rendelkezik-e a határátlépéshez szükséges érvényes, még le nem járt okmánnyal és adott esetben szükséges vízummal vagy tartózkodási engedéllyel;
- az úti okmány alapos átvizsgálása abból a szempontból, hogy találhatóak-e benne hamisításra utaló jelek;
- az érintett harmadik országbeli állampolgár úti okmányában szereplő beléptető és kiléptető bélyegzőlenyomatok megvizsgálása, annak ellenőrzésére, hogy az érintett személy nem lépte-e túl a tagállamok területén engedélyezett tartózkodás maximális időtartamát;
- annak vizsgálata, hogy a harmadik országbeli állampolgár rendelkezik-e a tervezett tartózkodás időtartamának és céljának megfelelő, valamint a származási országba való visszatéréshez vagy egy olyan harmadik országba történő átutazáshoz, ahová őt biztosan beengedik, megfelelő fedezettel, illetve képes ezt a fedezetet jogszerűen biztosítani;
- annak vizsgálata, hogy az érintett harmadik országbeli állampolgár, a járműve és a birtokában lévő tárgyak nem jelentenek-e veszélyt valamely tagállam közrendjére, belső biztonságára, közegészségügyére vagy nemzetközi kapcsolataira. A vizsgálat a SIS-ben és a nemzeti adatállományokban tárolt, személyekre, és amennyiben szükséges tárgyakra vonatkozó adatoknak és figyelmeztető jelzéseknek, valamint a figyelmeztető

jelzés esetén végrehajtandó intézkedésnek a közvetlen lekérdezését foglalja magában.[108]

Mint a fentiekből is kitűnik a (határ)rendészeti okmányellenőrzés követelményrendszere jelentősen eltér a kriminalisztikai célú okmány-ellenőrzéstől. Szakmai oldalról meghatározó a rendészeti célú ellenőrzés és személyazonosítás elhatárolása a kriminalisztikai célú személyazonosítástól. Ugyanis ez mutatja világosan, hogy milyen szakmai követelményrendszer érvényesítése/érvényesülése mellett kell végrehajtani az ellenőrzést és az milyen képzettségbeli és technikai támogatottságot kíván. Balla József szerint a téma kutatása fontos a rendőri hivatáshoz, ezen belül is kiemelten a határellenőrzés végzéséhez. Balla kiemeli, hogy *„az úti okmányok ellenőrzésének nem csak a határforgalom-ellenőrzésben van meghatározó szerepe, hanem minden olyan ellenőrzésnél – legyen az egy közlekedésrendészeti, közbiztonsági, vagy akár egy bűnügyi célzatú igazoltatás, esetleg egy letelepedési kérelem elbírálásának ügyintézése, ahol azt kell megállapítani, hogy az okmányt annak a személynek állították-e ki, aki azt a hatóság részére, személyazonosítás céljából átadja."*

Az okmányok ellenőrzése során a biztonságnak kiemelt jelentősége van, hiszen garantálni kell a biztonságra ható veszélyforrások időben történő felismerését, a nemzet és közbiztonságra veszélyes személyek továbbutazásának megakadályozását, valamint meg kell előzni és fel kell deríteni a jogsértő cselekményeket. Nem magyar állampolgár igazoltatása során például vizsgálni kell azt is, hogy a személy rendelkezik-e a jogszerű tartózkodás feltételével. Ennek egyik meghatározó eleme az érvényes úti okmány megléte, ami feljogosítja őt az államhatár átlépésére.

Nem mentesül a fenti kritérium alól a szabad mozgás uniós jogával rendelkező személy sem, mivel ő is csak úti okmánnyal (útlevél, személyazonosító igazolvány) lépheti át a schengeni belső határt, más személyazonosításra alkalmas okmány nem elfogadható. Egyszerű példa, ha egy magyar állampolgárt veszünk, aki élvezi a szabad mozgás uniós jogát csak érvényes és eredeti útlevéllel vagy személyazonosító igazolvánnyal (gyűjtőnéven: úti okmánnyal) utazhat, mondjuk Szlovákiába, de nem

[108] Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/399 Rendelete (2016. március 9.) a személyek határátlépésére irányadó szabályok uniós kódexéről (Schengeni határ-ellenőrzési kódex), 8. cikk (3) a) (http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:32016R0399 Letöltés ideje: 2016.12.01.)

utazhat kártya formátumú vezetői engedéllyel, annak ellenére, hogy azzal Magyarországon személyazonosságát hitelesen igazolni tudja.[109]

Az úti okmány-hamisítások a világban bekövetkezett politikai, gazdasági eseményekre reagálva, azokhoz rugalmasan igazodva változnak. A technika fejlődésével egyre korszerűbb, a hamisítások ellen jól védett okmányok kerültek bevezetésre, amivel párhuzamosan a hamisítók egyre jobb minőségű okmányokat készítettek.[110] A rendszerváltoztatástól napjainkig a határrendészeti munka és az azt végrehajtó szervezet, valamint állomány teljes átalakításon ment keresztül. Az okmányok egyre szélesebb körű hamisítás elleni védelme, a migrációs nyomás növekedése, az 1989-es román forradalom, majd az Öböl-válság, délszláv háború hatására, hazánk vízumpolitikájának változása a szocialista blokktól a schengeni integrációig, egyaránt éreztették hatását az úti okmány-hamisítások felfedések számbeli nagysága és az alkalmazott elkövetési módszerek tekintetében. Ez természetesen a nemzetközi környezethez igazodó módon zajlott le.

A biztonsági okmányok és az ellenőrzésben alkalmazott technikai eszközök fejlesztése mellett, a felfedésben ugyanúgy szerepet játszó személyazonosítás folyamán alkalmazott módszer jelentős változáson nem esett át: a határellenőrzés során többnyire az arc és az okmányban lévő fénykép vizuális összehasonlítása történik. A digitális arcfelismerő rendszer(ek) számos országban (pl. Németország, Portugália) telepítésre kerültek vagy fejlesztés alatt állnak. Ezeket azonban döntően az automata határellenőrző rendszerekben alkalmazzák.

Hazánkban is szükséges lenne egy olyan korszerű személyazonosítást segítő, modern arcfelismerő rendszer bevezetése, amely az okmányok tekintetében alkalmazott védelemi rendszert teljesítené ki. A személyazonosítást tovább segítené, sőt eredményességét nagyban fokozná olyan egységes jogszabályi háttér is, amely lehetővé tenné, vagy előírná az úti okmány elektronikus adattárolójában rögzített ujjnyomatok személyazonosítás céljából történő elektronikus lekérését és összehasonlítását, mind a harmadik országok, mind az Európai Gazdasági Térség állampolgárai részére – úgy, ahogy azt a vízumnyilvántartás esetében az Európai Unióban (így hazánkban is) bevezették.

[109] BALLA József (2016): Úti okmányok a XX. század elején és végén, avagy az úti okmányok 110 éve, Határrendészeti Tanulmányok 2016/2. Budapest. - pp. 30-44.
[110] HAZAI Lászlóné (2002): Okmányhamisítás? Okmányvédelem! Belügyi Szemle, 50. évf. 11-12. sz. Budapest. - p. 70.

Azonban az embert az automata okmányellenőrző rendszerek nem helyettesít(het)ik, csak segíthetik; a gépek egyezési arányt vizsgálnak, nincsenek megérzéseik és nem lapozzák át az úti okmányokat hamisításra utaló jeleket keresve. Tehát a technikai fejlesztések, eredmények térnyerése ellenére az emberi közreműködés teljes mértékben nem vonható ki az ellenőrzés folyamatából.

Az úti okmányok biztonsági elemeinek fejlődése a hatósági ellenőrzés alkalmazkodását követeli meg, hiszen a különböző biztonsági elemek csak abban az esetben töltik be védelmi funkciójukat, ha elősegítik a védelmi elemek ellenőrizhetőségét is. Szükségszerű tehát, hogy az ún. „tömegellenőrzés", viszonylag egyszerű módon, vagy automatizált, gyors és megbízható eszközök alkalmazásával történjen, annak érdekében, hogy az ellenőrzés helyszínén kétséget kizáró döntés szülessen az okmány eredetiségére vonatkozóan. Ez a követelmény különösen igaz a mélységi és közúti ellenőrzések során vizsgált okmányok esetében is.

Az 1. fejezet összegzése és következtetések levonása

A forráselemzések során megállapítottam, hogy az úti okmányok (vagy azok elődei) az egyetemes történelem során jelentős szerepet töltöttek be. A kutatásom hangsúlyosan a hazai úti okmányok reformkortól tetten érhető történetére illetve az ellenőrző hatóságok szerepének, szervezetének és tevékenységének változására terjedt ki. Megállapítom, hogy a magyar úti okmányok és a mindenkori határforgalom-ellenőrzést végrehajtó rendvédelmi szervek története rendkívül gazdag, szerteágazó képet mutat. Ez a bonyolult, esetenként nehezen követhető folyamat természetesen a történelmi események hatására, a különböző korszakok politikai igényeihez igazodott. Az államhatárok kijelölését követően a határforgalom-ellenőrzés biztonságpolitikai jelentősége felértékelődött.

Az úti okmányokkal (útlevelekkel) kapcsolatos globális védelmi megoldások sebezhetősége, vagy hiánya egyre jelentősebb kihívást jelentett az ellenőrző hatóságok számára, ezért egyre sürgetőbbé vált az útlevelek szabványosítása. Megállapítom, hogy a Nemzetközi Polgári Repülési Szervezet úti okmányokkal kapcsolatos ajánlásai (annexek) katalizátorként hatottak a biztonságosabb közlekedésre, a hatékony és gyors ellenőrzés feltételeinek biztosításához. A szervezet ICAO 9303-as dokumentuma alapján a gépi leolvasásra alkalmas útlevelek megjelenése új korszakot nyitott.

A rendszerváltoztatást követő politikai, társadalmi változások miatt a hazai határátkelőhelyek totális ellenőrzési rendszere reformokra szorult. A változások szelektív, differenciált határforgalom ellenőrzést eredményeztek, ahol az információtechnológiai vívmányok egyre jelentősebb szerephez jutottak. Az úti okmányok előállítása, ellenőrzése során alkalmazott technológiai megoldások folyamatos fejlesztésre szorulnak.

2. AZ ÚTI OKMÁNY JOGI, TÁRSADALMI SZEREPE

2.1. Úti okmány hamisítások főbb jellemzői

A címben szereplő téma vizsgálata előtt elvi megfontolásból ki szeretnék térni a közhiteles állami nyilvántartások körüli problémakörre. Az állami nyilvántartások elméleti alapjainak tisztázása során leszögezem, hogy az adattartalom és annak hitelessége a világ országaiban nem azonos; kulturális, gazdasági, vallási dimenziók alapján eltér. Az Egyesült Nemzetek Nemzetközi Gyermek Gyorssegélyalapja (a továbbiakban: UNICEF) 1999-2003 közötti időszakban vizsgálta, hogy az afrikai kontinens országaiban milyen szinten érvényesül a születések regisztrálása, az anyakönyvvezetés. Ez alapján megállapítható, hogy a vizsgált időszakban 12 afrikai országban[111] kevesebb, mint 50 %-os a feldolgozottság.[112] Ebből következik, hogy az afrikai kontinensen emberek milliói részére állíthattak ki úgy útlevelet, hogy a személyazonosságának alátámasztásához a születésének megtörténte és adatai sem igazoltak.

Az a típusú közhiteles rendszer, amely a fejlett országokban az adófizetési kötelezettség és a szociális ellátó rendszerekhez való jogosultsághoz, helyváltoztatási lehetőséghez, engedélyekhez és jogosítványokhoz kötődik, a világ több országában ilyen formában nem ismert, vagy létezésük állami, adminisztrációs háttér hiányában nem létezik.

Amennyiben az állami igény és szándék kiterjed az állampolgárok számának (pl.: potenciális adófizetők), lakcímének, képesítésének meghatározására, akkor hiteles nyilvántartást szükséges vezetni. Ahol az államiság hiányos ott ezek a nyilvántartások akár egészében is hiányozhatnak vagy más elvárások mentén épülhetnek fel. A nyilvántartások alapja az anyakönyvi rendszer, ahol minden megszületett gyermeket regisztrálni szükséges a minimális, későbbi azonosítást lehetővé tévő adatokkal

[111] Uganda, Tanzánia, Zambia, Ghána, Angola, Gambia, Egyenlítői-Guinea, Kongói Demokratikus Köztársaság, Bissau-Guinea, Sierra Leone, Niger, Mali

[112] UNICEF: Strengthening birth registration in Africa, opportunities and partnerships technical paper (https://www.unicef.org/esaro/Technical_paper_low_res_.pdf, letöltés ideje: 2017. 03.16.)

(születés helye, ideje, anyja neve). Ezen nyilvántartás megfelelő védelme és folyamatos aktualizálása szükséges a visszaélések elkerülése, megakadályozása érdekében.[113]

Az okmányok előállításának technikai, technológiai evolúciója mellett a hamisítás is fejlődött. A hamisítók egy részének szaktudása bővült és tevékenységük esetenként közel olyan jó minőségű okmányt eredményezett, mint az eredeti, de általában olyan okmányokat hamisítottak előszeretettel, amelyek minimális anyagi ráfordítással is alkalmasak voltak a megtévesztésre.

Az okmányhamisítás, ahogy a múltban, úgy a jelenben is többféleképpen valósulhat meg. A bűncselekmény elkövetése történhet fizikai módon az okmány meghamisításával, hamis okmány létrehozásával, illetve az ilyen okmány felhasználásával.[114]

Hamis közokirat készítése során az eredeti okmányt utánozva nyomdatechnika, nyomtató, fénymásoló berendezés segítségével állítanak elő egy minden elemében hamis okmányt. Ezek *teljes hamisítások*, vagy más néven *utánzatok.*

A közokirat meghamisítása során a valódi okmány egy részében, vagy részeiben, vagyis tartalmában történik jogtalan változtatás, azaz *részleges hamisítás.* Ez történhet a jogtalan felhasználó személyéhez történő igazítás, az érvényességi idő megváltoztatása, beutazás illetve tartózkodás jogának igazolása céljából, illetve egyéb okokból különböző adatok, bejegyzések készítésével, megváltoztatásával, nemkívánatos részek eltüntetésével. A *tartalmi hamisítás* lehet: fényképcsere, lapcsere illetve laphiány, vízumhamisítás, tartózkodási engedély hamisítás, eredeti okmány illetéktelen kiállítása, az adatok átírással, hozzáírással, felülírással, felülragasztással történő megváltoztatása, bélyegzőlenyomat hamisítás és törlés. A törlés történhet „fénymosás" azaz erős fény segítségével, mechanikai törléssel (radírozás, kaparás, csiszolás), vagy vegyszer segítségével. [115]

A visszaélések következő jellemző formája a *fondorlat* kategóriába sorolt *személycsere.* Ebben az esetben az elkövető a más nevére kiállított valódi, meg nem

[113] GERENCSÉR Balázs Szabolcs – BERKES Lilla (2014): Rendszert a rendszerekben! – avagy gondolatok a nyilvántartások rendszertanáról. Új Magyar Közigazgatás 7. évf. 4. sz. KÖZSZÖV, Gödöllő. – pp. 23-31.
[114] BALLA József - VARGA Norbert (2006): Okmányismeret – okmányhamisítás, főiskolai jegyzet, Rendőrtiszti Főiskola, Budapest – pp.76-120.
[115] NYILASI Tibor (2004): Kriminalisztikai okmányvizsgálat, Rejtjel kiadó, Budapest. – pp. 48-49.

hamisított okmányt használ fel. Az okmány valódi és abban semmilyen jogtalan beavatkozás nem történik. A fizikai értelemben vett hamisítás hiánya ellenére közokirat-hamisításnak minősül (egyes európai államoknál ez eltérő megítélés alá esik).

Az *eredeti okmány jogtalan kitöltése* során eredeti, kitöltetlen (még meg nem személyesített) vagy részben kitöltött, úgynevezett biankó okmányok kerülnek a hamisító birtokába, (általában már eleve egy másik bűncselekmény elkövetése révén), amelyet a felhasználó személy igényeinek megfelelően tölt ki és ellátja annak arcképével. Az eredeti okmány a jogtalan kitöltés következtében lesz hamisított, még abban az esetben is, ha azt a felhasználó valós adataival töltik ki. Felfedése gyakorta rendkívül nehéz, annak sikere érdekében alaposabb vizsgálatok elvégzése szükséges. Míg a többi tartalmi hamisítás esetében az eredeti tartalom eltávolítása során keletkezett sérülések adhatnak támpontot a felfedésre, itt ezek hiányoznak.[116]

Különösen veszélyes módszer az *intellektuális közokirat-hamisítás*, azaz a valótlan adat, tény vagy nyilatkozat közokiratba foglalásában való közreműködés, mivel így egy valótlan tartalmú, de eredeti közokirat jön létre. Felfedése nehéz, csak abban az esetben eredményes, ha valamilyen gyanúok folytán a személy adatait ellenőrizzük a nyilvántartásban és összevetjük az ott szerepelő korábbi arcképpel, vagy ruházat illetve csomag átvizsgálás során más, eredeti személyazonosító okmány kerül elő.

A *fiktív okmányok*, mint hamis okmányok alkalmazása speciális kategóriát képez, ezért ezt a 3. fejezetben elemzem részletesen.

2.2. Az úti okmányok büntetőjogi védelme Magyarországon

Az úti okmány olyan közokirat, amelyhez közhitelesség és közbizalom fűződik.[117] Ennek értelmében az abban foglaltakat ellenkező tény bizonyításáig igaznak kell tekinteni. A hamisítás bűncselekménynek minősül, elkövetésével a közokiratokba vetett közbizalomhoz fűződő társadalmi érdek szenved sérelmet. Ennek a bűncselekménynek az igazi veszélye azonban nem a közbizalom sérelmében van. A cselekményt eszközcselekményként elkövetve, az elkövetés segítségével elérni kívánt cél társadalomra veszélyessége sokkal nagyobb lehet. Ilyen például, hogy veszélyes

[116] NYILASI Tibor (2004): Kriminalisztikai okmányvizsgálat, Rejtjel kiadó, Budapest. – p. 51-52.
[117] MOLNÁR Ákos-KULIK Gyula Attila (2013): Az úti okmányok hamisításának változásai a rendszerváltás óta eltelt húsz évben – határrendészeti szemszögből-. Biztonsagpolitika.hu – p. 2.

bűnözők, akár terroristák léphetnek be az állam (egyúttal az Európai Unió) területére potenciális veszélyforrást jelentve, vagy éppen léphetnek ki onnan az igazságszolgáltatás, felelősségre vonás elől menekülve, valamint jelentős értékek jogellenes megszerzését valósíthatják meg.[118]

Az úti okmányok tekintetében elkövetett hamisításokat nagymértékben befolyásolja, hogy:

- egy adott állam polgárai milyen feltételekkel juthatnak úti okmányhoz,
- külföldre utazásuk milyen korlátozások alá esik,
- a külföldiek beutazása milyen formában van szabályozva,
- és nemzetközileg mennyire keresett, „közkedvelt" az adott ország okmánya.

A magyar törvények szerint az okiratok hamisítását már az 1878. évi V. törvénycikk[119] is büntetendő cselekménynek minősítette.[120] Az úti okmányok meghamisítását ekkor még nem vonta ebbe a körbe. Erre enged következtetni, hogy később az 1903-ban megjelent első magyar útlevél törvényünk a következőképp rendelkezik az útlevél hamisításra vonatkozóan: *„Aki hamisított, vagy más nevére szóló útlevelet használ, útlevelét másnak használatára átengedi, magára vagy útitársára nézve hamis bejelentést tesz, - a mennyiben ez a cselekménye súlyosabb beszámítás alá nem esik – egy hónapig terjedhető elzárással és 200 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő."*[121] A büntetési tételből látható, hogy a korszak jogalkotói a cselekmény elkövetését kevésbé ítélték társadalomra veszélyesnek.

Ezen az 1940. évi XVIII. törvénycikk[122] 10. §-a módosít, amely az 1903. évi VI. tvc. 15. §-ának megváltoztatásával az elkövetési magatartást vétséggé minősíti és egy évig terjedő fogházbüntetéssel szankcionálja. A következő változtatást az 1948. évi XLVIII. törvény[123] hozta, amely a büntetési tétel felső határát öt évre emelte a valódi

[118] A bűnelkövetők például fényképcserés útlevéllel nagy értékű gépkocsit kölcsönöznek, vagy pénzintézetektől nagy összegű hitelt vesznek fel.
[119] 1878.évi V. tc. a magyar büntető törvénykönyv a bűntettekről és vétségekről.
[120] MOLNÁR Ákos - KULIK Gyula Attila (2013): Az úti okmányok hamisításának változásai a rendszerváltás óta eltelt húsz évben – határrendészeti szemszögből. Biztonsagpolitika.hu – pp. 2-3.
[121] 1903. évi VI. tc. az útlevélügyről, 15.§
[122] 1940. évi XVIII. tc. a magyar állam biztonságát és nemzetközi érdekét veszélyeztető egyes cselekmények büntetéséről.
[123] 1948. évi XLVIII. tv. a büntetőtörvények egyes fogyatékosságainak megszűntetéséről és pótlásáról, 48.§

útlevél más személy által történő felhasználása, illetve az ilyen használatra való átengedés esetében.

Az 1961. évi V. törvény[124] már szinte a maival teljesen azonos tartalommal és büntetési tétellel fogalmazza meg a közokirat hamisítást.

A rendszerváltoztatástól napjainkig eltelt időszak során, a bűncselekmény büntetőjogi megítélése, illetve az alkalmazott szankcióban változás nem történt, így az elkövetés változására sem volt befolyással.

A bűncselekmény törvényi tényállása a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény a XVI. fejezetében a közrend elleni, ezen belül a közbizalom elleni bűncselekmények között szerepel. A törvény 274.§ (1) bekezdés rendelkezése szerint:

„Aki,

a) hamis közokiratot készít, vagy közokirat tartalmát meghamisítja,

b) hamis vagy hamisított illetőleg más nevére szóló valódi közokiratot felhasznál,

c) közreműködik abban, hogy jog vagy kötelezettség létezésére, megváltozására vagy megszűnésére vonatkozó valótlan adatot, tényt vagy nyilatkozatot foglaljanak közokiratba bűntettet követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő."

Az a) és b) pontokban meghatározott cselekményekre irányuló előkészületet, valamint a c) pontban meghatározott cselekmény gondatlan elkövetését is büntetni rendeli a jogalkotó. A 275. § a hivatalos személy által elkövetett közokirat hamisításról rendelkezik. Ezekben az esetekben a jogi tárgy, a közokiratok hitelességébe vetett közbizalom sokkal súlyosabban sérül.

A bűncselekmény elkövetési magatartása három csoportba sorolható. Az elsőben a készítői, a másodikban a felhasználói, a harmadikban közreműködő magatartások szerepelnek. A második csoportban a jogalkotó az eredeti közokiratnak nem a jogosult által történő felhasználását is nevesíti, ami az úgynevezett fondorlattal elkövetett hamisítás, vagy másképpen személycsere. Egyes európai uniós országokban ezt szabálysértésként minősítik, mivel az okmányt ebben az esetben nem hamisítják meg, az abban szereplő adatok valódiak maradnak. A harmadik csoportban szereplő módszer

[124] 1961. évi V. tv. a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről, 220.§

az intellektuális közokirat hamisítás, ahol az elkövető megtéveszti és a tévedésben lévő hivatalos személyt használja fel a valótlan adat vagy tény közokiratba foglalásához.

A fent idézett, hatályos büntető jogszabályunk nem nevesíti a közokirat (t.i.: úti okmánynak) látszatát keltő „iratokat". Ezek, a megtévesztésre lehetőséget adó úti okmányok („fiktív okmányok") valójában valótlan személyazonosság / mentesség látszatának fenntartására szolgálhatnak. Itt gyakorta az ilyen okmánnyal elkövetett egyéb bűncselekmények (például: csalás, Btk. 318. §) fogják adni a büntető-eljárás alapját. Azonban a társadalomra vagy egyes társulásokra nézve a fiktív okmányok és okiratok felhasználása jelentős károkat okozhatnak (pl. fiktív gépjármű egyedi azonosító jellel közlekedő személy által esetlegesen meg nem fizetett útdíjak, parkolási díjak nem lesznek behajthatóak; a baleset okozása esetén, a segítségnyújtás elmulasztása miatt történő felelősségre vonást rendkívül megnehezíti, hogy nincs az a valódi hatóság, amelytől a gépjármű valódi adatai lekérhetőek).

A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvényt 2013. július 1-jén felváltotta az azonos címmel ellátott 2012. évi C. törvény. A közokirat-hamisítás, hamis magánokirat felhasználása és az okirattal visszaélés bűncselekmények kapcsán az új törvény a korábbihoz képest jelentős módosítást nem tartalmaz. A témát illetően azonban új elem, hogy a törvény már rendelkezik a biztonsági okmány hamisításával kapcsolatban. A közokirat-hamisítás bűncselekmény hatályos törvényi tényállása (ma is) úgy határoz, hogy

> „aki
> *a) hamis közokiratot készít, vagy közokirat tartalmát meghamisítja,*
> *b) hamis, hamisított vagy más nevére szóló valódi közokiratot felhasznál,*
> *c) közreműködik abban, hogy jog vagy kötelezettség létezésére, megváltozására vagy megszűnésére vonatkozó valótlan adatot, tényt vagy nyilatkozatot foglaljanak közokiratba[…]".*[125]

Azon okiratok, amelyek nem rendelkeznek a közokirat kellékeivel magánokiratoknak tekintendők. Magánokirat vonatkozásában a közhitelesség hiányzik, hiszen e dokumentumok hitelesen nem bizonyítják, hogy tartalmuk megegyezik a valósággal. Magánokirat lehet például egy adásvételi szerződés. Az új Büntető Törvénykönyv értelmében hamis magánokiratot az használ fel, „aki jog vagy

[125] 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről, 342. § (1)

kötelezettség létezésének, megváltozásának vagy megszűnésének bizonyítására hamis, hamisított vagy valótlan tartalmú magánokiratot felhasznál[…]".[126] A másnak hátrányt okozó okirattal visszaélést az követi el, aki „egy vagy több olyan közokiratot, amely nem vagy nem kizárólag a sajátja, mástól, annak beleegyezése nélkül, jogtalanul megszerez, megsemmisít, megrongál vagy mástól jogtalanul elvesz, vagy a jogosult elől jogtalanul eltitkol[…]".[127] A visszaélés abban az esetben valósul meg, ha az elkövető az adott okiratot illegálisan megszerzi, megsemmisíti, megrongálja, eltitkolja vagy sajátjaként felhasználja. Mint említettem, a „biztonsági okmány hamisítása" új tényállásként került a törvénykönyvbe. A jogalkotó szándéka, hogy a biztonsági okmányok védelmének rendjéről szóló 86/1996. Korm. rendelet hatálya alá tartozó biztonsági okmányok kiemelt védelemben részesüljenek.[128]

> *„Aki a külön jogszabályban meghatározott*
> *a) belépésre jogosító hamis biztonsági okmányt készít,*
> *b) belépésre jogosító biztonsági okmány tartalmát meghamisítja,*
> *c) hamis, hamisított vagy más nevére szóló valódi belépésre jogosító biztonsági okmányt felhasznál[…]".*[129]

A büntetőjogi védelem hatókörét befolyásolja, hogy a tényállás szubszidiáriusként került beiktatásra kétéves büntetési tétellel. Amennyiben a belépésre jogosító okmány közokirat, úgy a tényállás alkalmazása nem merül fel, mivel a közokirat-hamisításnak alárendelt. Amennyiben a belépési okmány magánokirat, az egyéves büntetési tételű hamis magánokirat felhasználása tényállás helyett ezt a speciális hamisítási tényállást kell alkalmazni. Magánokirat típusú belépési okmányok esetén ezzel az új tényállással tehát a jogalkotó egyrészt tágította a büntetőjogi védelmet a hamisítási magatartások kriminalizálásával, illetve a felhasználási magatartás büntetésének a célzattól való függetlenítésével, másrészt súlyosította ezen magánokirat típusok felhasználásának büntetési tételét.

A külföldiekkel szemben közokirat-hamisítás elkövetésének alapos gyanúja miatt (a disszertáció írásakor hatályos törvény szerint) gazdaságossági okokból speciális

[126] 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről, 345. §
[127] 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről, 346. §
[128] MOLNÁR Ákos (2013): Célkeresztben a biztonsági okmányok – a visszaélések új tendenciái. Magyar Rendészet 2013/1. Budapest - pp. 110-111.
[129] 2012. évi C. tv. a Büntető Törvénykönyvről, 344. §

rendelkezések alkalmazandók, amennyiben a *„hamis vagy hamisított, illetve más nevére szóló valós úti okmányt a külföldi az ország területére történő beutazás érdekében használja fel, feltéve, hogy vele szemben idegenrendészeti eljárásnak van helye.”*[130] Az idézett törvényszöveg alapján nem lehet nyomozást indítani akkor, ha a külföldi bűncselekménye egyedül arra irányult, hogy Magyarország területére beutazzon. A felfedés kizárólag határátkelőhelyen zajló határellenőrzés során releváns, tehát például egy mélységi ellenőrzés alkalmával felfedett deliktum kapcsán nem vehető figyelembe. A külföldi mint speciális alany olyan harmadik országbeli állampolgár lehet, akire nem vonatkozik a visszaküldés tilalma, vagy személyét érintően menekülteljárás nem indult. Menekülteljárás kapcsán azonban a jogalkalmazónak a menekültekre vonatkozó 1951. évi Genfi Egyezmény 31. cikke alapján[131] figyelembe kell vennie egy olyan körülményt, ami nem került a büntetőeljárás szabályai közé. Az Egyezmény kimondja, hogy a jogellenes országba történő belépés vagy tartózkodás miatt nem büntethető az üldözött menekült, feltéve, hogy a hatóságoknál haladéktalanul jelentkezik és megindokolja a jogellenes belépés és tartózkodás okát.[132]

Az úti okmánnyal kapcsolatos rendelkezések megszegése a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény 204. § (2) szerint minősül és az 1998. évi XII. törvény végrehajtásáról szóló 101/1998 (V.22.) Korm. rendelet 24. §-ába ütközik.

A rendelet hivatkozott pontja kimondja, hogy az úti okmány jogszerű birtokosa köteles az úti okmányát sértetlenül megőrizni, a hatóság felhívására bemutatni, visszavonás vagy visszatartás elrendelésekor az úti okmány átvételére jogosultnak átadni, illetőleg a jogosultság megszűnésekor az azt kiállító hatóságnak leadni. Az úti okmányt másra átruházni, letétbe helyezni vagy biztosítékul átadni, illetve átvenni, abba bejegyzést tenni nem szabad. Az útlevélbe az útlevélhatóság, a rendőrség, a külföldi hatóság, valamint jogszabályban erre felhatalmazott szerv tehet bejegyzést. Akinek az úti okmányát eltulajdonították, megsemmisült, vagy elvesztette, köteles azt

[130] 1998. évi XIX. tv. a büntetőeljárásról, 170. § (6) bekezdés
[131] 1989. évi 15. tvr. a menekültek helyzetére vonatkozó 1951. évi július hó 28. napján elfogadott egyezmény valamint a menekültek helyzetére vonatkozóan az 1967. évi január hó 31. napján létrejött jegyzőkönyv kihirdetéséről, 31. cikk, 1.
[132] HAUTZINGER Zoltán (2015): A rendészet egyes megjelenési lehetőségei a büntetőeljárásban. In: Hack-Király-Korinek-Patyi (szerk.). Gályapadból laboratóriumot. ELTE-Eötvös Kiadó. Budapest – pp. 114-116.

haladéktalanul, de legkésőbb a tudomásra jutástól számított három munkanapon belül az úti okmány iránti kérelem átvételére jogosult szervnél vagy az útlevélhatóságnál bejelenteni. Az úti okmány eltulajdonítása miatt a bejelentési kötelezettség a rendőrségnél tett feljelentéssel teljesíthető. Az elveszettnek vélt és az erről szóló bejelentés után megtalált úti okmányról a megtalálástól számított három munkanapon belül értesíteni kell az úti okmány átvételére jogosult szervet, illetve az útlevélhatóságot. Az úti okmányt tizenöt napon belül le kell adni az útlevélhatóságnál vagy a körzetközponti jegyzőnél, ha megszűnt az arra való jogosultság.[133]

2.3. Büntetőjogi védelem, nemzetközi kitekintés

Az okmányhamisítás nem minden esetben nemzetközi jellegű, de az úti okmányok hamisításának nyilvánvalóan nemzetközi hatásai is vannak. A vonatkozó hazai jogi szabályozás mellett ezért fontosnak tartottam a külföldi rendelkezések legalább érintőleges vizsgálatát. A jogi kitekintés során az Európai Uniót vezető tagállamokra összpontosítottam, illetve azon államokra, amelyek a tömeges méreteket öltő migráció vonatkozásában megkerülhetetlenek. Az izraeli büntető rendelkezések jellemzőit az ország sajátos biztonságpolitikai helyzetével összefüggő fokozott védelmi kényszer miatt tartom szükségesnek. A kitekintés a disszertáció mennyiségi korlátai miatt sem lehet teljes körű.

2.3.1. Egyesült Királyság

A kontinentális európai jogrendszerektől némileg eltérő az angolszász szabályozási vonal, a „common law" jogcsalád ideáltípusa a folyamatos fejlődésű, alapvetően bíró alkotta angol jog[134], amelynek részét képezik a törvények. Az útlevél hamisítását „*forgery of passport*" címen az 1925. évi büntető igazságszolgáltatási törvény 36. szakasz 1. bekezdése szabályozza, amely szerint „*bármely útlevél hamisítása, vagy felhasználás céljából bárki általi készítése saját vagy bármely személy részére, amely tudása szerint valótlan, két évig terjedő szabadságvesztéssel vagy száz fontot meg nem haladó bírsággal, vagy szabadságvesztéssel és bírsággal büntethető*

[133] 101/1998. (V. 22.) Korm. r. a külföldre utazásról szóló 1998. évi XII. törvény végrehajtásáról 24 §.
[134] SZILÁGYI Péter (2006): Jogi alaptan, Osiris kiadó Kft. Budapest. - p. 222.

vétségnek minősül".[135] A hamisításról szóló 1981. évi törvény 1. szakasza szerint a hamisítást az a személy követi el „*aki azzal a szándékkal készít hamis okiratot, hogy saját maga vagy más azt eredetiként felhasználja, és az elfogadás miatt saját vagy más személy megfontolásából valamit tegyen, vagy ne tegyen.*"[136] Az 5. szakasz 1. bekezdése megismétli a 1. szakasz tartalmát, illetve kiegészíti azzal, hogy „*bűncselekménynek minősül, ha a személy birtokában vagy kezelésében jogszerű felhatalmazás vagy igazolás nélkül olyan okirat van, amelyre a hivatkozott szabályozás vonatkozik*". Ezzel összefüggésben a jogszabály büntetni rendeli az okiratok létrehozására alkalmas speciális eszközök hamisítás céljából való birtoklását is (nyomdatechnikai eszközök, kereskedelmi forgalomban nem kapható alapanyagok, stb.).[137]

2.3.2. Franciaország

A francia büntető törvénykönyv (Nouveau Code Penal) közel 200 év után váltotta fel elődjét (Ancien Code Penal), amely a napóleoni idők óta, 1810-től volt hatályos. A törvény egységes szerkezetben szabályozza mind a bűncselekményeket, mind a kiszabható büntetéseket.

A francia Büntető Törvénykönyv 441-1. szakasza szerint a közokirat-hamisítás „*bizonyító erejű vagy joghatás kiváltására alkalmas dokumentum vagy bármilyen tárgy igazságtartalmának bármilyen tisztességtelen megváltoztatása kár okozása céljából*". A bűncselekmény három év szabadságvesztéssel és 45.000 euró bírsággal büntetendő.

A 441-2. szakasz szerint „*közhatalmi szerv által kiállított dokumentum meghamisítása, amely jogot, személyiséget vagy képességet alapít, vagy jogot állapít meg, öt év szabadságvesztéssel és 75.000 euró bírsággal büntetendő. Minősítő körülmény, ha az elkövető hivatalos személy, illetve ha azt üzletszerűen, bűncselekmény elkövetésének megbízása érdekében követik el*." További elkövetési magatartások a hamis dokumentum beszerzése, birtoklása, a közhatalmi szerv által kiállított dokumentumban a bejegyzések meghamisítása.

[135] Criminal Justice Act 1925, 1925 c. 86 (Regnal. 15 and 16 Geo 5), Part III, Section 36 (http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1981/45/contents, letöltés ideje: 2017. 09.22.)
[136] Forgery and Counterfeiting Act 1981 c. 45, Part I, Offences, Section 1 (http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1981/45/section/1, letöltés ideje: 2017. 09.22.)
[137] Forgery and Counterfeiting Act 1981 c. 45, Part I, Offences, Section 5 (http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1981/45/section/5, letöltés ideje: 2017. 09.22.)

A bélyegzők (akár határátléptető bélyegzők) vonatkozásában a 444-3. szakasz 1-3. bekezdései az irányadóak, amelyek szerint „*öt év szabadságvesztéssel és 75.000 euró pénzbüntetéssel sújtható az a személy, aki közszerv bélyegzőjét meghamisítja, vagy a meghamisított bélyegzőt használja, az Alkotmány által létrehozott szerv, bíróság vagy közszerv fejléces dokumentumát vagy hivatalos iratát meghamisítja, adásvétel tárgyává teszi, vagy felhasználja*”.[138]

2.3.3. Németország

Németország a római-germán, más néven kontinentális jogrendszer központi állama, számos európai ország – köztük hazánk - számára is mintaadó, az alaposan szerkesztett, absztrakt jogtételeivel. A német jogrendszer erős alkotmányos alapokkal, jogvédelmi garanciákkal rendelkezik a múlt század közepe óta, szilárdan elhatárolva magát a jobb- és baloldali szélsőségektől.

267 §. Okirat hamisítás

(1) Aki hamis közokiratot készít, valós közokiratot meghamisít, hamis vagy hamisított okiratot felhasznál bűntett miatt 5 évig terjedő szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

(2) A kísérlet is büntetendő.

(3) Súlyosabban minősülő esetekben a büntetés 6 hónaptól 10 évig terjedő szabadságvesztés. Súlyosabban minősülő esetnek számít, ha az elkövető üzletszerűen vagy folyamatos csalás és közokirat hamisítással összefüggésbe hozható bűnelkövetői csoport tagjaként végzi. Nagymértékű vagyoni hátrányt okoz, nagyszámú hamis vagy hamisított okmányokkal a jogügyletek biztonságát lényegesen veszélyezteti vagy hatáskörével, mint hivatalnok követi el.

(4) 1 évtől 10 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, kevésbé súlyos esetben 6 hónaptól 5 évig terjedő szabadságvesztéssel az, aki a csalást, közokirat-hamisítást, technikai nyilvántartás meghamisítását, bizonyító adatok meghamisítását bűnelkövetői csoport tagjaként, üzletszerűen követi el**.**

[138] Code pénal, France, (https://www.legifrance.gouv.fr, letöltés ideje: 2017. 09.22.)

271 §. Valótlan tények okirati hitelesítése közvetett módon

(1) Aki közreműködik abban, hogy jog vagy kötelezettség létezésére vonatkozó valótlan adatot, nyilatkozatot, tényt okiratba, könyvbe, adatba vagy nyilvántartásba foglaljanak 3 évig terjedő szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

(2) Hasonlóképpen büntetendő, aki hamis nyilatkozattétel útján, a fentiek szerint az okiratot felhasználja.

(3) Amennyiben az elkövető szándékosan más személy sérelmére vagyoni károkozást követ el 3 hónaptól 5 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) A kísérlet büntetendő.

273 §. Hivatalos igazolvány megváltoztatása

(1) Aki egy bejegyzést jogtalanul eltávolít, felismerhetetlenné tesz, eltitkol, vagy azzal visszaél, az ilyen igazolvány egyik oldalát eltávolítja vagy egy hasonlóan megváltoztatott igazolványt felhasznál, 3 évig terjedő szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel büntetendő, ha nem ütközik a StGB 267 § vagy a 274 §-ba.

(2) A kísérlet büntetendő.

274 §. Okirattal visszaélés, határjel megváltoztatása

(1) 5 évig terjedő szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel büntetendő az

1. aki egy okiratot vagy nyilvántartást, ami nem vagy nem kizárólag az övé abból a célból, hogy hátrányt okozzon, megsemmisít, megkárosít, vagy azzal visszaél.

2. Olyan bizonyító adatokat, amivel nem vagy nem kizárólag ő rendelkezhet, másnak hátrányt okozva, töröl, átír, felhasználhatatlanná tesz, megváltoztat vagy

3. egy határkövet vagy más jelzést, ami a határt vagy vízállást jelez abból a célból, hogy hátrányt okozzon, eltulajdonít, megsemmisít, felismerhetetlenné tesz, elmozdít, hibásan állít vissza.

(2) A kísérlet büntetendő.

275 §. Hivatalos igazolvány hamisításának előkészítése

(1) Aki hivatalos igazolvány hamisítását előkészíti, azon belül

1. Nyomólemezt, nyomóformát, nyomtatási szetteket, nyomó mintát, negatívot,

matricát vagy hasonló eszközt, ami bűncselekmény elkövetéséhez alkalmas,

2. hivatalos igazolvány gyártásához használt és utánzás elleni védelemmel ellátott anyaggal azonos vagy megtévesztésre alkalmas papírt,

3. előnyomtatott hivatalos igazolványt magának, vagy másnak előállít, eladásra felkínál, azt megtartja, másnak átadja, vállalja annak behozatalát vagy kivitelét 2 évig terjedő szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

281 §. Igazolvánnyal visszaélés

(1) Aki igazolványt más személynek kiállít, bűncselekmény elkövetéséhez felhasznál, vagy aki bűncselekmény elkövetéséhez igazolványt másnak úgy átenged, hogy az felhasználni nem jogosult 1 évig terjedő szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel büntetendő. A kísérlet büntetendő.[139]

A német büntető törvénykönyv[140] elaborált, precíz szerkesztésű, az okiratokkal kapcsolatos tényállások során megkülönbözteti a közokirat, külön az igazolvány és a nyilvántartás meghamisítását, nem közömbös az elkövető személye (hivatalos személy vagy civil), illetve a cselekmény stádiuma (kísérlet, befejezettség).

2.3.4. Törökország

Az Oszmán Birodalom jogrendszerére évszázadokon át a bizánci, iszlám és a nyugati jogi szokások voltak hatással. A Tanzimat-féle reformok (1839) során többek között a közigazgatás is átalakult, bár a jogrendszer ekkor még kettős volt (iszlám saría és nyugati). A független török állam megszületése után (1923) teljes mértékben szakított az iszlám jogrendszerrel és törekedett a nyugati minta teljes átvételére. Így került sor az olasz büntető törvénykönyv és a svájci polgári törvénykönyv adaptálására.[141]

A hatályos török büntető törvénykönyv 204. szakasz 1. bekezdése szerint közokirat-hamisítást az követ el, *„aki mások megtévesztése céljából közokiratot készít*

[139] Strafgesetzbuch (StGB) (www.juris.de, letöltés ideje: 2017. 09.22.)
[140] Strafgesetzbuch (StGB)
[141] SZIGETVÁRI Tamás (2016): Jogrendszer és versenyképesség Törökországban. Iustum Aequum Salutare, XII. 2016/2. Budapest. – pp. 129-132.

vagy felhasznál, amiért 2-5 év közötti szabadságvesztéssel büntetendő." Minősítő körülmény a hivatalos személy általi elkövetés.

A törvény 205. szakasza 2-5 év közötti szabadságvesztéssel bünteti a közokirat megrongálását és megsemmisítését, illetve a 206. szakasz alapján a kiállító hatóság felé valótlan adat közlését. [142]

2.3.5. Izrael

A zsidó állam történelméből kifolyólag európai gyökerű jogrendszerrel rendelkezik, amely sarkalatos törvényeken és egyéb jogszabályokon nyugszik.[143]

Az ország többször módosította az 1952. évi CII. törvényét (VII. 17.), amely az útlevelek kiadásáról, birtokban tartásáról, felhasználásának szabályairól valamint a jogsértő magatartások szankcióiról rendelkezik.

Az izraeli Büntető Törvénykönyv[144] 376/A. szakasza részben a történelmi hagyományok, részben a fennálló biztonsági fenyegetések miatt külön nevesíti az útlevél megtartása bűncselekményét. E szerint *„ha a személy jogtalanul megtartja más személy útlevelét, menetlevelét vagy személyazonosító iratait, három év szabadságvesztéssel sújtható. A hamisítás büntetése egy év-, de amennyiben haszonszerzési célzattal követik el akkor három év szabadságvesztés*."

A hamis okirat felhasználását a 420. szakasz tárgyalja, amely szerint a bűncselekményt az követi el, aki „*kibocsát vagy rendelkezésre bocsát hamis dokumentumot. Aki abban a tudatban használja fel, hogy az hamis, cselekménye azonos elbírálás alá esik a készítővel.*" Hivatalos személy által elkövetett okirat-hamisítás a büntetési tételt felfelé módosítja és háromtól hét évig terjedő szabadságvesztéssel büntethető.

Megállapítható, hogy az izraeli szabályozás az államkarakterisztikának megfelelően folyamatosan naprakész, jellegében átgondolt és alapos, büntetési tételeiben (szándékosság és gondatlanság tekintetében is) szigorú. Szélesebb

[142] Penal Code of Turkey, Venice Commission, CDL-REF(2016)011, Opinion No. 831 / 2015 (www.legislationline.org, letöltés ideje: 2017. 09 22.)
[143] Israel Law, Israel Ministry of Foreign Affairs (http://www.mfa.gov.il/MFA/AboutIsrael/State/Law/Pages/Basic%20Laws%20of%20the%20State%20of%20Israel.aspx, letöltés ideje: 2017. 03.28.)
[144] Penal Law 5737-1977, State of Israel (https://www.oecd.org/daf/anti-bribery/anti-briberyconvention/43289694.pdf, letöltés ideje: 2017. 09.22.)

kitekintésben a nemzetbiztonságot mind a kényszerintézkedések alkalmazásával, mind a büntetések mértékével a középpontba helyezi.[145]

2.3.6. Szíria

A szír szabályozás a jelenleg polgárháborús viszonyok között kevéssé értelmezhető, hiszen az egykor 22 millió lakossal rendelkező országból mára 4,8 millió menekült a határokon kívül található. Többségüket Törökország fogadta be, ahol legalább 2,7 millió szír talált menedéket.[146] Napjainkra az államszervezet összeomlott és a migránsmozgalomban résztvevő egyéb nemzetiségű személyek a garantált menekültstátusz reményében előszeretettel hazudják/vallják magukat szír állampolgárnak.

Az úti okmányok tekintetében elkövetett hamisítás, okirattal visszaélés kapcsolódó rendelkezéseit az ország 148/1949 számú büntető törvénykönyve tartalmazza:

„Bárki, aki gépet, szerszámot abból a célból gyárt, hogy okmányt, pénzt (valutát), csekket hamisítson, másoljon, módosítson, vagy ezeket megszerzi abból a célból, hogy felhasználja, egy évtől hét évig terjedő letöltendő szabadságvesztéssel és pénzbírsággal valamint nehéz fizikai munkával büntetendő. Aki a fent nevezetteket úgy hamisítja, hogy vele anyagi, vagy szociális kárt okoz öt évtől hét évig terjedő letöltendő szabadságvesztéssel és pénzbírsággal, valamint nehéz fizikai munkával büntetendő. A cselekmény nem büntetendő, ha az elkövető a hamis, hamisított okmányt még felhasználás előtt a hatóságnál bejelenti.”[147]

Az ország gyarmati történetéből és iszlám gyökereiből fakadóan kevert típusú jogrendszerrel rendelkezik, ez az elkövetési cselekményt és a büntetést az Európában megszokottnál sokkal praktikusabban rendezi; az első fordulat szerint nem a hamis vagy hamisított okmányhoz, mint elkövetési tárgyhoz kapcsolódó cselekménysort

[145] Penal Law 5737-1977, State of Israel (https://www.oecd.org/daf/anti-bribery/anti-briberyconvention/43289694.pdf, letöltés ideje: 2017. 09.22.)
[146] SZUHAI Ilona – TÁLAS Péter (2017): A 2015-ös európai migrációs és menekültválság okairól és hátteréről. In: Tálas (szerk.) Magyarország és a 2015-ös európai migrációs válság. Dialóg Campus, Budapest – p. 12.
[147] Syrian Arab Republic, Crimimal Code, issued by Legislative Decree No. 148/1949. (http://www.wipo.int/wipolex/en/details.jsp?id=10918 Letöltés ideje: 2017. 03.28.) Megjegyzés: az arab törvényszöveg fordítását Magyarországon élő arab tolmács készítette, aki nevének feltüntetéséhez nem járult hozzá.

pönalizálja, hanem annak létrehozásához szükséges „szerszám vagy gép” szerepel a tényállásban, valamint a hamisítási célzat. A második fordulat a kiterjesztett értelemben szereplő, gazdasági rendeltetésű okmányt helyezi a középpontba, azonban az elkövetési magatartás a felhasználás; a megoldás praktikuma, hogy az állami és magánforgalmi dokumentumok és bankjegyek azonos besorolás alá esnek, a cselekmények során csupán a rendbeliségen változtatnak.

Az önkéntes elállást a törvény - ismét gyakorlatias megfontolásból - büntetlenséggel honorálja, a törvényszöveg szerint a cselekmény felderítése ilyenkor csak a bejelentőre terjed ki - esetleges bűntársaira nem. A büntetések között is szokatlan a „nehéz fizikai munka”, amely szintén az ország történeti örökségének terméke.

Összességében megállapítható, hogy a vizsgált országok jogi rendelkezései eltérő megoldásokkal operálnak, jogrendszerük lenyomata az adott ország történelmének, mentalitásának és az aktuális kihívásoknak.

A lényegi különbségek tekintetében megállapítható, hogy kevesebb hányaduk nevesíti az útlevelek, úti okmányok tekintetében elkövetett közokirat-hamisítást (Egyesült Királyság, Izrael), a többség az okmányhamisítás tényállását és büntetési tételeit fogalmazza meg.

Szíria vonatkozásában az ottomán-iszlám jog miatt kevésbé fejlett a szabályozás (ami jelenleg egyáltalán nem, vagy csak korlátozottan tud érvényesülni). Izrael a közbizalmon, mint védett jogi tárgyon kifejezetten nemzetbiztonsági szempontokat érvényesít (eljárásjogi elemeket is beépítve), míg Németország klasszikus európai vonalú, részletes szabályozása megfelelően egyensúlyoz az alkotmányos elvek és a büntetőpolitikai hatékonyság között.

Azok a migrációs folyamatok, amelyek Európa átrendeződésének kockázatait sejtetik, a nemzetállamok megerősödéséhez vezethetnek, ezért a tagállamok határ-, és/vagy mélységi ellenőrzése új dimenzióba kerülhet. Ennek pedig fontos eleme kell, hogy legyen a tiszta jogi háttér, valamint a hiteles, biztonságos és alapvető kritériumoknak megfelelő (úti) okmány.

2.4. Migrációelméleti hatások[148]

A civilizáció fejlődésével a migráció hangsúlya a vándorlás helyett egyre inkább a stabil tartózkodási hely megtalálását célozta. A fejlődés végső jogi konstrukciójává – mint a szuverenitás legfőbb letéteményese – az állam vált. A szuverenitás közkeletű jogi-politikai fogalma szerint az adott területen élő népesség felett gyakorolt főhatalom. Ez *per definitionem* szükségszerűvé teszi az „adott terület" kereteinek meghatározását. A területek határa az idők során megszilárdult, az állami érdekérvényesítés első korlátját vagy vonalát szimbolizálva.[149]

A szociológia és a közgazdaságtudomány oldaláról vizsgálva a személyek mozgása logikus, kiszámítható és természetes folyamat, a faktorok meghatározását és értékelését követően leírható és sokszor előre jelezhető. A folyamat a *migráció,* résztvevője a *migráns.* A szó latin eredetű, hangsúlyozottan értéksemleges jelentése: „bevándorló, vonuló, más helyre költöző". A migráció jelensége egyszerre politikai, szociális, kulturális-vallási és etnikai elemek elegye, komoly gazdasági dimenzióval, amely a jóléti állam válságával egyre inkább szükséges részévé vált a munkaerőpiacnak.[150]

A migráció egyszerre jelent előnyöket és veszélyt is. A legális munkaerő beáramlása egy fejlett országba segíti a gazdaságot, de ugyanakkor a lappangó vagy nyíltan vállalt extrémizmus kockázata is növekszik.[151]

A közelmúlt német-, svéd- és finnországi eseményei is mutatják, hogy a fejlett európai országok kormányai részéről a migráció lehetőség a szavazóbázis bővítésére és a társadalom sokszínűségének fejlesztésére. Emellett a külső határokat elérő menekültek vonatkozásában egyfajta félig definiált, szelektív „emberiesség" gyakorlása mutatkozik. Ezzel együtt jár az integrálandó heterogén tömeg ellátása-kezelése, amely komoly költségeket indukál. Az integráció egyik alapelve az érkezők és a befogadók közötti élhető harmónia mielőbbi megteremtése, amely ha asszimilációt nem is, de kompromisszum kész hozzáállást és a társadalmi együttélés alapelveinek elfogadását mindenképpen elvárja. Ennek az elvárásnak komoly gátja lehet a kibocsátó őshaza

[148] MOLNÁR Ákos - PECZÖLI Ákos (2016): Az embercsempészés új trendjei. Magyar Rendészet XVI. évf. 2016/1. – pp. 97-102.
[149] FÓRIZS Sándor (2015): Rendészet, határrendészet. Belügyi Szemle, 63. évf. 12.sz., Budapest – pp. 106-116.
[150] HAJDÚ József – KUN Attila (2014): Munkajog, Patrocínium kiadó, Budapest – pp. 72–73.
[151] HAUTZINGER Zoltán (2016): Szemelvények a migráció szabályozásáról. AndAnn Kft., Pécs. – pp. 6-9.

kulturális, vallási és etnikai elemeinek esetenként destruktív továbbélése, kriminalizációs megközelítése, amely egészében az integráció ellen hathat.

Gazdasági vonatkozásban a migráció – mint a humán tőke természetes áramlása – az Európai Unió jelenlegi helyzetében egyszerre old meg és szül problémákat.[152] A modern gazdaságokban a születésszám az önreprodukciót is korlátozottan teszi lehetővé, azonban a fejlődés nagy tömegben tart igényt a szükséges – minél magasabb – képzettséggel rendelkező, fiatal, egészséges, alkotó személyekre, lehetőleg a képzési költségek minimalizálásával. Ez azonban a jobb élet reményében hazájukat hátrahagyóknak csak kisebb részére igaz. A pótlás evidens módon kívülről oldható meg, erőteljes szívó hatást indukálva a környező fejletlenebb, instabil térségekből. Jelentős „bevonzó" hatása van a már betelepített közösségeknek is, amelyek az azonos országból származók közösségét arányosan, folyamatosan gyarapíthatja.

Az Európai Unió, és annak is elsősorban a gazdasági és szociális háló tekintetében kedvezőbb helyzetben lévő tagállamai, ideáltipikus migrációs célpontot jelentenek. Az Unió összlakossága és népsűrűsége a világ számos fejlődő térségéhez képest alacsony (félmilliárd fő),[153] és fogyó tendenciát mutat (teljes termékenységi arányszám: 1,6 gyermek/nő),[154] az egy főre eső GDP magas (39 400 USD GDP/fő/év), ezért gazdasága munkaerőt és fogyasztókat igényel. A 20. század végén az európai össznépesség 6 százaléka, míg a munkaképes korú lakosság 5 százaléka volt külföldi személy, ez a trend részben az unió adminisztratív bővítésével, részben a kibocsátó országok változásával fordult meg. Az EU legvonzóbb részének számító korábbi centrumán – Németország, Franciaország, Nagy-Britannia – 10 százalékos bevándorlói ráta volt (Németország török, valamint Franciaország algériai és marokkói vendégmunkásai), azzal a prognosztizálható tendenciával, hogy a népességfogyás pótlásának eszköze az iszlám világ lesz.

Az Európai Unió – némiképp a realitásokat figyelmen kívül hagyva – továbbra sem rendelkezik átfogó eszközökkel és forrásokkal ellátott migrációs vagy menekültpolitikával. E területen még a 2015. évi migrációs válság sem hozott egységes

[152] TOLNAI Ágnes (2010): Nemzetközi gazdaságtan, Grotius, Budapest - pp. 113-121. (http://www.grotius.hu/doc/pub/LEGLKC/2010_193_tolnai_agnes_nemzetk%C3%B6zi_gazdas%C3%A1gtan.pdf Letöltés ideje: 2016. 01.08.)
[153] Élet az Európai Unióban. (https://europa.eu/european-union/about-eu/figures/living_hu Letöltés ideje: 2016. 01.08.)
[154] CIA World Factbook – EU. (https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ee.html Letöltés ideje: 2016. 01.08.)

irányt, sőt egyes tagországok, vagy inkább tagország-csoportok meglehetősen más, vagy ellentétes elképzeléseket támogat(ná)nak. Az Unió területén 2014-ben végzett migrációs felmérés alapján lakosaiból 33,5 millió fő született az uniós határokon kívül, és 17,9 millió fő született más uniós országban, mint az eredeti származása. Magyarország azon kevés országok egyike, ahol az uniós országokban született migránsok száma meghaladja az uniós határokon kívül született migránsokét.[155] A migráció kockázatairól szintén szelektíven esett szó,[156] a megfelelő befogadás, célzott integrációs programok és az erre való hajlandóság nélkül illegális életkarrierekkel és Európa közepén létrejövő destruktív ellenkultúrákkal kell számolni.

Egy egységes irányvonal támogatása és kidolgozása a 2015-ös és 2016-os európai terrortámadások és migrációs válság tükrében sem késztette, illetve hozta össze a tagállamokat. Bár az Európai Unió pillérei közös érdekeket hangsúlyoznak, azonban a közös érdekek eléréséhez vezető utat a tagországok egymástól differenciáltan szándékoznak megtenni.

A Földön zajló globális migráció 30 százaléka irányul a fejlett gazdasági, társadalmi térségek irányába. Húsz, esetleg harminc év távlatában emellett szintén jelentőssé válhat az iható vízkészletek felé történő vándorlás is, amelyek számottevő része szintén a fejlett országokban található.

A nyugat-európai országok felé irányuló migráció a következő fő csatornákon zajlik: Nyugat-Afrikából az Ibériai-félszigeten és a Kanári-szigeteken keresztül, Észak-Afrikából Itálián keresztül, az ún. balkáni útvonalon, illetve a keleti útvonalon (Oroszországon át).[157] A schengeni külső határok „új" tagállamainak államterületét nemcsak a legális és irreguláris migránsok, hanem a menedékkérők is tranzitként használják.

A kereslet-kínálat törvénye ezúttal is érvényesül, hiszen az embercsempészésben rejlő komoly anyagi haszon megszerzésére nemzetközi csoportok, bűnszervezetek alakultak vagy helyezték át ideiglenesen működési területüket. Jellemzővé vált a Nyugat-Európából beszerzett, több kézen keresztül futtatott, így nehezen azonosítható gépkocsik határ menti elhelyezése, amelyekkel alkalmilag beszervezett sofőrökkel

[155] EU Statistical Yearbook – Migration and migrant population. (http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics Letöltés ideje: 2016.01.08.)
[156] GÖNCZÖL Katalin (2013): Kriminológia – Szakkriminológia, CompLex Kiadó, Budapest – pp. 581–589.
[157] RITECZ György –SALLAI János (2015): A migráció trendjei, okai és kezelésének lehetősége. Hanns-Siedel Alapítvány, Budapest - p. 98.

szállíttatták tovább a migránsokat. Ezen járművek felderítésére, közterületekről történő elszállítására, a bűnügyekben történő lefoglalására a rendőrség komoly erőket mozgósított. Gyakoribbá vált a nagy létszámú migránscsoportok kisebb tehergépkocsikban, mikrobuszokban történő szállítása is, amelynek kapcsán a csempészett személyek életének közvetlen veszélyeztetése is bizonyítható.[158]

Bármilyen szigorú is a határellenőrzés, a 100 százalékos eredményesség elérése csak illúzió. Optimális esetben a határellenőrzési tevékenységet a bűnügyi operatív információgyűjtés és az alapos kockázatelemzés támogatja. Jelentős rizikó rejlik abban, ha aránytalanul nagy erő- és eszközfelhasználással, információk nélkül, véletlenszerűen történik az ellenőrzés. Ebben az esetben ugyanis felfedésekre minimális számban kerül sor, az eredménytelenség pedig motiválatlanságot okozhat. A határellenőrzés csak megfelelő információkkal rendelkező állománnyal, szükséges logisztikai támogatással tudja hatékonyan ellátni szolgálatát.

A schengeni térség külső határain jelentkező nyomás többnyire a migrációt kibocsátó harmadik országok bel- és biztonságpolitikai eseményeihez kapcsolódik. Az Európai Unió kapacitásait a gazdasági világválságot követően teljes egészében a szervezet belső reformja és politikai-pénzügyi (bár a sorrend kétséges) sorainak rendezése kötötte le; az egyezkedéssel tarkított huzavona kikezdte az unió politikai hitelét a globális piacon, valamint végzetesen legyengítette a keleti bástya szerepét betöltő Görögországot. A fokozódó irreguláris migráció a 2010-es évben lezajlott „arab tavasz”-ként aposztrofált eseménysorozattól datálódik. Az események Algériát, Tunéziát, Egyiptomot megrázták, Líbiában az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (a továbbiakban: NATO) és az Európai Unió amerikai katonai segítséggel rezsimváltást hajtott végre.

A káoszba süllyedt Líbia a hadurak, felfegyverkezett törzsek embercsempész vállalkozásainak bázisa lett, a Maghreb-országokban[159] célként szerepeltek az enklávék (Ceuta, Melilla), és több irányba indultak migránsok, többek között a Kanári-szigetekre, a spanyol és olasz partokra. Beszédes, hogy az olasz parti őrség adatai szerint, a működési területükön 2014-ben 170 ezer ember jutott be az unióba.[160] Részben a fentiek következtében sajnos Szíria sem kerülhette el sorsát. A stabil Aszad-rendszer

[158] BALOG Gábor (2016): Az embercsempészés elleni bűnüldöző munka nemzetközi vetületei, tapasztalatai. Belügyi Szemle, 64. évf. 2016/12. Budapest. – pp. 91-96.
[159] Algéria, Tunézia, Marokkó
[160] Ezerötszáz bevándorló huszonnégy óra alatt. (http://nol.hu/kulfold/ezerotszaz-bevandorlo-huszonnegy-ora-alatt-1526401 Letöltés ideje: 2016.01.08.)

megingásával előbb polgárháború tört ki, majd az ún. Iszlám Állam (továbbiakban: Daesh) nevű szervezet terrorja, valamint a nem csak egységes célokért történő nagyhatalmi katonai beavatkozások emberek millióit tolta ki a térségből.[161] Európában kb. 853 ezer menedékkérelmet nyújtottak be, de a regisztrációk hiányossága vagy elmaradása miatt nem ismert a látens bevándorolt tömeg egzakt mértéke.

Az unió belépési pontjain észlelhető hiányosságok oka egyszerűen az etnikailag és kulturálisan is heterogén tömeg nagysága miatt volt tetten érhető, a tagállamok reakciója pedig a hatékonyság rovására lett sokszínű. Az érdemben ellenőrizhetetlen[162] tömegben érkező migránsok társaságában, a csempészek által üzemeltetett migrációs útvonalon a párizsi terrortámadás vélelmezhető elkövetői, segítői is bejutottak Európába.[163]

A 25 évvel ezelőtti alapelvek mentén szabályozott schengeni rezsim – és azóta 15-ről 28 szuverén tagállamra bővült Európai Unió körülményesen, nehezen reagál a világpolitikai események következtében növekvő irreguláris migrációra és biztonsági kihívásokra. Az egységes, gyors és hatékony fellépés hiánya pedig azt eredményezi, hogy a külső szárazföldi, vagy kockázatot jelentő tengeri határokkal nem rendelkező országok időről időre visszaállítják határaikon az ellenőrzést.

Álláspontom szerint a tömeges méretű menekülthullám következtében visszaállított ellenőrzés célja a külföldiek regisztrálása mellett sokkal inkább a lakosság és a közvélemény megnyugtatása. Többször felmerült az igény, hogy az EU szankcionálja azokat a külső határokkal rendelkező schengeni országokat, amelyek nem megfelelően teljesítik a határellenőrzés közösen elfogadott normáit, majd a 2015. évi migrációs események hatására közös európai határvédelmi intézkedéscsomagra tett javaslatot az Európai Bizottság a külső határok védelme és a schengeni térségen belüli szabad mozgás biztonságának megőrzése céljából.

Frans Timmermans[164] szerint *„egy olyan belső határok nélküli térségen belül, ahol biztosított a szabad mozgás, Európa külső határainak igazgatásáért közösen kell*

[161] Syria Regional Refugee Response. (http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php Letöltés ideje: 2016. 01.08.)
[162] Részben az úti okmányok-, részben a szükséges biztonsági személyzet és a rendelkezésre álló idő hiánya miatt
[163] A görögök figyelmetlensége miatt jutottak át a határon a párizsi merénylők. (http://nol.hu/kulfold/a-gorogok-figyelmetlensege-miatt-jutottak-at-a-hataron-a-parizsi-merenylok-1581509 Letöltés ideje: 2016. 01.08.)
[164] Holland politikus, diplomata, az Európai Bizottság alelnöke (2014 -), a bel-és igazságügyi együttműködésért felelős biztosa.

felelősséget vállalnunk. A válság feltárta az uniós előírások betartásának biztosítását célzó, meglévő mechanizmusok terén fennálló egyértelmű gyenge pontokat és hiányosságokat. Most jött el tehát annak az ideje, hogy áttérjünk a határigazgatás valóban integrált rendszerére. Az európai határ- és parti őrség egy megerősített Ügynökséget fog létrehozni, amely személyek tartalékállományára és technikai eszközállományra támaszkodhat, valamint a tagállami hatóságokra, amelyek továbbra is naponta gyakorolják a határigazgatást. Az általunk javasolt rendszer lehetővé teszi majd a gyenge pontok valós időben történő azonosítását, hogy azokat gyorsan orvosolhassuk, valamint hogy együtt még eredményesebbek legyünk olyan válsághelyzetek hatékony kezelése terén, amikor a külső határ valamely szakaszára nagy nyomás nehezedik".[165]

Az intézkedéscsomagra azért volt szükség, mert a FRONTEX korlátozott lehetőségei miatt nem volt képes hatékonyan kezelni és orvosolni a menekültválsággal kialakult helyzetet. Nem rendelkezett saját operatív eszközökkel, saját operatív személyzettel, mivel tagállami hozzájárulásokra és annak határőri/rendőri támogatására utalt helyzetben van. Nem végezhet az érintett tagállam előzetes megkeresése nélkül önálló visszatérési és határigazgatási műveleteket, és nem rendelkezik kifejezett felhatalmazással kutató-mentő műveletek folytatására. A kihívások kezelése érdekében került sor a már említett szervezeti átalakításra. A jogalkotó az Európai Határ- és Partvédelmi Ügynökség és a határigazgatásért felelős tagállami hatóságok hatékonyságát kívánta növelni, az előbbi jogköreinek bővítésével, azonban a tagállami szuverenitás figyelembe vétele miatt továbbra is utóbbiak gyakorolják, végzik a külső határok ellenőrzését.

Az Európai Bizottság nem titkolt szándéka az, hogy a szervezet megalakításával biztosított legyen az uniós határigazgatási előírások betartása. Fontos a külső határok figyelemmel kísérése, amelyet időszakos, részleges kockázatelemzések, kötelező kiszolgáltatottsági értékelések végzésével és a „gyenge pontok" megállapításával képzelnek el. Az ügynökségen belüli ún. Európai Visszatérési Iroda lehetővé teszi a kísérőkből, megfigyelőkből és visszatérési szakértőkből álló európai visszatérési csapatok szervezését, amelyek az illegálisan tartózkodó harmadik országbeli állampolgárok hatékony visszatéréséről gondoskodnak. A visszatéréshez rendszeresíteni

[165] Korszakos döntés: európai határ- és parti őrség létesül. (http://infovilag.hu/hir-33735-korszakos_dontes_europai_hatar_es_parti_.html Letöltés ideje: 2016. 01.08.)

kívánt egységes európai úti okmány bevezetése pedig – a szükséges kétoldalú megállapodások révén - vélhetően általánosan elfogadott lesz. Az ügynökség a kockázatelemzések során értékeli a határon átnyúló bűnözést és terrorizmust is, feldolgozza a terrorcselekményekben való részvétellel gyanúsítható személyek személyes adatait, és együttműködik más uniós ügynökségekkel és nemzetközi szervezetekkel a terrorizmus megelőzése érdekében.[166]

A 21. század első évtizedének végén – és azóta folyamatosan – az Európai Unió schengeni határai képletesen fogalmazva ostromlott erődként szerepelnek a jobb életre vágyó bevándorlók nyomása alatt. A világpolitika mozgásaival együtt változott a bejutni szándékozók etnikai összetétele és uniós „hasznosíthatósága" is. A részben elért, belső határellenőrzés nélküli európai uniós jogszabályok alapján működő gyakorlati rendészet – szűkebben véve: a határrendészet – rendeltetéséből fakadóan a rendészeti jogalkalmazási elemre helyezi a hangsúlyt, különösen azt vizsgálva, hogy a határátlépés jogszerűen (az előre meghatározott szabályoknak megfelelően) történt-e vagy sem. A határátlépés többé-kevésbé szigorú szabályozásával és az ellenőrzés jellegével az állam – összefüggésben a schengeni vízum- és beutazási szabályokkal – egyértelműen kinyilvánítja akaratát: kiket és milyen ismérvek/feltételek alapján léptet be a külső határokon.[167] A válasz dichotom, ugyanis legális vagy illegális határátlépésre szűkül. Első esetében a feltételek teljesítésével engedélyezhető a határátlépés, és a továbbiakban a tartózkodási jogszabályok érvényesülnek. A második esetben, a jogszerűtlenség megállapításával sajátos – akár erőszak alkalmazásával kikényszeríthető – eszközökhöz folyamodik; egyszerűbb esetben a határátléptetés megtagadásával, bonyolultabb esetben az idegenrendészeti jogszabályoknak teret engedve. Azonban a nemzetközi és uniós jogból eredő menekültpolitika határozatlan európai alkalmazása az utóbbi esetében egyes, jogszerűtlenül belépni szándékozó részére is lehetőséget kínál(t) a bejutáshoz.

Az Európai Unió politikai stabilitása, jóléte, állami gondoskodása erős vonzerőt gyakorol a határaitól számított mintegy 500 (de akár 4000!) kilométeres távolságon belül. A jobb élet reményében útra kelőket a határátkelés nehézségei, veszélyei és a

[166]Európai Bizottság, Európa külső határainak biztosítása, Európai Határ- és Parti Őrség - (http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/securing-eu-borders/fact-sheets/docs/a_european_border_and_coast_guard_hu.pdf Letöltés ideje: 2016. 01.08.)

[167] Külső határok: a schengeni államok szárazföldi határai, beleértve az álló- vagy folyóvizeken áthaladó határokat, tengeri határokat és repülőtereket, folyami, tengeri és tavi kikötőket, amennyiben ezek nem belső határok. A schengeni övezet területére csak a kijelölt határátkelőhelyeken, a határellenőrzést követően kerülhet sor. Magyarország határszakaszai közül – az értekezés írásakor - „külső" határnak minősül a magyar–ukrán, a magyar–román, a magyar–szerb és a magyar–horvát szakasz.

kiutasítás reális esélye sem rettenti el. A menekültstátusz vagy tartózkodási-munkavállalási engedély megszerzése sok esetben esélytelen, ezért a hatóságok elkerülése érdekében a bevándorlók szinte mindenre képesek. Különösen a 2015. évtől megnövekedett számuk igen nehézzé és költségessé teszi majd a későbbi kiutasítási, visszaszállítási intézkedések végrehajtását.

Az Európába érkezők egy részének valódi identitása csak körülményesen vagy egyáltalán nem tisztázható. Sokan érkeztek hazájuk által kiállított bármiféle okmány nélkül. A németországi Szövetségi Migrációs és Menekültügyi Hivatal adatai szerint 2016 első felében a menekültkérelmező migránsoktól származó 217 ezer útlevél, születési anyakönyvi kivonat és jogosítvány közül 2271 okmány bizonyult hamisnak vagy hamisítottnak. A migránsok által elkövetett visszaélések két okra vezethetők vissza. Az egyik, hogy bizonyos országok útleveleivel könnyebb, sőt szinte garantált a menekültstátusz elérése, a másik, hogy a kérelmezők egy része jogszerűen nem juthat útlevélhez, vagy nem hagyhatja el hazáját. Kérdésként merül fel az is, hogy az előbb említett második körbe tartozó személyek biztonságos országba érkezve miért használják fel a hamis okmányukat, vagy az eljárás legelején miért nem tisztázzák annak hamis mivoltát és birtokban tartásának okát. Az úti okmányokkal való visszaélések száma a látencia tükrében egyértelműen magas biztonsági kockázatot jelent.[168]

Az okmányhamisítás mögötti módszerek széles skálán mozognak: az útlevelét saját kezű „barkácsolással" meghosszabbító turistától a terroristák be-, illetve kiutazásának elősegítésére szakszerűen (komoly anyagi és időráfordítással) készített hamisításokon át, a kitöltetlen okmányok jogtalan kiállításáig számtalan esetre volt példa.[169] Előfordulhat, hogy a tervezett utazás előtti utolsó pillanatban veszi észre az utas, hogy okmánya érvényességi ideje lejárt, így saját kezűleg kívánja orvosolni a „problémát"; de volt példa arra is, hogy az elkövető hiúságból akarta magát fiatalabbnak feltüntetni. Vannak személyek, akik saját országának útlevélrendészeti szabályozása folytán, vagy személyében rejlő indokok alapján, - például mert ellene büntetőeljárás van folyamatban - nem juthatnak saját útlevélhez. Az is lehetséges, hogy a célország, illetve az odajutáshoz szükséges tranzit ország területén nem kívánatos személy az

[168] Auf nach Deutschland – mit gefälschtem Pass (https://www.welt.de/politik/deutschland/article158635196/Auf-nach-Deutschland-mit-gefaelschtem-Pass.html Letöltés ideje: 2017.01.30.)

[169] MOLNÁR Ákos-KULIK Gyula Attila (2013): Az úti okmányok hamisításának változásai a rendszerváltás óta eltelt húsz évben – határrendészeti szemszögből-. Biztonsagpolitika.hu – pp. 5-9.

elkövető. Sokan a jobb megélhetés reményében munkavállalás, letelepedési szándékkal próbálnak eljutni egy adott állam területére és a szükséges feltételeknek nem felelnek meg, így vízumot, beutazási engedélyt legálisan nem kaphatnak.

A hazáját elhagyó személyeket vezérelheti a kalandvágy, a jobb megélhetés reménye, illetve hazájából a faji, nemzeti, etnikai, vallási, politikai üldöztetés elleni menekülés. Körözött személy átlépése esetén a körözési nyilvántartásban való felfedésének elkerülése érdekében változtatja meg a személyi adatai egy részét, vagy használ más nevére szóló, illetve hamis okmányt. Megkerülhetetlen a bűncselekmény illegális migrációhoz való fonódása. Megfordítva a dolgot: az illegális migrációt kísérő tipikus bűncselekmény a közokirat-hamisítás. A migráció növekedésével, a nagyszámú igények kielégítésére és az abban rejlő jelentős haszonszerzés felismerésével, komoly hamisító műhelyek jöttek létre. Személyek, csoportok szakosodtak a hamisításokra, amely napjainkra jól jövedelmező iparággá nőtte ki magát. A legmodernebb technikai felszereltség mellett, nyomdász, könyvkötő szakemberek alkalmazásával rendkívül nehezen felfedhető hamisítványok készülhetnek.

Az Európai Unió területére illegálisan bejutott külföldiek legálisan nem vállalhatnak munkát. Ezt kihasználva jogellenesen foglalkoztatják őket, a legminimálisabb ellenszolgáltatás fejében, ami rontja a helyi munkavállalók esélyeit, továbbá az ország gazdasága bevételektől esik el. Munka hiányában a megélhetés biztosítása érdekében bűncselekményeket követnek el, akár különböző bűnözői csoportok őket prostitúcióra, koldulásra és egyéb bűncselekmények elkövetésére használhatják fel. Az egy térségből érkezők kolóniákba fejlődve alakítják ki saját világukat, még jobban elzárkózva ezzel az adott állam jogi, társadalmi, kulturális rendjébe való beilleszkedéstől.

Szükséges megjegyezni, hogy Magyarország az illegális migránsok számára jellemzően továbbra sem célország, de egy részük a gazdaságilag fejlettebb országok felé hazánkon keresztül próbál eljutni.[170]

[170] GAÁL Gyula (2005): Az embercsempész tevékenység megjelenési formáinak és módszereinek változásai a Magyar Köztársaság államhatárán 1991-2003 között. Doktori (PhD) értekezés – pp. 93-94.

2.5. Az úti okmányokkal kapcsolatos jogsértések alakulása

2.5.1. Hazai tendenciák[171]

A fejezethez az Országos Rendőr-főkapitányság Határrendészeti Főosztálya által biztosított statisztikai kimutatásokat használtam fel, amelyek az 1997 – 2016 évek közötti, határrendészeti munka során felfedett közokirat-hamisítások adatait tartalmazzák. A felfedésekről a dokumentációk 2002. évtől készülnek elektronikus formában, így ekkortól részletesebbek a statisztikai kimutatások is.

A rendszerváltoztatás utáni időszakban, a 90-es években a technika robbanásszerű fejlődése indult meg. Egyre gyorsabb és nagyobb kapacitású informatikai eszközök, egyre nagyobb felbontású digitális eszközök, nyomtatók, fénymásolók jelentek meg. Az eszközök kereskedelmi árai idővel jelentősen csökkentek, így sok háztartás részévé váltak. Ezen eszközöknek a segítségével egyre jobb minőségű hamisítványokat, hamisításokat lehet készíteni. Ezt kompenzálandó, ezzel egy időben az okmányokat is egyre szélesebb körű védelemmel látták el. Mindezek hatására megnövekedett a teljes utánzatok és a fiktív útlevelek száma. 1997-ben még 94 darab ilyen okmány (nincs külön választva az utánzat és a fiktív), 2009-ben már 676 teljes utánzat és 31 fiktív úti okmány, 2016-ban 387 utánzott és 14 fiktív úti okmány került felfedésre Magyarországon. A számok közötti eltérés nagysága még nagyobb jelentőséget kap, ha azt is figyelembe vesszük, hogy 1997-ben az összes felfedett közokirat hamisítás 2388 eset volt, 2009-ben 1195, 2016-ban pedig 1734.

[171] Országos Rendőr-főkapitányság, Határrendészeti Főosztály Dokumentációs Osztály statisztikai adatai. Kikérve: 2017. 01.11.

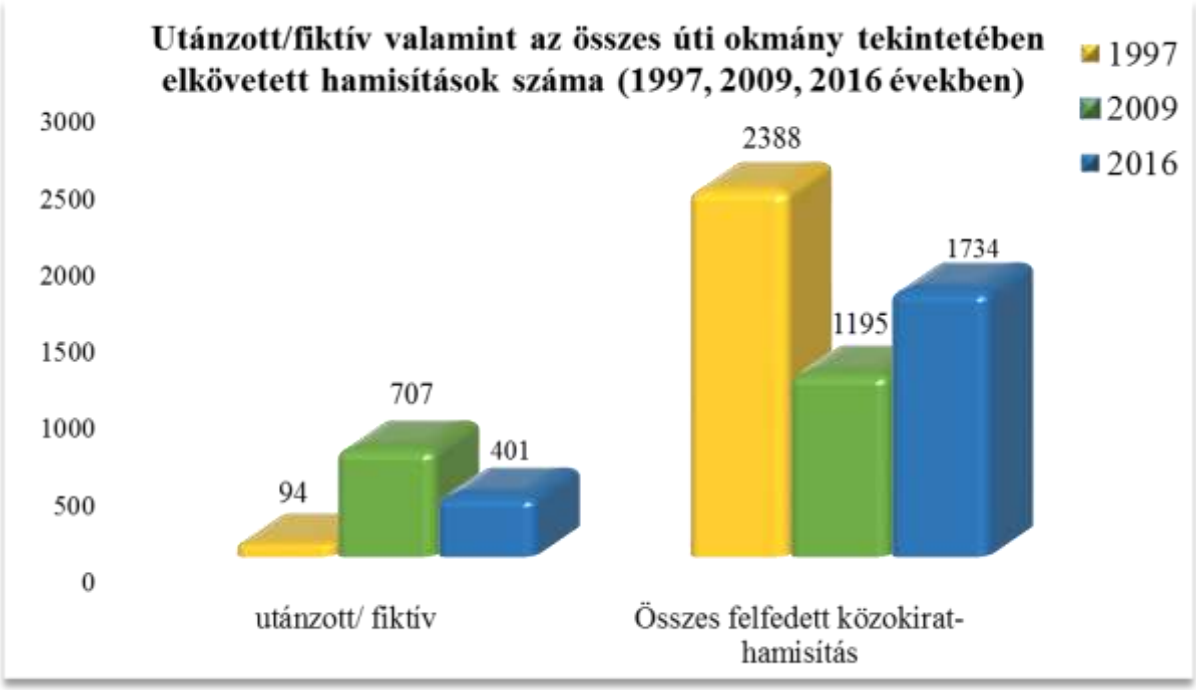

Saját szerkesztésű ábra, az adatok forrása: ORFK

A szervezett bűnözői körökhöz köthető illegális okmányműhelyek a nagyfokú igények felismerésével, azok kielégítése céljából, alkalmazkodtak a körülményekhez, és a változásokra ma is rugalmasan reagálnak. Egy-egy, a hamisítás céljának eredményességét befolyásoló esemény hatására változtatnak a hamisítás módján, az új helyzethez igazodva. Ha egy adott okmány meghamisítása, a védelmi fejlesztés hatására már túl nagy kockázattal járt, akkor kiválasztották a beutazás feltételeinek megfelelő, de leggyengébb, legkönnyebben hamisítható, akár más állam által kibocsájtott okmányt. Jó példa erre Románia és Bulgária európai uniós felvétele, és személyi igazolványaik úti okmányként való elismerése. Mindkettő könnyen beszerezhető plasztikkártya, különösen a román igazolványok védelmi jellegzetességei hagynak kívánnivalót maguk mögött. A fokozott mechanikai igénybevétel könnyen viseltessé teszi őket, így az eredeti okmányok is sokszor hosszas vizsgálódásra szorulnak. Gyakran csak kiegészítő okmányok segítségével lehet megnyugtató döntést hozni az okmány eredetiségével kapcsolatban.

A rendszerváltoztatás után, az országgyűlés kezdeményezésére hazánk számos vízumegyezményt kötött, aminek hatására a magyar útlevéllel szabadon, vízum nélkül lehetett beutazni az illegális migránsok legkedveltebb célországaiba is. Az akkor még könnyen hamisítható magyar útlevél ezért lett népszerű a hamisítók körében, hiszen az 1992-es útlevélcsalád sem bővelkedett komolyabb védelmi jegyekben. Nagy

reményeket az 1998-ban kiadott, ún. lézergravírozásos eljárással megszemélyesített változathoz fűzték, amit egyenesen hamisíthatatlannak kiáltották ki, amire egy 2000-ben a Ferihegyi Nemzetközi Repülőtéren (ma: Budapest Liszt Ferenc nemzetközi repülőtér) felfedett hamisított, fényképcserés példány rácáfolt. Ráadásul olyan jól sikerült darab volt, hogy birtokosa korábban több utazás során sikeresen felhasználta.[172]

A rendszerváltoztatástól napjainkig eltelt időszakban az úti okmányok hamisítási módszerei jelentősen nem változtak, törléstől a személycserén át, a fényképcseréig széles a spektrum. Ezen belül viszont az egyes módszerek alkalmazásának számbeli aránya, és az alkalmazott okmányok viszont elég színes képet mutat. Azonban az elektronikus adattároló eszközt tartalmazó úti okmányok (ún. e-útlevelek) terjedésével a korábbi hamisítások egyre gyakrabban egészülnek ki a chip megsemmisítésével (elektronikusan vagy mechanikusan), ritkábban a „hamisításával" (például klónozással), de az sem példa nélküli, hogy a hamisítás ellenére azt érintetlenül hagyják.

Az elkövetés iránya sem változott az időszakban. Maradt a gazdaságilag fejletlenebb országokból, az Európai Unióba tartó, azaz a déli és keleti határaink felől, Nyugat illetve Észak felé mutató irány. Így a felfedések jelentős része a keleti és déli határszakaszokon belépni és a nyugati (ezen belül az osztrák viszonylatban) szakaszon kilépni szándékozók kapcsán történtek. Ezt a számot növelte az adott időszakban, a romániai forradalom, a délszláv háborúk és az Öböl-válság hatására meginduló menekültek áradata. Hazánk ebben cél és tranzit országként is érintett volt, de a tranzit jelleg mindig dominánsabb maradt. A schengeni térséghez csatlakozásunkig, 2007 végéig az összes felfedés nagyobb része osztrák viszonylatban történt, kilépő irányban. Jól mutatják ezt az alábbi számadatok: 2000-ben a határőrség által felfedett 2453 közokirat hamisításból 884 eset az osztrák határon történt. 2004-ben ez az arány, 3329 összes felfedésből 1914 esetben az osztrák határon került realizálásra. Első ránézésre a megdöbbentően magas eltérés arra engedne következtetni, hogy hazánk határforgalom ellenőrzési rendszere nem volt elég hatékony. Azonban ez Magyarország akkori vízumpolitikájából adódott, hiszen sokan hazánkba még saját, eredeti útleveleikkel érkeztek (azonban a továbbutazáshoz már vízumra lett volna szükségük) és csak az osztrák határon használták fel a hamis, hamisított útlevelet, vízumot, vagy tartózkodási engedélyt, amely gyakran már belépéskor birtokukban volt.

[172] Mégsem hamisíthatatlan az új magyar útlevél (http://www.origo.hu/itthon/20000505megsem.html, Letöltés ideje: 2017. 01.28.)

Az 1990-es évek elejétől, egészen a 2000-es évekig a felfedett hamisítások jellemzőire tekintettel keleti szomszédunk, Románia külön említésre méltó. A romániai forradalom után, a román állampolgárok világútlevelük megszerzésével megindultak hazánk irányába. Ebben az időben beutazásonként harminc napos tartózkodásra voltak jogosultak, ezért az engedély nélkül munkát vállaló külföldiek rendszeres időközönként keresték fel az államhatárt, hogy tartózkodásukat újabb harminc nappal legalizálják. Az utazás költségeinek minimalizálása érdekében igény jelentkezett a hamis bélyegzőlenyomatokra.

Azon külföldieknek, akik túltartózkodtak a kiutasítás tényét útlevélben nedves bélyegzőlenyomat formájában helyezték el, amelyektől az érintettek változatos módon, például mosással, törléssel, vagy lapcserével próbáltak megszabadulni. Előfordult az is, hogy a kiutasításban szereplő beutazási és tartózkodási tilalom határidejét módosították rövidebb időpontra. Romániában a hatóságok elég szabadosan kezelték az okmányok kitöltése során a neveket, ezért előfordult, hogy a kiutasított személy pár nap múlva olyan új útlevéllel jelentkezett belépésre, amelyben már más név szerepelt.

A román állampolgárok által nagy számban elkövetett jogellenes cselekmények a statisztikai adatokban is visszaköszönnek. Az országhatárokon felfedett legtöbb közokirat-hamisítást 2001-ben román állampolgárok követték el, majd egy évvel később, amikor Románia schengeni vízumkötelezettsége megszűnt a szerbek mögé szorultak.

A vízummentesség hatására a román útlevél keresett cikk lett a hamisítók körében. Ezt alátámasztja, hogy 2003-ban az összes fényképcsere 43,64 %-át román útlevélben követték el. A románok a 2001-2010 közötti felfedések állampolgárság szerinti bontásában az első három helyen szerepeltek minden évben. Legjellemzőbb elkövetői kör az ukrán, moldáv és a megszűnéséig jugoszláv, majd szerb állampolgárok voltak. Ezt követően, 2010-2016-között sem változott jelentősen az elkövetők összetétele, az első helyeken továbbra is ukrán, szerb, román, valamint albán, koszovói, macedón, szír, török és moldáv állampolgárokat találjuk.[173]

[173] Románia 2007. január 1-jétől az Európai Unió tagja, ettől az időponttól kezdve megszűnt a korábbi hamisítási okok jelentős része.

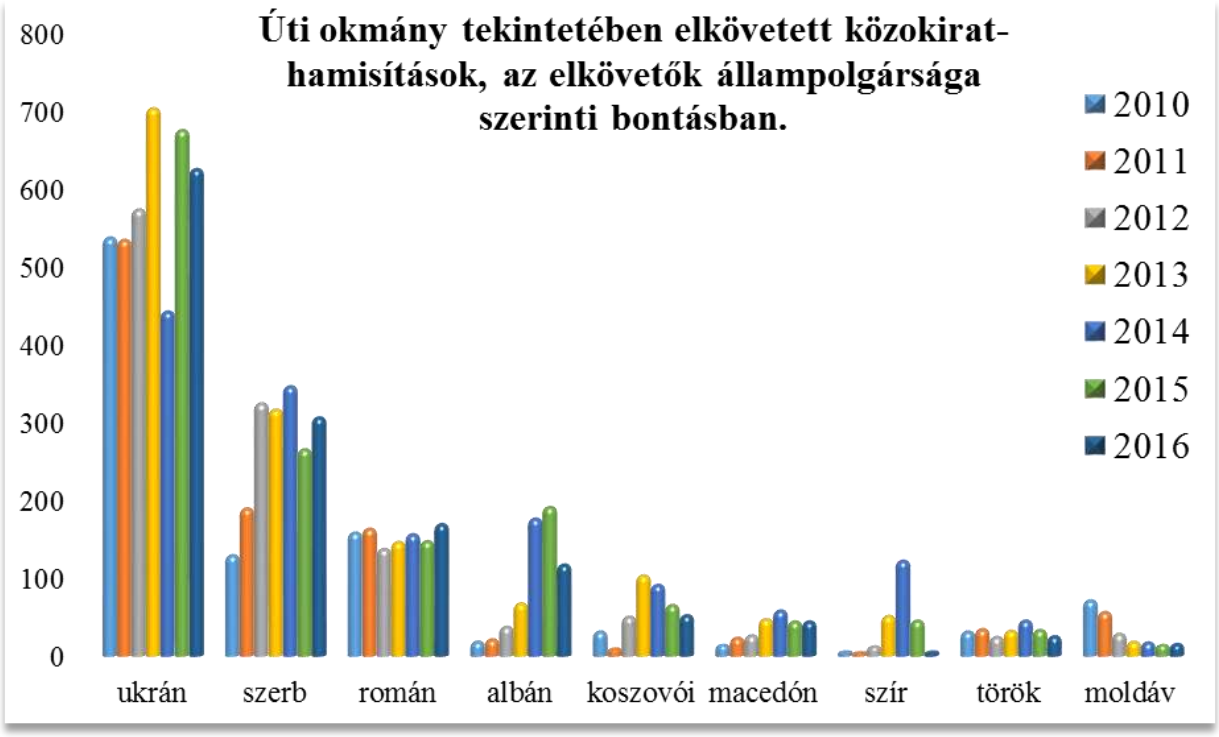

Saját szerkesztésű ábra, az adatok forrása: ORFK

A statisztikai adatok alapján megállapítottam, hogy a legelterjedtebb hamisítási módszer, egészen 2003-ig a fényképcsere volt, elkövetési aránya a többi módszerhez képest magasan kiemelkedett. 1998-ban kétezer fölött volt a felfedett esetek száma, majd zuhanásba kezdett és egyre kevesebb lett, 2010-ben 45 esetben, 2016-ban pedig már csak 3 esetben került felfedésre. Ennek részben az az oka, hogy az adathordozó oldalakat, azokon az arcképet egyre jobb, komplexebb módszerekkel kezdték védeni, és a másodlagos kép megjelenése már két arcmás kicserélését tett szükségessé.

A vízum és tartózkodási engedély hamisítás aránya folyamatosan emelkedett, és 2003-ban már majdnem elérte a fényképcserék számát, majd 2004-ben átvette az első helyet és 2005-ben csúcsosodott 3196 felfedett esettel. Ez jelentősen, több ezres nagyságrenddel megnövelte az évben felfedett cselekmények számát, ami így 5456 estre emelkedett. Az elkövetők állampolgársága 3591 esetben ukrán volt, akiknek cselekménye 2599 esetben olasz tartózkodási engedélyre irányult. Ez egy kimagaslóan magas szám volt, soha még a felét sem közelítette meg a felfedések száma, egyik módszer tekintetében sem. Ez, valamint a 2009-ben felfedett 1244 eset a rendkívül gyenge minőségű olasz tartózkodási engedéllyel (Permesso di Soggiorno) magyarázható. Az olasz tartózkodási engedélyen kívül, a német vízum volt a

legkedveltebb a hamisítók körében. A vízum és tartózkodási engedélyek hamisítása 2010 után még jellemző tárgya volt a hamisításoknak, de már jóval szerényebb számban.

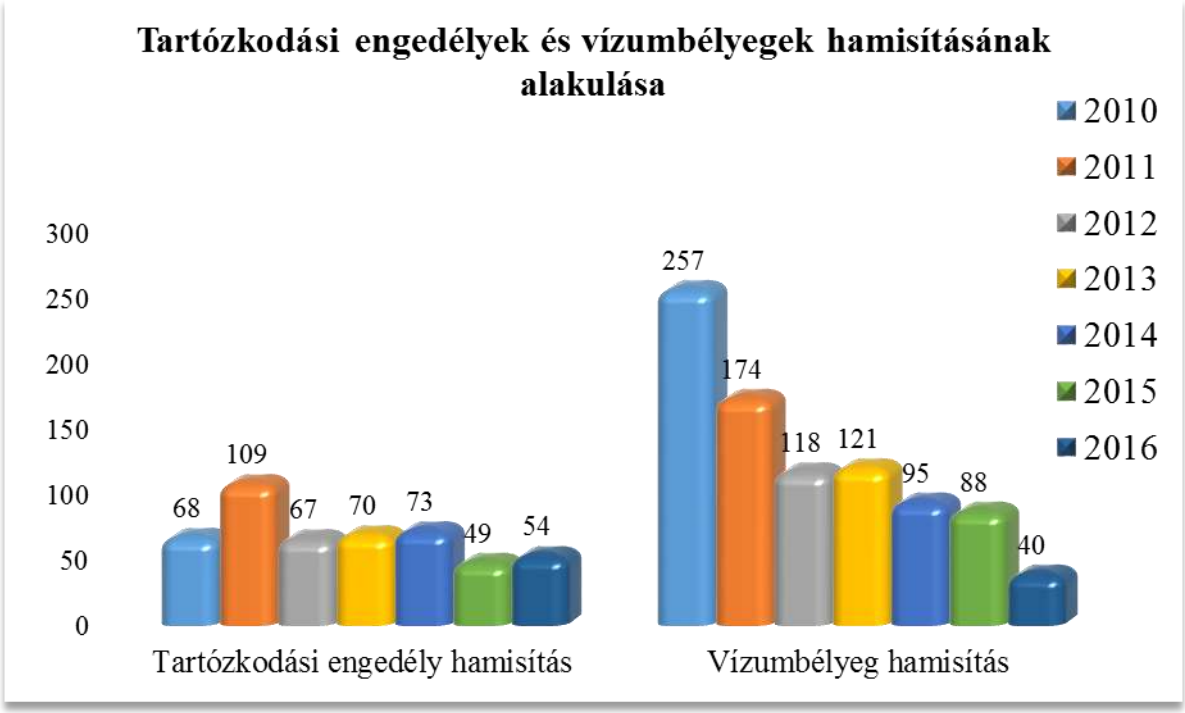

Saját szerkesztésű ábra, az adatok forrása: ORFK

A folyamatos csökkenésben szerepet játszott az is, hogy sok tagállam 2004-ben már áttért az új, arcképet is tartalmazó, nehezebben hamisítható vízumra. Az új típusú, nehezebben hamisítható olasz tartózkodási engedély elterjedése jelentős változást eredményezett, a hamisított tartózkodási engedélyek között 2016-ban ugyanis görög, német, spanyol okmányok szerepelnek az első három helyen.

A határátléptető bélyegzőlenyomatok hamisítása 2010-ben már a második leggyakoribb módszer volt 397 esettel, amelyből a legtöbb az ukrán határszakaszon került felfedésre. A hamis magyar vagy más állam schengeni típusú átléptető bélyegző lenyomatai között előfordultak olyanok is, amelyek helyesírási hibákat tartalmaztak. Az elkövetési mód azóta emelkedő tendenciát mutat: 2011-ben 520, 2013-ban 977, 2016-ban pedig már 1012 esetet regisztráltak. A bélyegzőhamisítások alapjában véve két okra vezethetőek vissza, az egyik, hogy a Tagállamok területén a valósnál kevesebb tartózkodás látszatát keltsék, míg a másik, hogy korábban meg nem történt be- és kiutazást imitáljanak.

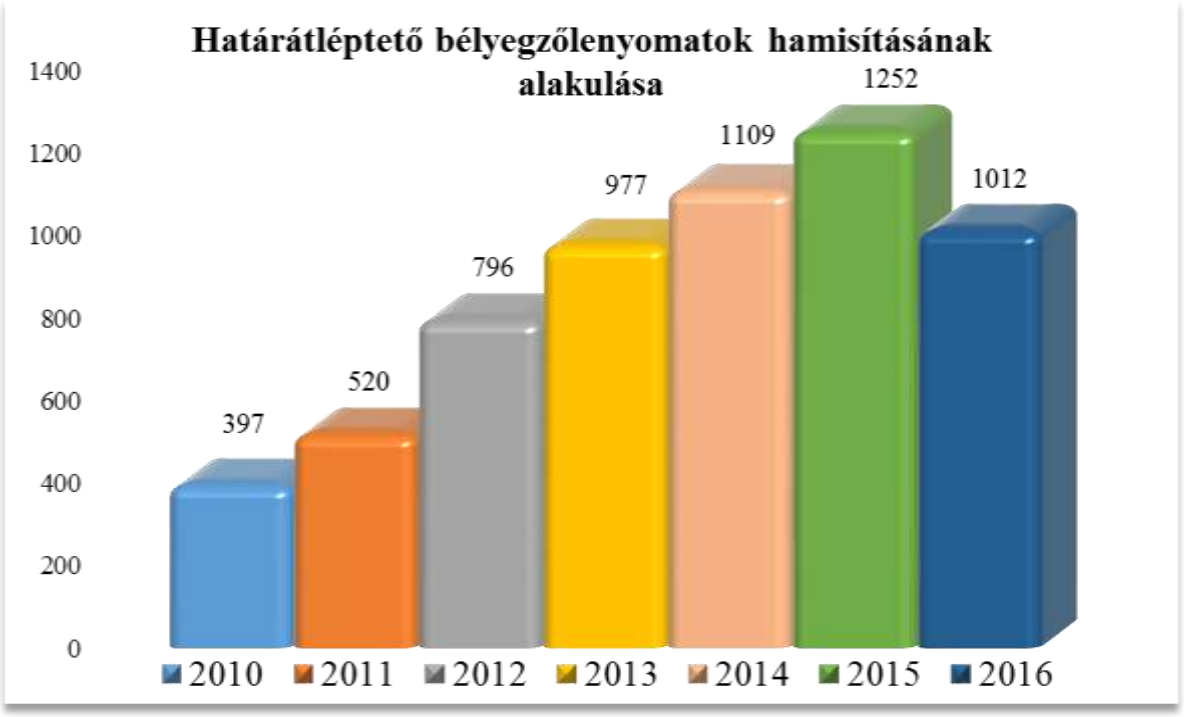

Saját szerkesztésű ábra, az adatok forrása: ORFK

A jogtalan kitöltésű okmányok felfedése egyszer sem volt kiugró a többi módszer közül, általában kis számban jelentkezett. A legtöbb felfedés 78 esettel 2011-ben volt. Számba kell venni azt is, hogy ennél a módszernél kell a legnagyobb látenciára számítani. A lapcsere, laphiány a kisebb számok között, a személycserés módszerek felfedése pedig a középmezőnyben szerepelt, az összes felfedéshez viszonyítva, a legkisebb számban a fiktív útlevelek kerültek felfedésre. Az átírás, törlés általában hullámzó számadatokkal szerepelt, de nem volt súlyozott a módszerek között.

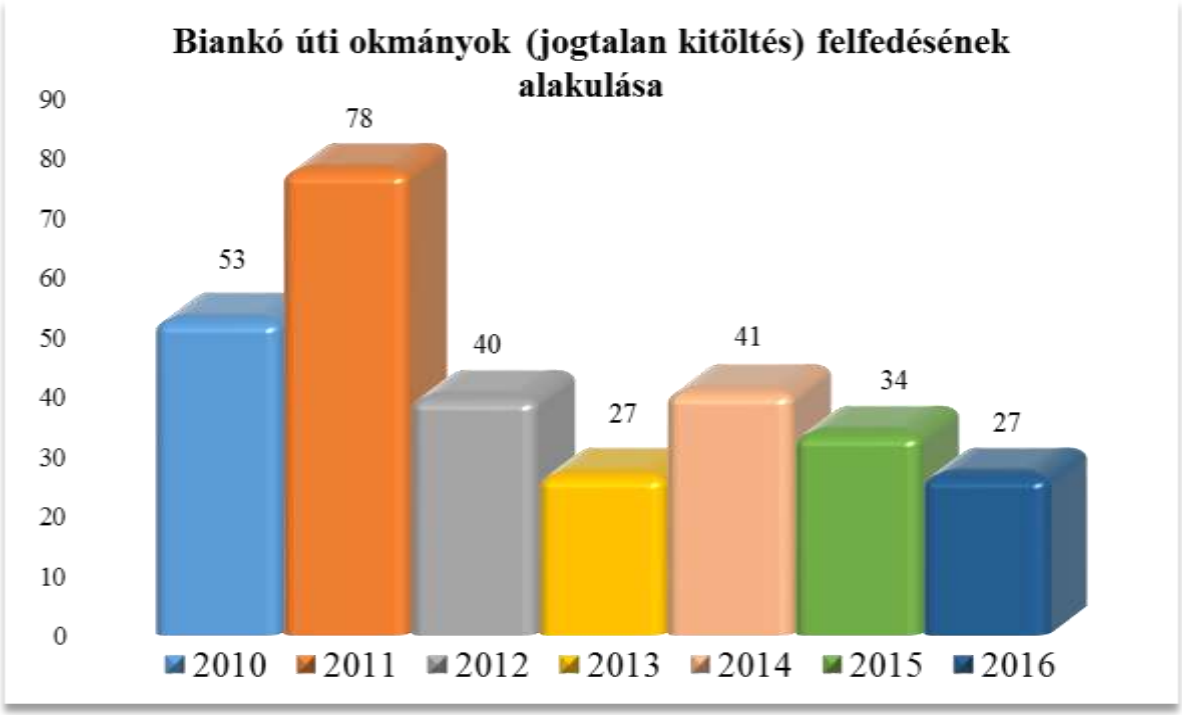

Saját szerkesztésű ábra, az adatok forrása: ORFK

Az úti okmányokkal való visszaélésekre jelentős befolyást gyakorolt az Európai Unió 2004-es bővítése. Keresettek lettek az új tagállamok útlevelei és személyi igazolványai, bízva abban, hogy a régebbi tagországok nem ismerik még ezeket az okmányokat és nem fedik fel a jogtalan beavatkozás tényét, illetve az okmány teljes hamisítását. A legfelkapottabbak a magyar, lengyel, szlovák személyi igazolványok és útlevelek lettek, a személyi igazolványok hamisítása a tízszeresére nőtt Magyarországon. Románia és Bulgária 2007-ben történt Európai Unióhoz csatlakozásával okmányaik, főleg a személyi igazolványok, a legkeresettebbek lettek a hamisítók körében.

Az úti okmány-hamisítások felfedésének statisztikai adataiból látható, hogy az elkövetők és az őket segítő / ellátó / kihasználó bűnözői körök folyamatosan alkalmazkodnak a változó körülményekhez (jogi, technikai, technológiai), ennek megfelelően változik a hamisítás módszere, vagy annak tárgya. A hamisításra szakosodott bűnözők keresik a gyengébb minőségű, könnyebben hamisítható, de határátlépési előnyöket biztosító okmányokat. Amikor pedig a hatóságok részéről felfedésre kerül egy-egy szinte tökéletes hamisítvány, akkor jogosan merül fel a kérdés, hogy hasonló módszerrel mennyi kerülhetett még illegálisan (sorozat)gyártásra – a többi okmánnyal pedig mennyien érhettek már célba.

2.5.2. Nemzetközi folyamatok

A FRONTEX utóbbi öt éves kockázatelemzési jelentéseit vizsgálva az alábbi következtetésekre jutottam.

A 2012-es év kockázatelemzése rámutat a hamisított, utánzott, csalárd úton megszerzett és személycserés módszerrel elkövetett jogsértő kategóriák veszélyeire, különösen, hogy ezek jelentős részét valamely európai uniós tagállam okmányára követték el.

Az ügynökség „*European Document Fraud Risk Analysis Network*" (továbbiakban: EDF-RAN) elnevezésű adatbázisa szerint közel 8000 esetben követtek el úti okmánnyal kapcsolatos visszaéléseket, amely emelkedést mutat a korábbi évekhez képest. Ebben az időszakban jellemzőek voltak az albánok kísérletei a görög határon, illetve a marokkói állampolgárok próbálkozásai a spanyol határon. Az elemzés szerint a hatóságok sok esetben tagadták meg grúz állampolgárok beutazását a lengyel-fehérorosz határon, jellemzően a vízumokkal, tartózkodási engedélyekkel kapcsolatos visszaélések miatt. Habár a légi viszonylatban elkövetett jogsértések száma összességében csökkent, a frankfurti nemzetközi repülőtéren kiemelkedő volt a felfedett hamis, hamisított szír útlevelek aránya, amely egy év alatt 2012-re ötszörös lett (100 esetről 500 esetre emelkedett).[174]

2013-ban az alaptrendek és a hamisítási módszerek nem változtak, az EDF-RAN szerint közel 10.000 hamis, hamisított okmánnyal történt beutazási kísérlet a külső határokon, amely 24%-os növekedést jelentett. Ezek háromnegyede légi határátkelőhelyeken történt (Párizs, Róma, Madrid, Lisszabon és London). Szárazföldi viszonylatban pedig Görögország, Törökország, Albánia, Bulgária, Lengyelország és Magyarország volt jelentős a bűncselekményi penetráció. Jellemző a személycserés vagy más néven imposztor-elkövetés és megnőtt az ukrán állampolgárok által elkövetett schengeni határátléptető bélyegzőlenyomatok hamisításának aránya, amellyel sokan a tartózkodási idejüket próbálták legalizálni. Albán nemzetiségű elkövetők a görög határon illetve az Egyesült Királyságba utazáskor használtak fel nagy számban hamisított olasz személyazonosító igazolványokat. Továbbra is aktív az észak-afrikai spanyol enklávé, Ceuta és Melilla térsége, ahol nagy számban fedtek fel a hatóságok

[174] FRONTEX (2013): Annual Risk Analysis 2013. FRONTEX, Varsó. – pp. 37-39. (ISBN 978-92-95033-70-2)

hamis, hamisított spanyol illetve marokkói úti okmányokat. A szír nemzetiségű migránsok vonatkozásában háromszoros növekedés következett be, az okmányhamisítások felfedése jellemzően a német, olasz, osztrák és portugál nemzetközi repülőtereken történt.[175]

2014-ben némi csökkenést mutatva 9.400 észlelést jelentettek a schengeni térség külső határain, amelyek közül továbbra is meghatározó a légihatár-viszonylat. A kiindulási helye szerint Isztambul és Lagos jelentős, noha az elsőnél a korábbi évhez képest 40% csökkenés, utóbbinál 20% növekedést regisztráltak. A szárazföldi határviszonylatokon a marokkói és szír elkövetők miatt az észlelések száma 16%-kal növekedett. A balkáni útvonalon szintén emelkedést észleltek az iraki állampolgárok aktivitásának növekedésével és 20%-kal nőtt az észlelések száma a szerb-magyar határon is. Az állampolgársági kategóriák között ebben az évben már kiemelkedik a szírek aránya. A nigériai elkövetők 2014-ben 500 észleléssel kerültek a lista második helyére úgy, hogy 1.140 esetben a tényleges állampolgárságot nem sikerült megállapítani. Hamisított útleveleket főként a harmadik országokból történő belépéseknél észleltek (4.943 eset), amelyeket a vízumhamisítások követtek 1.616 esettel. Tartózkodási engedélyek hamisítása 1.506 esetben, bélyegzőlenyomat-hamisítás pedig 1.047 alkalommal történt. A legnagyobb esetszám-növekedés a személyazonosító igazolványokkal kapcsolatos visszaélések kapcsán következett be, a belső határokon 5.067 esetben fedtek fel ilyen jogsértéseket, ami 30%-os növekedést mutat.[176]

2015-ben a schengeni tagállamok összesen 8.373 esetben jelentettek úti okmányok tekintetében elkövetett jogsértéseket. Az elkövetők között a legtöbb ukrán (1.186), marokkói (867) és szír (745) állampolgár volt. A korábbi évekhez hasonlóan a légikikötők jelentették a legtöbb esetet, azonban a leginkább „fertőzött" járatok között megjelent Dakar és Bamako, mint kiindulási pont. Az elemzés kitér a lengyel-ukrán határon jelentős számban észlelt vízumhamisítások felderítésére. A schengeni térség belső határain felfedett visszaélések ismét meghaladták a külső határokon észlelt eseteket. Jellemzően albán nemzetiségű személyek használtak fel jogszerűtlenül görög és olasz személyazonosító igazolványokat.

[175] FRONTEX (2014): Annual Risk Analysis 2014. FRONTEX, Varsó. – pp. 26-29. (ISBN 978-92-95033-81-8)
[176] FRONTEX (2015): Annual Risk Analysis 2015. FRONTEX, Varsó. – pp. 26-29. (ISBN 978-92-95205-20-8)

Az elemzés külön kitér a szír okmányokkal kapcsolatos tapasztalatok általános jellemzőire. A szír személyi igazolvány, anyakönyv, katonakönyv és az útlevél is alacsony védelmi szinten áll. Az okmányok megszemélyesítésének jogszerűsége sok esetben kérdéses. A FRONTEX is felhívja a figyelmet arra, hogy nyomdagépek és kitöltetlen (biankó) útlevelek kerültek szervezett bűnözői csoportok kezébe. Ezen tényezők alapján kijelenthető, hogy a szír útlevelek hitelességéhez fűződő közbizalom elveszett.[177]

2016-ban a külső határokon több mint 7000 esetben regisztráltak úti okmányokkal kapcsolatos visszaéléseket, ami 16 %-os csökkenést mutat az előző évhez képest. Az elkövetők állampolgárságukat tekintve legtöbb esetben ukrán, marokkói, iráni, albán, és iraki személyek voltak. A szárazföldi és vízi határokon Ukrajnából (ukrán-lengyel határ) és Marokkóból (csak a spanyol személyi igazolvány elégséges) regisztrálták a legtöbb észlelést.

A legtöbb okirattal való visszaélést az Egyesült Királyságba történő beutazás ellenőrzése során észlelték. A Franciaországból belépni szándékozók főleg albán és ukrán állampolgárok voltak. Németország felé (közvetlenül légi úton) növekedett a hamis, hamisított okmánnyal utazók száma, akik főleg szír, afgán, iraki és iráni állampolgárok voltak. Ennek egyik oka, hogy a nyugat-balkáni útvonal a szigorító intézkedések hatására veszített népszerűségéből. Így a migránsok egy része Görögországban rekedt és schengeni belső járatokon próbál eljutni úti céljához. A mélységben felfedett hamis, hamisított okmányok közül az olasz, román, bolgár személyazonossági igazolványok emelkedtek ki. A görögországi Leszbosz, Kos, Samos, Leros szigetekről érkezőknél sokszor nincs semmilyen azonosításra alkalmas okmány. Akik mégis rendelkeznek fényképes okmánnyal, azok útlevéllel, személyi igazolvánnyal vagy vezetői engedéllyel igazolják magukat. Ezek közül 5%-a volt hamis, főként szír személyi igazolványok gyenge utánzatai.[178]

[177] FRONTEX (2016): Risk Analysis for 2016. FRONTEX, Varsó. – pp. 24-25. (ISBN 978-92-95205-47-5)
[178] FRONTEX (2017): Risk Analysis for 2017. FRONTEX, Varsó. – pp. 22-23. (ISBN 978-92-95205-67-3)

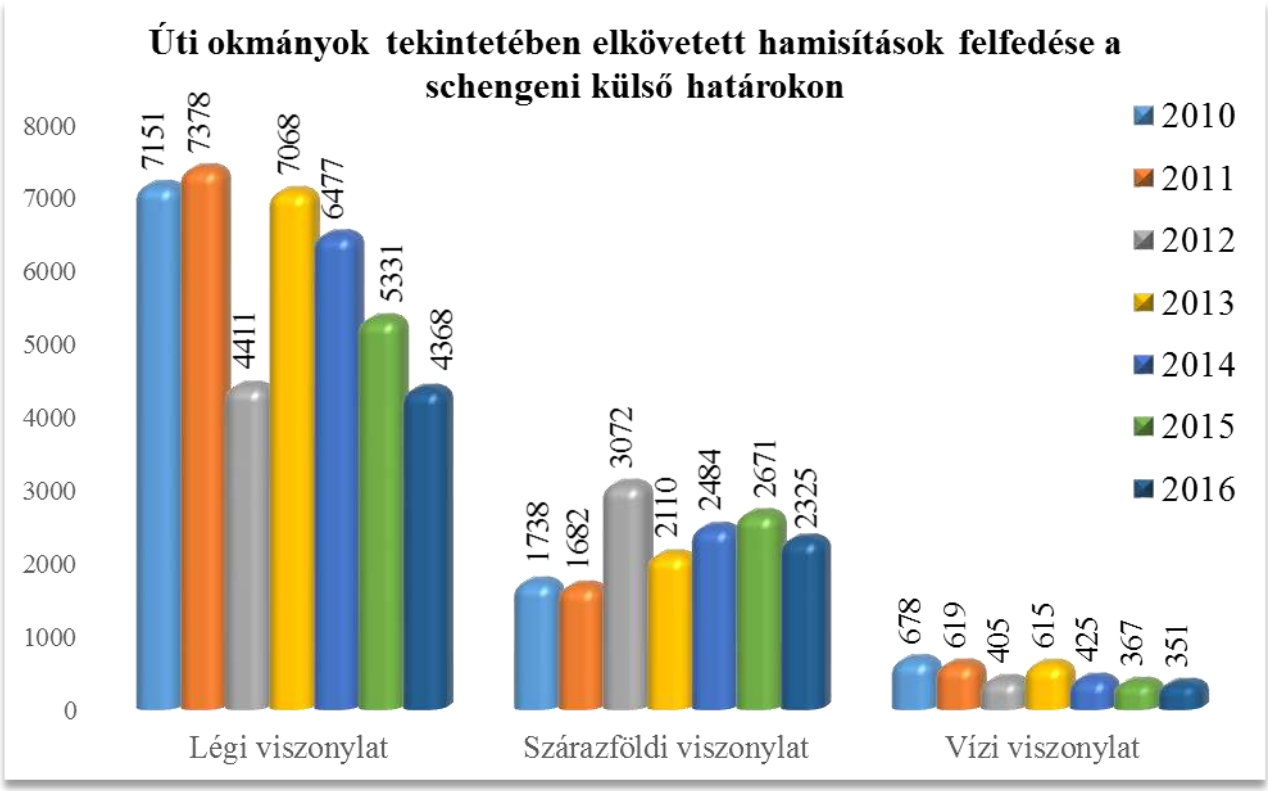

Saját szerkesztésű ábra, az adatok forrása: FRONTEX

A 2. fejezet összegzése és következtetések levonása

A határrendészet az általános közrendvédelem kiemelt részét képezte a vizsgált időszakban és ma is. Mind Magyarország, mind az Európai Unió folyamatosan fejlesztette intézményrendszerét a modern kihívásoknak való megfelelés érdekében. A jogalkotói szándék és akarat is változott, ami a vonatkozó büntetőjogi rendelkezések elemzéséből tükröződik.

Elemeztem a hazai büntetőjogi védelem rendszerét, a büntetőeljárás speciális rendelkezéseit valamint elhatároltam a bűncselekményeket a szabálysértésektől. Mivel a különböző országok egymástól eltérő módon értelmezik a biztonságot, ebből eredően különböző módon és mértékben pönalizálják, szankcionálják az okmányokkal kapcsolatos jogsértő cselekményeket is.

A brit, francia, német, török, izraeli és szír büntető jogszabályi rendelkezések lényegi elemeinek bemutatása jól ábrázolja, hogy a különböző történelmű, különböző kultúrájú nemzeteknél a történelmi hagyományoknak, közjogi- és társadalmi berendezkedésnek, az adott állam fennálló rendjének, külső-belső fenyegetettségének megfelelően kerülnek büntetőjogilag értékelésre az ilyen típusú deliktumok.

A világ országainak eltérő társadalmi, gazdasági, földrajzi adottságai, valamint a regionális instabilitás miatt a migráció intenzívebb lett, amelynek kezelése időben elhúzódik. Európa a történelem során soha nem volt ennyire a külső határaira utalva, a tömeges méreteket öltő migráció kezelése kapcsán. A határforgalom-ellenőrzés rendszerére is jelentős feladatok hárulnak, amelyeket a vizsgált időszakok hazai és nemzetközi elemzései, statisztikai kimutatásai alátámasztanak. Megállapítom, hogy az illegális migrációt kísérő tipikus bűncselekmény a közokirat-hamisítás.

3. AZ ÚTI OKMÁNY BIZTONSÁGI JELENTŐSÉGE

3.1. A terrorizmussal összefüggő tendenciák[179]

A globalizáció igazi haszonélvezője Kis-Benedek József szerint a nemzetközi terrorizmus, hiszen alkalmazkodik a kor technikai vívmányaihoz, kihasználja a kommunikációs lehetőségeket, csatornákat és a pénzügyi rendszert is. A globalizáció értelmezése kapcsán az alábbiakat állapítja meg. *„A globalizáció alapvetően olyan folyamatokat foglal magában, amelyek révén a világ egyik részén történő tevékenységeknek, döntéseknek és eseményeknek komoly következményei vannak a világ más részein élő egyénekre és közösségekre."*[180] A globalizáció hatásai az idő múlásával fokozatosan mérséklődnek, a mindennapi élet területein különféle változásokat eredményeznek. Sajnos, a változások a biztonsági kihívások (mint pl.: a terrorizmus, kibertámadások, szervezett bűnözés, demográfiai robbanás, migráció, éghajlatváltozás, édesvíz, ásványkincsek, fertőző betegségek, energiabiztonság) szemszögéből vizsgálva túlnyomórészt negatív irányba hatnak.

Új kihívásokkal kell szembenézni, mert különösen az információs technológia, a közlekedés, a kereskedelem, a pénzügyek, valamint a közegészségügy jutott olyan szintre, amelynek következtében új típusú kockázatok jelentek meg. Tény, hogy a világ országai egyenlőtlenül részesülnek a globalizáció kedvező hatásaiból. Ennek világos következménye az országok közötti jól érzékelhető társadalmi, gazdasági és politikai szakadék kialakulása. A válságövezetté váló bizonytalan, fejlődő térségek, működésképtelen államok könnyen válhatnak az országhatárokon átnyúló szervezett bűnözés gócpontjává, teret engedhetnek a terrorista szervezeteknek, felerősíthetik a migrációs kihívásokat, a fegyver- és kábítószer-kereskedelem veszélyeit.

Az útlevelekkel kapcsolatos visszaélések egy része egyértelműen köthető a terrorizmushoz, amit a FRONTEX és az EUROPOL 2016-os jelentései is alátámasztanak. Természetesen nem feltételezem, hogy mindegyik útlevéllel való visszaélés terrorista tevékenységgel függ össze, de tény, hogy a nemzetközi terrorista mozgalmakat nagyban segíti, támogatja az útlevelek ilyen célú illegális felhasználása.

[179] MOLNÁR Ákos-PECZÖLI Ákos (2011): A globális terrorizmus eszköztára – utazások. Biztonsagpolitika.hu - pp. 1-14.
[180] KIS-BENEDEK József (2016): Dzsihadizmus, radikalizmus, terrorizmus. Zrínyi Kiadó, Budapest - p. 151.

Ahogyan az Egyesült Államok Terroristatámadásokkal Foglalkozó Nemzeti Bizottsága megállapítja, az úti okmányok (a támadások minden fázisában) legalább annyira fontosak, mint a fegyver vagy robbanóanyag. Az utazásoknak minden esetben konspiráltnak kell lennie, tehát a terrorista aktivisták a cél elrejtésével, az útvonal és tevékenység beazonosíthatatlanságával kívánnak utazni. A fejezetben hivatkozott csoportok nem minden tagja érintett, a terroristák sajátos személyiségprofilja ugyanis tipikusan mélyen elkötelezett, szélsőséges, és militáns. Az etnikai, vallási, kulturális jellemzők tehát nem jelentik azt, hogy a jegyekkel bíró csoport minden tagja érintett vagy kapcsolatba hozható a terrorizmussal.

A terrorcselekmények ma is a világ számos pontján szedik áldozataikat, a híradások szinte naponta tudósítanak ilyen jellegű cselekményekről és az okozott veszteségekről. A fenyegetés már nem csak távoli országok kapcsán jelentkezik, hanem Európa vonatkozásában is egyre növekvő és aggasztó tendenciát mutat. A terrorszervezetek kapcsán nem egymástól elszigetelt csoportokról beszélhetünk, hanem nemzetközi kapcsolatokat is kiépített, jól szervezett struktúráról. A hálózatok tagjai pedig egymást támogatva akár eszközöket, személyeket is biztosítanak akcióikhoz, információkat cserélnek, vagy éppen kiképzést biztosítanak.[181] A terroristák leplezett utazásokra irányuló szándéka a személyazonosító dokumentumok, úti okmányok illegális módon történő felhasználásával, és azok kellő időben történő cserélésével érhető el. Az illegális úton megszerzett és felhasznált útlevelek lehetővé tehetik, hogy terrortámadások, vagy terrorjellegű akciók végrehajtása érdekében beszivárogjanak egy adott országba.

Ilyen volt a venezuelai származású Iljics Ramírez Sanchez is, közismertebb nevén Carlos, „a Sakál". A hazájában szokatlan keresztnevét szélsőségesen kommunista apjától kapta, aki a Szovjetunió és Lenin megszállott rajongója volt.[182] Sanchez fiatalon lépett be a venezuelai kommunista párt ifjúsági tagozatába, majd Moszkvában a Patrice Lumumba egyetemre járt, ahonnan magatartási problémák miatt 1970-ben távoznia kellett. Ezt követően csatlakozott a bejrúti Palesztin Népi Felszabadítási Fronthoz, ahol sokoldalú és alapos kiképzésben részesült a terrorakciók sikere érdekében.

[181] VAJDA András (2003): Küzdelem a terrorizmus ellen, Rendőrtiszti Főiskola, Budapest – p. 5-6.
[182] FOLLAIN, John (1998). Jackal: The Complete Story of the Legendary Terrorist, Carlos the Jackal. Arcade Publishing. pp. 1-4.

Sanchez ellenségnek tekintette a nyugati imperializmust, ezért politikai terroristaként sorban követett el túszejtéseket, pokolgépes merényleteket[183], főleg Franciaország illetve az Egyesült Királyság területén. Utazásai során számos álnevet, útlevelet használt és a nyolcvanas évek végére közvetve vagy közvetlenül már összesen 24 halálesetért volt felelős.[184]

Carlos 1979-től kezdve Ahmed Ali Faváz álnévre kiállított hamis jemeni diplomata útlevél felhasználásával éveken keresztül több alkalommal is Budapestre látogatott, sőt lakásokat is bérelt. Feltételezett magyarországi tartózkodásáról az állambiztonsági szolgálatokat külföldi titkosszolgálatok tájékoztatták, aminek hatására az akkori politikai vezetés azonnal megfigyelést rendelt el. Az öntörvényű Carlos magyarországi tartózkodása egy idő után a politikai vezetés számára is terhessé vált, ezért 1985-ben véglegesen távoznia kellett.[185]

Kiemelem, hogy „a Sakál" országok közötti utazásainak sikeréhez nagymértékben hozzájárult az, hogy politikai okokból számos közel-keleti ország (sőt Románia is) fegyverek, robbanóanyagok és úti okmányok biztosításával nyújtott támogatást. Ez tehát egy olyan példa az országhatárokat nem ismerő terrorra, ahol a politikai célok érdekében leplezett állami segítséggel biztosították a mobilitást.

Hírszerzési jelentések alapján a Daesh 1-2 éve képes útlevél másolatokat készíteni, miután a szír állam úti okmányok gyártására használt nyomdagépei a terrorszervezet kezére kerültek. A nyomdagépek részben Rakkában, részben Dajr ez-Zaur környéki fegyveres harcok során kerülhetett illetéktelen kezekbe. Ezáltal a terrorszervezetnek kapacitása, képessége, és gyártástechnológiája van arra, hogy hitelesnek tűnő útleveleket készítsen. Ez pedig komoly biztonsági kockázatot jelent az euroatlanti szövetség államaira.

Hamis szír útleveleket korábban is fedtek fel a hatóságok Európa szerte. Azonban komoly aggodalomra ad okot, hogy a Párizsban 2015. november 13-ai terrortámadások egyik elkövetőjének útlevelében a szíriai hadsereg elesett katonájának adatai szerepeltek. Pár nappal később pedig Szerbiában fedtek fel olyan útlevelet, amelyben ugyanazok a személyi adatok szerepeltek, mint a párizsi merénylő mellett

[183] Pl.: Superphénix-atomerőmű, TGV-szerelvények ellen
[184] Le Monde (2011): Carlos condamné à la réclusion criminelle à perpétuité et 18 ans de sûreté (http://www.lemonde.fr, letöltés ideje: 2017.01.30.)
[185] BEKE József – HEGYES Gabriella (2015): A terrorelhárítás kezdetei Magyarországon - A C-79-es dosszié. (T)error & Elhárítás, 2015/1. sz. Budapest. - pp. 144-203.

fellelt útlevélben. Az arckép különbözött, minden más adat viszont egyezett. A hivatalos jelentések tehát arra engednek következtetni, hogy létező (vagy elhunyt) személy adatait felhasználva állítanak/állítottak ki útleveleket, amelyekkel a magát menekültnek valló, valójában a szélsőséges dzsihádista szervezethez tartózó bevándorlók a klasszikus balkáni útvonalon jutnak/jutottak el Európába (14. sz melléklet).[186]

Ritecz György és Sallai János „*A migráció trendjei, okai és kezelésének lehetőségei 2.0*" című könyvének „*A menekülők és a terror viszonya*" című fejezetében részletesen vizsgálja a terrorizmus és a migráció esetleges összefüggéseit.[187] A migráció és a terror lehetséges kapcsolatának elemzését nem tekintem feladatomnak, hiszen az értekezés célkitűzései nem erre fókuszálnak. Fenti szerzők idézték az Európai Rendőrségi Hivatal[188] (a továbbiakban: EUROPOL) 2016-os jelentésének egy mondatát – bár a jelentés teljes vonatkozó szövegét nem. A hiányzó szövegrészt szeretném kiegészíteni, hiszen az szorosan kapcsolódik az úti okmányok és a terrorizmus vizsgálatához. EUROPOL leszögezi tehát, hogy „*nincs szilárd bizonyíték arra, hogy terroristák szisztematikusan használnák a menekültek áramlását, ezáltal észrevétlenül jutnának Európába, de vitathatatlan, hogy egyesek magukat menekültnek álcázva érkeztek. A bevándorlási hullámokat használó dzsihadisták valószínűleg csupán >>feláldozható<< közkatonák lehetnek, míg a magasan képzettek valódi vagy hamis úti okmányokkal rendelkezhetnek, és kifinomultabb útvonalakon érkeznek. Az illegális utazás ugyanis magában hordozza a fogva tartás, illetve egy másik országba toloncolás lehetőségét. A jogellenes utazás ilyen formája preferált az alvó sejtek beépülése szempontjából is, vagy egyszerűen azért, hogy leplezzék mozgásukat.*"[189]

---

[186] FAIOLA, Anthony (2015): The mystery surrounding the Paris bomber with a fake Syrian passport. The Washington Post (https://www.washingtonpost.com/world/europe/the-mystery-surrounding-the-paris-bomber-with-a-fake-syrian-passport/2015/11/17/88adf3f4-8d53-11e5-934c-a369c80822c2_story.html?utm_term=.ff5e799fa75d, letöltés ideje: 2017.01.30.)

[187] RITECZ György – SALLAI János (2016): A migráció trendjei, okai és kezelésének lehetőségei 2.0. Hanns Seidel Alapítvány, Budaörs. – pp. 43-59.

[188] Az EUROPOL segítséget nyújt a tagállamok bűnüldöző hatóságainak a súlyos nemzetközi bűncselekmények és a terrorizmus elleni fellépésben. Helyszíni támogatást nyújt a bűnüldözési műveletekhez, bűncselekményekkel kapcsolatos információs platformként működik, valamint a bűnüldözési szakismeretek uniós központjának a szerepét tölti be. (https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/europol_hu Letöltés ideje: 2017.01.10.)

[189] EUROPOL (2016): "Changes in Modus Operandi of Islamic State Revistied" – p. 9. https://www.EUROPOL.europa.eu/publications-documents/changes-in-modus-operandi-of-islamic-state-revisited, letöltés ideje: 2017.01.29.)

A hamis úti okmányok rendkívül elterjedtek Szíriában, birtoklásuk pedig természetesnek tűnik, a legtöbb szír nem tekinti bűncselekménynek egy útlevél hamisítását, vagy jogosulatlan felhasználását. Hamis szír útlevélhez pedig már 200-400 USD ellenében hozzá lehet jutni, még ugyanennyiért pedig nyilvántartásba is veszik. Tény, hogy amennyiben a Daesh útlevél-hamisító képessége hosszútávon megmarad, vagy kiterjed más okmányok előállítására, akkor a szervezet tagjai könnyedén fognak támadásokat intézni az általuk ellenőrzött területeken kívül is. Mindezeken túl, hamis okmányok által a személyek a felelősségre vonástól, a lelepleződéstől is megóvhatják magukat.[190]

Az útlevelek törvénysértő felhasználásával kapcsolatban három kulcstémára kívánok fókuszálni:

- Útlevelek illegális felhasználásának szerepe a nemzetközi terrorista hálózatok műveleti tevékenységében;
- Az útlevelek beszerzési módjai;
- A különféle nemzetközi szerződések, egyezmények, és kapcsolatos akciótervek, amelyek a terroristák határokon átívelő mozgási képességét korlátozzák.

Az Egyesült Államok Nemzeti Terroristaellenes Központjának (*National Counterterrorism Center – NCTC*) nemzeti stratégiája, „A terrorista utazások elleni küzdelemről" megjegyzi: *„a terroristák nemzetközi mozgását lehetővé tevő eszközök felderítése nagyban akadályozza mobilitásukat és gátolja hatékonyságukat."* A határforgalomban tehát az útlevelek, vízumok meglétének, eredetiségének ellenőrzése olyan „fojtópontot" jelent, ahol a nemzetközi terrorizmus egy adott ország hatóságával közvetlenül találja szemben magát.[191]

---

[190] MCPHEE, Michele – ROSS, Brian: US Intel: ISIS May Have Passport Printing Machine, Blank Passports (http://abcnews.go.com/International/us-intel-isis-passport-printing-machine-blank-passports/story?id=35700681 Letöltés ideje: 2016. 10.18.)

[191] BEST, Richard A. Jr. (2010): The National Counterterrorism Center (NCTC)—Responsibilities and Potential
Congressional Concerns. CRS Report R41022, Congressional Research Service, Washington, D.C. – pp. 3-6.

A nemzetközi terrorizmus ún. támogató, ellátó, logisztikai és hadtáp célú csoportokat hozott létre, amelyek tevékenysége elengedhetetlen a kívánt eredmény, adott esetben egy terrorcselekmény sikere érdekében.

Ezen segítők feladatai különösen az alábbiak:

- az aktivisták és ügynökök toborzása,
- a kommunikáció,
- források gyűjtése és pénzátutalások,
- anyagi eszközök beszerzése és eljuttatása (úti okmányok, vízumok),
- kiképzés,
- meggyőzés, propaganda, és felbujtás,
- a „biztonságos ingatlanok" infrastruktúrája, alvó sejtek,
- taktikai tervezés és felkészülés,
- célpontok felderítése,
- támadások.

A terrorista hálózathoz tartozó személyek konspirált utazása rendkívül fontos. Az utazás elsősorban a nemzetközi terrorizmust karakterizáló rejtett hálózatok fenntartásában, valamint a taktikai lehetőségek/eszköztár stratégiai előnyökké változtatásában létfontosságú: az útlevelek hamisításával, személycserés módszerrel lehetővé válik a határokon átívelő leplezett mozgás. Az aktivisták és ügynökök kiképzése a terrorcsoport létének és működésének előfeltétele. A dán Igazságügyi Minisztérium „Az iszlám terroristák toborzása" c. tanulmánya rámutat arra, hogy a toborzás hidat képez a személyes hit és az erőszakos aktivizmus között. A terrorista hálózatok mozgósítható személyi állományának mennyisége függ az *aktivisták* és *ügynökök* folyamatos toborzásának sikerétől. Aktivistákra azért van szükség, hogy a terrorszervezet jövőbeli életképességét illetően lássanak el funkciókat: úgy, mint a pénzgyűjtés, logisztika, vagy kommunikáció. Az ügynököket pedig a toborozás után megfelelően kiképzik és az éles terrortámadások kivitelezésekor vetik be.[192]

A rendelkezésre álló bizonyítékok azt mutatják, hogy a toborzási folyamatot általában a „lentről-felfele" ún. *„önsorozásos módszer"* alapelve szerint hajtják végre. A

[192] TAARNBY, Michael (2005): Recruitment of Islamist Terrorists in Europe. Trends and Perspectives, Research Report funded by the Danish Ministry of Justice.
(http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.176.2718&rep=rep1&type=pdf, letöltés ideje: 2017. 02.14.)

helyi sejtek tipikusan baráti vagy rokoni szálak körül alakulnak, gyakran a helyi vallási prédikátorok (imám) vagy tanárok részéről inspirálva, amelyeket az internetes propaganda tovább radikalizál. A terrorszervezetek arra törekednek, hogy minél több támogatót (*fedett ügynököket vagy „vakond"-ot)* gyűjtsenek a célállam fontos állami, ipari és gazdasági elitje közelében, akiknek segítsége a műveletek eredményességének esélyét jelentősen növeli. A Daesh és az Al-Kaida, valamint a hozzájuk kapcsolható egyéb terrorista szervezetek újrafókuszálták törekvéseiket: az Egyesült Államokban, Kanadában, és különböző európai országokban született fiatalokat is toboroznak. Ezen helyekről származó újoncoktól remélik, hogy probléma nélkül mennek majd át a hatósági vizsgálatokon és a határellenőrzéseken, ugyanakkor kapcsolataik, helyismeretük révén terrorakció végrehajtásakor sokkal operatívabb tevékenységre képesek.[193] A terrorista hálózatok, és sejtek sajátos, kellőképpen konspirált kommunikációra támaszkodnak. Céljuk, hogy műveleti információkat továbbítsanak egymásnak, koordináljanak a terrorapparátus személyei között, valamint terjesszék a stratégiai, taktikai és műveleti információkat. Mindazon terrorszervezetek, amelyek műveleti helye túlnyúlik a területi fennhatóságukon a biztonságos kommunikációra helyezik a legnagyobb hangsúlyt. Műveleti rendjük szerint a kommunikáció titkos, lényegre törő és jól időzített. Ehhez igénybe vesznek nyilvános szolgáltatásokat is, de az igazán szenzitív adatokat kipróbált hírnökök szállítják. A hírvivők az információt emlékezetből idézik fel és közlik, kizárva a fizikális, technikai felderítés lehetőségét. A megbízhatóságuk és elhivatottságuk alapján kiválasztott hírnökök is természetesen rejtve, megfelelő fedőokmányok felhasználásával utaznak.

A dzsihádhívő terrorcsoportok jellemzően intenzív pénzgyűjtést és pénzmosást folytatnak, hogy kiterjedt hálózatukat, sejtjeiket, segítőiket finanszírozni tudják. Jelentős összegeket kénytelenek költeni az utaztatásra is, aminek az ára a jó minőségű hamis/hamisított/biankó okmányok beszerzése miatt akár extrém magas is lehet. A terrorista szervezetek magánadományokat is gyűjtenek: a beérkező összegek féllegális üzletekből, vagy civil szervezetektől származnak. A militáns iszlámista csoportok sok esetben megpróbálják kihasználni az iszlám jótékonysági kapcsolatait is, hogy az adományokból közvetlenül vagy vallási intézményeken, szimpatizáns nemzeti-kulturális

[193] RUDNER, Martin (2008): Misuse of passports: identity fraud, the propensity of travel, and international terrorism. Studies in conflict & terrorism vol. 31, issue 2. – pp. 95-110.

szervezeteken keresztül jussanak anyagi forráshoz.[194] A terrorszervezetek bevételeik gyarapítása érdekében gyakran követnek el különböző bűncselekményeket is, amelyre már az évtizedekkel korábbi Európában is több példa volt. A bevételi források tehát származhatnak legális vagy illegális kereskedelemből, a szervezett bűnözésből, fedőszervként működő non-profit vagy nem kormányzati szervezetektől, illetve akár állami támogatásból is. Utóbbira jó példa a szovjet katonai egységekkel harcoló afganisztáni tálibok amerikai támogatása.

A terrorista szervezetek tevékenysége több aspektusában is hasonlít a nemzetközi bűnszervezetekére. Egyfelől anyagi forrásaikat egészítik ki, másfelől műveleteiket támogatják az olyan klasszikus bűncselekményekkel, mint például a hamis, hamisított útlevelek és személyazonosító okmányok adás-vétele, embercsempészet, emberkereskedelem, kábítószerrel visszaélés, hitelkártyacsalás, csempészáru forgalomba hozatala, vagy akár nagy értékű személygépkocsik eltulajdonítása, csempészése. Minthogy a terrorizmus finanszírozása a legtöbb országban bűncselekmény, a terrorszervezetek „kitanulták" a pénzmosást, ide értve a banki műveleteket és az áruk mozgatását. Az arab világban klasszikus havalát[195] is előszeretettel alkalmazzák.[196] A kereskedelmi tranzakciók során preferálják a nagy értékű és könnyen pénzzé tehető árukat, mint például a drágaköveket. A konvencionális banki rendszerrel ellentétben az iszlám tiltja a kamatot, mert nézetük szerint az adásvétel tárgya, az idő nem eladható. Az iszlám szabályai csak olyan folyamatokba enged pénzt áramlani, ahol nem a pénz csinál pénzt, hanem a pénz csinál árut. Bár az átutalások formális vagy informális csatornákon keresztül is történhetnek, a terrorszervezetek gyakran bíznak meg küldöncöket, akiket hamis/hamisított úti okmányokkal látnak el annak érdekében, hogy készpénzt vagy egyéb vagyontárgyakat szállítsanak oda, ahol a szervezetnek szüksége van rá. A terroristák a műveleteikhez szükséges alapanyagok beszerzésétől nagymértékben függnek, úgy, mint különösen a fegyverzet, robbanószerek, útlevelek, különleges felszerelések. Hagyományos ipari háttér hiányában, a terroristák kénytelenek ezeket az erőforrásokat máshonnan felkutatni

[194] Az Al-Kaida ismert arról, hogy jótékonysági szervezeteket állít fel, a terrorista cselekményeket finanszírozó pénz gyűjtésére és átutalására, ilyen például a Jóakarat Nemzetközi Alap.
[195] „Havala: az arab világban népszerű pénzutalási forma. A tranzakció lényegében a bizalomra épül, gyakorlati pénzmozgás nincs.
[196] JOST, Patrick M. - HARJIT Singh Sandhu (2007): The Hawala Alternative Remittance System and its Role in Money Laundering. Interpol. Lyon.
(https://www.treasury.gov/resource-center/terrorist-illicit-finance/Documents/FinCEN-Hawala-rpt.pdf, letöltés ideje: 2017.09.23.)

és megszerezni. Egy lehallgatott Al-Kaida telefonbeszélgetés, amit az olasz Különleges Műveleti és Általános Nyomozási Osztály rögzített, a logisztikai elemet ekképpen hangsúlyozza: *„… ha a testvérek el akarnak rejtőzni, mi elrejtjük őket, ha a testvérek papírokat akarnak, mi gondoskodunk ezekről a papírokról, ha a testvérek utazni akarnak, mi utaztatjuk őket… ha fegyver kell, fegyvert szerzünk nekik…”.*
A szükséges eszközöket titkosan szerzik be. Ilyen például az, amikor a terrorista aktivisták, ügynökök érvényes útleveleket kérnek kölcsön és „bérlik” azokat, vagy egyszerűen eltulajdonítják a szükséges okmányokat.

A terrorista csoportok számára a szabadkereskedelmi forgalomban kapható nyersanyagok (pl.: kémiai vegyszerek) beszerzése megfelelő konspiráltságot biztosít, amelyek megfelelő kombinálásával pusztító eszköz állítható elő. Ezt bizonyítják azok a sikeres rendőri akciók, amikor dzsihádhívő csoportoknál Belgiumban, Nagy Britanniában, Olaszországban és Spanyolországban robbanószerek gyártásához szükséges kémiai vegyületeket füleltek le. Az utazás tehát fontos mozgatórugója a terrorista beszerzési tevékenységeknek. Egy tanúvallomás szerint, a 2004-ben Nagy Britannia elleni bombatámadások kitervelőjéért elítélt terrorista sejt rendszeresen hajtott végre utazásokat Kanada, Anglia, Pakisztán között, hogy robbanószert, felszerelést és más kellékeket szerezzen be. A terroristák feltehetően egyetemeken és különböző országok kutatóintézeteiben is toboroznak ügynököket, aminek célja, hogy laboratóriumi körülmények között hajtsák végre a szervezet részéről megrendelt feladatot. A személycserés módszer vagy a hamis útlevelek felhasználása természetesen ilyen eseteknél is előfordulhat. A modern terrorizmus hatékonyságának erősítéséhez szükséges egyfajta szakmai toborzóügynökségként is működtetni. A szervezet egy vállalat következetességével erősíti működési és végrehajtó képességeit a pénzügyek, informatika, vegyészet, biológia, közlekedési eszközök (repülőgépek, tehergépkocsik, vonatok) vezetése terén. Afganisztánba a Talibán[197] fennállása alatt körülbelül 70 ezer dzsihádhívő újonc utazott a világ minden tájáról, hogy ott különböző táborokban katonai kiképzést kapjanak. Azóta más, titkos helyeket is találtak a kiképzések levezénylésére, tehát mára nincs meghatározhatóan tipikus felkészítő ország, titkos helyeken világszerte létesülhetnek kiképzőtáborok.

[197] A tálibok (a vallási iskolákban tanuló diákok) mozgalma. (http://konfliktus.index.hu/taliban.htm, Letöltés ideje: 2010. 11.14.)

A „biztonságos ingatlanok”[198] és alvó sejtek terrorista infrastruktúrája arra szolgál, hogy elszállásolják a küldetést teljesítő ügynököt, és fenntartsák a konspiráltságot későbbi küldetésekhez. A biztonságos ingatlanok menedékként szolgálhatnak egy terrorista ügynök legális vagy illegális határátlépése után, a műveleti tevékenység alkalmával. Néha a biztonságos házak tevékenységét „pihentetik”, vagy tudomással nem bíró harmadik fél számára bérbe adják, addig, amíg egy küldetés kapcsán szükség nem lesz rá. A nemzetközi terroristák ilyen biztonságos ingatlanok, búvóhelyek egész láncolatát tartják fenn világszerte, különböző országok városaiban. A kívánt művelet tervezési fázisában pedig váltogatják őket, ezzel csökkentik a felfedés veszélyét.[199]

Egy akcióra történő felkészülés hosszú időt vesz igénybe, mivel a végrehajtás minőségétől függ a művelet sikere. Először általában olyan tömeges áldozatokkal kecsegtető célpontot keresnek, amiről tudják, hogy a lakosság körében riadalmat fog kelteni ugyanakkor komoly visszhangja lesz a médiában, majd a terrorista vezetők megkezdik a részletes támadási terv összeállítását. A felkészülési fázis biztosítja, hogy a szerepet játszó tagok megfelelően felkészültek, informáltak legyenek és a szükséges eszközökkel (úti okmányok, készpénz, fegyverek, robbanószerek stb.) rendelkezzenek. Esetenként a terroristák saját úti okmányaikkal utaznak. Erre bizonyíték, hogy 9/11 elkövetői is saját szaúd-arábiai útleveleiket használták, amivel akkor vízummentesen lehetett az Egyesült Államokba látogatni.

Az illegálisan megszerzett vagy hamisított dokumentumok segítik a terrorista aktivistákat, hogy fedetten, inkognitóban utazzanak, ezáltal eszközül szolgálnak stratégiai meglepetés okozásához. Az útlevelek, különösen a látszólag valódi dokumentumok rendkívül értékesek a nemzetközi terroristák és az őket támogató bűnöző szervezetek számára. Az egykori brit belügyminiszter, Andrew Clarke megjegyezte, hogy a terrorista támadások egyharmadában közokirat-hamisítást követtek el. A különleges feladatokkal megbízott ügynökök, „parancsnokok” rendelkezésére akár több útlevél is állhat, szem előtt tartják azonban azt a fontos szabályt, hogy a hamis/hamisított útlevéllel utazó ügynök ne azzal az okmánnyal lépjen be egy ország területére, amelyet korábban épp a területileg illetékes állam bocsátott ki. Ellenkező

[198] A klasszikus titkosszolgálati modellt másolják, lásd: fedett objektumok.
[199] Az algériai militáns szervezetek – pl. szalafita csoportok, Fegyveres Iszlám Csoport - körözött dzsihádhívőket csempésztek spanyolországi búvóhelyekre hamis útlevelek és vízumok segítségével. A hálózatot az algériai biztonsági erők 2006 áprilisában számolták fel.

esetben az okmány illegális felhasználása könnyen leleplezhető. Egyes országok útleveleit a terrorista csoportok különösen kedvelik. Ezek elsősorban olyan multikulturális nyugat-európai országok (pl.: Franciaország, Németország), amelyek lakossága a népesség és vallása tekintetében heterogén, akik viszonylag sokat utaznak, és útlevelük ismert a világ határőrségei, határellenőrzést végző szervei előtt. Nem elhanyagolható körülmény, hogy az ilyen útlevéllel utazó külföldi terrorista ügynök a világ számos országában vízummentességet élvez, amely a határátlépéskor jelentős előnyökhöz juttatja: az ellenőrzés kevésbé alapos, a figyelem középpontjában nem az ilyen okmányokkal rendelkező utasok vannak. A schengeni övezet külső határának átlépése után a terroristák könnyedén használják ki a tagállamok közti szabad utazás lehetőségét. Bár a mai modern útleveleket nehéz és költséges hamisítani (korszerű biztonsági elemeik miatt), a korábban elveszett vagy eltulajdonított útleveleket jó eséllyel fel lehet használni. Ha a visszaélés ki is derül, a hamis/hamisított útlevél felhasználójára nézve a kockázat elenyésző (hacsak a személyt nem terroristaként tartják számon): ilyenkor a hatóságok a beléptetést megtagadják, a hamis/hamisított útlevelet lefoglalják (megküldik a kiállító ország hatóságának), és a személyt visszairányítják.

A terroristák okmány beszerzésének módozatai:

1. Eredeti útlevél csalárd módon történő beszerezése. Eredeti útleveleket egy terrorcsoport úgy szerezhet be, ha tagja az okmány igénylésekor hamis személyazonosságot vagy hamis igazolásokat mutat be.
2. Lopott útlevél. A terrorista csoportok beszerezhetik útleveleiket a jogszerű birtokosától történő eltulajdonítással.
3. Eredeti útlevél bérlése, vásárlása. A nemzetközi terrorista elemek utazási okmányokhoz juthatnak eredeti, érvényes dokumentumok illegális kölcsönzésén, vagy adásvételén keresztül.
4. Útlevél hamisítás, utánzott útlevél előállítása: a nemzetközi terrorista csoportok aktívan foglalkoznak útlevelek előállításával, hamisításával.
5. Kitöltetlen (biankó) okmányok megszerzése.
6. Válságövezetek féllegális hivatalai által kiadott okmányok alkalmazása.

A hamis, hamisított útlevelek nemzetközi értelemben vett fő piacközpontja Thaiföld.[200] A Thaiföldön illegálisan előállított útleveleket jellemzően távoli helyekre csempészik és értékesítik az illegális utazásokban érdekeltek számára. *„A bangkoki nemzetközi repülőtéren 2005 augusztusában letartóztattak egy algériai származású brit állampolgárt, mert a hatóságok 452 hamis belga, francia, portugál és spanyol útlevelet találtak nála."*[201] Korábban, 2005 áprilisában pedig a brit hatóságok tartóztattak le egy Bangkokból Glasgowba érkező amerikai állampolgárt, aki 160 darab hamis, eladásra szánt útlevelet szállított magával. Brit források arról tudósítanak, hogy 2002-ben körülbelül 10.000 hamis útlevelet és egyéb személyazonosító dokumentumot szűrtek ki a brit kikötőkben szolgálatot teljesítő bevándorlási tisztviselők és egyenruhások. Mégis úgy vélik, hogy minden tíz beléptetett (hamis, hamisított) dokumentumból csak egyet sikerült felderíteni.

Külön kihívást jelent a válságövezetekben történő mozgások felderítése és ellenőrzése. A világban (2015. évi adatok szerint) jelenleg legkevesebb 42 helyen zajlik fegyveres konfliktus és megszámlálhatatlan helyen folynak erőszakos atrocitások. A Föld lakosságának egyötödét, azaz nagyjából másfél milliárd embert érint közvetlenül az erőszak és a bizonytalanság.[202] Szinte minden kontinensen fellelhető instabil államok komoly biztonsági kockázatokat rejtenek magukban. Alacsony intenzitású konfliktusokban a leplezetten mozgó személyek jelentik a veszélyforrást, a „forró" válságövezetekből afféle modern népvándorlásként megindult menekültsereg pedig gyakorlatilag azonosíthatatlan tömegként kezelendő. A tömegekről sok esetben nincs megfelelő állami nyilvántartás, vagy erősen kétes a megbízhatósága.

A terroristák utazásának megakadályozására tett nemzetközi intézkedések az alábbiakban foglalhatók össze. A fejlett országok számára nem csak a terroristák beutazása, hanem a szélsőséges nézetekkel azonosuló harcosok kiáramlása is egyre fokozódó fenyegetést jelent. Ennek elhárítására a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező hatóságok igyekeznek blokkolni a határátlépést (kiutazást) és a radikális ideológia terjedését. Az Egyesült Államok például szoros partnerszolgálati együttműködést szorgalmazott nemzetközi szinten. Nyilvánvalóvá vált, hogy a

[200] „Az Európai Unió azzal vádolja Thaiföldet, hogy a hamis úti okmányok és más hivatalos dokumentumok gyártásának a központja." (http://www.origo.hu/nagyvilag/20050803452hamis.html Letöltés ideje: 2010. 11.14.)
[201] 452 hamis útlevéllel bukott le egy brit férfi (http://www.origo.hu/nagyvilag/20050803452hamis.html, Letöltés ideje: 2010. 11.14.)
[202] KIS-BENEDEK József (2016): Dzsihadizmus, radikalizmus, terrorizmus. Zrínyi Kiadó, Budapest - p. 11.

terrorszervezetekkel szimpatizálók tevékenységének nyomon követése kiemelt jelentőségű. A toborzótevékenységre utaló, közösségi oldalakon terjeszteni szándékozó felhívásokat, információkat nélkülözhetetlen blokkolni, eltávolítani. Szükséges időben felderíteni a nyugati, fejlett országok állampolgárainak válságterületekre irányuló utazási szándékát, különösen akkor, ha minden jel szerint csatlakozni szándékoznak a szélsőséges terrorista szervezetek műveleteihez, harctéri cselekményeihez. A mobilitás megakadályozása tehát közös célkitűzés, azonban a megvalósítás minden esetben nemzeti szintű kihívás és feladat. Nagy-Britannia hatóságai például felhatalmazást kaptak arra, hogy a Közel-Keleten csatlakozni és harcolni kívánó iszlám militánsok útleveleit bevonják. Szingapúrban ugyanilyen vagy hasonló esetben akár őrizetbe is vehetők a radikális nézeteket valló személyek. Statisztikai kimutatások szerint az utóbbi években Irakba és Szíriába közel 20 ezer fő szimpatizáns harcos utazott, amelynek 25%-a Európából és Észak-Amerikából érkezett. A külföldiek szerepvállalása egy-egy konfliktusban egyébként nem új jelenség, hiszen az iraki háború intenzív időszakában (2005-2007) közel 4 ezer külföldi érkezett Szíriából, annak érdekében, hogy a helyi síiták ellen harcoljanak.[203]

A terrorizmus elleni harcra koncentrálódó nemzetközi erőfeszítések a kormányközi kooperáció kiszélesítésére, az úti okmányok biztonságának erősítésére[204], a határőrizet hatékonyságának növelésére terjednek ki. Az elmúlt évtizedben a több nemzetközi szervezet terrorellenes egyezményeket, döntéseket és akcióterveket hozott létre. Ezen szervezetek közé tartozik: az Egyesült Nemzetek Szervezetének Biztonsági Tanácsa, a G-8[205] vezetői fórum, az Európai Unió, az Amerikai Államok Szervezete (Organization of American States, OAS), az Ázsiai és Csendes-óceáni Gazdasági Együttműködés (Asia-Pacific Economic Cooperation, APEC), a FRONTEX és a NATO.

Az ENSZ nem kevesebb, mint 12 nemzetközi egyezményt fogadott el, hogy erősítse a terrorizmus elnyomására irányuló kormányközi erőfeszítéseket, és közelebb helyezze

[203] KIS-BENEDEK József (2016): Dzsihadizmus, radikalizmus, terrorizmus. Zrínyi Kiadó, Budapest – pp. 86-91.

[204] Az Európai Unió Tanácsának 2252/2004/EK rendelete a tagállamok által kiállított útlevelek és úti okmányok biztonsági jellemzőire és biometrikus elemeire vonatkozó előírásokról. L 385, 29.12.2004, pp. 1–6

A rendelet célja a tagállamok által kiállított útlevelek és úti okmányok biometrikus elemeihez szükséges jogi háttér biztosítása. Hatálya azokra az útlevelekre terjed ki, amelyeket a tagállamok állítanak elő és 12 hónapnál hosszabb ideig érvényesek.

[205] A G8 a világ gazdaságilag legfejlettebb hét országának és Oroszországnak az együttműködési fóruma.

azokat az igazságszolgáltatáshoz. Az Európai Unió Hágai programjában önálló fejezetként (2. fejezet) szerepel a biztonság megerősítése, és alfejezetében (2.2 alfejezet) kaptak helyet a terrorizmus elleni küzdelem feladatai.[206] Az Európai Tanács felhívta a tagállamok figyelmét arra, hogy „*intézkedéseiket ne csupán saját biztonságuk megőrzésére korlátozzák, hanem az Unió egészének biztonságát tartsák szem előtt*".

Az amerikai Nemzeti Terrorellenes Központ 2006 májusában kiadott egy kormányzati stratégiát a terrorista utazások elleni küzdelem érdekében, hogy ezzel is erősítse, kiterjessze a terroristák globális mozgásának megfékezését. Az amerikai stratégia kilenc szükségesnek ítélt taktikai elemet ismertet:

1. az ismert és gyanúsított terroristák azonosítása,
2. országok közötti széleskörű adatcsere biztosítása,
3. az országba történő beléptetés előtt az utasok hatékony szűrése,
4. nemzetközi kapacitások növelése a terrorista utazások korlátozása és szűrése érdekében,
5. a terrorista utasok felderítése, elfogása,
6. a terrorista utazásokat segítő infrastruktúra felszámolása,
7. erősíteni az úti okmányok biztonsági elemeit,
8. gyűjteni, elemezni és terjeszteni minden terrorista gyanús utazási információt.

A szakszerű és hatékony hatósági ellenőrzés szerepét nem lehet elégszer hangsúlyozni. Az európai terrorjellegű cselekmények tükrében egyértelmű, hogy a rendvédelmi szervek feladatai közül kiemelt jelentőségű a jogellenes cselekmények megelőzése, a preventív ellenőrzés. Az emberek biztonságérzetének növeléséhez szükséges feltétel, hogy az ellenőrzések láthatóak legyenek, hiszen a civil állampolgároknak a háttérben zajló folyamatokról nincs tudomása. A nemzetközi bűn- és terrorszervezetek elterjedésével, valamint az ezekkel összefüggő okmányhamisítások megjelenésével mindenképp indokolt, hogy a hatósági ellenőrzés törvényes, folyamatos és fejlett legyen nemcsak Magyarországon, hanem a világ többi országában is.

A terrorizmus elleni küzdelemmel kapcsolatban Hautzinger Zoltán megállapítja, hogy az európai uniós államoknak – köztük Magyarországnak - úgy kell garantálnia a

[206] Hágai Program: A szabadság, a biztonság, és a jog érvényesülésének erősítése az Európai Unióban. Az Európai Unió Hivatalos Lapja. - p. C 53/8

biztonságot, hogy a szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz kapcsolódó jogosítványok csak indokolt esetben sérüljenek vagy korlátozódjanak. Paradoxon a helyzet, mert miközben az áruk, szolgáltatások és a tőke szabadon mozoghat a tagállamok között, ezzel párhuzamosan az erőszakos terrorcselekmények elkövetői rendszerint a reguláris migráció keretében közelíthetik meg a bűnelkövetés helyét.[207] A 2015-ös párizsi terrorcselekmények igazolták, hogy az európai titkosszolgálatok közötti együttműködés kudarcot vallott. Még bilaterális (belga-francia) szinten is erősen kifogásolható az információáramlás minősége, hiszen sok esetben a hatóságok nem osztották meg egymással a gyanúsítottak listáját, neveket, feltételezett vagy igazolt kapcsolatrendszereket.

Egyetértek Kis-Benedek József álláspontjával, miszerint beléptünk a poszt-al-Kaida korszakba, amelyben a vallási ideológia mindennél fontosabb, még a szervezetnél is. Az iszlám fundamentalista csoportokat nem befolyásolják, nem hatják meg a demokratikus államokra jellemző fizikai és politikai határok, szabályok. Tetteikért nem felelősek senkinek. A szélsőséges eszméket valló autonóm csoportok kiszámíthatatlanok, erőszakos cselekményeik elkövetése kapcsán magas fokú kezdeményezőkészségről és konspiráltságról tesznek tanúbizonyságot.[208] A jövőbeli terrorizmus elleni küzdelem tehát elsősorban nem a válságövezetek hadszínterein fog eldőlni, hanem a védett területek, államok határain, számítógépek monitorjai előtt. Kulcskérdés, hogy a biztonsági (rendvédelmi, titkosszolgálati) szakemberek megfelelő szakmai tudással, gyors és releváns információval, modern informatikai, technikai háttérrel rendelkezzenek. Mindezek mellett különösen fontos, hogy a jogalkalmazó társszervek mind nemzeti mind nemzetközi szinten szakmai önzetlenséggel, eredményesen támogassák egymás tevékenységét.

[207] HAUTZINGER Zoltán (2015): A terrorizmus elleni küzdelem idegenjogi eszközei. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XVI., Modernkori veszélyek rendészeti aspektusai, Pécs – p. 205.
[208] KIS-BENEDEK József (2016): Dzsihadizmus, radikalizmus, terrorizmus. Zrínyi Kiadó, Budapest – p. 158.

3.2. Személyazonosítás

Annak érdekében, hogy a bűnszervezetek[209] tagjai megfelelő mobilitással és konspiráltsággal rendelkezzenek, bűnös tevékenységük valamint valódi személyazonosságuk leplezésére törekednek.[210] A bűnüldöző hatóságok célja pedig, hogy a büntető igazságszolgáltatás, illetőleg más rendelkezésre álló törvényes eszközök révén az érintett elkövetői köröket beazonosítsa, mozgásterüket szűkítse, az egyedi ügyet gyanúsítás után vádképessé tegye a bíróságok előtt. A nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenységének fókuszában a minél mélyebb és szélesebb körű információszerzés áll, amelyet eljárási rendjük szerint a bűnüldözés rendelkezésére bocsátanak.

A szervezett bűnhálózatok közös jellemzői, hogy jogellenes tevékenységeiket (az országhatárok között is) monopol irányítás alá kívánják vonni, ezért a határok illegális átlépése a megfelelő bűnszervezeti kapcsolatok, valamint komoly anyagi háttérrel rendelkező „megrendelők" esetén nem jelent problémát.

Elemezve a világ legnagyobb szervezett bűnözői hálózatait, egyértelművé válik, hogy legtöbbjük esetében globális (de legalább regionális), határokat nem ismerő kapcsolatokról és tevékenységekről beszélünk. A jamaikai-brit Jardik, az orosz-, albán-, szerb-, izraeli- és mexikói maffia, a japán Yakuza, a kínai Triádok, a kolumbiai drogkartellek, valamint a szicíliai és az amerikai Cosa Nostra mind-mind kiépítették saját hálózatukat és rugalmasan reagálnak, alkalmazkodnak az igényekhez, a kor kihívásaihoz. Sőt új ágakat is alapítanak, mint pl. cyber bűnözés.

A bűnözők illegális és konspirált határátlépésének több célja is lehet: egy országba konkrét bűncselekmény elkövetésének idejére, bűnözői kapcsolatok kiépítésére, ápolására érkezhetnek, de gondolhatunk a hatóságok előli elrejtőzésre, vagy éppen előlük megbújt személy(ek) felkutatására is.

Az illegális határátlépés elkövetésének jogból ismert két módja: érvényes okmányok nélkül – döntően a határátkelőhelyek közötti határszakaszon – a

[209] Bűnszervezet: "Olyan strukturált szervezet, amelyet adott időszakra kettőnél több személy összehangoltan hoz létre olyan bűncselekmények elkövetése céljából, amelyeket a törvény legalább négy évig tartó szabadságvesztéssel vagy szabadságelvonással járó intézkedéssel, illetve ennél súlyosabb büntetéssel súlyt…" Együttes fellépés (1998. december 21.), amelyet a Tanács az Európai Unióról szóló Szerződés K.3. cikke alapján fogadott el az Európai Unió tagállamaiban a bűnszervezetben való részvétel bűncselekménnyé nyilvánításáról, - p. L 351/1

[210] MOLNÁR Ákos (2012): Szervezett bűnözés a személyazonosítás tükrében, Magyar Rendészet, X. évf. 2012/2. - pp. 51-57.

határforgalom ellenőrzést ki-/megkerülve, azaz *engedély nélkül*, illetve hamis, hamisított, fiktív vagy csalárd úton szerzett okmányok (útlevél, vízum, tartózkodási engedély, személyi igazolvány) felhasználásával, azaz *meg nem engedett* módon. Szükséges megjegyezni, hogy az úti okmányok és különösen az EU tagállamok okmányainak többsége korszerű technikai szinten, komoly védelmi eljárások és biztonsági elemek beiktatásával készülnek, amelyek standard szabályait a Tanács 2252/2004/EK rendelete[211] tartalmazza. A határokat irregulárisan átlépni kívánó illegális migránsok és/vagy szervezett bűnözői körökhöz köthető személyek szembesülve az okmányok általában vett nagyfokú védelmi rendszerével inkább a kisebb ellenállási irányát választják és a hamisítás helyett más módszerekhez folyamodnak.

A személyazonosítás szerepe a biztonság érdekében egyre inkább előtérbe került, amelyet a téma körüli kutatások, kísérletek és dinamikus technikai fejlesztések igazolnak.

A személyazonosítás célja a kezdetektől fogva minden korban az volt, hogy egyes embereket másoktól megkülönböztessünk, vagy egy ismeretlen személy kilétét megismerjük, a hatóságok előtt már nem ismeretlen bűnözőket azonosítsuk.

A személyazonosítások hosszabb időre (akár egész életre) vagy csak egy-egy tranzakcióra (pl. a határátlépésre) egyaránt kiterjedhetnek. A vizsgált személy közreműködése lehet aktív (részt vesz a vizsgálatban) és passzív (elhalad egy ellenőrzőpont, kamera, szenzor stb. előtt vagy mellett). A személyazonosítás célját illetően három alapesetet különböztetek meg: a szolgáltatás-igénybevétel, a biztonságos tér kialakítása (legyen fizikai vagy virtuális) és az utólagos bizonyítás érdekében. A biztonságos tér alatt elsősorban a beléptető rendszerek mögötti területet értem, jó példa erre a nemzetközi repülőterek tranzitvárói, vagy akár egy adott sportrendezvény területe.[212]

A személyazonosítás kapcsán az ujjnyom vizsgálata az egyik legősibb és egyben legismertebb módszer. Történészek szerint Kínában már i.u. VII. században tudatosan

[211] Tanács 2252/2004/EK rendelete a tagállamok által kiállított útlevelek és úti okmányok biztonsági jellemzőire és biometrikus elemeire vonatkozó előírásokról, L 385

[212] KÓSA Zsuzsanna (2008): Személyazonosítási technikák, In: Dömölki B., Kósa Zs,, Kömődi F., Krauth P., Rátai B. Égen-földön informatika – az információs társadalom technológiai távlatai. Typotex Kiadó. Budapest - pp. 333-348.

használták az ujjnyomatokat.[213] Emellett a történelem folyamán voltak más azonosítási lehetőségek és kísérletek is, amelyek többnyire korán sem voltak nevezhetők humánus és hatékony eljárásnak. A XVI. századi Magyarországon például a hamis levelek készítésében és pecsételésében bűnös káptalan-, konventbelieket[214] megbélyegezték. Hasonló módszerek természetesen világszerte jellemzők voltak a rabszolgák, bűnözők vagy gályarabok esetében. Egészen a XIX. századig, pontosan 1879-ig kellett várni egy olyan kriminalisztikai módszer megszületésére, amely gyorsan és viszonylag pontosan ad választ egy adott személy kilétének megállapítása során. A francia rendőrség kötelékében szolgáló rendőrtiszt, bizonyos Alphonse Bertillon sajátos személyazonosító rendszert vezetett be, amely azon alapult, hogy a felnőtt ember csontméretei 21 éves kora után nem változnak. A Bertillon-féle metrikus és leíró módszer 11 testméret (testmagasság, ülőmagasság, fej hossza és szélessége, jobb fül hossza, arc szélessége, kinyújtott karok távolsága ujjtól-ujjig, a bal kéz középső- és kisujja, valamint a bal lábszár és a bal alkar hossza) rögzítésén, tüzetes személyleíráson és fényképfelvételen alapult.[215] Később a bűnesetek azonosító lapja ujjnyomatokkal is kiegészült. Bertillon rendszere kezdetben eredményesnek bizonyult, egészen addig, amíg a módszer alapján két teljesen egyforma személyt nem fedtek fel. Az egyébként majdnem azonos névvel rendelkező személyek (Will West és William West) a mért adatok alapján nem voltak megkülönböztethetők (az eltérés közöttük a mérési hibahatáron belül volt). Végül az ujjnyomatok alapján különbséget lehetett tenni, ami a Bertillon rendszer végét, ugyanakkor a daktiloszkópia elterjedésének kezdetét jelentette.[216]

A daktiloszkópia[217] *(daktylos=ujj és a skopein=szemlélni görög szavakból ered, jelentése: ujjnyom vizsgálat)* az ujjak rajzolata és a személyazonosítás kapcsán három lényeges feltételt elégít ki:

1. a születés előtt már kialakul és a halál után is egy ideig megmarad,
2. a bőrfodorszálak mintázata és a sajátossági pontok egyediek,
3. a bőrfodorszálak rajzolatai könnyen rögzíthetők, osztályozhatók.

[213] A daktiloszkópia története, http://dactiloscopy.atw.hu/history.htm, Letöltés ideje: 2011.12.12.
[214] WERBŐCZY István-MÁRKUS Dezső (1897): Werbőczy István Hármaskönyve Corpus Juris Hungarici, Franklin-Társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, Budapest, 2. rész, 16. cím
[215] DR. BALLÁNÉ FÜSZTER Erzsébet - DR. LAKATOS János - NYILASI Tibor - DR. SZAKÁCS Zsolt - DR. VIGH András (2005): Kriminalisztikai alapismeretek. Rendőrtiszti Főiskola, Budapest – p. 87.
[216] OLSEN, Robert D. (1987): A Fingerprint Fable: The Will and William West Case. Identification News, Vol. 37, No. 11. (http://www.scafo.org/library/110105.html, letöltés ideje: 2017. 09.22.)
[217] Daktiloszkópia: a személyazonosság megállapítására alkalmazott ujjnyomat vételen alapuló módszer

Az azonosítás alapját az ujjnyomaton lévő, ún. sajátossági pontok határozzák meg. Egy-egy ujjnyomon száznál is több sajátossági pontot lehet kimutatni, de azonosítási pont lehet például minden egyes sérülés is, mert a seb helye megmarad, mint egyedi jel.

A daktiloszkópia történetében kriminalisták, természettudósok, sőt még hírhedt bűnözők is kísérleteztek a bőrfodorszálak végleges eltüntetése, módosítása érdekében – általában sikertelenül. Egészen addig, amíg a japán hatóságok korábban ismeretlen módszerrel szembesültek, egy kiutasított, 27 éves kínai nő kapcsán. Tudván, hogy a repülőtéren minden belépésre jelentkező utas biometrikus adatait (ujjnyom alapján) ellenőrizni fogják, az elkövető plasztikai sebészhez fordult. Elmondása szerint 100 ezer jüanért (kb. 2,6 millió forint) vállalták a sokáig megváltoztathatatlannak tartott ismertetőjegyek eltávolítását. A sebészeti beavatkozás után már probléma nélkül léphetett be Japánba, de végül érdekházasság gyanúja miatt a rendőrség látókörébe került.[218] A bűnügyi krónikák korábban beszámolnak ugyan hasonló esetről, de akkor a rendkívüli fájdalommal járó teljes ujjbegy eltávolítása volt a módszer lényege. A plasztikai beavatkozás kapcsán gyanítható, hogy Kínában teljes illegális üzletág fejlődött ki és szakosodott az ujjnyomat-váltásokra.

Hazánkban az 1970-es évek végén kezdődött kísérlet a számítógéppel támogatott daktiloszkópiai rendszer kialakítására, ami 1993-ban az automatikus ujjnyomat azonosító rendszer (Automatic Fingerprint Identification System – AFIS) megszületését eredményezte. A rendszer a daktiloszkópia nyilvántartásba küldött ujjnyomatok, tenyérnyomatok képeit automatikusan digitalizálja, tárolja és összehasonlítja az ujjnyom szakértő által bekódolt helyszíni ujj és tenyérnyom képekkel.

A személyazonosítási technikákat *tudásalapú, tárgyi alapú, biológiai és viselkedési* kategóriákba sorolhatjuk. A legkorábbi csoport a tudáson alapuló, ahová többek között a név, jelszó vagy azonosító kód is tartozik. A lényege tehát, hogy a személy azonosságát vagy az adott csoporthoz tartozását egy részére kizárólagosan nyújtott ismerettel igazolja.

A legelterjedtebb csoport a *tárgyi alapú*, mint pl: kulcsok, pecsétek, jelvények, kitűzők, igazolványok, mágneses csíkkal ellátott bankkártyák. A biológiai jellemzőkre épülő személyazonosítási csoport esetében az arc (arckép, fénykép), szem (írisz, retina),

[218] Fake fingerprint Chinese woman fools Japan controls (2009), BBC News (http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/8400222.stm, letöltés ideje: 2017. 09.22.)

ujjnyomat, kéznyomat, kézgeometria, illat vagy a DNS[219] tartozik. A viselkedés alapú azonosítások közül legismertebb a kézírás, de ide tartozik a beszédhang, a gépelési ritmus, a járási mód, a szóhasználat, a testbeszéd és az arcmimika is.

A *biológiai és viselkedési csoportokat* hívjuk együttesen biometrikus azonosítóknak. A biometrikus azonosítók egyedülálló jelentősége abban áll, hogy nem kell magunkkal hordozni, mindig és mindenhol rendelkezésre állnak és hosszú ideig, többnyire egy életen át elkísérnek bennünket. A biometriai azonosítók közé bármely testrész bármely egyedi jellemzője felvehető, amely nem vagy jelentősen nem változik az élet során. Már elterjedt technológiák vannak az ujjnyomat, arc, a szemben az írisz és a retina rajzolata, a hanghordozás felismerésében. Újabb eljárások készülnek a szag, a bőr kémiai összetételének felismerésére és egyes viselkedési minták, mint például az aláírás dinamikájának, a billentyű-nyomások jellegzetességeinek stb. azonosítására. Az ujjnyomnak, ujjnyomatnak, mint univerzális biometrikus azonosítónak korábban szinte csak a büntetőeljárás során volt jelentősége. Mára megváltozott a szerepe, hiszen ellenőrzésre, igazolásra, bizonyításra is szolgálhat.[220]

Az írisz minta alapján történő személyazonosítást és határátléptetést Németországban dolgozták ki, a készülék prototípusa „*automatizált és biometrikusan támogatott határellenőrzés*”[221] néven a frankfurti nemzetközi repülőtéren mutatkozott be. Az előzetes regisztrációhoz kötött rendszer valószínűleg nem felelt meg a hatósági igényeknek és az utazók elvárásainak, ezért a rendszer átalakítása (új rendszerbe integrálása) mellett döntöttek.

Az úti okmány birtokosának arca és az elektronikusan tárolt arckép gépi összevetésének mechanizmusára épül a jelenleg alkalmazott ún. „EasyPASS” elnevezésű rendszer. Ez a korszerű ellenőrzés napjainkra Frankfurt, München, Hamburg, Düsseldorf, Berlin-Tegel, Köln/Bonn nemzetközi repülőterein üzemel.[222] Hasonló elv alapján működik a „J-BIS”[223] Japánban, a „SmartGate”[224] Ausztráliában és

[219] DNS (Dezoxiribo-Nuklein-Sav) - a „DNS-ujjnyomatok” a bűnügyek felderítésére, személy-azonosításokra szolgáló módszerek közül az egyik legmegbízhatóbb. Az eljárás az emberi sejtekben tárolt genetikai anyag azonosítására szolgál. A szervezet szinte minden sejtje alkalmas a vizsgálatra, de a szakemberek a bőr-, a hajgyökér és a csontmintákat részesítik előnyben

[220] NAGY Klára (2007): Adatvédelem a biometrikus adatok tükrében – különös tekintettel a biometrikus útlevélre. „Optimi Nostri” Universitas-Győr Nonprofit Kft.– p. 269.

[221] Automatisierte und Biometriegestützte Grenzkontrolle (ABG)

[222] Wo gibt es EasyPASS? Sieben Flughäfen, eine Neuheit. Bundespolizei (https://www.easypass.de/EasyPass/DE/Wo_gibt_es_EasyPass/wo_gibt_es_easypass_node.html, letöltés ideje: 2017. 10.03.

[223] Japan Biometrics Identification System

Új-Zélandon, az „e-Channel”[225] Hong-Kongban vagy a „Canpass” Kanadában. A szoftverfejlesztéseknek köszönhetően tovább finomodott és nőtt a jelenleg alkalmazott e-kapu rendszerek hatékonysága és megbízhatósága.[226]

Az ún. kétdimenziós arcfelismerő eljárást az egész világon alkalmazzák, amelynek pontosságát a háromdimenziós arcfelismerési technikával növelhetjük, tekintettel arra, hogy három dimenzióban a személyek jobban elkülöníthetők egymástól. A legtöbb kétdimenziós arcfelismerő eljárás az arc általános geometriájából indul ki. Ez a különböző részek (orr, szájzug stb.) helyzetét elemzi egymáshoz viszonyítva. Nagykapacitású kamerával már a bőr textúrája is láthatóvá válik. Ez a bőrelemzés a bőr jellemzőire épül, mint például az apró bőrhibák, fényelnyelés.[227]

Az arcfelismerés kapcsán megjegyzem, hogy tömegek ellenőrzésekor továbbra is ez számít gyors, költségkímélő eljárásnak. Közismert a határátkelőhelyek (ide tartoznak a nemzetközi repülőterek, pályaudvarok is) nagy forgalma, ahol elvárás az utasok gyors, szinte másodpercek alatt történő azonosítása. A vizuális, arckép alapján történő személy-azonosítás során az arc különböző szegmenseit, illetve azok egymáshoz viszonyított állását, helyzetét kell vizsgálni. Az ellenőrzést segítheti, ha a személy egyedi ismertetőjegyekkel (pl: sebhely, anyajegy, tetoválás) rendelkezik. Egy személyi okmány (úti okmány) arcképe alapján történő azonosítás általában megbízható, de korán sem nevezhető tökéletes eljárásnak. A személyazonosítást és az érzékelést is befolyásolják objektív és szubjektív tényezők. Az érzékelést befolyásolja többek között a fény mennyisége, az ellenőrzésre fordítható idő, a szolgálatellátás helye, az azonosítást végző személy aktuális érzelmi, akarati, hangulati állapota. A személyazonosítás végrehajtását pedig az ellenőrző személy felkészültsége, az okmány arcképének minősége (készítése óta eltelt idő), az életkorból vagy betegségből eredő sajátosságok vagy egyéb hasonlóságot keltő elemek befolyásolhatják.[228]

---

[224] Australian Government, SmartGate, https://www.border.gov.au/smartgate, letöltés ideje: 2017.10.03.
[225] Immigration Department, the Government of the Hong Kong Special Administrative Region, e-Channel Service for Residents, http://www.immd.gov.hk/eng/services/echannel_residents.html, letöltés ideje: 2017.10.03.
[226] ZHANG, David D. (2013): Automated Biometrics: Technologies and Systems. Springer Science & Business Media, Berlin. - pp. 269-273.
[227] KÓSA Zsuzsanna (2008): Személyazonosítási technikák, In: Dömölki B., Kósa Zs,, Kömődi F., Krauth P., Rátai B. Égen-földön informatika – az információs társadalom technológiai távlatai. Typotex Kiadó. Budapest. -pp. 333-348.
[228] BALLA József (2007): A személyazonosítás végrehajtását befolyásoló tényezők a Határőrségnél. Magyar Rendészet, 2007/1-2. – p. 151.

A *tárgyi alapú* személyazonosítási technikák közt említett személyi okmányok az identitásra épülnek, ami önazonosságot vagy egy csoporthoz való tartozást jelent. Az állampolgársági alapregiszter az anyakönyv, amely a nevet, születési helyet és időt, valamint a szülők nevét tartalmazza. A személyi okmányok tehát olyan tárgy alapú azonosítók, amelyek hosszú távú és kötelező személyazonosítást tesznek lehetővé.

Az ún. személycserés módszer lényege, hogy más személy adataira kiállított eredeti és érvényes okmányt használnak fel a benne szereplő arckép és az illegálisan utazni szándékozó személy közötti hasonlóság alapján. A közösségi oldalak (pl.: Facebook, Twitter) jó lehetőséget kínálnak arra, hogy bűnözők vagy hozzájuk köthető személyek is kutassanak olyan „ismerősök" után, akik rájuk vagy a megrendelő személyhez nagyfokú hasonlóságot mutatnak. A fényképek letöltése után egy arcfelismerő program segítségével igazolják a hasonlóságot, majd a személyhez eljutva megszerezhetik a kívánt okmányokat.

Mi lehet a megoldás a személycserék 100%-os felfedésére? Véleményem szerint többféle biometrikus azonosító rendszer kombinációjával vagy DNS vizsgálatokkal érhető el ilyen eredmény. A gond az, hogy a módszer komoly anyagi áldozatokat követelne az ellenőrzési rendszereket üzemeltető országoktól, nem is beszélve annak időigényes oldaláról. Az elkövetési módszer egyre gyakoribbá válása ugyanakkor mutatja, hogy a személyazonosság cseréje jövedelmező „üzletággá" fejlődött.

Milyen válaszlépések jöhetnének szóba? Álláspontom szerint az okmányokba további személyes adatok rögzítésére lenne szükség (legalább az EGT térség okmányai tekintetében), mint például szemszín, hajszín vagy magasság. A plusz információk kétségtelenül segítséget jelentenének egy-egy személyazonosítás során. Az okmányok érvényességi ideje világszerte eltérő. Egységesítésre lenne szükség (maximalizálva 5 évre), mivel még jelenleg is akadnak olyan (harmadik) országok, ahol akár több évtizedes érvényességi időre állítanak ki okmányokat. Ez azt jelenti, hogy az idő múlásával a személy külső jegyeinek változása miatt egyre nehezebb a személyazonosítás. Nagy feladat elé állítja az ellenőrzéseket végrehajtó állományt az a tény is, hogy az okmányokban eltérő arcképfelviteli eljárásokat alkalmaznak (pl.: tintasugaras nyomtatás, lézernyomtatás, lézergravírozás). Sok esetben az egyedi azonosító jegyek (szemölcs, seb, pörsenés, foltok, stb.) megjelenítésére ezek a nyomatképek, illetve arcképfelviteli eljárások alkalmatlanok. A megoldást egy szabványban meghatározott egységes technológia jelenthetné. Tovább növelné a

személyazonosítás biztonságát az a gyakorlat, amelyet egyes dél- amerikai országok (pl.: Argentína, Brazília) okmányaiban régóta alkalmaznak: nevezetesen a szemből és oldalról készített arckép. Ezeknél az okmányoknál lehetőség nyílik arra, hogy a fület, mint egyedi azonosító jellegzetességet részeire bontva (fülkagyló íve, Darwin-pont, fülkagyló belső szegélye, fülcsap, fülcimpa) vizsgálhassuk. Végül rendkívül praktikus lenne, ha a lopott okmányok újbóli felhasználásának megakadályozása érdekében az elveszett vagy ellopott okmányok eredeti birtokosának arcképe a Schengeni Információs Rendszer (SIS) rendszeren is tárolva lenne. Ebben az esetben a SIS találat (a rendszer által jelzett azonosság) esetén össze lehetne hasonlítani az okmányban szereplő személyt, az okmányt átadó személyt és az információs rendszer adatbázisában található személy arcképét. Jelenleg a SIS csak azonosító számot tartalmaz és az Országos Rendőr-főkapitányság Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Központján belül működő Schengeni Információs Rendszer Kiegészítő Információinak Cseréjét Biztosító Nemzeti Hatóság (NEBEK, SIRENE iroda) közöl részletes információkat, amely többek között az okmány birtokosának fényképe is lehet.

3.3. Fiktív úti okmányok

A címben szereplő (úti) okmányok sajátos típust képeznek, amelyek ugyan nem utánzatok, mégis érvénytelennek kell tekinteni őket. A „fiktív" szó jelentése: „*valakinek, valaminek a félrevezetése végett kitalált; hazug, koholt*."[229] Az ilyen okmányoknak nincs eredeti és valódi változata.

Azokat az úti okmányokat nevezzük fiktív útleveleknek, amelyek egyetlen állam hivatalos okmányával sem azonosak, nem létező, nem hivatalos szerv állította ki és a nemzetközi jog nem fogadja el. Olyan is előfordulhat, hogy a kiállító állam ugyan létezik, de az adott úti okmány nem elismert.[230]

Az európai uniós jogrendben szereplő terminológia azonban nem így fogalmaz. Az Európai Parlament és a Tanács 1105/2011/EU határozatának[231] (2011. október 25.) 10. pontja kimondja, hogy „tájékoztatási céllal a Bizottságnak létre kell hoznia a tagállamok által közölt, ismert képzeletbeli és álútlevelek nem kimerítő listáját. A listán szereplő képzeletbeli és álútlevelek esetében elismerés vagy el nem ismerés nem jöhet szóba. Ezek az iratok nem jogosíthatják fel birtokosukat a külső határok átlépésére és nem láthatók el vízummal." A határozat címzettje valamennyi uniós tagállam, ezért maga a határozat kötelezően alkalmazandó mindegyik tagállam részéről.

A fiktív okmányokat elemző szakirodalomban szokás a fantázia okmány mellett a kitalált okmány, illetve az álca okmány mellett a megtévesztő okmány elnevezést is használni. A fiktív okmányok a hamis okmányok egy speciális típusát jelentik. Az internet és az egyre jobb minőségű házi nyomtatások terjedésével arányosan viszonylag könnyű ilyen okmányokhoz jutni. Általánosan jellemző rájuk, hogy alacsony nyomdatechnikai színvonalat képviselnek, valamint előszeretettel társítanak hozzájuk diplomáciai mentességet – az ellenőrzés elkerülése vagy gyorsítása érdekében.[232]

A fiktív okmányok számának, milyenségének csak az előállítók fantáziája szabhat határt - gondoljunk csak a kitalált okmányok kategóriáján belüli fantázia államok által kiállított okmányokra. Helyesebb lenne felsorolni mindazon okmányokat,

[229] A magyar nyelv értelmező szótára (1979): E-Gy. Második kötet. Akadémiai Kiadó, Budapest. - p. 813.
[230] MOLNÁR, Ákos (2014): Fiktive (Reise-)Dokumente, Kriminalistik 7/2014. C.F. Müller GmbH, Heidelberg –pp. 436-442.
[231] A külső határok átlépésére jogosító és vízummal ellátható úti okmányok listájáról, valamint az e lista összeállítására irányuló eljárás meghatározásáról.
[232] GAÁL Gyula (2005): Az embercsempész tevékenység megjelenési formáinak és módszereinek változásai a Magyar Köztársaság államhatárán 1991-2003 között. Doktori (PhD) értekezés. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, Budapest. – pp. 40-41.

amelyeket létezőnek tekintünk – következésképp, ami nem szerepel a listán fiktív okmánynak tekinthető.

A magyar rendőrségen belül a fiktív okmányok felbukkanása nem csak a határrendészeti szolgálati ágat érintette kizárólagosan. Indokolt volt tehát, hogy az ügyészség megfelelően reagáljon és állást foglaljon a kérdést illetően. Ennek eredményeképp született meg a Legfőbb Ügyészség NF.3018/2012/2-1. számú állásfoglalása, valamint az ORFK Határrendészeti Főosztály 29000/9218-7/2012. Ált. számú tájékoztatója. Mindkettő iránymutatást ad a fiktív okmányokkal kapcsolatos eljárásokhoz.

Az ügyészi állásfoglalás ugyan nem említi az Európai Parlament és a Tanács 1105/2011/EU számú határozatát, de átemeli csoportosításuk elveit. Az ügyészi állásfoglalást megelőzően több tájékoztató is született, amelyek kezdetben úgy rendelkeztek, hogy a fiktív útlevelek felhasználói ellen közokirat-hamisítás bűncselekmény miatt kell büntetőeljárást kezdeményezni. Később alakult ki az az álláspont, hogy a közokirat-hamisításnak a fiktív útlevél elkövetési tárgya nem lehet.

A Legfőbb Ügyészség állásfoglalása leszögezi, hogy amennyiben az okmány kitalált okmány (fantázia okmány), abban az esetben az nem lehet elkövetési tárgya a közokirat-hamisítás bűncselekményének, ugyanis a büntető anyagi jog által használt közokirat fogalma azonos a polgári perrendtartásról szóló 195. §-ában írt meghatározással (lásd: szakkifejezések, értelmezések). Abban az esetben, ha a kibocsájtóként feltüntetett állam korábban létezett (tehát álca vagy megtévesztő okmány) és alapos a gyanú az okmány hamis, hamisított állapotára, akkor felmerülhet a közokirat-hamisítás bűncselekmény elkövetése. Ilyen esetben szükséges megállapítani, hogy az okmány kiállítási időpontjában a feltüntetett állam még létezett-e. Egy korábban létezett állam okmányai azt követően is megőrzik közokiratként elismert státuszukat, amikor a kiállító közhatalom nemzetközi jog értelmében megszűnik létezni. Az állásfoglalás rögzíti azt is, hogy a közokiratnak nem minősülő okiratok, hamis vagy hamisított tartalmi valótlanságuk és mindezek tudatában történő felhasználásuk esetén alkalmasak lehetnek hamis magánokirat felhasználása bűncselekmény megállapítására, amennyiben azok tényre, jogosultság vagy kötelezettség létrejöttére, változásra, vagy megszűnésére vonatkozó adatokat tanúsítanak. Ezen logika mentén tehát bárki, aki fiktív okmányt felhasznál, az legalább hamis magánokirat felhasználása vétséget követ el, amennyiben az okmány közokiratnak nem minősül, akkor magánokiratként kell

értékelni.

Be kívánom mutatni, hogy egy állam létrejötte nem függ bármely más állam elismerésétől (csupán a tényleges cselekvőképessége), ezért érdekes kérdés lehet, hogy a tanácsi lista összeállítói hány államtól való elismerésnél húzták meg egy állam létezésének határát? Úgy gondolom, hogy fiktív okmánynak a nemzetközi jog által el nem ismert államok okmányait tekinthetjük, ezek pedig olyan államok, amelyeknél az állam fogalmi elemei közül legalább egy hiányzik.

3.4. Legismertebb fiktív okmányok

Fiktív okmányokat – így nemzetközi jogosítványt, forgalmi engedélyt, biztosítási papírokat – és köztük úti okmányokat évek óta viszonylag könnyű beszerezni. A kilencvenes évek első felében a Newsweekben[233] is hirdettek már álca útleveleket, azonban az ilyen iratokkal való kereskedelem 1998 körül vált figyelemre méltó tendenciává. Ebben az időben a fiktív útlevelek beszerzésének és használatának ötlete abból eredt, hogy terrorszervezetek tagjai számos esetben végeztek amerikai állampolgárokkal azért, mert hiteles útlevelük alapján fény derült hovatartozásukra. Az álca útlevelek használatának eredeti háttere tehát ebben az esetben az volt, hogy a terroristák jellemzően nem voltak naprakészek a világ útlevélkínálatából, így könnyen megvezethetők a sohasem létezett, már nem létező, más nevet viselő, esetleg létező, de senki által el nem ismert entitások úti okmányaival. Az álca útlevelek mellett ismert fogalom az úgynevezett fantázia-útlevél, amely sok esetben nem több mint érdekesség, különleges ajándéktárgy. Ilyen például az Irokéz Konföderáció saját útlevele, Nevada, Texas, vagy a floridai Key West mikronemzete, az úgynevezett Conch Köztársaság. De találkozhatunk a mandzsukói ideiglenes kormány, Újfundland vagy Labrador által kiadott szuvenír-útlevéllel is.

A fiktív útlevelek egy részére jellemző, hogy gyakran olyan egykori gyarmatok nevében bocsátják ki, amelyek megváltoztatták nevüket. Népszerűek az olyan területek, amelyek egy valós országon belül léteznek, de sosem adtak ki útlevelet, nem is képesek erre, mint például a Brit Hebridák szigetcsoport, ami integráns része Skóciának. Fontos,

[233] Newsweek: 1933-ban alapított new york-i székhelyű amerikai heti hírmagazin.

hogy a név ismerősen csengjen a külföldi hatóságoknak.[234] A teljesség igénye nélkül feltüntetem a legjellemzőbbeket:

- Brit Guiana – 1966 óta független, hivatalos neve Guyana;
- Brit Honduras – hivatalos neve 1973-tól Belize;
- Hong Kong – 1997 óta Kína része;
- Brit Nyugat-India - sosem állított ki útlevelet;
- Burma - hivatalos neve Myanmar;
- Új-Hebridák - ma Vanuatu;
- Rhodesia – hivatalos neve 1980-tól Zimbabwe;
- Dél-Vietnám – 1975 óta Vietnám része;
- Spanyol-Guinea - ma Egyenlítői Guinea;
- Zanzibár - Tanzánia része.

A fiktív útlevelekért kardoskodók tehát egy időben a jóhiszemű megtévesztésen alapuló életmentés mellett érveltek. Értekezésemben azonban arra kívánom felhívni a figyelmet, hogy ezek az okmányok az illegális bevándorlás, pénzmosás vagy akár súlyos bűncselekmények elkövetésének eszközei is lehetnek.

3.4.1. Egy ausztrál magánállam: Hutt River

A Frédéric Lasserre szerint definiált magánállamok (*„états privés”*) csoportjának egyik figyelemre méltó tagja az alcímben szereplő Hutt River.
A „fejedelemség” 1970. április 21-én nyilvánította ki függetlenségét, majd amikor az ausztrál szövetségi kormány két év után sem reagált érdemben, vezetőjük Leonard Casley herceg napra pontosan 1972. április 21-én "de facto autonómiát" hirdetett.[235] Az „állam” minden próbálkozás ellenére nem tekinthető létező államnak, mert területe az Ausztrál Államszövetség részét képezi.

[234] NAGY Attila: A kamu útlevelet büntetik. (http://magyarkroki.com/article/1138, Letöltés ideje: 2017. 01.24.)
[235] HEATON, Andrew (2013). "Prince of the Outback". Reason magazine.
(http://reason.com/archives/2013/05/14/prince-of-the-outback Letöltés ideje: 2017. 01.27.)

Az „államnak” hivatalos fizetőeszköze is van, ami a Hutt River Dollár, árfolyama az ausztrál dollárhoz kötött. Fiktív úti okmányok mellett rendelésre gépjármű forgalmi engedélyeket és rendszámtáblákat is előállítanak. A hivatalos weboldal szerint Casley állama közel 20.000 állampolgárral rendelkezik, de az „országon” belüli lakosok száma csupán húsz fő körüli.[236]

Az okmány borítója kék, Hutt River Principality felirattal, címerrel, valamint PASSPORT és PASSEPORT szavakkal. Az adathordozó oldalon ragasztott arckép található, illetve a birtokosának a személyes adatai mellett a foglalkozása, testmagassága, lakhelye, szem- és hajszíne. Az okmány minősége a valódi biztonsági okmányokét meg sem közelíti (15. sz melléklet).[237]

3.4.2. „Világútlevél”

A „Világútlevél” vagy „World Passport” egy olyan fiktív útlevél, amelyet a „Világszolgálati Hatóság” („World Service Authority”, a továbbiakban: WSA) nevű szervezet állít ki. A szervezet alapítója Garry Davis (1921-2013), aki egy időben Broadway színész volt, majd pilótaként harcolt a második világháborúban. A háborút követően 1948-ban lemondott amerikai állampolgárságáról, a „világ polgára” lett, majd 1954-ben megalapította a WSA-t. Saját bevallása szerint a világbéke gondolata motiválta szervezete megalapításában. Elmélete szerint, amíg egyes államok kezében komoly hatalom csoportosul, addig elkerülhetetlenek lesznek a háborúk.[238]

Az útlevél kiadásának jogalapját Davis az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 13. cikk 2. pontjában látta, amely szerint *„Minden személynek joga van minden országot, ideértve saját hazáját is, elhagyni, valamint saját hazájába visszatérni”*. Hogy demonstrálja szándékát WSA világútlevelével először 1956-ban Indiába utazott, majd később számos országot látogatott meg. A szervezet hivatalos weblapja szerint[239] számos ország be- vagy kiléptető bélyegzője illetve vízuma került

[236] „Welcome to the principality of Hutt River” (www.principality-hutt-river.com Letöltés ideje: 2012. 10.10.)
[237] LASSERRE, Frédéric (2012): Les hommes qui voulaient être rois II. Sociologie des États privés, Cybergeo, European Journal of Geography, Paris – pp. 1-30.
[238] GREEN, Susan (2001): "Passport to Fame?". Vermont Seven Days (https://www.sevendaysvt.com/vermont/passport-to-fame/Content?oid=2131484 Letöltés ideje: 2017. 01.27.)
[239] World Government of World Citizens, (www.worldgovernment.org, letöltés ideje: 2017. 01.27.)

már az általuk kiállított útlevelekbe annak ellenére, hogy csak 6 ország ismerte el hivatalosan (Burkina Faso, Ecuador, Mauritánia, Tanzánia, Togo és Zambia).

A WSA honlapja szerint az útlevélkérelem díja 45 USD három év, 75 USD öt év, és 100 USD nyolc év érvényesség esetén. Tizenöt éven át érvényes „speciális" útlevél 400 USD kerül értékesítésre.[240] Az útlevél 30 oldalas, fedőlapja kék, amelyen a Föld ábrázolása mellett az „útlevél" felirat olvasható hét nyelven (angol, francia, spanyol, orosz, arab, kínai és eszperantó Az adathordozó oldalon gépi leolvasásra alkalmas adatsor található, továbbá elhelyezésre került a birtokos másodlagos arcképe is. Az okmány sorszámozott, belső oldalai alnyomatot tartalmaznak „világpolgár" logóval. (16. sz. melléklet).

Az útlevéllel kapcsolatos figyelemre méltó adalék, hogy kevéssel a halála előtt Garry Davis az orosz hatóságokon keresztül küldött útlevelet Edward Snowden részére. Snowden 2013-ban az Egyesült Államok Nemzetbiztonsági Ügynökségének alkalmazottjaként titkos kémprogramok létezését és tevékenységét hozta nyilvánosságra.[241] Felelősségre vonása elől Oroszországban kért és kapott menedékjogot, miután útlevelét az amerikai hatóságok visszavonták.[242] Arra vonatkozóan nem találtam információt, hogy Snowden felhasználta-e a részére megküldött (fiktív) útlevelet, de meggyőződésem, hogy Davis ezzel a gesztussal csupán szimpátiáját és az üldöztetéssel kapcsolatos együttérzését kívánta kifejezni.

3.4.3. Belize avagy Brit Honduras

Brit Honduras egy brit koronagyarmat volt, mára függetlenné vált, neve Belize. A terület 1862-től 1964-ig volt brit kolónia, viszont függetlenségét 1981-ben nyerte el teljes mértékben, az utolsó Amerikában fekvő brit gyarmatként. Ma az egyetlen közép-amerikai ország, amelynek a hivatalos nyelve az angol. Brit Honduras útlevele megtévesztő fiktív okmány, hiszen az állam neve megváltozott.[243]

---

[240] "Application form for World passport…"(http://www.worldservice.org/appform.html, letöltés ideje: 2017. 01.27.)

[241] GREENWALD, Glenn (2014): No Place to Hide, Metropolitan Books, Henry Holt and Company, New York

[242] FOX, Margalit (2013): Garry Davis, Man of No Nation Who Saw One World of No War, Dies at 91. The New York Times (http://www.nytimes.com/2013/07/29/us/garry-davis-man-of-no-nation-dies-at-91.html?mcubz=3 Letöltés ideje: 2017.01.27.)

[243] TWIGG, Alan (2006): Understanding Belize:A Historical Guide. Madeira Park, Harbour Publishing.- pp. 57–58.

Az okmány előoldalának külső része burgundi vörös, az adathordozó lap hordozóanyaga optikai fehérítő nélkül készült biztonsági papír, fluoreszcens felülnyomással. Szerepel benne egy fénykép, a személy neve, neme, nemzetisége, születési helye, ideje, kiadási és érvényességi dátum, valamint a lakóhely.
Az ehhez hasonló megtévesztő okmányok felhasználásának célja az lehet, hogy a felhasználója egyszerű turistának álcázza magát, a valódi személyazonosságának elrejtése mellett.

A megtévesztő okmányok között nagyon sok volt brit koronagyarmat szerepel, ezért érdemes tisztában lenni a brit állampolgársággal. A szabad mozgás uniós jogát Magyarországon (is) azzal az úti okmánnyal lehet élvezni, amelynek állampolgársági rovatában „BRITISH CITIZEN" szerepel. Ezen okmányok borítóján az Egyesült Királyság címere és a „United Kingdom of…" felirat feletti „European Community" vagy „European Union" szavak szerepelnek. Az egyéb bejegyzésű, brit koronához kötődő állampolgárságok és állampolgársági státuszok (pl. „British Overseas Territories Citizen") úti okmányok csak vízummentes beutazásra és tartózkodásra jogosítanak 180 belül legfeljebb 90 nap erejéig, azaz az ilyen útlevéllel rendelkezők harmadik országbelinek minősülnek, útleveleikben mellőzik az Európai Unióra történő hivatkozást. A hontalanok és menekültek úti okmányai vízumkötelezettek Magyarországra, amennyiben azt az Egyesült Királyság hatósága állította ki.[244] (17. sz. melléklet)

3.4.4. Sealand Hercegség

A Sealand Hercegség egy olyan magánállam (fiktív állam), amelynek területe a második világháborúban az Északi-tengeren épült. Az otthont adó „Rough Sands" elnevezésű Maunsell-féle tengeri erőd 12 kilométerre az Egyesült Királyság partjaitól fekszik.[245] A Maunsell-féle tengeri erődök Guy Maunsell által tervezett vízi platformok voltak, amelyek segítségével a második világháborúban előre tudták jelezni az ellenséges harci repülőgépek közeledését. Ezek a vízi platformok két vastag oszlopon

[244] A Tanács 1932/2006/EK rendelete a külső határok átlépésekor vízumkötelezettség alá eső, illetve az e kötelezettség alól mentes harmadik országbeli állampolgárok országainak felsorolásáról szóló 539/2001/EK rendelet módosításáról, I. melléklet, - pp. L 29/10-13.
[245] ZUMERCHIK, John (2008): Seas and Waterways of the World: An Encyclopedia of History, Uses, and Issues. ABC-CLIO Ltd. Santa Barbara. - p. 563.

álltak, áramellátásukat dízel aggregátorok szolgáltatták, személyzetük 50 fő volt.[246] A Bates család 1966-ban telepedett meg a vízi platformon, és 1967. szeptember 2-án kiáltották ki függetlenségüket.[247] A „herceg" Paddy Roy Bates lett. Az Egyesült Királyság úgy értékelte, hogy az erőd területük része, ezért annak közvetlen közelében akadálytalanul végezheti el a navigációs bóják karbantartását. Az új „állam" ezt fenyegetésként értékelte, ezért figyelmeztető lövéseket adtak le az érkező brit egységek felé. Az Egyesült Királyság jogi útra terelte a kérdést, amelynek eredményeképp 1968-ban az elsőfokú bíróság Bates-nek adott igazat.[248] A későbbiekben sem volt problémamentes az „állam" közélete: Alexander Aschenbach (német állampolgár) holland állampolgárok segítségével ellenkormányt alakítva, a „herceg" távollétében puccsot vitt véghez. A „herceg" visszafoglalta a platformot, Aschenbachot pedig a helyi törvények alapján elítélte. Hollandia és az egykori Német Szövetségi Köztársaság (a továbbiakban: NSZK) közös petícióban fordult Londonhoz, hiszen német állampolgárt ítélt el egy fiktív „állam" bírósága. London illetékesség hiányában elutasította a kérést, így az NSZK diplomatát küldött Sealandbe, amit a „herceg" de facto országa elismerésének tekintett.[249] Sok jogtudós véleménye az, hogy Sealand jogosan kiáltotta ki a függetlenségét, hiszen a tengernek az a része, ahol a platform áll, nem az Egyesült Királyság területe. 1987-ben Nagy-Britannia kormánya az Egyesült Királyság felségvizeinek határait ki akarta bővíteni, ezzel akart véget vetni az „állam" működésének. Bates erre úgy reagált, hogy az 1982-es ENSZ tengerjogi egyezményének[250] gazdasági egyenlőségről szóló passzusa alapján Sealand 12 mérfölddel kitolja határait az Egyesült Királyság kárára. Az ENSZ egyezmény alapján Sealand azonban nem minősül szigetnek, mivel az nem természetes módon formálódott földterület. Egy tengerparttal rendelkező állam a kizárólagos gazdasági övezetében (amelynek szélessége legfeljebb 200 tengeri mérföld) alkothat mesterséges szigeteket, viszont „mesterséges szigeteket, berendezéseket és létesítményeket nem illeti meg a szigetek jogállása."[251] Ez alapján Bates hiába kérte az Egyesült Királyságot, hogy

[246] KAUFFMANN, J.E. – JURGA, Robert M. (2002): Fortress Europe: European Fortifications of World War II. Da Capo Press. Cambridge. - pp. 172-174.
[247] RYAN, John – DUNFORD, George – SELLARS, Simon (2006): Micronations. Lonely Planet. Melbourne - p. 9.
[248] "Welcome to Sealand. Now Bugger Off". Wired News. (https://www.wired.com/2000/07/haven-2/, letöltés ideje: 2017. 01.27.)
[249] RYAN, John - DUNFORD, George - SELLARS, Simon: i.m., – p. 11.
[250] United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982
[251] United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982, Article 60. – p. 45.

Sealand javára mondjon le parti tengerének egy részéről, hiszen a vízi platformnak nem lehet parti tengere. Természetesen nagyon sok visszaélésnek adhatna alapot, ha a tengeren létrehozott minden mesterséges építmény államnak kiálthatná ki magát. Egy-egy ilyen helyen a hatóságok elől rejtőzködő bűnelkövetők találhatnának maguknak menedéket, vagy akár tiltott weboldalak szervereit is el lehetne rajtuk helyezni.

Sealand hivatalos weboldalán[252] különböző ajándéktárgyak mellett útlevet is lehet vásárolni, amelynek ára 199 GBP. A sikeresen „pályázók" az útlevél mellé természetesen állampolgárságot is kapnak. (18. sz. melléklet)

3.4.5. „Új Szlovén Művészet"

Az „Új Szlovén Művészet" azaz a „Neue Slowenische Kunst" (továbbiakban: NSK) elnevezésű szervezetet különböző művészeti társulások alapították 1984-ben. Szlovénia Jugoszláviától való függetlenedésével egy időben, 1991-ben a fenti néven „állam" alakult. Alapelvük és eszmeiségük Jacques Lacan francia filozófus-pszichoanalitikus gondolataiból merít, és hasonlít a WSA „globális állampolgárságára". A szervezet szerint napjainkban, a globalizációs folyamatok hatására mindenki „globális állampolgár", az NSK által kibocsátott útlevél pedig egy eszköz, amely segítségével ezek a személyek kapcsolatot tarthatnak egymással. Az NSK államterület nélküli államnak tartja magát és minden olyan művész csatlakozhat hozzájuk, aki érdeklődést mutat a szlovén nemzeti értékek megőrzése iránt.[253]

A mikro-nemzet egyik első intézkedéseként megalakította az „Útlevél Osztály"-t és megkezdte az NSK útlevelek gyártását. Mike McGee és Larry Reid újságírók állítása szerint Szarajevó ostromakor ilyen fizikai értelemben valós, azonban tartalmát és státuszát tekintve fiktív útlevelek segítségével sikerült több száz menekültnek elhagynia az ostromlott bosnyák várost.[254]

Napjainkban már több ezer személy tulajdonában van a szabványoknak általában megfelelő, zöld, ezüstszínű NSK útlevél, amelyeket a világhálón 24 EUR „jelentkezési díj" ellenében lehet beszerezni. Sokan úgy gondolják (különösen az afrikai

[252] Sealand (http://www.sealandgov.org, letöltés ideje: 2017. 01.27.)
[253] JAMES, Gow – CATHIE, Carmichael (2001): Slovenia and the Slovenes: A Small State and the New Europe, C. Hurst & Company. London. - pp. 98-99.
[254] MCGEE, Mike-REID, Larry (2002):Charles Krafft's Villa Delirium, Grand Central Press, Santa Ana.- pp.38-42.

országokban), hogy az okmány lehetőséget biztosít az európai országokba történő beutazáshoz.

Habár az okmányban erre nem találunk utalást, a szervezet weblapján[255] nyújt felvilágosítást arról, hogy az NSK állam *„nem létezik a valóságos, háromdimenziós térben, és nincs fizikai területe; egyetlen területe az idő dimenziójában létezik”*. Tájékoztatják az olvasót arról is, hogy az útlevél nem érvényes úti okmány és nem lehet vele határokat átlépni, hiszen ez csak egy szimbolikus dokumentum. (19. sz. melléklet)

3.4.6. Kagyló Köztársaság

A Kagyló Köztársaság (Conch Republic) egy floridai várost, Key West-et foglalja magába, amely 1982-ben kiáltotta ki a függetlenségét. A függetlenségi szándék 1962-ben, a kubai válsággal kezdődött, amikor a kubai menekültáradatot az Egyesült Államok a partiőrség megerősítésével próbálta visszatartani. A bevándorlók távoltartása azonban sok esetben eredménytelennek bizonyult, ezért Key West-et, mint a migránsok jellemző célpontját, területen kívülinek nyilvántotta az Egyesült Államok. Ebből eredően azokat az irreguláris migránsokat, akiket az amerikai hatóságok itt tartóztattak fel, azonnal vissza lehetett toloncolni Kubába. Az ellenőrzés hatékonyabbá tétele érdekében az amerikai határőrség blokádot állított fel a kontinens felé vezető főúton. Key West akkori polgármestere, Dennis Wardlow, 1982. április 23-án a Miami-i Szövetségi Bíróságtól kérte a blokád feloldását, ezt viszont a bíróság visszautasította. Válaszul a polgármester kikiáltotta Key West függetlenségét.[256]

Az „állam” lakóhelyre, állampolgárságra tekintet nélkül bárkinek kiállít útlevelet, de elismerik, hogy ezek határátlépéshez nem használható okmányok. A hivatalos weboldal szerint egy magánútlevél 100 USD, egy diplomata útlevél pedig 900-10.000 USD ellenében rendelhető. [257]

Az útlevél borítója kék színű, Conch Republic és PASSPORT felirattal, címerrel. Az adathordozó lapon a birtokos fényképe és aláírása, neve, születési adatai, neme, magassága, szem- és hajszíne, súlya, valamint a kiállítás dátuma szerepel (20. sz. melléklet).

[255] The NSK State (https://passport.nsk.si/en/about_us, letöltés ideje: 2017.03.01.)
[256] RYAN, John-DUNFORD, George-SELLARS Simon: i.m., – pp. 131-133.
[257] Conch Republic, https://conchrepublic.com/, letöltés ideje: 2017.03.01.

3.4.7. Lovagrendek

Gyűjtőnéven „religio militaris”-ként nevezett, többségében ma is működő és modern reneszánszát élő, egyházi lovagrendek gyökerei a kora középkorban, a keresztes hadjáratok idején kereshető. A rendek eredeti feladata az elesettek, gyengék, zarándokok fegyveres védelme volt, és nyílt fegyveres küzdelem a kereszténység ellenségeivel, legfőképp az iszlámmal szemben. Legrégebbi képviseletei közé az alábbiak sorolhatók.

- Templomos Lovagrend (alapítva: 1118).
- Jeruzsálemi Szent János, más néven Johannita vagy Máltai Lovagrend (alapítva: 1080).
- Jeruzsálemi Szent Sír Lovagrend (alapítva: 1122).
- Német (Teuton) Lovagrend (alapítva: 1199).
- Szent Lázár Lovagrend (alapítva: 1142).
- valamint a magyar alapítású Szent István Lovagrend (alapítva: 1150).

A keresztes háborúk alatt gazdaságilag megerősödött rendek eredeti rendeltetésük elvesztése után bírálatok kereszttüzébe kerültek, sőt egyes uralkodók szemében ellenszenvessé váltak (pl.: IV. [Szép] Fülöp francia király). Ennek eredményeképp 1312-ben a templomosokat föloszlatták, a spanyol és portugál lovagrendek a mindenkori király befolyása alá kerültek, a Német Lovagrend 1225-ben Poroszországban, a Jeruzsálemi Szent János Lovagrend 1310-ben Rodoszon, majd 1530-ban Málta szigetén önálló államot alkotott.[258]

Kijelenthető, hogy a lovagrendek által manapság kiállított úti okmányok többsége a fantázia vagy kitalált okmányok közé sorolhatók. De vannak kivételek. Egyes lovagrendek egymástól való elhatárolása azért is okozhat fejtörést, mert a rendek egyáltalán nem használják következetesen neveiket. Elnevezéseik gyakran hosszúak, összetettek, amelyek rövidített változatát a hétköznapok során, kevésbé hivatalos alkalmakkor tüntetik fel. Előfordul, hogy az adott lovagrend nem kitalált szervezet, azonban az okmányaik érvénytelensége a rend illetve az adott okmány el nem

[258] MALCOLM, Barber (1996): The New Knighthood: A History of the Order of the Temple. Cambridge University Press, Cambridge. – pp. 280-313.

ismertségéből adódik. Legjobb példa erre a „Sovereign Military Order of St. John of Jerusalem / KNIGHTS OF MALTA, Federation of the Autonomous Priories" azaz a Jeruzsálemi Szent János Szuverén Máltai Lovagrend Autonóm Perjelségek Szövetségének diplomata útlevele. Egy adott lovagrend állami elismerése (elfogadása) esetén a kormányzat együttműködési megállapodást is köthet, amivel elismeri a szervezet fontosságát, a társadalomban betöltött hasznos szerepét. Ez általában humanitárius tevékenységet takar, mint például az oktatás, vagy gyógyítás, ápolás.
Magyarország az alábbi lovagrendekkel tart fenn kapcsolatot:

1. Szuverén Máltai Lovagrend (Sovereign Order Of Military Malta).[259]
2. Jeruzsálemi Szent Sír Lovagrend Magyarországi Helytartósága.[260]
3. Johannita Rend Magyar Tagozata.[261]

Az első helyen szereplő Szuverén Máltai Lovagrenddel a magyar Kormány törvénnyel kihírdetett együttműködési megállapodást kötött – a rendszerváltoztatást követő kapcsolatok újrafelvételének huszadik évfordulója alkalmából. A Köztársasági Elnök 147/1990 (VII.18.) számú határozatban rendelte el a nagyköveti szintű diplomáciai kapcsolatok rehabilitációját. Ennek eredményeképp kizárólag ennek a rendnek sikerült elérnie, hogy tagjai diplomáciai mentességet, jogosultságot kapjanak. A lovagrend kiemelkedő humanitárius tevékenysége miatt nemzetközi szinten, sőt a katolikus egyház legfőbb intézménye, az Apostoli Szentszék részéről is elismert. Az Európai Unión belül a Schengeni Egyezményt alkalmazó tagállamok közül 13 ország ismeri el a rendet nemzetközi jogalanyként. Ebből következik, hogy ezek az országok elismerik és elfogadják a rend okmányait is.

A lovagrendek közös jellemzője, hogy törekednek a jó és elismert kapcsolatok kialakítására, párbeszédre a hatalmat gyakorló személyekkel, szervezetekkel. A siker nem minden esetben garantált. Ilyen volt a már említett Jeruzsálemi Szent János Szuverén Máltai Lovagrend Autonóm Perjelségek Szövetségének esete is, amikor a

[259] 2010. évi CXL. törvény a Magyar Köztársaság Kormánya és a Szuverén Jeruzsálemi, Rodoszi és Máltai Szent János Katonai és Ispotályos Rend közötti Együttműködési Megállapodás kihirdetéséről.
[260] 39/2009. (III. 4.) Korm. rendelet a Magyar Köztársaság Kormánya és a Jeruzsálemi Szent Sír Lovagrend között a Rend Budapesti Képviselete számára nyújtandó kiváltságokról, mentességekről és kedvezményekről szóló megállapodás kihirdetéséről.
[261] A Kormány 1339/2014. (VI. 11.) Korm. határozata Magyarország Kormánya és a Szent Jánosról elnevezett Jeruzsálemi Ispotályos Lovagrend (Balley Brandenburg) közötti Megállapodásról.

szervezet képviselője hivatalos átirat formájában (száma: N.V. 85/2008.) az Országos Rendőr-főkapitányság Közlekedésrendészeti Osztályától külön bánásmódot kért a rend diplomata útlevelének felmutatóival szemben. A szóban forgó diplomata útlevél előállítására a Magyar Állami Nyomdát bízták meg, így az úti okmány általános biztonsági (nyomdatechnikai) szintet meghaladó, tartalmi és formai értelemben az ICAO 9303 szabványnak teljes mértékben megfelelő, biztonsági okmány. A Tolna Megyei Bíróság másodfokú eljárás végén, a 2.Bf.197/2009/3. sz. végzésében mondta ki, hogy a lovagrend egyes országok által terület nélküli rendi államként elismert nemzetközi jogalany, ezért a jogszerűen kiállított, alakszerű útlevél nem fiktív és nem hamis. Ugyanakkor a szervezet és úti okmánya szerepel az Európai Parlament és a Tanács 1105/2011/EU határozatának (2011. október 25.) 10. pontja értelmében összeállított képzeletbeli és álútlevelek nem kimerítő listáján. Mivel Magyarországon nincs precedensjog, ezért ezt az útlevelet egyetlen európai uniós tagállam sem ismerheti el hivatalos okmányként. A Legfőbb Ügyész állásfoglalása alapján ilyen esetben legalább hamis magánokirat felhasználása bűncselekmény elkövetése miatt kell eljárást kezdeményezni.

3.5. Második útlevél vásárlása és üzleti letelepedés

A bűnszervezetek általános jellemzői a magas fokú konspiráltság, a hierarchikus szervezeti struktúra, az életvitelszerű bűnözés, az illegális jövedelmek tisztára mosása, valamint az illetékes igazságügyi, politikai térnyerés saját céljaik támogatására. Ez egy olyan társas elkövetési forma, ahol a legfelső vezetők kiléte nem csupán a szervezeten belül, hanem a bűnüldöző hatóságok számára is sokszor ismeretlen vagy homályos. Hogyan lehetséges ez? Meglepő lehet, hogy egy eredeti (akár más állam által kiállított) útlevelet törvényesen vásárolni is lehet, ez csupán pénz kérdése. Tehát ebben az esetben nem hamis vagy hamisított útlevelekről, hanem úgynevezett "második útlevélről" és "üzleti állampolgárságról" beszélhetünk. Szeretném hangsúlyozni, közismert, körözött bűnözők útlevélvásárlása nehezen indokolható, hiszen ezek a személyek az igénylőlap kitöltését követően azonnal a hatóságok látókörébe kerülnek. A lebukás veszélye miatt tehát kézenfekvő megoldás a hatóság megtévesztésével útlevélhez jutni vagy egy lopott, más személy nevére kiállított okmányt hamisíttatni. Érdekesség, hogy az új-zélandi parlament képviselője, bizonyos David Garrett a hatóságok előtt bevallotta, hogy 1984-ben egy halott csecsemő sírkövéről lemásolt személyes adatok felhasználásával hamis útlevelet csináltatott magának. A hamis okmányt bevallása szerint nem használta fel és később meg is semmisítette azt. Az általa csak „ártatlan csínynek" minősített bűncselekmény Frederick Forsyth bestsellere, „*A Sakál napja*" című regény elolvasása után ihlette meg a képviselőt.[262]

Az útlevelek legális vásárlása iránt leginkább tehetős üzletemberek érdeklődnek, akik a kedvezőbb adózás, netán névtelen, leplezett üzletelés, vagy gyorsabb határátlépés miatt gyűjtenek be második azonosságot. Az útlevélvásárlás mellé ugyanis diszkréció és anonimitás párosul. Ez az iparág közvetítőkkel tevékenykedik, de az interneten is számos lehetőség akad a törvényesen eladó útlevelek és állampolgárságok kapcsán. Hasonlóan nyitott opciókat egyes európai államok is kínálnak, mint például Lettország, Málta, Görögország, Portugália, Spanyolország, Bulgária vagy Ciprus.[263]

[262] NZ politician quits over fake passport scandal, The Times (https://www.thetimes.co.uk/article/nz-politician-quits-over-fake-passport-scandal-zg0jh3jj6v7 Letöltés ideje: 2011.12.06.)

[263] MILLINGTON, Alison (2017): 17 countries where money can buy you a second passport or 'elite residency (http://uk.businessinsider.com/countries-where-you-can-buy-citizenship-or-residency-2017-6, letöltés ideje: 2017. 07.06.)

Montenegró 2010-es kormányzati elképzelései között szerepelt, hogy aki legalább félmillió eurót fektet be Crna Gorában, ellenszolgáltatásként állampolgárságot kap. A montenegrói üzleti állampolgárság programtervezetének az Európai Uniót közvetlenül érintő biztonsági kockázata is volt, hiszen az ország polgárai 2009. december 19-től vízummentesen utazhatnak az Európai Unió tagállamaiba két további balkáni ország, Szerbia és Macedónia állampolgárai mellet.[264]

Üzleti útlevél programmal sok ország rendelkezik, de az állampolgárság megszerzése már komolyabb dolog. Hatalmas vagyonnal általában komoly üzletemberek vagy azoknak tűnő alvilági vezetők (tehát nem körözött bűnözők) rendelkeznek, amelynek birtokában a világ számos országában gyorsan nyílnak az ügyintézés ajtói. Népszerűnek számít például a panamai üzleti útlevél program, de kedvelt célországok közé tartozik Thaiföld, Saint Lucia, Nicaragua, Dominikai Köztársaság, Uruguay vagy Venezuela.

A *panamai* üzleti program keretében második útlevélhez lehet jutni, állampolgársághoz azonban nem. Lényege, hogy a panamai központi banknál (Panama Government Bank) személyesen meg kell jelenni, majd három éves betéti szerződést kell kötni, a számlára pedig 300.000 USD-t szükséges elhelyezni.[265] Az érvényes, eredeti panamai útlevél ügyintézése három napig tart és öt évig érvényes. Birtokosa vízum nélkül 115 országba utazhat.[266]

Figyelemre méltó a *suriname*-i „Üzleti Állampolgársági Program" is, ahol az állampolgárságért cserébe 26.000 eurót kell befektetni és további négyezret családtagonként. A suriname-i állampolgárság és második útlevél megszerzésének igen kecsegtető előnyei vannak. Többek között az, hogy felmutatásával 70 országba[267] lehet vízummentesen utazni, valamint *egyszerű megszerezni a holland állampolgárságot*[268]

---

[264] A Tanács 1244/2009/EK rendelete (2009. november 30.) - A külső határok átlépésekor vízumkötelezettség alá eső, illetve az e kötelezettség alól mentes harmadik országbeli állampolgárok országainak felsorolásáról szóló 539/2001/EK rendelet módosításáról, - pp. HL L 336/ 1-3.

[265] Panama residence, owerview (https://www.citizenshipinvest.com/en/our-programs/residency-programs/panama, letöltés ideje: 2017. 01.12.)

[266] Passport Index (https://www.passportindex.org Letöltés ideje: 2017.01.12.); Henley & Partners (2017): Global Ranking - Visa Restriction Index 2017. (https://henleyglobal.com/files/download/hvri/HP_Visa_Restrictions_Index_170301.pdf, letöltés ideje: 2017. 01.12.)

[267] Passport Index (https://www.passportindex.org Letöltés ideje: 2017.01.12.); Henley & Partners (2017): Global Ranking - Visa Restriction Index 2017. (https://henleyglobal.com/files/download/hvri/HP_Visa_Restrictions_Index_170301.pdf, letöltés ideje: 2017. 01.12.)

[268] A holland állampolgársági törvény a 6. cikkelye foglalkozik a suriname-i nemzetiségűekkel. Akik a követelményeknek megfelelnek 6 helyett 3 hónap alatt és 798 euró helyett 170 euró ellenében nyerhetik

(mivel Suriname korábban holland gyarmat volt), a kérvényezők az állampolgárság megszerzésének folyamata alatt nevüket is megváltoztathatják, valamint a suriname-i útlevelek birtokosai nem fizetnek adót a külföldön szerzett jövedelmek után.[269] A név megváltoztatása kapcsán általános szempont, hogy a csere ne szerepeljen az egyszerűen elérhető nyilvántartásokban. Ehhez azonban bírósági felhatalmazásra van szükség, majd a változtatást igazoló iratok jól elzárt bírósági irattárba kerülnek. Vannak azonban buktatók is. Kellő körültekintés nélkül könnyen fiktív útlevelek egyikéhez juthat az érdeklődő, amely például egy nem létező (el nem ismert) ország vagy szervezet által lett kiállítva.

A következő vizsgált program *Antigua és Barbuda* nevű, ikerszigetekből álló kis államhoz kapcsolódik, amely a karibi térségben található. Legújabb, 2013. utolsó negyedévétől érvényes állampolgársági programja befektetésekért cserébe állampolgárságot és útlevelet kínál. A befektetések során az alábbiak közül legalább egynek meg kell valósulnia. Ilyen például az ingatlan vásárlás, amelynek során a pályázónak legalább 400.000 USD értékben, meghatározott területen kell ingatlant vásárolnia. Ebben az esetben nem jár automatikusan az állampolgárság. „Üzleti befektetés" kapcsán az állampolgárság megszerzéséhez legalább 1.5 millió USD értékben szükséges invesztálni, a „Hozzájárulás" program keretében a befektető minimum 250.000 USD értékben támogatja a Nemzeti Fejlesztési Alapot. Arra is van lehetőség, hogy bejegyzett és megfelelően szabályozott non-profit szervezetek (amelyek az oktatás, az egészségügy, a sport, az ifjúságfejlesztés vagy a környezetgazdálkodás területén működnek) szintén legalább 250.000 USD értékben részesüljenek támogatásban. A befektetésért cserébe az ország állampolgárságát - az útlevéllel együtt - öt évre megadják. A pályázónak évente legalább 15 napot kell az országban töltenie, vagy öt év alatt legalább 75 napot.[270]

A vásárolható állampolgárságok közül a *guyanai* az egyik legkeresettebb, olcsósága és a gyors ügyintézés miatt. Általánosságban akár 15 nap alatt is meg lehet szerezni az ország állampolgárságát és útlevelét. A guyana-i üzleti állampolgárság

---

el a holland állampolgárságot. Az enyhítés olyanokra vonatkozik, akik 1975 előtt születettek, legalább egy éve már Hollandiában élnek, valamint büntetlen előélettel rendelkeznek. Forrás: D. Steinberg Public Information Officer, Immigration and Naturalisation Service, Ministry of the Interior and Kingdom Relations

[269] KUIJER, Aldo – STEENBERGEN, Hanneke (1999): Nederlands vreemdelingenrecht, Centrum Buitenlanders, Utrecht. -pp. 194-195.

[270] Antigua & Barbuda, Citizenship by Investment (https://www.artoncapital.com/global-citizen-programs/antigua-and-barbuda/, letöltés ideje: 2017. 03.08.)

program során amennyiben egy külföldi személy állampolgársághoz kíván jutni, akkor legkevesebb 18.700 eurót szükséges befektetnie Guyanában. Ha a kérelmező a családtagjainak is szeretne második útlevelet, akkor ez további 7.000 euró kiadást jelent fejenként. A guyanai állampolgársághoz útlevél és személyi igazolvány is jár. A guyanai állampolgárság felvételének számos előnye van, amelyek közül a legfontosabbak a következők:

- nincs tőkenyereség- és örökösödési adó;
- guyanai állampolgárok vízum nélkül 76 országba utazhatnak[271] (Pl.: Oroszország, Írország, Hong-Kong);
- a kérelmező megváltoztathatja a nevét, amikor guyanai állampolgárságért folyamodik.

A *Dominikai Köztársaság* is kínál második állampolgárságot és útlevelet a tehetős kérvényezőknek. A dominikai kettős állampolgárság előnye, hogy nem kell rezidensnek, azaz belföldi illetőségűnek lenni. Amennyiben a kérvényező minden szükséges dokumentumot a hatóságok rendelkezésére bocsájtott, abszolválta a kötelező háttérvizsgálatot és sikeres volt az állampolgársági bizottsággal történt személyes megbeszélése, akkor a honosítási igazolás (Certificate of Naturalization) és a dominikai magánútlevél hivatalosan is átvehető. A dominikai útlevél birtokában 113 országba lehet vízummentesen utazni, amelyek közt számos európai uniós tagállam is található.[272] Az állampolgárság a vagyonvédelem és gyarapítás egyik legjobb módja: nincs tőke-, ajándék- és örökösödési adó. A Dominikán kívülről származó jövedelem adómentes. A kormány diszkréciója teljes, ugyanis nem tájékoztatja az állampolgárság megszerzéséről a kérvényező korábbi hazáját vagy lakhelyét. A dominikai állampolgárság birtokában, kétoldalú nemzetközi egyezményeknek megfelelően egyszerűsített a letelepedés Monacóban, Svájcban, Andorrában, az Egyesült Királyságban, Bermudán, a Kajmán-szigeteken, a Bahamákon és más karibi országokban. A dominikai gazdaságba befektetett összeg a kormány hivatalos letéti számlájára kerül, ami az állampolgárság megszerzését követően emelhető csak le.

[271] Passport Index (https://www.passportindex.org Letöltés ideje: 2017. 01.12.); Henley & Partners (2017): Global Ranking - Visa Restriction Index 2017.
(https://henleyglobal.com/files/download/hvri/HP_Visa_Restrictions_Index_170301.pdf, letöltés ideje: 2017. 01.12.)

[272] Passport Index (https://www.passportindex.org Letöltés ideje: 2017. 01.13.); Henley & Partners (2017): Global Ranking - Visa Restriction Index 2017.
(https://henleyglobal.com/files/download/hvri/HP_Visa_Restrictions_Index_170301.pdf, letöltés ideje: 2017. 01.12.)

A dominikai állampolgárság és útlevél megszerzéséhez az alábbi dokumentumok szükségesek. A kérvényező születési anyakönyvi kivonatának és útlevelének, házassági anyakönyvi kivonatának hiteles másolatai, erkölcsi bizonyítvány vagy más, büntetlenséget igazoló dokumentum, hivatalos ajánlás (amit általában az állampolgárságot intéző cég ad ki), a munkavégzést igazoló okirat, részletes üzleti önéletrajz, főiskolai/egyetemi végzettség hitelesített igazolása, a vagyon eredetének igazolása, orvosi igazolás.[273]

A dominikai állampolgárság ára, megszerzésének feltétele:

- Kérelmezőnként 100.000 USD.
- Család esetén ez az összeg 175.000 USD.

Tehát egy család (kérelmező, házastárs és legfeljebb két, 18 év alatti gyermek) számára százezer amerikai dollárba kerül a dominikai állampolgárság. A kérelmező a fenti összeget adományként fizeti meg a dominikai kormánynak.[274]

Külföldiek számára *Nicaragua* is biztosít olyan lehetőséget, hogy befektetésért cserébe állampolgárságot ad. A bevándorláshoz szükséges befektetés összege 40.000 amerikai dollár, de ha a kérelmező családtagjai számára is szeretne állampolgárságot vásárolni, akkor az személyenként további 15.000 amerikai dollárba kerül. A nicaraguai állampolgárság előnyei közt szerepel, hogy birtokosa vízummentesen utazhat 104 országba[275], köztük az EU tagállamaiba. Az ország állampolgársági programja viszonylag olcsó, a fizetési feltételek pedig rugalmasak. Ez utóbbi azt jelenti, hogy a kérelmező a honosításhoz szükséges összeg felét fizeti be előre, a másik felét csak az eljárás befejeződése után.[276]

A téma kapcsán nem kétséges, hogy egy „második útlevél", majd az adott ország állampolgárságának megvásárlása névcserével kombinálva elegendő a tökéletes

[273] BAUMAN, Robert E., JD (2007): The Complete Guide to Offshore Residency, Dual Citizenship & Second Passports. The Sovereign Society Ltd. – pp. 25-30.
[274] Dominica, Citizenship by Investment: https://www.artoncapital.com/global-citizen-programs/dominica/, letöltés ideje: 2017.03.08.
[275] Passport Index (https://www.passportindex.org, letöltés ideje: 2017. 03.12.); Henley & Partners (2017): Global Ranking - Visa Restriction Index 2017. (https://henleyglobal.com/files/download/hvri/HP_Visa_Restrictions_Index_170301.pdf, letöltés ideje: 2017. 01.12.)
[276] BAUMAN, Robert E., JD: i.m., - pp. 137-140.

diszkréció megszerzésére. Vegyünk egy extrém példát: „ügyfelünk" suriname-i állampolgárságot vásárol, majd megváltoztatja a nevét. Ezt követően az új név alapján vásárol egy panamai útlevelet. Az új útlevél felhasználásával szingapúri offshore céget alapít, amelynek bemutatóra szóló részvényei egy panamai vagyonkezelőnél vannak, majd a cég bankszámláját Svájcban megnyitja, és erről bonyolítja a vásárlásokat.

A magánútlevelek vásárlása mellett a diplomáciai útlevelek adásvétele már sokkal kényesebb téma. Sokan azért szeretnének ilyen úti okmány birtokosai lenni, mert az abból származó előnyökkel könnyebbé szeretnék tenni életüket, gyorsabban, különösebb ellenőrzések nélkül szeretnének utazni belföldön vagy országok közt. Az ilyen lehetőséget kínáló források nagy részében kiderül, hogy fondorlat az egész. Zákonyi Bence szerint precedens volt már arra, hogy egy kis ország újsághirdetés útján keresett konzult magának. Olyan üzletembereket kerestek, akik képesek és tudnak tenni azért, hogy az ország fejlődjön, befektetőket találjanak, vállalkozásokat invitáljanak. Arra vonatkozóan ellentmondásos és ellenőrizhetetlen információk vannak, hogy a világban hol, mennyiért árulnak diplomáciai útleveleket (pozíciókat). Zákonyi szerint egyes afrikai országokban már 55.000 amerikai dollárért is lehet diplomata az ügyfél, Közép-Amerikában pedig 75-105.000 dollárt kérnek egy ilyen útlevélért. Léteznek két évre, öt évre, tíz évre, de akár élethosszig tartó lehetőségek is, amelyek országonként és a betölteni kívánt pozíciónként eltérnek.[277]

A vásárolható útlevelek kapcsán, a Magyarországon hírhedtté vált bissau-guineai diplomata útlevelekről is szót kell ejteni. Az ország egykori portugál gyarmatként 1973-ban lett független és napjainkban a világ egyik legszegényebb állama. A kormányzat nem stabil, a biztonság fenntartásához szükséges alapvető feltételek hiányoznak. A „világ első narkóállamában" külföldi (kolumbiai és venezuelai) drogkartellek szervezik szállítmányaikat Európa felé.[278] *„Mára már bizonyított összefonódás van az ilyen tevékenységet folytató illegális szervezetek és az AQIM[279] között, amely terrorista*

[277] ZÁKONYI Bence: Második útlevél vásárlás és üzleti letelepedés. (http://www.tucanoprod.com/a-konyv/ Letöltés ideje: 2016. 03.11.)
[278] MARSAI Viktor (2014): A 2014-es jubileumi Fragile (Failed) States Index és tanulságai. Nemzet és Biztonság, 2014/4. szám, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest. - pp. 34-35.
[279] AQIM: más néven Maghreb Al-Kaida, egy észak-afrikai terrorszervezet. Az észak-afrikai dzsihádista mozgalmak egyesítését vállalta magára, szövetségbe tömörítette az algériai, marokkói, tunéziai, líbiai és mauritániai fegyvereseket.

akcióinak finanszírozásához a drog és a fegyvercsempészetből származó bevételeket is felhasznál."[280]

Bissau-Guineában nem jelent különösebb gondot egy új identitás abszolválása. Az új személyi adatok mellett az állampolgárság és az útlevél is megvásárolható, információk szerint átszámolva 5-6 millió forintért. Ebben az esetben az úti okmány nem minősül hamisnak, hiszen az ország arra feljogosított hatósága, „törvényesen" állítja ki. A megszemélyesítés során a kérelmező eredeti vezetékneve helyett édesanyjának vezetéknevét jegyzik az útlevél adathordozó oldalára, a keresztnév helyett pedig egy ahhoz hasonló vagy annak megfelelő angol vagy portugál nevet tüntetnek fel. Az ország által kiállított hivatalos okmány tökéletes lehetőséget biztosít egy vállalkozásból kinyert pénzösszeg kimentéséhez, majd az afrikai országon keresztül történő tisztára mosásához.[281]

A témával kapcsolatban aláhúzom, hogy a diplomáciai státuszt nem az útlevél igazolja, hanem a küldő országnak a fogadó országhoz eljuttatott hivatalos közlése, ami kétség esetén, hivatalos úton ellenőrizhető.

Magyarországon a Letelepedési Magyar Államkötvény vásárlására 2013-tól nyílt lehetőség[282], amelynek során a külföldi kérelmezők 300 ezer euró értékű kötvény vásárlása mellett kaphattak letelepedési vagy tartózkodási engedélyt. A program nem járt automatikusan állampolgársággal, a kérelmek ellenőrzésére a biztonsági kockázatok kizárása érdekében a Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal, a Terrorelhárítási Központ, az Alkotmányvédelmi Hivatal, és a Rendőrség volt jogosult. A kormányzati szándék és törvénymódosítás nyomán[283] az Államadósság Kezelő Központ Zrt. kevesebb, mint négy év után zárta a kötvények értékesítését.[284] A fenti időszakban (családtagokkal együtt) összesen 10.242 fő kapott tartózkodási engedélyt és 10.233 fő letelepedési engedélyt. Nemzetbiztonsági okokból 29 fő kérelmét utasították el.[285]

---

[280] Konzuli tájékoztatás, Afrika, Bissau-Guinea (http://konzuliszolgalat.kormany.hu/afrika?bissau-guinea, letöltés ideje: 2017.01.30.)
[281] GYÖRGY Zsombor (2014): A bissau-guineai útlevél titka (http://hirtv.hu/magyarorszageloben/a-bissau-guineai-utlevel-titka-1215357, letöltés ideje: 2017.01.30.)
[282] 2012. évi CCXX. Törvény a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi II. törvény módosításáról
[283] 2016. évi XXXIX. törvény egyes migrációs tárgyú és ezekkel összefüggésben más törvények módosításáról, 70. § (2) b)
[284] Befejeződik az letelepedési kötvény értékesítése (http://www.akk.hu/uploads/grvD6gnY.pdf, letöltés ideje: 2017.02.08.)
[285] Belügyminisztérium, BM/183-3/2017 sz. átirata alapján

A politikai ellenzék több alkalommal kritikát fogalmazott meg, amelynek során a kérelmezők hatósági ellenőrzés alaposságára illetve a kötvényért fizetendő összegek pontos eredetének vizsgálatára hívták fel a figyelmet.

Általában kijelenthető, hogy egy állam mindenkori legitim célja a befektetések támogatása, a tőkevonzás és a befektetési rendszer élénkítése. Az állam saját mérlegelési jogkörében dönti, döntheti el, hogy milyen személyi körnek kíván könnyített letelepedési vagy állampolgársági lehetőséget nyújtani. A kijelölt állami szervek feladata a jogszabályban foglaltak végrehajtására szorítkozik, befogadja a kérelmeket és végrehajtja a biztonsági ellenőrzést, majd az előírt feltételek fennállása esetén jóváhagyja azokat.

3.6. Célkeresztben a biztonsági okmányok a visszaélések új tendenciái[286]

Magyarországon a 86/1996. Korm. rendelet felhatalmazása alapján, a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat (NBSZ) végzi a biztonsági okmányok védelmével kapcsolatos hatósági feladatokat.[287] Fontos leszögezni, hogy a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat nem rendelkezik önálló hírszerzői, elhárítási és nyomozati jogkörökkel, „különleges eszközeit, módszereit és szakértelmét csak a titkos információgyűjtésre felhatalmazott rendvédelmi és honvédelmi szervek megrendeléseinek kielégítése érdekében használja."[288] A témához kapcsolódóan emelem ki az NBSZ Szakértői Intézetének jelentőségét, amelynek profiljába többek között az írásszakértői, műszaki szakértői, *okmányszakértői* és vegyész-szakértői feladatok ellátása tartozik. Az Intézet jogelődje már a rendszerváltozást megelőzően is foglalkozott a hazai biztonsági okmányok védelmi rendszerének kidolgozásával, illetve a gyártás ellenőrzésével. Magyarország európai uniós csatlakozását követően jelentős változások történtek, hiszen az okmányhamisítás elleni védelem az EU bevándorlási politikájának fontos eleme, ezért a határátlépésre, tartózkodásra jogosító okmányok vonatkozásában az EU egységes és konkrét biztonsági követelményeket ír elő valamennyi tagállam részére. Tehát az úti okmányok, tartózkodási engedélyek, vízumok biztonsági elemeinek fejlesztése uniós szinten történik. A Szakértői Intézet nemzetközi szakmai elismertségéhez jelentősen hozzájárult, hogy a schengeni vízum egyik védelmi elemét az Intézet szakemberei fejlesztették ki.[289] Az EU tagállamok okmányainak többsége korszerű technikai szinten, komoly védelmi eljárások és biztonsági elemek beiktatásával készül, amelyek standard szabályait a Tanács 2252/2004/EK rendelete tartalmazza.

Magyarországon az okmányvédelem technikai/technológiai értelemben vett központjai egyértelműen az ANY Biztonsági Nyomda Nyrt. és a Pénzjegynyomda Zrt., amelyek az 1851-es illetve 1925-ös alapításuk óta komoly szakmai tapasztalatot és tudást halmoztak fel. A jelenleg alkalmazott különleges, korszerű nyomdaipari,

---

[286] MOLNÁR Ákos (2013): Célkeresztben a biztonsági okmányok – a visszaélések új tendenciái. Magyar Rendészet 2013/1. Budapest - pp. 109-119.
[287] HAZAI Lászlóné (2002): Okmányhamisítás? Okmányvédelem! Belügyi Szemle, 50. évf. 11-12. sz. Budapest. - p. 77.
[288] BODA József (2012): A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat helye és szerepe a rendvédelemben, Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIII. Pécs – p. 124.
[289] 15 éves a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat. (http://www.nbsz.gov.hu/files_15/15_eves_az_nbsz.pdf - p. 22., letöltés ideje: 2013.03.28.)

nyomdatechnikai megoldások és technológiák mind hozzájárulnak a magas szintű okmányvédelemhez. A magyar szakemberek az útlevelek, határátlépési-, személyazonosító- és egyéb igazolványok előállításához, a nemzetközi biztonsági követelményeknek megfelelő alapanyagokat és védelmi elemeket használnak fel. „A hamisítás elleni védelem fontos része a folyamatos fejlesztés, az újabbnál újabb technológiai megoldások alkalmazása, kifejlesztése."[290] Az ANY Biztonsági Nyomda Nyrt. (korábban: Állami Nyomda) mára nem csak hazánk, hanem a régió meghatározó biztonsági nyomdájává vált. A nyomda biztonsági nyomtatványok és plasztikkártyák nyomtatásán kívül, új védelmi koncepciók kialakítására is képes. A nyomdában 14 éve saját okmánybiztonsági laboratórium működik, amely nagymértékben hozzájárul az okmánygyártás sikeréhez. Különféle berendezésekkel, többek között saját fejlesztésű, biztonsági festékkel működő nyomtatókkal látta el az okmányirodákat és eszközöket szállított a határellenőrzést végző szervek számára is. „A társaság biztonságtechnikai, technológiai képességeit olyan referenciák bizonyítják, mint a magyarországi okmányreform keretében kiadott személyi igazolvány, vezetői engedély, gépjármű törzskönyv, az albán vezetői engedély gyártása illetve megszemélyesítése, valamint az izraeli E-ID[291] kialakításában való részvétel."[292] A Biztonsági Nyomda 2016 novemberében kiadott sajtóközleményéből kiderül, hogy még legalább 5 évig folytathatja tevékenységét.

„*2016. november 17-én a Közigazgatási és Elektronikus Közszolgáltatások Központi Hivatala (KEKKH) és a Pénzjegynyomda Zrt. és az ANY Biztonsági Nyomda Nyrt. konzorciuma szerződést kötött a magyarországi „A", „B" és „C" okmányvédelmi kategóriába*[293] *sorolt biztonsági okmányok és tartozékaik, valamint biztonsági okmánynak nem minősülő termékek előállítására és kiegészítő szolgáltatások nyújtására. A szerződés értelmében továbbra is a konzorcium végzi többek között a útlevél, az elektronikus személyazonosító igazolvány, a vezetői engedély, a gépjármű*

[290] ZSIGA Róbert (2007): A hamisítás elleni védelem fellegvára: a Pénzjegynyomda. In: Magyar Grafika, 51. évf. 7.sz. Budapest – p. 43.
[291] E-ID: elektronikus személyazonosító
[292] ANY Biztonsági Nyomda (http://www.any.hu/ Letöltés ideje: 2013. 03.10.)
[293] „A" védelmi kategória: ebbe a védelmi kategóriába tartozó biztonsági okmányok minden alkatrészét védeni kell a teljes, ill. részleges hamisítás ellen. A védelmi módszereknél a kémiai, technológiai, technikai és adminisztratív eljárásokat együtt kell alkalmazni.
„B" védelmi kategória: ebbe a védelmi kategóriába tartozó biztonsági okmányok főbb alkatrészeit kell a teljes vagy részleges hamisítás ellen védeni. A védelmi megoldásoknál a kémiai, technikai, technológiai és adminisztratív módszereket differenciáltan kell alkalmazni.
„C" védelmi kategória: ebbe a védelmi kategóriába tartozó biztonsági okmányok hamisítása ellen és annak felismerése érdekében adminisztratív védelmi eljárásokat kell alkalmazni.

törzskönyv, a lakcímkártya, az anyakönyvi kivonatok és a forgalmi engedély gyártását és megszemélyesítését."[294]

A határokat illegálisan átlépni kívánó személyek - szembesülve az okmányok komoly biztonsági/védelmi rendszerével - inkább a kisebb ellenállási irányt választják és a hamisítás helyett más módszerekhez folyamodnak. Ezen módszerek közül emelem ki az intellektuális közokirat-hamisítást és a más nevére szóló valódi és érvényes úti okmány felhasználását.

A csalárd úton szerzett okmányok felhasználására, azaz az intellektuális közokirat-hamisításra jó példa az egykori Ferihegyi Nemzetközi Repülőtéren (ma: Budapest Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtér) történt eset. „A Repülőtéri Rendőr Igazgatóság munkatársai 8 fő intellektuális közokirat-hamisítás útján szerzett malajziai útlevéllel utazó személyt fogtak el, akik így akartak Magyarország területére belépni. A pekingi járatról érkezett személyek malajziai magánútleveleket adtak át a rendőröknek, amelyekről a technikai eszközök segítségével végzett ellenőrzések megállapították, hogy eredeti okmányok. Az alapos ellenőrzés során a vizsgált személyekhez intézett kérdések hatására heten beismerték, hogy ők sri-lankai állampolgárok és az okmányokat összesen kb. 6000 USD-ért vásárolták egy kanadai állampolgár segítségével."[295] Az intellektuális közokirat-hamisítás kapcsán úgy látom, hogy jóllehet a nyilvántartó rendszerek egyre fejlettebbek, korszerűbbek mégis az ügyintézők (lévén személyazonosításban és közokirat-hamisítás felismerésében nemigen jártasak) megtéveszthetőek, az egyszerűsített honosítás esetében akár meg is vesztegethetők. Azokban az országokban, ahol az elhunyt állampolgárokat nem törlik a központi népesség nyilvántartó rendszerből, pontosabban nem blokkolják a személyes adataikat - hogy okmánykiállítás során figyelmeztesse az ügyintézőt-, ott azok később is felhasználhatók új okmányigényléshez. Az igazságszolgáltatás oldaláról (is) történtek már közvéleményt sokkoló módszerek a „közjó szolgálata" érdekében. A „The Guardian" brit napilap 2013. elején tudósított arról, hogy az 1980-as években szolgált rendőrök egy része összesen 80 halott gyerekek személyes adatai alapján kiállított

[294] ANY Biztonsági Nyomda Nyrt., Sajtóközlemény (http://www.any.hu/wpcontent/files_mf/1479464334ANY_Sajtokozlemeny_5_eves_okmany_tender_2016.11.18.pdf, letöltés ideje: 2017.01.28.)

[295] Hamisítókat fogtak a Ferihegyi rendőrök… (http://www.police.hu/sajto/sajtoszoba/orf_080117_02.html, letöltés ideje: 2013. 03.17.)

okmányok segítségével épült be egyes szélsőséges csoportba. Az érintett szülőket nem tájékoztatták arról, hogy gyermekük adatait a hatóság fel kívánja használni.[296]

Az arcképpel is ellátott magyar okmányok megszemélyesítése lézergravírozással történik (amely alól csak az ideiglenes okmányaink kivételek). Ez a módszer másfél évtizeddel ezelőtt még forradalminak számított, de manapság általánosan elfogadott alapvető biztonsági elemnek mondható. Lényege, hogy az adatok és a digitálisan rögzített fénykép „beleég" az adathordozó anyagába (rétegébe), megakadályozva az adatok vagy az arckép, hamisításra utaló jelek nélküli módosítását vagy cseréjét. A magyar útlevél borítójába szinte észrevehetetlenül épül be az érintésmentesen, nagyfrekvenciás rövidhullámokkal kommunikáló mikroprocesszoros áramkör, amelynek kapacitása elegendő ahhoz, hogy az útlevél birtokosának személyes adatait és arcképét digitálisan is tartalmazza. A hamisítás elleni védelem igen fontos eleme a fizikai védelem is, hiszen egy korszerű biztonsági okmány elveszti a hozzá fűzött közbizalmat, ha az tárolási helyéről illegálisan eltűnik, és így illetéktelen kezekbe kerül.

A látható jel nélkül egyre nehezebben kivitelezhető hamisítások helyett gyakoribb a más nevére szóló valódi és érvényes útlevél, személyi igazolvány felhasználása. Napjaink korszerű, magas színvonalon és bonyolult biztonsági elemekkel ellátott okmányai miatt az elkövetők többsége a személycserés módszer vagy újabban a hamis, hamisított okmányok alapján kérelmezett biometrikus útlevelek mellett dönt. A több tucat fejlett országban bevezetett ún. e-útlevelek[297] felépítése ugyanis összetett, a hamisítások elleni védelmi szintjük magas: a korábbi útlevelekkel szemben például már nem csak egy helyen tartalmazzák birtokosa arcképmását és az ilyen másodlagos képeknek[298] köszönhetően a hamisítás viszonylag könnyen felfedhető. Az elvileg nagyon nehezen hamisítható biometrikus útlevelek közül mégis több százezer „hamis" okmány van jelenleg is Európa szerte. Hogyan lehetséges ez? Az Európai Parlament képviselői 2012 áprilisában vonták kérdőre az Európai Bizottságot, hogy valóban biztonságosak-e a 2004-ben bevezetett biometrikus útlevelek. Szakértői becslések

[296]Halott gyerekek személyazonosságát lopták el brit rendőrök (http://www.origo.hu/nagyvilag/20130203-halott-gyerekek-szemelyazonossagat-loptak-el-brit-rendorok.html, Letöltés ideje: 2013. 03.17.)

[297] E-útlevél: elektronikus adathordozóval ellátott útlevél, amely egy rádiófrekvenciás chip segítségével a személyes adatokat, arcképet (ujjnyomatot) elektronikus formában is tartalmazza.

[298] Az útlevelekben és személyazonosító okmányokban az okmány birtokosának második arcképe. A másodlagos (szellem- vagy árnyék-) képek integrálása történhet az elsődleges arckép integrálásával megegyező nyomtatási technikával vagy valamely egyéb eljárással. (forrás:www.prado.consilium.europa.eu letöltés ideje : 2013. 01.23.)

szerint ugyanis csak Franciaországban 500 ezer és 1 millió közé tehető a „hamis" biometrikus útlevelek mennyisége, amelyeket mind a hatóságok megtévesztésével, hamis vagy hamisított okmányok alapján állítottak ki. A félszázezer lakosú hollandiai Roermond város hatóságai több mint 400 esetet vizsgáltak meg és megállapították, hogy minden ötödikben azonosíthatatlanok az ujjnyomatok.[299] Az Európai Parlament négy évvel korábban a biometrikus útlevelek felülvizsgálatakor már több hiányosságra rámutatott, többek között kiemelték a gyermekektől és idősektől levett ujjnyomatok megbízhatatlanságát. Az útlevelek kiállítási rendszerének újragondolása és a konkrét intézkedések folyamatban vannak.

A rádiófrekvenciás azonosítóval (a továbbiakban: RFID) ellátott útlevelek azonban nem csak a hamisításuk kapcsán merültek fel, mint biztonsági kockázat. Az úgynevezett „*követhetőségi támadás*"-ról pár éve írtak először a Birminghami Egyetem kutatói. A veszély lényege, hogy valós időben, lényegi feltörés nélkül bármely RFID azonosítóval ellátott okmány birtokosa nyomon követhető, a hackerek képesek távolról követni a célszemélyt. Állításuk szerint az RFID helyzete (ezáltal a többnyire a birtokosának helyzete is) meghatározható, a funkció nem kapcsolható ki és csak egy speciális védőtasak segíthet a magánszféra sérülése ellen. A támadás első fázisa akkor történik meg, amikor a kiszemelt RFID egy hivatalos olvasóval kerül kapcsolatba (például egy nemzetközi repülőtéren, az útlevélkezelés során). Az RFID és az olvasó közti kommunikációt rögzítik, majd ezt követően egy speciális készülék segítségével észlelik az adott okmány helyét. Az észlelési idő hosszából következtethető ki, hogy a célpont hozzánk közel vagy távolabb tartózkodik-e.[300]

A személycserés módszer kapcsán megállapítható, hogy az embercsempészeknek (a tiltott határátlépést, utazást segítő, szervező és/vagy végrehajtó személyek) sokszor olcsóbb, gyorsabb és egyszerűbb keresnie egy, az eredeti okmánybirtokoshoz hasonlító személyt. Ráadásul ennek előnye, ha megfelelően felkészítik az "utast", akkor néhány rutinkérdésre akár jó választ is tud adni (pl. egy létező lakcímet, megfelelő irányítószámmal), ugyanakkor a nehezebb vagy visszatérő kérdések hatására

[299] Európai Parlament: „Nem eléggé biztonságosak a biometrikus útlevelek" (http://www.europarl.europa.eu/news/hu/headlines/content/20120413STO42897/ Letöltés ideje: 2013.02.04.)

[300] CHOTHIA, Tom, SMIRNOV, Vitaliy (2010): A Traceability Attack Against e-Passports, Financial Cryptography and Data Security, 14th International Conference, FC 2010 Tenerife, Canary Islands, Spain, January 2010, Revised Selected Papers. Springer. Berlin. – pp. 20-33.

összezavarodhat. A határellenőrzést végző hatóság tagjának jó megérzéssel és leleményes észjárással kell rendelkeznie a felfedés érdekében.

Ami egyes amerikai sikerfilmekben futurisztikus távoli jövőként van ábrázolva, azt egy kínai fiatalember 2010-ben megvalósította: idős európai férfinak maszkírozta magát és a módszer (majdnem) bevált.[301] Az elkövető fiatalember Hong Kongból Vancouverbe utazott, ahol a kanadai hatóságok figyeltek fel rá. Az utas jó minőségű, szilikonból készült maszkkal érkezett, aminek segítségével idős amerikai állampolgárnak adta ki magát. Abszolút banális okból kifolyólag sikertelen lett a hatóságok megtévesztése, az elkövető ugyanis a kezein nem viselt olyan szilikon kesztyűt, amellyel valódi korát és bőrének tulajdonságait megfelelően álcázni tudta volna.

Fotó: Reuters

A határforgalom-ellenőrzésben alkalmazott arcfelismerő szoftverek hatékonyan szolgálják az azonosítást, de csak más egyedi testi jegyek (ujjnyomat vagy íriszkép) egybevetésével, kombinációjával lehetnek igazán megbízhatóak. A fejlődő és egyre szerteágazóbb személycserés elkövetési módszer mind több figyelmet és időt kíván meg az okmányokat ellenőrző hatósági személyektől. Ugyanakkor annak sikeres végrehajtása az államén túl az okmányra jogosult személy érdeke is, hiszen így az adataival, jogaival, jogosultságaival más nem tud visszaélni. Ezért az okmányt átadó személy részéről az ellenőrzésre biztosított idő az ő érdekét is szolgálja. Szükséges megemlítenem, hogy a személycserés módszer belföldön sem ritka - igaz egészen más célzattal (pl. a 18 éves korhatár miatt valaki a rokona, ismerőse személyazonosító igazolványával vásárol alkoholt, cigarettát, vagy éppen látogat meg egy korhatáros

[301] Young Canada asylum-seeker was disguised as old man (http://www.reuters.com/article/2010/11/05/us-imposter-idUSTRE6A44LS20101105 Letöltés ideje: 2013. 02.15.)

szórakozóhelyet). Kapcsolódik a témához a Magyarországon nem ismeretlen nyelvvizsgacsalás, amelynek a hamis bizonyítvány illegális előállításán túl van egy másik veszélyes formája is. Ez az, amikor a nyelvvizsgát nem a későbbi bizonyítvány tulajdonosa teszi le, hanem anyagi ellenszolgáltatásért valaki más, ún. bérvizsgázó. A vizsgát megelőzően az eredeti személyazonossági igazolványt átadják a vizsgázó személynek vagy egy közvetítőnek, aki biztonsági okokból a vizsga napja után rendszerint megsemmisíti azt. Az okmány eredeti birtokosa néhány hétig az útlevelével igazolja magát, majd a megsemmisített okmányok helyett újakat igényel az okmányirodában.[302] Rendőri források a fent vázolt módszer helyett inkább a biztonsági elemekkel ellátott nyelvvizsga-bizonyítványok hamisítása mögött vélnek szervezett bűnözésre utaló jeleket felfedezni. Ettől függetlenül véleményem szerint a személycserés módszer alapján jól működő, akár több idegen nyelvre szakosodott csoport is rendelkezhet a bűnszervezet tipikus jegyeivel.

Feltehetően a globalizáció és az elektronikus média előtérbe kerülése miatt az egykoron megrendelésekben bővelkedő nyomdák egy része a korábbiakhoz képest kevesebb megbízást kap. Néhány évvel ezelőtt a fejlett országok lakossága az aktuális híreket előszeretettel nyomtatott újságokból ismerték meg. A számítógépek és a digitális technika térhódításával, más néven az információs forradalommal mindez gyökeresen megváltozott. A hírek áramlása - némi túlzással - a fénysebességgel vetekszik. Ennek logikus következménye, hogy a megrendelések nélkül maradó nyomdákban illegálisan gyártott, jó minőségű hamisításokkal vagy utánzatokkal számolhatunk. Az eredetinek tűnő okmányok nyomdatechnikai utánzására vagy eredeti okmány valamely elemének megváltoztatására gyakorlati példák vannak. A számítástechnika fejlődésével az okmányhamisítás tehát új lendületet kapott és dinamikusan fejlődik. Ma ott tart, hogy egy korszerű számítógép, nyomtató, szkenner és néhány megfelelő szoftver segítségével bárki képes lehet megtévesztésre alkalmas okmányok előállítására. A jó minőségű és komoly veszélyt jelentő hamisítványok azonban továbbra is nyomdákban készülnek.

Az egységes schengeni vízumbélyeg legalább annyira szerepel a hamisítás célpontjában, mint az útlevelek vagy személyi igazolványok. A vízumhamisítások kapcsán szükséges megemlítenem, hogy az Európai Unió Tanácsa a 1683/95/EK számú

[302] Svarc vagyis fekete, vizsgák és csalások (http://archivum.hvg.hu/article/200937Svarc_vagyis_fekete_VIZSGAK_ES_CSALASOK.aspx Letöltés ideje: 2013.03.10.)

rendeletében határozta meg először a vízumok[303] egységes formátumát. Elvárás volt, hogy „a vízumok egységes formátuma tartalmazza az összes szükséges információt és nagyon magas színvonalú műszaki előírásoknak feleljen meg, különösen a hamisítás és meghamisítás elleni védelem tekintetében”

A rendelet a technikai fejlődés és ezzel összefüggésben a visszaélések hatására többször is módosításra szorult:

- Tanács 334/2002/EK rendelete (2002. február 18.) a vízumok egységes formátumának meghatározásáról szóló 1683/95/EK rendelet módosításáról. Lényegi változtatás: „egy szigorú biztonsági normáknak megfelelően előállított fénykép beépítése”
- A Tanács 856/2008/EK rendelete (2008. július 24.) a vízumok egységes formátumának meghatározásáról szóló 1683/95/EK rendelet módosításáról. Lényegi változtatás: új kinegrafikus elem a korábbi képi megjelenéssel. A vízumbélyeg előnyomott 9 jegyű nemzeti számának és a kiállító tagállamra utaló hárombetűs országkódnak a feltüntetése.

A fenti okmánybiztonsági evolúció mellett közösségi igény volt az ún. Vízuminformációs Rendszer[304] (a továbbiakban: VIS) létrehozására is, amely 2011. október 11-én kezdte meg működését. Célja, hogy a rövidtávú tartózkodásra jogosító vízumok, tagállamok közötti adatcseréjével javítsa a közös vízumpolitikát, a konzuli és a központi vízumhatóságok közötti együttműködést. A rendszer lényege, hogy bármely tagállam bármely régióban (migrációt jellemzően kibocsátó országokban) bevezetheti a VIS alkalmazását, amelyről előzetesen értesíteni kell az Európai Bizottságot. Magyarország a VIS alkalmazását egy időben kezdte meg az észak-afrikai régióval és a Török Köztársaságban, valamint a Moldovai Köztársaságban található külképviseletein.

„A VIS különlegességét a modern technológia adja, amely lehetővé teszi ujjnyomatok és arcfényképek központi tárolását és ujjnyomatok elektronikus összehasonlítását. A gyakorlatban a külképviseleten − a kérelem elbírálásához

[303] Vízum fogalma a 1683/95/EK rendelet szerint: „egy tagállam által kiadott engedély vagy egy tagállam által hozott határozat, amely a tagállam területére a következők céljából történő beutazáshoz szükséges: -az illető tagállam vagy több tagállam területén való, legfeljebb összesen három hónaposra tervezett tartózkodás, - az illető tagállam vagy több tagállam területén vagy repülőtéri tranzitterületén való áthaladás.”

[304] Az Európai Parlament és a Tanács 767/2008/EK rendelete (2008. július 9.) a vízuminformációs rendszerről (VIS) és a rövid távú tartózkodásra jogosító vízumokra vonatkozó adatok tagállamok közötti cseréjéről (VIS- rendelet)

szükséges további adatok mellett − a vízumkérelmező ujjnyomatát és arcfényképét is rögzítik, amelyek azután továbbításra kerülnek egy központi, Strasbourgban üzemeltetett adatbázisba. Az ujjnyomat rögzítési eljárás egyszerű, gyors és diszkrét. A vízumkérelmezőnek csupán rá kell helyeznie az ujjait egy digitális beolvasó felületre. A biometrikus azonosítók 59 hónapig tárolódnak a rendszerben, így öt éven belüli újabb vízumkérelem esetén nem szükséges megismételni az ujjnyomat vételt. A külső határ átlépésekor az illetékes tagállami hatóság a VIS-ben ellenőrzi a vízum valódiságát, illetve a vízum birtokosának személyazonosságát, akár úgy, hogy a helyben rögzített ujjnyomatot összehasonlítja a VIS-ben tárolt ujjnyomatokkal. Az új rendszer tehát megkönnyíti a vízumkérelmezéskor történő személyazonosítást, a vízummal kapcsolatos visszaélések elleni küzdelmet, valamint a külső határátkelőhelyeken és a tagállamok területén végzett ellenőrzéseket." [305]

A VIS-t önmagában jó megoldásnak tartom, ugyanakkor az a harmadik országbeli állampolgár, aki még nem szerepel a rendszerben, egy jó minőségű hamis, hamisított okmány felhasználásával kijátszhatja azt. Ezért az adatok bedolgozása előtt szakszerű és hiteles hatósági okmányvizsgálat szükséges. Tehát a külképviselet állomáshelyére települt, megfelelő képesítéssel, nagy szakmai gyakorlattal és rutinnal rendelkező rendőr (határrendész) bevonása jelenti a célszerű és logikus megoldást.

Az 3. fejezet összegzése és következtetések levonása

A terrorizmus a XXI. században globális jelenség, jellemző a fejlett nyugati országokra, valamint a széles értelemben vett válságövezetekre. A globális terrorizmus érdekeinek megfelelő cselekmények (tranzakciók, erőszakos terrorcselekmények) előkészítéséhez, és megvalósításához elkerülhetetlenül szükséges a mobilitás, az „ellenséges" területen és országok között realizálódó leplezett mozgás és tartózkodás. A terrorcsoportok igyekeznek diffúz szakmai és financiális hátteret kiépíteni, illetve konspirált toborzással biztosítani a csoport jövőjét. Céljaik megvalósításához sok esetben olyan okmány szükséges, amely megtévesztésre alkalmas. Ezért kiemelt jelentőséggel bír a terrorcsoportok tagjainak azonosítása, megfigyelése, a hamis,

[305] Az uniós szintű Vízuminformációs Rendszer (VIS) kiterjesztése (http://konzuliszolgalat.kormany.hu/az-unios-szintu-vizuminformacios-rendszer-kiterjesztese, letöltés ideje: 2013. 03.11.)

hamisított okmányokkal utazók felderítése és kiszűrése valamint az ehhez szükséges infrastruktúra kiépítése.

Egy modern, demokratikus állam bűnüldöző szervei előtt álló egyik legnagyobb kihívás a szervezett bűnözés és a terrorizmus felderítése, megfékezése, és felszámolása. A bűnszervezetek kapcsán megállapítom, hogy a hétköznapi bűnelkövetéstől alapvető instrumentumaiban különbözik: professzionális, a bűnözést egzisztenciális tényezőnek tekintő, a kriminális cselekményeket hivatásszerűen elkövető tagokból áll. Az állandó jellegű profitorientáltság és nyereségkényszer miatt a szervezett bűnözés minden olyan bűnelkövetési formánál jelen van, ahol hosszú távon állandó, megbízható bevételekre tehet szert, ebből következik, hogy kapcsolódási pontokat keres (és adott esetben talál is) a politikai élet szereplőivel, az államigazgatás, az igazságszolgáltatás és a média alkalmazottaival. A globalizálódó, felgyorsult, modern élet szükséges velejárója a nagyfokú mobilizációs képesség. A szervezett bűnözői körökhöz tartozó egyének esetében ez hatványozottabban igaz. A hierarchia legfelső szintjét kivéve a dinamikus mozgás elkerülhetetlen, már nemcsak országon belül, de országok között és már földrészek között is, egy- egy tartózkodás akár hosszabb távra is szólhat. Erre két okból van szükség, egyrészről bűnelkövetési célból, a bűnelkövetéssel összefüggő utazásról, másrészről a bűnüldöző hatóságok előli hosszabb-rövidebb időre történő elrejtőzés érdekében.

A nyomon követés, feltérképezés, felderítés, kapcsolati hálók felgöngyölítése, de akár a bűncselekményt elkövetők elfogása érdekében elengedhetetlen a pontos személyazonosítás. A vonatkozó források feldolgozása után a személyazonosítási technikákat tudásalapú, tárgyi alapú, biológiai és viselkedési kategóriákba soroltam. Tekintettel arra, hogy a szervezett bűnözés meglehetősen nagy anyagi potenciállal rendelkezik, gyakorlatilag a személyazonosítás minden szegmensét képes kijátszani, befolyásolni. Megállapítom, hogy az úti okmány és azzal összefüggő személyazonosítás szerepe felértékelődött. A nem jogkövető személyek leplezni, felcserélni vagy módosítani kívánják adataikat bűnös tevékenységük kiteljesedése érdekében. Mivel a biometrikus személyazonosítás a jövőben számtalan lehetőséget tartogat a hatóságok számára, ezért valószínűsítem, hogy a személyazonosítás menete gyorsabb, eredménye hitelesebb és megbízhatóbb lesz.

A „második útlevél” vagy „üzleti állampolgárság” kapcsán bizonyítottam, hogy a jelentős vagyonnal, némi befolyással rendelkező bűnelkövetők a személyazonosságuk

leplezése és mobilitásuk biztosítása érdekében élhetnek ezzel az alternatív, legális lehetőséggel. Megállapítom, hogy a biztonsági okmányokkal kapcsolatos visszaélések, elkövetési módok felfedési lehetőségeit nem kizárólag az okmányvizsgáló technikai eszközökben kell keresnünk, és önmagában nem ezek folyamatos fejlesztésétől kell várnunk.

A biometrikus azonosítóval is ellátott úti okmányok legkorszerűbb védelmi elemekkel történő ellátása azonban nem szabad, hogy hamis illúziókba ringassák a döntéshozókat. Fontos, hogy a közigazgatásban tevékenykedő, okmányokkal sűrűn találkozó, vagy éppen azokat kiállító ügyintézők megfelelő képzésben, továbbképzésben és szinten tartó oktatásban részesüljenek.

A fiktív úti okmányok témaköre, vizsgálata véleményem szerint a jövőben előtérbe fog kerülni. A biztonsági okmányok fejlődésével az utánzás és hamisítás módszere aránytalanul magas költségeket jelenthet, ezért más módszerek felé fordulhatnak azok, akik leplezetten kívánják átlépni az országhatárokat, illetve azok, akik legálisan nem utazhatnának be egy-egy ország (vagy akár a schengeni térség) területére. A személycserés módszer vagy a biankó okmányok jogtalan kitöltése mellett ezért a fiktív okmányokra is nagyobb figyelmet kell fordítani. A kevésbé felkészültek számára a fiktív okmányok teljes meggyőző erővel bírhatnak, így azok nem csak az államhatárral kapcsolatos jogellenes cselekmények elkövetési tárgyai lehetnek. Felhasználásuk esetén többek között magánokirat-hamisítás, vagy csalás is elkövethető.

Az eredményesség érdekében ki kell emelni a profilalkotás jelentőségét, hiszen fontos, hogy az okmányok ellenőrzését végrehajtó személy a tanult ismeretek és saját tapasztalatai alapján figyelje az adott eseményben szereplő személyeket.

Az okiratokkal, ezen belül a biztonsági okmányokkal történő visszaélések vagy hamisítások jellemzői folyamatos fejlődés eredményeként jutottak el a mai állapotukhoz. Az elkövetési magatartások evolúciója nem áll meg, hiszen dinamikusan illeszkednek a kor technikai vívmányaihoz. A fentiek alapján megállapítom, hogy a jövőben az elektronikus adattartalom hamisítására is fel kell készülnie a hatóságoknak.

4. VÉDELMI RENDELKEZÉSEK

4.1. Védelmi fejlesztési eredmények és lehetőségek

Az Európai Bizottság 2015 tavaszán fogadta el az európai biztonsági stratégiát[306], amely a 2015–2020 közötti időszakra vonatkozó intézkedéseket szerepeltet annak érdekében, hogy hathatós válaszok szülessenek az Uniót veszélyeztető terrorista és biztonsági fenyegetésekre. A dokumentum kiemeli a tagállamok együttműködésének jelentőségét a biztonsági fenyegetések kezelése érdekében, és szorgalmazza a közös erőfeszítéseket a terrorizmus, a szervezett bűnözés, illetve a számítástechnikai bűnözés elleni küzdelemben.

A biztonsági unió kiépítése érdekében – az Európát érintő migrációs nyomással összhangban – egyre fontosabbá vált a külső határok ellenőrzésének, védelmének kérdésköre. Az európai társadalom egyik fő jellegzetessége és eredménye a határellenőrzés nélküli mobilitás, hiszen naponta több millió uniós polgár lépi át a schengeni térség belső határait. Ugyanakkor 2015-ben 50 milliónál is több nem uniós polgár látogatott az EU-ba, ami több mint 200 millió határátlépéssel járt a schengeni térség külső határain. A szabályos, beutazási feltételekkel rendelkező személyek áramlásain túl a világ számos pontján dúló fegyveres konfliktusok és válságok nyomán egyedül a 2015-ös évben 1,8 millió szabálytalan határátlépés történt Európa külső határain.

A belső határok nélküli schengeni térség létrehozása lényeges előnyöket hozott az európai polgárok és vállalkozások számára egyaránt. Azonban a magas szintű belső biztonság és a személyek schengeni térségen belüli szabad mozgásának biztosítása érdekében hatékony és megbízható határellenőrzés szükséges.

A bizottság szándéka szerint létre kell hozni egy úgynevezett „kiválósági központot", amely a 2011-ben létrehozott uniós szintű átfogó hálózatra, az uniós „radikalizálódás-tudatossági hálózatra" (RAN) építve elemzi és értékeli a többségében iszlám radikálisok vonatkozásában felhalmozódott tapasztalatokat, információkat. A

[306]„Communication from the commission to the European Parliament, the council, the European economic and social committee and the committee of the regions" (https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/documents/basic-documents/docs/eu_agenda_on_security_en.pdf Letöltés ideje: 2017.01.10.)

terrorizmus elleni küzdelemről szóló 2002/475/IB kerethatározat (amelyet a Tanács 2008/919/IB kerethatározata módosított) ismét frissíteni szükséges, hiszen az úgynevezett „külföldi harcosok” jelenségének kezelése érdekében az eddiginél koherensebb jogi keretet kell biztosítani.

A szervezett bűnözői körök tevékenységének visszaszorítása érdekében az Európai Bizottság az illetékes bűnüldöző hatóságok közötti együttműködés erősítését szorgalmazta.

A stratégia részét képezte az EUROPOL kapacitásának növelése. Létrejött a Terrorizmus Elleni Küzdelem Európai Központja**,** a Migránscsempészés Elleni Küzdelem Európai Központja és a Számítástechnikai Bűnözés Elleni Európai Központ**.**

A felsorolt új szervezeti egységek az ügynökség támogatásával segítik a tagállami fellépéseket a terrorista személyek, a terrorizmus finanszírozása, lőfegyverek tiltott kereskedelme és erőszakos, szélsőséges online tartalmak felderítése kapcsán.

A Bizottság az EUROPOL-lal együttműködve fokozni kívánja az ügynökség terrorizmus, embercsempészés és a számítástechnikai bűnözés elleni kapacitásait a szükséges többleterőforrások biztosításával. A Bizottság ösztönzi a tagállamokat, hogy alakítsanak ki információ-megosztási csomópontot egy olyan minősített informatikai háttérbázis létrehozása révén, ahol a terrorizmussal vagy a határon átnyúló egyéb súlyos biztonsági fenyegetésekkel kapcsolatos információk birtokában a hatóságok megoszthatják releváns információikat az együttműködő bűnüldöző szervekkel.

Az Európai Bizottság a határregisztrációs rendszer létrehozását is célul tűzte ki, amely a határforgalom-ellenőrzési eljárások megkönnyítését és egyben megerősítését tervezett szolgálni. A határregisztrációs rendszer az ellenőrzés minőségének és hatékonyságának javításával korszerűsíti a határigazgatást, és segít a tagállamoknak az EU-ba belépő, illetve onnan kilépő utazók, akár tömeges méretű kezelésében. A rendszer lehetővé teszi a rövid távú tartózkodások hatékony kezelését, a határellenőrzés automatizáltságának fokozását, valamint az okmányokkal vagy a személyazonossággal való visszaélés eredményesebb felderítését. A rendszer bármely 180 napos ciklusban legfeljebb 90 napos, rövid tartózkodás céljából a schengeni térségbe belépő harmadik országbeli állampolgárokra vonatkozik. Az ellenőrzéskor automatikusan rögzíti az utazó nevét, úti okmányának típusát, biometrikus adatait, valamint a belépés és a kilépés idejét és helyét. Ez megkönnyíti, felgyorsítja a határátlépést, valamint elősegíti az

engedélyezett tartózkodási időt túllépő személyek felderítését. A határregisztrációs rendszer felváltja az útlevelek kézi lebélyegzésének jelenlegi rendszerét. A hagyományos módszer egyértelműen több időt vesz igénybe, és sok esetben nem nyújt megbízható (értékelhető) adatokat a határátlépések helyéről és idejéről. A javasolt rendszer alfanumerikus és biometrikus adatokat tárol és az adatvédelmi garanciák mellett szigorú hozzáférési feltételeket ír elő, az uniós adatvédelmi szabályokkal összhangban. A határregisztrációs rendszer és a VIS egymással összhangban, interoperábilis módon fog működni. A rendszer hároméves fejlesztési időszakot követően előreláthatóan 2020 elején léphet működésbe.[307]

Az „Európai Utasinformációs és Engedélyezési Rendszer" (ETIAS) létrehozásának gondolata – az Egyesült Államok rendszeréhez hasonló „Beutazási Engedély az Egyesült Államokba" elnevezésű ESTA alapján merült fel. Egy ilyen rendszer kialakításának nyomán a vízummentesen utazó személyek ellenőrzése még sokrétűbbé válik, hiszen a tervek szerint valamennyi, vízummentességet élvező harmadik országbeli állampolgár esetében meghatározná a schengeni térségbe való beutazásra való jogosultságot, és azt, hogy a beutazás felvet-e biztonsági vagy migrációs kockázatot. Az utasokra vonatkozó információgyűjtés a határátlépés előtt zajlana.[308] Ez azonban a személyre vonatkozó korábbi adatok hiányában csak korlátozott módon képes a biztonsági kockázatokat jelezni.

A biztonságos úti okmányok megléte a személyazonosság megállapításának elengedhetetlen előfeltétele. A szabad mozgás, a migráció és a mobilitás hatékonyabb kezelése jól kiépített rendszereken alapul, amelyek megelőzik az egyes okmányok könnyűszerrel történő hamisításának lehetőségéből adódó visszaéléseket és belső biztonsági fenyegetéseket. A Bizottság új módszerekkel igyekszik javítani az elektronikus dokumentumok biztonságát és a személyazonosító okmányok kezelését. A Bizottság 2016 decemberében elfogadta az okmánybiztonsággal kapcsolatos cselekvési tervet, amely a tartózkodási kártyák, a személyazonosító okmányok és az ideiglenes úti okmányok biztonságának fokozását szolgálja.

A csomag részét képezi a Schengeni határ-ellenőrzési kódex módosításáról szóló rendeletre irányuló javaslat is, amely a javasolt határregisztrációs rendszerből fakadó

[307] Megerősített és intelligens uniós határellenőrzés: a Bizottság határregisztrációs rendszer létrehozását javasolja (http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-1247_hu.htm Letöltés ideje: 2017.01.10.)

[308] Az Unió helyzete, 2016: a Bizottság a külső határok megerősítését célozza (http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-3003_hu.htm Letöltés ideje: 2017.01.10.)

technikai változások beágyazását célozza. Ez a módosítás a harmadik országbeli állampolgárok számára is elérhetővé teszi az önkiszolgáló rendszerek és az elektronikus beléptető kapuk használatát, így lehetővé válik az ellenőrzési eljárás bizonyos lépéseinek automatizálása.

„A határigazgatás és a biztonság erősítését szolgáló, szilárd és intelligens információs rendszerek" című, 2016. április 6-i közleményben[309] foglaltaknak megfelelően a határok és a biztonság erősítése érdekében a jól teljesítő rendszerek mellett arra is szükség van, hogy az úti és személyazonosító okmányok hitelessége könnyen és biztonságosan ellenőrizhető legyen. Az úti okmányokkal való visszaélés egyre növekvő problémája a közelmúltban elkövetett európai terrortámadások és a folyamatos migrációs áramlások miatt került reflektorfénybe. Az okmányokkal való visszaélés a terrorizmus és a szervezett bűnözés melegágya, amely az emberkereskedelemhez és a migránsok csempészéséhez is kapcsolódik. E tekintetben kulcsfontosságú, hogy az EU és különösen a tagállamok nagyobb erőfeszítéseket tegyenek a harmadik országbeli állampolgárok számára kiállított úti okmányok biztonságosabbá tételére. A Bizottság ezért jelentette be, hogy intézkedéseket fog előterjeszteni az okmányokkal való visszaélés elleni küzdelem érdekében. Az információs rendszerek kompatibilitását előmozdító, uniós szintű folyamat első lépéseként a Bizottság az uniós ügynökségek, nemzeti szakértők és intézményi érdekelt felek bevonásával létre kíván hozni egy, az információs rendszerekkel és az interoperabilitással foglalkozó szakértői csoportot.

Az Európai Bizottság 2016 végén fogadta el az úti okmányok biztonságosabbá tételét célzó, konkrét intézkedéseket is tartalmazó cselekvési tervet. „*A cselekvési terv egyértelmű ajánlásokat fogalmaz meg a tagállamok számára az úti okmányokkal való visszaélések kezelésére nézve, és felvázolja a Bizottság által végrehajtandó átfogó intézkedéseket. Az úti okmányok biztonságának garantálása fontos tényező a terrorizmus és a szervezett bűnözés elleni küzdelemben, amely hozzájárul a határvédelem és a migrációkezelés hatékonyabbá tételéhez, és előkészíti a hatékony és valódi biztonsági unió létrehozását.*"

[309] „Commission launches discussion on future framework for stronger and smarter information systems for border management and internal security"(http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-1248_en.htm, letöltés ideje: 2017.01.10.)

A cselekvési terv azon úti okmányokra irányul, amelyeket a tagállamok uniós polgárok és harmadik országbeli állampolgárok számára állítanak ki.

Az úti okmányok kiállítása során a kérelmező személy azonosításának megállapítására használt okmányok (pl.: születési, házassági és halotti anyakönyvi kivonat) és a tényleges úti okmányok kiállítása továbbra is nemzeti hatáskörben marad. Azonban a tagállamok úti okmányaira vonatkozó biztonsági normákat és követelményeket uniós szinten állapítják meg. Az úti okmányok biztonságának növelése érdekében az előterjesztett cselekvési terv a tagállamokkal szoros együttműködést feltételez és az előforduló joghézagok megszüntetésére törekszik.

A cselekvési terv az alábbi négy fő területen helyez kilátásba konkrét intézkedéseket:

1. **A személyazonosság nyilvántartása:** A tagállamoknak meg kell vizsgálniuk, hogy a hamis személyazonosságon alapuló eredeti okmányok kiállítását hogyan tudják eredményesen megelőzni és megakadályozni, valamint hogyan lehet a visszaélések ellen ütőképesebbé tenni az úti okmányok kiállításának alapjául szolgáló okmányokat.
2. **Az okmányok kiállítása**: A tagállamoknak javítaniuk kell a biometrikus mintavétel és az okmány-kiállítási eljárás módszereivel kapcsolatos információcserét és meg kell erősíteniük az útlevelek és személyazonosító okmányok kiállításának ellenőrzését. Mindezt annak érdekében, hogy megelőzhessék a kitöltetlen dokumentumok eltulajdonítását.
3. **Az okmányok gyártása:** A cselekvési terv felszólítja az Európai Parlamentet és a Tanácsot, hogy a visszaélések megelőzése érdekében támogassa és fogadja el a vízumok és tartózkodási engedélyek biztonságosabb, egységes formátumáról szóló javaslatokat. Átfogó tanulmány készül arra vonatkozóan, hogy a visszaélésekkel szemben miként tehetők biztonságosabbá az uniós polgárok személyazonosító igazolványai és tartózkodásra jogosító engedélyei. Ez alapján 2017 végéig jogalkotási javaslat készül.
4. **Az okmányok ellenőrzése:** A tagállamoknak minden ellopott, elveszett, jogellenesen felhasznált vagy érvénytelenített okmányt szisztematikusan nyilvántartásba kell venniük a Schengeni Információs Rendszerben (SIS) és az Interpol ellopott és elvesztett úti okmányokat tartalmazó adatbázisában. A

határrendészek számára jobb hozzáférést kell biztosítani a releváns informatikai rendszerekhez, gyorsítani kell a Schengeni Információs Rendszer ujjnyomat kereső funkciójának végrehajtását. Vizsgálat tárgyát képezi, hogy az interoperabilitás miként járulhat hozzá az okmány- és személyazonosság-ellenőrzés hatékonyabbá tételéhez. A Bizottság központi szinten életbe lépteti a Schengeni Információs Rendszer ujjnyomat-kereső funkcióját. A Bizottság emellett a tagállamokkal és az uniós ügynökségekkel együttműködve törekszik az okmányismerettel foglalkozó képzési tevékenységek megerősítésére.[310]

[310] Megerősített és intelligens uniós határellenőrzés: a Bizottság határregisztrációs rendszer létrehozását javasolja. (http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-1247_hu.htm Letöltés ideje: 2017.01.08.)

4.2. Elektronikus okmány-nyilvántartó rendszerek

Az okmányellenőrzést támogató elektronikus okmánynyilvántartó rendszerek alapvető célja a kormányzati és nem kormányzati szervezetek, illetve a hatósági ellenőrzésében érintett állomány okmányok eredetiségére és hamisításaira vonatkozó ismereteinek javítása, illetve elemzések, értékelések végrehajtásának támogatása. Ennek érdekében a rendészeti és bűnügyi tevékenység során felfedett egyes jogellenes cselekményeket digitálisan rögzíteni, dokumentálni szükséges.[311] Célhoz rendeltségük abban testesül meg, hogy az ellenőrzést végrehajtó személyek a nap 24 órájában elérik, ezáltal vitatott eseteknél a vizsgálatok és összevetések a kétséget kizáró döntések meghozatalát támogatják, ezért hatékony szerepük és létjogosultságuk megkérdőjelezhetetlen.

Elemző értékelő vizsgálataim az alábbi elektronikus okmánynyilvántartó rendszerekre terjedtek ki:

1. Eredeti és Hamis Okmányok Egységes Európai Képarchiválási Rendszer és intranetes változata (továbbiakban: FADO, illetve iFADO).
2. Eredeti Személyazonosító és Útiokmányok Online Nyilvántartása (továbbiakban: PRADO).
3. Nemzeti Komplex Okmánynyilvántartó Rendszer (a továbbiakban: NEKOR).
4. A Hálózati Elektronikus Dokumentációs Információk ("*Electronic Documentation Information on Network*"; a továbbiakban: EdisonTD).

Az elektronikus okmánynyilvántartó rendszereket a határrendészeti, idegenrendészeti, közlekedésrendészeti, közrendvédelmi és bűnügyi ellenőrzési tevékenység során kell használni. A feltöltött adatok alapján az érintett végrehajtó, ellenőrző állomány megismeri az eredeti okmányok felépítését, biztonsági jellegzetességeit, a hamisítási módszereket és azok felismerhetőségét.[312]

[311] Országos Rendőr-főkapitányság, Határrendészeti Főosztály, Dokumentációs Osztály. A HERR II. rendszert szemléltető képek illusztrációk, a minta útlevél (specimen) fiktív személyes adatokra van kiállítva. Adatgyűjtés ideje: 2017.01.11.
[312] 25/2010. (OT 13.) ORFK utasítás a dokumentációkészítés szabályairól (1- 4.)

4.2.1. Eredeti és Hamis Okmányok Egységes Európai Képarchiválási Rendszere

A rendszer létrehozásának alapja az „Együttes fellépés” (1998. december 3.) amelyet a Tanács az Európai Unióról szóló szerződés K.3 cikke alapján fogadott el az Európai Képarchiváló Rendszer felállításáról (98/700/IB).[313] A rendszer célja a tagállamok magas szintű ellenőrzésének biztosítása érdekében egy olyan informatikai alapon gépesített képarchiváló rendszer üzemeltetése, amelyhez a tagállamokban a dokumentumok ellenőrzését végző személyek hozzáférnek.

A FADO olyan dedikált, EU korlátozott terjesztésű alaprendszer, amely:

- nem kapcsolódik egyetlen más elektronikus információkezelő rendszerhez sem,
- a hozzáféréssel rendelkező személyeknek EU CONFIDENTIAL (EC)[314] szintű biztonsági tanúsítvánnyal rendelkeznek,
- a rendszer elérése egyes tagállamokban elhelyezett központi szolgálatból történik közvetlen, bérelt vonalas adatkapcsolat segítségével,
- a rendszer valamennyi tulajdonjoga a Tanács Főtitkárságát illeti meg,

A FADO rendszerre két alrendszer épül az iFADO valamint a PRADO rendszerek. Az iFADO a "RESTREINT UE"[315] minősítésű FADO rendszerből származó információkat foglalja magában. Az iFADO kizárólag nem minősített, ugyanakkor korlátozott hozzáférésű információkat tartalmaz.

Az iFADO az Európai Unió tagállamainak és a harmadik országok eredeti úti és személyazonosító okmányainak, vízumainak és bélyegzőlenyomatainak biztonsági jellemzőire vonatkozó információkat tartalmazza. A rendszer az utánzott, hamis okmányokra és hamisítási módszerekre vonatkozóan is tartalmaz értékes forrásokat. Az iFADO rendszerbe foglalt tájékoztató adathalmazokat az EU, Izland és Norvégia okmányszakértői biztosítják. Felhasználói köre az uniós tagállamok (továbbá Izland, Norvégia, Svájc) úti és személyazonosító okmányainak ellenőrzésében részt vevő

[313] Együttes fellépés az Európai Képarchiváló Rendszer (FADO) felállításáról (98/700/IB), pp- L 333/ 4-7.

[314] Olyan adatok és anyagok, amelyeknek engedély nélküli hozzáférhetővé tétele sértheti az Európai Unió vagy egy vagy több tagállam alapvető érdekeit. 2013/488/EU Tanács Határozata az EU-minősített adatok védelmét szolgáló biztonsági szabályokról, 2. cikk (2) c), - p. L 274/1.

[315] Olyan adatok és anyagok, amelyeknek engedély nélküli hozzáférhetővé tétele hátrányosan érintheti az Európai Unió vagy egy vagy több tagállam alapvető érdekeit. 2013/488/EU Tanács Határozata az EU-minősített adatok védelmét szolgáló biztonsági szabályokról, 2. cikk (2) d), - p. L 274/1

határrendészeti, rendőri hatóságaira terjed ki. Az informatikai rendszert Magyarországon a rendőrség, a Belügyminisztérium, a Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal, a Külügyminisztérium, a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat Szakértői Intézet kijelölt és feljogosított munkatársai használják.

4.2.2. Eredeti Személyazonosító és Útiokmányok Online Nyilvántartása

Az Európai Unió Tanácsának hivatalos weboldalán található PRADO valamennyi uniós tagállam, Izland, Norvégia és Svájc okmányszakértőinek bevonása mellett releváns információkat tartalmaz a biztonsági okmányokkal kapcsolatban – az Unió valamennyi hivatalos nyelvén. A rendszer célja az eredeti személyazonosító és úti okmányok biztonsági jellemzőire vonatkozó alapvető információk nyilvános terjesztése. A rendszer az internet segítségével bárhol és bárki számára elérhető, célközönsége pedig kiterjed a kormányzati és nem kormányzati szervezetekre, illetve személyekre egyaránt.

A biztonsági okmányokat a lehető legtöbb olyan jellemző felhasználásával tervezik, amelyek megakadályozzák az okmány jogtalan másolását vagy módosítását. A szakértők közérthetően, minősített információk nélkül, hárombetűs ország- és régiókódok szerinti ábécésorrendben teszik közzé azon fontosnak ítélt biztonsági jellemzőket, amelyek alapján az ellenőrzésben kevésbé jártas jogi, vagy természetes személyek támpontot kaphatnak egy-egy okmány eredetiségét illetően. Az első, előzetes okmányvizsgálat nem igényel sem különleges szaktudást, sem speciális eszközt, ezért a „TAPINTSA MEG, NÉZZE MEG, BILLENTSE MEG” elv alapján a szakértők bemutatják a fő biztonsági jellemzőket. Ezek közül néhány, mint például a vízjelek, biztonsági szálak, oldal és fényképintegritás, metszett mélynyomtatás valamint az optikailag változó jelek jól nyomon követhetők. A PRADO glosszárium megfelelő illusztrációkkal és ismertetővel segít megérteni a biztonsági okmányokhoz kapcsolódó szakkifejezéseket. A PRADO hivatalos oldala internetes hivatkozásokat is tartalmaz, ahol okmányszám közlése alapján megállapítható egy-egy okmány érvényessége. A Tanács Főtitkársága azonban figyelmeztet, hogy nem rendelkezik ellenőrzési joggal a külső weboldalak linkjei felett és nem vállal felelősséget az ellenőrzésben közreműködő nemzeti weboldalak tartalmáért sem. A hivatkozások között előfordulhat olyan, ahol az érintett informatikai adatbázis kizárólag az okmány birtokosa, vagy az általa erre

felhatalmazást nyert személy számára ad érdemi felvilágosítást. A weboldalak tehát kérhetnek felhasználói bejelentkezést, illetve használatuk díjköteles is lehet, vagy olyan személyes adatok megadásával válik az információ megtekinthetővé, amihez az okmányban szereplő adatok ismerete szükséges.

A PRADO tartalmazza a 2011. október 25-i 1105/2011/EU európai parlamenti és tanácsi határozat értelmében a külső határok átlépésére jogosító és vízummal ellátható úti okmányok jegyzékeit. Ezek három csoportba szerkesztve szerepelnek:

1. Harmadik országok és területi egységek által kiállított úti okmányok.
2. Tagállamok és a Schengeni Egyezményhez társult államok által kiállított úti okmányok.
3. Nemzetközi szervezetek és a nemzetközi jog hatálya alá tartozó egyéb szervek által kiállított úti okmányok.

Ezen kívül tartalmazza azon ismert, kitalált és megtévesztő útlevelek nem kimerítő jegyzékét is, amelyek nem képezhetik elismerés vagy el nem ismerés tárgyát, azaz nem jogosítják fel a tulajdonosukat egyetlen államhatár átlépésére sem. Az itt feltüntetett útleveleket természetesen nem lehet vízummal ellátni.

4.2.3. Nemzeti Komplex Okmánynyilvántartó Rendszer[316]

A Nemzeti Komplex Okmány-nyilvántartó Rendszer a hazai és külföldi okmányok (útlevelek, utazási okmányok, személyi igazolványok, tartózkodási engedélyek, vízumok, vezetői engedélyek, egyéb gépjármű okmányok, egyéb kiegészítő dokumentumok, bélyegzőlenyomatok, bankjegyek) biztonsági jegyeiről nyújt szöveges, illetve képes tájékoztatást a felhasználói jogosultsággal rendelkező állomány számára.

A NEKOR rendszer 2006-ban a Schengen Alap[317] támogatásával alakult meg, további fejlesztése pedig a Külső Határok Alap (a továbbiakban: KHA)[318] keretében

[316] Országos Rendőr-főkapitányság, Határrendészeti Főosztály, Dokumentációs Osztály. Adatgyűjtés ideje: 2017.01.11.

[317] A Schengen Alapot az Európai Unió a Csatlakozási Szerződés 35. cikkével hozta létre a schengeni vívmányok és a külső határellenőrzés végrehajtásának finanszírozására. Magyarország a Csatlakozási Okmányban szabályozottaknak megfelelően tervezte meg, és hajtotta végre a Schengen Alap felhasználásával fejlesztéseit. A kedvezményezett országok közül – a külső határszakasz méretéből adódóan – Magyarországnak jutott a második legnagyobb forrás, amelynek lekötésére a 2004. május 1. és 2006. december 31. közötti időszak állt rendelkezésre.

realizálódott. Az induláshoz szükséges adatállománnyal feltöltés 2007 tavaszára fejeződött be. Közel tíz évvel később, napjainkra már csaknem 2500 eredeti okmány, gyorstájékoztató, illetve 1837 különféle közokirat-hamisítás képi, valamint szöveges információinak gyors és védett lekérdezésére van mód.

Rendőrségi felhasználás során a NEKOR rendszer belső intranetes hálón keresztül érhető el, a hozzáférés pedig a rendőrségi címtár „Police AD" felhasználói profiljához van rendelve. Minden NEKOR jogosultsággal rendelkező rendőrségi felhasználó a saját felhasználói nevével és jelszavával tudja a rendszert használni. A rendőrség együttműködési megállapodások alapján *nyílt* internetes hálón keresztül *védett* hozzáférést biztosít a Külügyminisztérium magyarországi külképviseletein szolgálatot teljesítő vízumkiállító hatóság, a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat Szakértői Intézete, valamint a Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal számára. A rendszer központja a Határrendészeti Főosztály Dokumentációs Osztálya, ahol az eredeti okmányok feldolgozása, digitalizálása történik.

A NEKOR rendszernek kettős célja van. Az egyik a közrend, közbiztonság magasabb szintre emelése érdekében a rendőri állomány támogatása az okmányellenőrzés során. Fontos, hogy az ellenőrzést végző hatóság megfelelő háttér információval rendelkezzen az egyes úti okmányok biztonsági jegyeinek a vizsgálatánál a közokirat-hamisításos bűncselekmények hatékony kiszűrése érdekében. A NEKOR rendszer alkalmas arra, hogy a közokirat-hamisításokról készített felterjesztéseket egyszerűen, gyorsan a NEKOR weboldalon keresztül a felhasználók számára elérhetővé tegye. Az arra jogosult állomány így naprakész információt kap az aktuális hamisítások módszereiről, azok előfordulási helyeiről az elkövetők neme, honossága alapján.

A NEKOR rendszer felhasználói jogosultságai két szinten helyezkednek el. Egyrészt a Határrendészeti Főosztály Dokumentációs Osztálya biztosít hozzáférést a megyei rendőr-főkapitányságok által kinevezett területi referensek számára. A második szinten - a Dokumentációs Osztály irányításával - a különböző szervezeti elemeknél kijelölt NEKOR területi referensek a szervezeti elemükhöz tartozó felhasználói jogosultságok beállítását, karbantartását végzik. A területi referensek hozzáférést biztosítanak a NEKOR felterjesztő moduljához, illetve első vonalban ellenőrzik a

[318] Az Európai Parlament és a Tanács 2007. május 23-án a 2007/574/EK határozattal hozta létre a Külső Határok Alapot. A KHA általános célja, hogy támogassa az EU tagállamait a külső határok igazgatására vonatkozó európai politika végrehajtásával összefüggésben a külső határai őrizetének magas és egységes színvonalon történő ellátásában, rugalmas határforgalom ellenőrzésben, a közös, integrált határigazgatási rendszer fokozatos fejlesztésében." (http://solidalapok.hu/solid/pa_kha Letöltés ideje: 2017. 01.19.)

területükön elkövetett közokirat-hamisításos felterjesztések tartalmi illetve formai követelményeit.

A NEKOR rendszeren keresztül készített felterjesztések szabályait, illetve a területi referensek kinevezését, a felhasználói jogosultságok beállítását a dokumentáció-készítés szabályairól szóló 25/2010 (OT 13.) ORFK utasítás szabályozza.

A rendszer fejlesztése a KHA alapok segítségével folyamatos, a hamis-, hamisított-, fiktív okmányok feltöltése a 2009-ben kifejlesztett NEKOR felterjesztő moduljának segítségével történik. Újabb fejlesztéseknek köszönhetően, 2013-ban az adattartalom szélesítését és feltöltési idejének sebességét racionalizálták, valamint egy önálló programrész került megvalósításra, amely képes a határátkelőhelyeken található okmányolvasók által beolvasott (normál, UV, IR tartományban készített) felvételek, valamint a NEKOR rendszerben tárolt mintaképek on-line módon történő automatikus összehasonlítására. Az automatizált okmány összehasonlító modul segítségével a rendszer százalékos arányban tájékoztatja a felhasználót a vizsgált okmány lehetséges eredetiségéről.

A NEKOR az okmányokkal kapcsolatos általános információkon túl, tehát azt a szerepet látja el, hogy a felfedett közokirat-hamisításokat továbbítja az Országos Rendőr-főkapitányság, Határrendészeti Főosztály Dokumentációs Osztályára. A „szakrendszerek” menüpontban lehetőség van más országok által készített szakrendszerben történő okmányellenőrzésre (DOKIS, ARGUS) is. Az okmányellenőrzés mellett számos információ segíti a gépjármű ellenőrzést is (pl.: rendszám adatbázis RAKK, gépjárművek ellenőrzésére kifejlesztett EUVID rendszer). A NEKOR rendszert használók névsorát a rendszerben kialakított statisztikai modul automatikusan rendezi, rendszerezi. A rendszert jelenleg közel 5200 rendőrségi-, illetve közel ötszáz úgynevezett külső felhasználó alkalmazza.

A Határellenőrző Regisztrációs Rendszer (a továbbiakban: HERR) - NEKOR okmányellenőrzés az alábbiak szerint valósul meg. A közokirat-hamisítások eredményes kiszűrése érdekében a NEKOR rendszerben önálló modul került kifejlesztésre, amely képes az átkelőhelyek okmányolvasói által érzékelt (normál, UV, és IR tartományban készített), valamint a NEKOR rendszerben tárolt képek online összevetésére. Az összevetés eredményéről a modul százalékos arányban tájékoztatja a szolgálatot teljesítő határrendészt. Az automatikus okmányellenőrzési feladatok megvalósításához a NEKOR oldaláról szükséges a beolvasott okmányok pontos

beazonosítása, amelyhez a rendszernek az alábbi adatokra van szüksége. Az okmány alapadatai:

- okmány honossága (magyar, román, ukrán stb.),
- okmány típusa és kategóriája (magán útlevél, szolgálati útlevél, személyi igazolvány, stb.),
- okmány kiállítási dátuma.

Forrás: ORFK

Az okmány típusa mezőnél (1) a HERR rendszer által kezelt 3 kategória az okmányok pontos behatárolása céljából a következőkkel bővült ki:

- Személyi igazolvány állampolgárok részére
- Személyi igazolvány nem állampolgárok részére
- Személyi igazolvány - ideiglenes
- Személyi igazolvány gyerekek részére
- Magán útlevél

- Szolgálati útlevél
- Diplomata útlevél
- Hajós/hajós szolgálati útlevél
- Ideiglenes útlevél
- Sürgősségi útlevél
- Családi útlevél
- Belépési/Beutazási engedély
- Hazatérési úti okmány
- Bevándorolt, letelepedett jogállásúak úti okmánya
- Oltalmazottként elismertek úti okmánya
- Menekültek úti okmánya (1951. júli.28)
- Hontalanok úti okmánya (1954. szept.28)
- Külföldi állampolgárok (Alien) utazási okmánya
- Egyszeri utazásra jogosító okmány
- Diák útlevél
- Zarándokok úti okmánya
- Konzuli útlevél
- Hivatalos útlevél
- Üzleti útlevél
- Csoportos útlevél
- Speciális útlevél

A NEKOR rendszernek az okmányok beazonosításához a vizsgált okmány kiállítási dátumára/évszámára (2) is szüksége van, amelyet következőképp kérdez az okmánykezelőtől:

- Az okmánykezelő a kiállítás évszámának utolsó két karakterét manuálisan rögzíti.
- A lejárati dátumot a HERR rendszer leolvassa a vizsgált okmányról (ami az MRZ sávban is megtalálható), ezért az automatikusan kitöltődik.

Az ún. „gyorsított üzemmód” választásánál a HERR nem küld adatot a NEKOR rendszernek okmányellenőrzésre, és nem jelennek meg a NEKOR okmányellenőrzés számára szükséges új mezők sem. A részletes üzemmódban történő NEKOR

okmányellenőrzés központi szintű tiltása vagy engedélyezése a HERR rendszerben található. A HERR-NEKOR automatikus okmány összehasonlítás az ún. „Részletes üzemmód” (3) használata során aktiválódik. Az ún. „Részletes üzemmód” választásánál a HERR automatikusan megküldi az adatokat ellenőrzésre a NEKOR rendszernek. Szükséges megjegyeznem, hogy az információk csak abban az esetben küldhetőek meg, ha a NEKOR okmányellenőrzés számára elengedhetetlenül fontos alapadatok már kitöltésre kerültek. Ha ezek a mezők üresen maradnak, és az adatokat a kezelő így szeretné megküldeni, akkor a HERR erről külön figyelmeztetést közöl.

Vizsgálati módszerek kapcsán két eljárást alkalmaz a rendszer az okmány digitalizált képeinek ellenőrzésére: színkeresés és fekete (sötét képpontok) keresését.
A színkeresés eljárás az okmány egy bizonyos területén (jellemzően az adatos oldalon) vizsgálja, hogy hány százalékban fordul elő a keresett szín. Egy úti okmány esetén nem beszélhetünk homogén színekről, egy adott területen az adott szín számos árnyalatban fordul elő. Ezért a vizsgálat során fontos meghatározni és beállítani, hogy a keresett színtől százalékos arányban milyen mértékben eltérő képpontokat értékeljen a rendszer „azonos” színűnek. Az optimális eltérés tíz százalék körüli. Indokolt esetben ez kisebbre vehető, például ha egy kereskedelmi forgalomban nem beszerezhető tintával készült úti okmányt vizsgálunk.

Az ún. „fekete keresés” eljárás az okmány képen kijelölt területén megvizsgálja, hogy hány százalékban fordulnak elő a sötét képpontok. A rendszer egy bizonyos értékhatár felett sötétnek, az alatt pedig világosnak értékeli a képpontokat. A szín csatornák értékeit átlagolja és a megadott értékhatár felett feketére, alatta pedig fehérre alakítja a képpontokat. Felhasználása jellemzően infravörös fénytartományban készült okmányképeken történik.

A NEKOR rendszertől érkező válaszok.

1. Amennyiben az ellenőrzésnek megfelelő mintaokmány elérhető a NEKOR rendszerben, akkor az alábbi visszajelzések egyike olvasható:
   - „az okmány eredetisége kritikus, kérem ellenőrizze az alábbi NEKOR link megnyitásával az okmányt”;
   - „az okmány eredetisége gyanús, kérem ellenőrizze az alábbi NEKOR link megnyitásával az okmányt”;
   - „az okmány a kapott adatok alapján eredetinek valószínűsíthető”;

- „az okmányt nem tudta ellenőrizni a rendszer, kérem olvastassa be újból az adatokat.”

2. Amennyiben nincs a NEKOR rendszerben az ellenőrzésnek megfelelő mintaokmány, akkor a rendszer az alábbiról tájékoztatja a kezelőt:
   - „az ellenőrzéshez nincs a rendszerben tárolt mintaokmány, ezért annak eredetiségéről nincs információ”.

A NEKOR első körben az összehasonlításról rész adatot küld vissza a HERR-nek, ami az egyezőség százalékos arányát mutatja. Az összehasonlítás részletes adatai a NEKOR weboldalra mutató link megnyitásával érhetők el. A jövőre vonatkozóan szükség van a NEKOR találati sávon belül színskála kialakítására. Ez a grafikus megoldás az összehasonlítás során kapott eredményt alapul véve kiválóan szemléltetné az okmány eredetiségét - zöldtől a piros színbe való átment alapján. Minél pirosabb a skála, annál valószínűbb a hamisítás ténye.

4.2.4. Hálózati Elektronikus Dokumentációs Információk

A Hálózati Elektronikus Dokumentációs Információk elnevezésű adatbázis eredetileg holland fejlesztésű, létrehozása az 1990-es évekre tehető. A 2010-es évek előtt az alapszintű felhasználói hozzáférés is anyagi ellenszolgáltatás fejében volt elérhető, azonban pár éve csak a részletes, okmányszakértőknek szánt verzió díjköteles. Az elektronikus nyilvántartás üzemeltetői és/vagy együttműködő partnerei között az alábbi szervezetek találhatók: Interpol, holland rendőrség és csendőrség, az Amerikai Egyesült Államok belbiztonsági minisztériuma, Ausztrália bevándorlási és határőrizeti minisztériuma, a kanadai határőrség, illetve az Egyesült Arab Emírségek tartózkodási és idegenrendészeti főigazgatósága. Az összefogás eredményeképp a világ úti okmányairól (vízumokról és tartózkodási engedélyekről is) regisztráció nélkül kaphatunk friss, részlet gazdag, jó felbontású képekkel illusztrált információkat. A nyilvántartás internetes oldala[319] kellően nemzetközi, hiszen öt nyelv (francia, angol, német, spanyol, arab) közül választható ki a kért adattartalom.

[319] www.edisontd.net, letöltés ideje: 2017. 01.20.

A nyilvántartó rendszerek összehasonlító, elemző vizsgálatát fontosnak tartom. Négy szegmens alapján értékeltem, amelynek során az alábbi, kevésbé ismert országok úti okmányait vettem alapul (Észak-Korea, Líbia, Szamoa, Salamon-szigetek, Szíria, Irak, Afganisztán).

Az úti okmányok vizsgálatakor egy képzeletbeli, elkülönített helyen történő alapos ellenőrzés végrehajtásához szükséges igényeket vettem alapul. [320]

	Felhasználói kör	**Tartalmi részletesség**	**Együttműködő országok**	**Elérhető képek felbontása**
FADO (iFADO)	határrendészeti szervek és együttműködő társszervek	Jó / kiváló	EU	részlet gazdag
PRADO	nyilvános	elégséges	EU	gyenge/közepes
NEKOR	magyar rendőrség és együttműködő társszervek	jó	Magyarország	részlet gazdag
EDISONTD	nyilvános	jó / kiváló	nemzetközi	jó

Az elemzés alapján megállapítom, hogy a nyilvánosan elérhető adatbázisok egymást kiegészítve alkalmasak arra, hogy egyes országok okmányainak védelmi jellegzetességeiről szöveges és képi formában nyújtsanak megfelelő és hiteles tájékoztatást az okmányismeretben kevésbé jártas kormányzati és nem kormányzati szervezetek tagjai részére.

[320] Az elemző vizsgálatot a Repülőtéri Rendőr Igazgatóság Rendészeti Igazgatóság Szakértői Alosztályán hajtottam végre, 2017. szeptember 06-án

4.3. Eltulajdonított és elveszett úti okmányok adatbázisa

Az Interpol a 2001. szeptember 11-én bekövetkezett amerikai terrortámadások hatására döntött az eltulajdonított és elveszett úti okmányok adatbázisa („Stolen and Lost Travel Documents database", a továbbiakban: SLTD) létrehozásáról. Az adatbázis célja, hogy a kategóriába tartozó úti okmányok nyilvántartásával és megosztásával csökkentse az országhatárokon átívelő terrorcselekmények, súlyos bűncselekmények elkövetésének esélyét. Az Európába irányuló migrációs hullám és terrorfenyegetés miatt fontos, hogy az illetéktelen, biztonsági kockázatot jelentő személyek időben kiszűrhetőek legyenek.

Elvárás, hogy tagállamok releváns információit egymással és az Interpollal is megosszák, a jelzéseket pedig mind a schengeni információs rendszerbe, mind saját nemzeti nyilvántartásukba is elhelyezzék. Az adatbázis tartalmazza a lopott és elvesztett útleveleket (biankó úti okmányokat is), személyi igazolványokat, vízumbélyegeket, az ENSZ „Laissez- passer"[321] engedélyeket. Jelentőségét és hasznosságát igazolja, hogy 2013-ban már 166 ország közel 40 millió adata szerepelt a rendszerben, napjainkra pedig 174 ország által elhelyezett 68 millió jelzés önmagában is figyelemre méltó. Csupán 2016. január-szeptember között globálisan 1.243.000.000 lekérdezés történt, ami több mint 115,000 pozitív találatot eredményezett.[322] Az SLTD tehát egy olyan eszköz, amelynek segítségével felderíthetők, kiszűrhetőek azon bűnözők és terroristák, akik más nevére kiállított lopott, elveszett okmánnyal próbálják átlépni a határokat. Fontos kiemelni, hogy az Interpol által üzemeltetett adatbázisok elsődlegesen az egyes tagországok rendőrségeinek támogatására szolgál. Az adatbázis felhasználói körének bővítésével, a magánszektor (pl. légitársaságok, bankok, hotelek, gépjármű kölcsönző cégek) bevonásával azonban tovább növelhető a hatékonyság. Erre vonatkozóan született meg az Interpol „I-Checkit" elnevezésű projektje.[323]

[321] Laissez-passer jelentése: „engedj át". Eredeti funkciója az volt, hogy a határok átlépésénél a személy biztonságát szavatolja. Egyszeri, ideiglenes vagy sürgősségi okmány, amely igazolja a személyazonosságot. Nemzetközi szerződések, vagy kétoldalú megállapodások alapján állítják ki. Két fajtája ismeretes: ENSZ és EU által kiállított laissez-passer.

[322] Interpol - Border management, Stolen and Lost Travel Documents database. (https://www.interpol.int/INTERPOL-expertise/Border-management/SLTD-Database, letöltés ideje:2017.03.09.)

[323] HEGYALJAI Mátyás (2015): Az Interpol lopott és elveszett úti okmányok adatbázis (SLTD) használatának felértékelődése. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XVI., Modernkori veszélyek rendészeti aspektusai – pp. 183-189.

4.4. Hazai okmányfejlesztési eredmények

4.4.1. A magyar biometrikus útlevél fő jellegzetességei

Az Európai Közösség, majd Európai Unió már évtizedekkel ezelőtt törekedett a mindenkori tagállamok úti okmányainak, ezen belül az útlevelek egységesebbé tételére. Az első közös szabályozást 1981-ben fogadták el, amikor meghatározták a borító színét, megjelenését, és a belső ívek adattartalmát. Az elképzeléseknek megfelelő műszaki feltételek és kritériumok egy évvel később realizálódtak, bár az akkori követelmények jóval szerényebbek és egyszerűbbek voltak a mai színvonalhoz képest. Az ezredfordulót követően az előírásokat pontosították, bővítették és minden újonnan csatlakozó ország számára kötelezővé tették. Az első, minden szempontból egységes, előírásoknak megfelelő útlevelek sorozatgyártását a tagállamok jellemzően csak évekkel később tudták megkezdeni.[324]

Magyarország európai uniós, majd schengeni térséghez csatlakozása jogokkal és kötelezettségekkel járt. Ilyen kötelezettség volt az, amikor 2006. augusztus 29-ei határidővel meg kellett kezdeni a magyar biometrikus útlevelek kiállítását. A teljes hazai útlevélcsalád (magán-, diplomata-, szolgálati-, hajós szolgálati-, külügyi szolgálati útlevél) megújult[325] és már tartalmaz biometrikus védelmi jegyeket. A digitálisan rögzített arcképet és ujjnyomatot rádiófrekvenciásan leolvasható mikroáramkörön tárolja, amit az okmányba integráltak. Az adathordozón szereplő információkat az útlevelet kibocsátó hatóság a Microsec Számítástechnikai Fejlesztő Zrt. által biztosított rendszer segítségével elektronikus aláírással látja el.

Az útleveleken található „aláírás" nem a hagyományos értelemben vett elektronikus aláírás, hanem passzív authentikáció.[326] Azt bizonyítja, hogy Magyarországon ezzel az adattartalommal már kiállítottak egy úti okmányt. Az aláírás

[324] SOM Krisztián: i.m., – p. 104.

[325] A biometrikus magyar magánútlevél színe burgundi vörös, az okmány fedőlapján szerepel az „Európai Unió", „Magyarország", "Útlevél" felirat, a koronás címer és a biometrikus azonosítóra utaló nemzetközi szabványjelzés. A hátsó borítóba integrálva helyezkedik el a biometrikus azonosító jelet tartalmazó rádiófrekvenciás chip. Az okmány belső íveinek alapanyaga optikaifehérítő-mentes, pozícionált vízjelet és pelyhező szálakat tartalmaz, amelyek áteső fényben illetve UV-fényben láthatók. Az útlevél 32 számozott oldalt tartalmaz és a hátoldalon az Európai Unió valamennyi hivatalos nyelvén tartalmaz bejegyzéseket.

[326] Hitelesítés. Olyan informatikai eljárást jelent, amely során meggyőződünk arról, hogy valamely információ (többnyire a felhasználó azonosságára vonatkozó állítás) megfelel a valóságnak.

ún. „Hardware Security Module” (HSM) eszközökkel történik, amely védelmi szempontból komoly jelentőséggel bír, hiszen hamisításuk körülményes. Az első generációs magyar útleveleknél csupán az arckép jelentette az egyetlen biometrikus azonosítót, amit az adathordozón elektronikusan tároltak. A második generációs magyar útlevelek, amelyek 2009 óta igényelhetők már az útlevél birtokosának ujjnyomatát is tartalmazzák.

Az útlevelek olvasása során a készülék érzékeli az útlevél személyes adatokat tartalmazó oldalán szereplő MRZ adatsort, amelynek felhasználásával előállít egy szimmetrikus kulcsot.[327] Ennek segítségével építhető fel titkosított kapcsolat az útlevél adathordozójával, majd elérhetővé válnak a személyes adatok, információk.[328]

A második generációs útlevelek tervezésekor fontos szempont volt, hogy az elektronikusan tárolt ujjnyomatot is csak az arra jogosult olvashassa ki. Ezért az olvasó berendezésnek rendelkeznie kell ún. authentikációs tanúsítvánnyal, amit a legfelső szintű hitelesítő egységre lehet visszavezetni. Ez azt jelenti, hogy az útlevelet kibocsátó országnak hozzá kell járulnia ahhoz, hogy az útlevelet egy másik országban leolvashassák.

Az új útlevelek védelmi rendszere a nemzetközi elvárásokkal összhangban tovább fejlődött. A fejlődés pedig a megbízhatóság mellett a hatósági ellenőrzések folyamatát is gyorsítja.

4.4.2. A magyar elektronikus személyazonosító igazolvány

A személyazonosító igazolvánnyal történő utazás nem schengeni vívmány, hanem európai uniós tagságból eredő alapjog. Ebből eredően az Európai Gazdasági Térség tagállamai területére a beutazás és ezen államok területén történő utazás érvényes személyazonosító igazolvány birtokában, útlevél nélkül is lehetséges.

A személyazonosító igazolvánnyal utazás szabályai Magyarország schengeni tagsága következtében sem változtak. Jelentős eredménynek könyvelhető el az, amikor az első elektronikus, többfunkciós személyazonosító igazolvány 2016. január 1-jén megjelent (23. sz. melléklet). Önmagában az is komoly újításnak számított, amikor 2000. január 1-jén bevezették az akkori követelményeknek teljes mértékben megfelelő,

[327] Ugyanazt a kulcsot kell használni a titkosításhoz és a titkosított szöveg visszafejtéséhez
[328] BUTTYÁN Levente–VAJDA István (2004): Kriptográfia és alkalmazásai. Typotex kiadó, Budapest. - pp. 25–78.

kártya formátumú személyazonosító igazolványt, de a technológia fejlődése és az (úti) okmányok biztonsági jelentőségének felértékelődése szükségessé tette a korszerűsítést. Az új okmány fő eredménye, hogy egyesíti a szabad szemmel látható (olvasható), valamint az elektronikus személyazonosításhoz köthető elemeket. Az okmány előző generációjánál megszokott adatok mellett tehát az új sorozat olyan elektronikus adathordozó egységgel is rendelkezik, amely az útlevélhez hasonlóan tárolja a személyes adatokat, valamint az adott állampolgár beleegyezése esetén annak ujjnyomatát, elektronikus aláírás létrehozásához szükséges adatokat, illetve a társadalombiztosítási- és adóazonosító jelet is.[329]

Az új típusú okmány magas biztonsági fokát a funkciókhoz rendelt adatcsoportok elkülönült tárolása biztosítja, mivel az okmánnyal egy időben csak egy funkciót lehet használni, így az elektronikusan tárolt valamennyi adat elérése nem lehetséges.

Az okmány és a birtokos digitális ujjnyomának egymáshoz rendelésével az új okmány korszerű és hiteles személyazonosítást tesz lehetővé.

A magyar személyazonosító igazolvány lehet állandó-, ideiglenes-, illetve külföldi vagy hontalan részére kiállított.

A kártya formátumú okmányon az alábbi adatok találhatók:

- a birtokos neve, születési helye, ideje, anyja neve,
- állampolgársága, neme,
- arcképe és másodlagos arcképe,
- a birtokos aláírása (ha a 12. életévét betöltötte),
- az okmány érvényességi ideje, azonosító száma,
- a kiállítás ideje és a kiállító hatóság neve,
- a gépi leolvasásra alkalmas adatsort (MRZ kód).

Az okmányba integrált adattároló elem a fenti adatokon kívül az alábbiakat tartalmazza:

- az állampolgár ujjnyomatát,
- az elektronikus aláírás generálásához szükséges adatot,
- a társadalombiztosítási azonosító jelet (a továbbiakban: TAJ),

[329] 414/2015. (XII. 23.) Korm. rendelet a személyazonosító igazolvány kiadása és az egységes arcképmás- és aláírás-felvételezés szabályairól

- adóazonosító jelet,
- az elektronikus egyedi azonosítót.

Külföldi vagy hontalan részére kiállított személyazonosító igazolvánnyal az államhatár nem léphető át. Ennek feltüntetése érdekében az érintettek személyazonosító igazolványa MRZ kódot nem tartalmaz, helyette az szerepel, hogy az okmány külföldre történő utazásra nem jogosít.[330]

A magyar állampolgárok új személyazonosító igazolványának modern funkciója kapcsán ki szeretném emelni, hogy az azonosítók megismerésére (a jogosítványok mellett) megfelelő kártyaolvasó eszköz és szoftveres alkalmazás is szükséges. Egy-egy ilyen kártyaolvasó eszköz[331] jelenleg 10.000-20.000 forintba kerül. Ha figyelembe vesszük a betegellátási, adóazonosítási rendszerekkel történő összekapcsolás elvi igényét is, akkor a fent említett olvasó eszközök beszerzésével az elérni kívánt cél már jelentős, több milliárd forintos beruházást igényelhet. Mindezekre figyelemmel az új személyazonosító igazolvány még sokáig nem válthatja ki teljesen a TAJ kártyát és az adókártyát.[332]

A személyazonosító igazolvány, mint úti okmány lehetővé teszi a magyar állampolgárok európai utazásait.[333] Az okmány korszerű funkciója elektronikus térben növeli a személyazonosító igazolvány védelmi szintjét, mivel a személyazonosítás elektronikus megoldásai biztonságosabbá, gyorsabbá és egyszerűbbé teszik az eljáró hatóságok feladatait. Az elektronikus úti okmány funkció (a továbbiakban: ePass) azonban csak azon határátkelőhelyeken tud érvényesülni ahol az adott állam a schengeni, vagy más államközi egyezmények alapján automatizált határátlépési rendszereket telepített (25. sz. melléklet). Tekintettel arra, hogy az automatizált határátlépési rendszerek csak biometrikus okmányokkal tudnak kommunikálni, ezért alkalmazásuk korábban csak útlevéllel volt lehetséges.

A jövőben az ePass akár egy mélységi ellenőrzés folyamatát is képes lesz meggyorsítani, hiszen mobil kártyaolvasók segítségével lekérhetővé válnak az adatok (a

[330] eSzemélyi az okos okmány! http://www.kekkh.gov.hu/Eszemelyi/, letöltés ideje: 2017. 09.27.
[331] Ilyen bevizsgált és ajánlott eszközök például: Reiner cyberJack® RFID standard HUN, Reiner cyberJack® RFID basis, ACS ACR1252U USB NFC Reader, Gemalto IDBridge CL3000 (Prox-DU), Kobil ID Token Identiv CLOUD 3700F.
[332] https://eszemelyi.hu/kartyaolvaso/kartyaolvaso_altalanos_informaciok, letöltés ideje: 2017. 09.27.
[333] Lásd 24. sz. melléklet a magyar személyazonosító igazolvánnyal látogatható országok listája

négy természetes személyazonosító adat), amely az eszközre telepített megfelelő alkalmazás megléte esetén vizuálisan megjeleníthető a kijelzőn.

4.4.3. A személyazonosító okmány külföldi példái

Egyes európai államok[334] nem állítanak ki személyazonosító igazolványt, ezért az érintett országok polgárai továbbra is csak érvényes útlevelükkel utazhatnak. Speciális szabályok vonatkoznak például a svéd állampolgárokra is, hiszen állampolgáraik érvényes útlevéllel vagy új típusú (2005. október 1. után kibocsátott, állampolgárságot is igazoló) személyazonosító igazolvánnyal jogosultak utazásra. Ennél korábban kiállított személyazonosító igazolvány ugyanis nem tartalmazza a birtokos állampolgárságát és nem csak svéd állampolgároknak, hanem harmadik országbelieknek is kiállították. Közöttük lehetnek olyanok is, akikre nem vonatkoznak a személyi igazolvánnyal utazás előnyei.[335]

A közeljövő egyik célkitűzése, hogy az európai állam- és közigazgatási rendszerek igénybevételére személyazonosító igazolvánnyal is lehetőség nyíljon. Ez azt jelenti, hogy a legújabb generációs személyazonosító igazolványok az országhatároktól függetlenül teszik lehetővé az azonos minőségű szolgáltatások elérését.

Az európai személyazonosító okmányok rendszere három olyan fejlesztési korszakra bontható, amelyek alkalmazási elképzelésekkel, használati célcsoporttal és biztonsági megoldásokkal jellemezhetők.

- 2002-2007 között: az elektronikus aláírás szabályozását követő okmánykiállítás időszaka. Ekkor vált lehetővé a személyes adatok informatikai rendszerekben kezelése. Jellemző képviselője Észtország, és az észt személyazonosító igazolvány.
- 2008-2009 között: az okmányok elektronikus aláírás támogatása fejlődött, a személyes adatok megjelentek az adathordozó chip memóriájában, és az adatvédelemhez köthető biztonsági funkciók is javultak. Példaként említhető a belga és a portugál személyazonosító okmány.

[334] Dánia, Egyesült Királyság, Izland, Írország, Lettország és Norvégia
[335] Konzuli tájékoztatás, Utazás személyazonosító igazolvánnyal, (http://konzuliszolgalat.kormany.hu/beutazas-szemelyi-igazolvannyal, letöltés ideje: 2017.01.28.)

- 2010 után: a személyazonosító igazolvány olyan tároló elemet tartalmaz, amelyhez „az úti okmány”, „az elektronikus azonosítás”, valamint az „elektronikus aláírás” funkciók kapcsolódnak. Példaként a német személyazonosító igazolvány említhető.

A nemzeti azonosítási rendszerek egységesítését a 910/2014/EU[336] rendelet szabályozza, valamint az Európai Bizottság és a Parlament több projektje is. Ilyen például a STORK/STORK2 elnevezésű projekt, amely egy közös platformot állapít meg az országhatárokon átnyúló elektronikus szolgáltatási rendszerek azonosítási feladatainak ellátásához. A STORK projekt célja egy európai elektronikus személyazonosító platform létrehozása, amely terv szerint az európai felhasználók számára határokon átnyúló lehetőségeket fog biztosítani. A kormányzati szervek mellett idővel más szolgáltatók is kapcsolódhatnak a platformhoz, ezáltal növelve az európai felhasználók számára elérhető, használható kényelmi opciók számát. Fenti tervek alapján a tagállamok polgárai a jövőben képesek lesznek egy másik országban akár vállalkozást indítani, vagy adó visszatérítést igényelni személyes jelenlétük nélkül.

4.4.4. Példa úti okmányok részleges kiváltására irányuló fejlesztésre[337]

Napjainkban már több kutatási és fejlesztési projekt is foglalkozik olyan műszaki – jellemzően biometrikus vagy mobil technológián – alapuló megoldás fejlesztésével, amelyek középtávon képesek lehetnek a mai formában ismert úti okmányok kiváltására. Ez olyan összetett fejlesztéseket igényel, amelyek képesek megbízható megoldásokat kínálni az határforgalom- és a mélységi ellenőrzés igényeire. Az egyik ilyen fejlesztés az Európai Unió Horizont 2020 keretprogramján belül támogatást nyert „iCROSS - Hordozható Intelligens Ellenőrző Rendszer” elnevezésű projekt. A projekt célkitűzése a szárazföldi határokon zajló határellenőrzési folyamatok automatizálás útján történő felgyorsítása, amely különböző, technikailag korszerű, hatékony eszközökkel érhető el. Ilyen lehet az utasok számára elérhető, az ellenőrzést

[336] Az Európai Parlament és a Tanács 910/2014/EU rendelete a belső piacon történő elektronikus tranzakciókhoz kapcsolódó elektronikus azonosításról és bizalmi szolgáltatásokról, valamint az 1999/93/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről, Az Európai Unió Hivatalos Lapja L 257 - pp. 73-114.
[337] Community Research and Development Information Service, iBorderCtrl (http://cordis.europa.eu/project/rcn/202703_en.html, letöltés ideje: 2017.01.30.)

gyorsító és a problémamentes határátlépést segítő mobil applikáció, illetve a mesterséges neuronhálózattal rendelkező avatár, vénaszkenner, arcfelismerő és érintés nélküli ujjnyomat vevő. Ennek megvalósítása érdekében a disszertáció írásakor is zajlik az általános, felhasználói szintű követelmények kidolgozása.

Az Európai Bizottság által kiírt, a Biztonságos Társadalmak kategórián belül nevesített „Határbiztonság és Külső Biztonság" fejezet alatt a görög/luxemburgi European Dynamics SA cég által benyújtott, iCROSS (Intelligent Portable ContROl SyStem –Hordozható Intelligens Ellenőrző Rendszer) nevet viselő pályázatot a bizottság támogatásra érdemesnek találta. Magyarország rendőrségének partnerként történő részvételét az országos rendőrfőkapitány 2015. július 31-én támogatta.

A konzorciumnak nyolc tagja van: Luxemburgból, Ciprusról, az Egyesült Királyságból, Finnországból, Spanyolországból, Lengyelországból, Magyarországról és Görögországból. A tagok legfőképp kutatóintézetek, de vannak végfelhasználók is, mint pl. a lengyel Határőrség. A konzorcium tagjainak egymáshoz való viszonyát, a konzorcium vezetési struktúráját és a keletkező eredmény felhasználási jogait konzorciumi szerződés szabályozza.

A projektjavaslat kiemelten a szárazföldi határokon zajló határellenőrzési folyamatok automatizálás útján történő felgyorsítását tűzte ki célul. Az iCROSS egy integrált folyamat, amely három lépcsőt foglal magába: a belépés előtti ellenőrzést, az alacsony kockázatot jelentő utasok gyors átléptetését, illetve a magas kockázati tényezőt jelentő utasok ellenőrzését egy intelligens hordozható egység alkalmazása mellett. A rendszer mérhető, megbízható, szolgáltatás-orientált és felhő alapú architektúrán alapul. A kifejlesztésre kerülő technológiát a fejlesztők valóságos helyzetekben is tesztelni tervezik. A rendszer egyik kulcs eleme a vénaszkenner alkalmazása a személyazonosság kétséget kizáró megállapítása érdekében.

A projekt célkitűzései az alábbiakban foglalhatók össze:

- Hatékonyság és biztonság fokozása az áteresztőképesség növelésével és a jogellenes határátlépési kísérletek kiszűrésével;
- Csökkentett várakozási idő a viselhető mobil ellenőrző rendszerek segítségével és az utasok bevonásával;
- Előzetes határátlépési regisztráció az utasok előzetes tájékoztatása és szűrése érdekében;

- Útlevélkezelők munkaterhének csökkentése a beutazási feltételek előzetes ellenőrzésével és kockázatelemzéssel;
- Hatékonyabb ellenőrzés non-invazív automatikus ellenőrzési megoldások bevezetésével (arcfelismerés, vénaszkenner);
- Ötödik pillér létrehozása az integrált határigazgatás négy szűrős modelljében, a problémamentes utasok számára schengeni regisztrált utas program és önkéntes határregisztrációs rendszer létrehozásával.

Az előzetes határátlépési regisztrációhoz olyan biztonságos web felületet hozunk létre ahol:

- biztosított az állandó a felhasználói regisztráció;
- előzetes tájékoztatás érhető el a beutazási feltételekről.

Mobil applikáció kapcsán fontos kritérium, hogy

- az útlevélkezelő és az utas beszélgetését szimuláló „avatar”[338] kikérdezze a harmadik országbeli utast a beutazási feltételekről és szándékairól;
- lehetővé teszi a külföldi regisztrációjakor feltöltött adatok utazáshoz kapcsolását;
- elvégzi a beutazási feltételek személyre szabott értékelését;
- képes azonnal alkalmazkodni a különböző korú, eltérő kultúrákból, országokból érkező utasokhoz.

A projekt tervei szerint az avatar rövid, automatizált felszíni interjút fog végezni, amelynek során beépített hazugságérzékelő alkalmazásával elemzést is végez. Az utashoz való gyors alkalmazkodással (nyelvi, kulturális) nagyobb hatékonyságot érhet el, mintha hagyományos módon, ügyintéző (tolmács közreműködésével) tenné fel a kérdést.

Az előzetes regisztrációt követő határátlépés során az alábbi, viselhető, kifejezetten erre a célra fejlesztett határforgalom-ellenőrző eszközök alkalmazása válik szükségessé:

- okmányolvasók, az úti okmányok gyors beolvasása érdekében;
- biometrikus azonosítókat olvasó eszközök, pl.: arcfelismerő, ujjnyomatvevő és vénaszkenner;

[338] Egy valós személy webes reprezentációja, ami általában egy ikon, fotó, kép.

- testkamerák, amelyek a válaszadó személy által adott nonverbális jelek alapján valós idejű hazugságvizsgálatot tesznek lehetővé;
- ellenőrző szoftver viselhető mobileszközön, amely valós idejű grafikus visszajelzést ad az alrendszerek által elvégzett vizsgálatok eredményéről, végigvezet a határforgalom-ellenőrzés lépésein és lehetővé teszi az útlevélkezelőnek, hogy a rendszer javaslatai alapján önállóan hozzon döntést.

A majdani személyi felszerelés részét képező technikai eszközök kifejlesztése során alapvető szempont, hogy:

- a szolgálat ellátásában, intézkedés során ne zavarja viselőjét;
- kezelése könnyen elsajátítható, egyszerű;
- alkalmazása gyors, a tömegellenőrzés során megfeleljen az elvárásoknak;
- ellenálljon az időjárás viszontagságainak (extrém hideg, forróság, pára és víz) és a mindennapos használat során jellemző, általános fizikai behatásoknak.

A szükséges technológiai háttér.

1. Elrejtett személyek és áruk kutatására szolgáló eszköz
   - a szárazföldi határok átlépése során az ellenőrzés elől elrejtőzött személyek és elrejtett áruk felfedésére;
   - Doppler radar és továbbfejlesztett akusztikus detektorok.
2. Hazugságvizsgáló rendszer
   - testbeszéd és mikro gesztusok elemzésével következtet az elhangzott állítások valóságtartalmára;
   - a kérdések az utas profilja és a korábbi válaszok alapján kerülnek feltevésre.
3. Okmányvizsgáló eszköz
   - bemutatott okmányok eredetiségének vizsgálata.
4. Biometrikus azonosítás
   - az ellenőrzéskor vett mintát hasonlítja össze a korábban rögzített vagy az okmányban lévő mintával, illetve szükség esetén azonosít.
5. Arcfelismerő
   - az ellenőrzéskor vett mintát hasonlítja össze a korábban rögzített vagy az okmányban lévő mintával, illetve szükség esetén azonosít.

6. Gépjármű ellenőrző modul
    - ellenőrzi a jármű egyedi azonosítóit és egyéb jellegzetességeit a klónozás, hamisítás, lopás és jogtalan elvétel kiszűrésére
7. Integrált automata határellenőrzési kockázatelemző rendszer
    - kockázatelemzési eljárások segítségével elemzi és értékeli valamennyi rendelkezésre álló adatot;
    - az utasok kockázati szintjének becslésével segíti az útlevélkezelők munkáját.
8. Intelligens határellenőrzési elemző rendszer
    - folyamatosan értékeli az iCROSS rendszer működését;
    - adatmintázatokat keres, amelyek segítségével egyre hatékonyabban képes kiküszöbölni a hibás döntéseket;
    - fejlett algoritmusokból áll (gépi tanulás, mesterséges neuronhálózat, statisztikai megközelítési módszerek);
9. Rádióhálózat segítségével zökkenőmentes vezeték nélküli adatátvitel (vezeték nélküli, mobil és műholdas kommunikáció kombinációja) biztosítása;
10. Felhő-alapú adatbázis az adatvédelem és adatbiztonság érdekében.

A 4. fejezet összegzése és következtetések levonása

A fejezetben bemutatott elemzések alapján megállapítom, hogy az elektronikus okmány-nyilvántartó rendszerek kizárólag az (úti) okmány ellenőrzésben részt vevő személyek és szervezetek részére fenntartott, adatbázis alapú, digitalizált formában megtestesülő, azonban praktikusan rendszerezett adathalmazok. Fejlesztésük irányai meghatározottak, ezt determinálja az adatátviteli sebesség korlátozottsága, a hozzáférések bürokratizáltsága. Lehetséges fejlesztési iránynak a nyilvántartó rendszerek gyűjtő rendszerbe integrálását látom, felhasználói szintekhez rendelt eltérő hozzáférési jogosítvánnyal.

Az Európai Unió alapelveinek megfelelően törekszik szellemiségének megfelelő jogokat biztosítani a tagállamok lakosságának. Népességszámánál és területi nagyságánál (nem föderatív jellegű berendezkedésénél), tagországi sokszínűségénél, a tagok eltérő politikai motiváltságánál fogva azonban nehézkesen, a bürokratikus akadályokat nem leegyszerűsítve teremt egyensúlyt a biztonság garantálása és a szabad mozgás biztosítása között.

Az úti okmányok között a hazai személyazonosító igazolvány védelmi és funkcionális körét kitágította ezen okmányok (elektronikus) közigazgatási ügyintézésbe való teljes mértékű bekapcsolása, egy úti okmánnyal (ez esetben személyazonosító okmánnyal) már nemcsak utazhatunk, hanem mindennapi ügyintézésünk is egyszerűsödhet. Az elektronikus funkcióknak és az említett okmányok adathordozási képességének növekedése miatt, a multi funkciós irányba történő elmozdulással, a magyar okmányevolúciós fejlesztések ezt követeik le. Feltételezésem szerint a következő lépés a pénzügyi manőverek biztosítása lehet, ami a terrorizmus, szervezett bűnözés finanszírozásának megakadályozása, blokkolása, vagy legalább ennek nehezítése érdekében mindenképpen üdvözlendő. Számolni kell azonban egy mindig is jelenlevő tényezővel, amely a nemzetállamok (bizonyos természetű, elsősorban nemzetbiztonsági jellegű) információ átadási hajlandóságának tompulásában, csökkenésében testesül meg.

A személyazonosítás fejlődési íve egyértelműen a biometrikus és az elektronikus azonosítási technológia összekapcsolásának irányába hat. Úgy értékelem jelenleg ez a legbiztonságosabb formula, azonban kételyeim táptalaját az adja, hogy

milyen szinten kapcsolható ki az ember, nevezetesen a hatósági személy szaktudása, érzékszervein alapuló „megérzései”. Amennyiben a szakembereket hosszú időn keresztül nem érik ilyen típusú ingerek, akkor érzékeik, tudásuk tompul, és egy technikai hiba, rosszindulatú kibertámadás, vagy rendszerleállás védelmi rést eredményezhet.

5. A VIZSGÁLAT EREDMÉNYEINEK BEMUTATÁSA

5.1. Interjúkészítés a kutatási célokkal összefüggésben

Az értekezés kutatási céljaival összefüggésben, az alapkérdésének megválaszolásához szükségesnek tartottam interjú formájában kvalitatív kutatást végezni. A kvalitatív kutatásban aktív szerepet töltöttem be, miközben a megkérdezett személyek folyamatos interakcióban álltak. Az interjúk kiemelt célja, hogy az úti okmányok kapcsán komoly szaktudással és tapasztalattal rendelkező szakemberek stratégiai gondolkodását feltárjam és tetten érjem a tudományos értelemben vett jövőbe látásukat. Olyan kérdéseket határoztam meg, amelyek az úti okmányok jövőjét determináló víziókról, és lehetséges rizikófaktorokról szólnak. Az interjúk során a kérdések minden esetben ugyanazok voltak, a válaszokat pedig egyenként kívánom bemutatni és elemezni. A résztvevők beleegyeztek az interjúba és hozzájárultak a válaszaik rögzítéséhez, elemzéséhez.

Interjúim alanyai a következő szakemberekből álltak:

1. S. K. - Repülőtéri Rendőr Igazgatóság, Szakértői Alosztály, referens.
2. A. L. - Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, osztályvezető.
3. K. L. - Igazságügyi okmányszakértő.
4. N. A. - Igazságügyi okmányszakértő.
5. Sz. Z. - Egyetemi tanársegéd.
6. S. R. – Országos Rendőr-főkapitányság, Határrendészeti Főosztály, kiem. főref.

1. kérdés: véleménye szerint az úti okmányok - globális szinten- megfelelően garantálják a biztonságot?

S. K.: „Lényegében igen. Azonban nem szabad figyelmen kívül hagyni több dolgot sem. Első, hogy a kiállító hatóságok részéről még most is számos országban nem elég szigorú követelmények vannak alkalmazásban az útlevélkérelmezés folyamata során. Gondolok itt arra, hogy még mostanában is van olyan európai uniós tagállam, amely nem követeli meg kizárólagosan a személyről helyszínen készített elektronikus

képmás rögzítését, azaz továbbra is lehetőség van a kérelemhez csatolt fénykép útján igényelni az úti okmányt (és nem csak egyes személyazonosító igazolványt, hanem akár útlevelet is). De ennél nagyobb biztonsági kockázat, hogy a közelmúltban még volt olyan európai uniós tagállam, ahol a lejáró, elveszett tartózkodási engedély helyett új igénylését akár postai úton is elfogadták.

Másodsorban az úti okmányok nem azonos védelmi szinten állnak. Itt arra gondolok, hogy van olyan személyazonosító igazolvány, amelynek védelmi jellegzetességeit tekintve (és itt az elektronikus adattartalmat ez esetben nem vonom ide) jelentősen meghaladják egyes országok útlevelének védelmi jellegzetességeinek összessége „értékét". Azonban az országok nem egyenlők, nem azonos anyagi és technikai háttérrel bírnak. Ebből eredően lehetőségeik sem azonosak. Ellenben a közelmúlt követelményeinek és igényeinek alkalmazása globális szinten megfelelő okmányok bevezetését eredményezte."

A. L.: „Az e-útlevelek globális szinten, sok fejlődő ország tekintetében is már léteznek, azonban azt, ha megvizsgáljuk, hogy az adott ország milyen közigazgatási nyilvántartással, infrastruktúrával rendelkezik (mennyire megbízható) ez már eltérést mutat, és biztonsági kockázatot rejt (pl: Eritrea). A nyilvántartások hitelessége kérdéses. Ezzel a felvetéssel együtt az irány jó, mert ha eljutunk arra a szintre, hogy az állampolgárok biztonságos, hitelt érdemlően bizonyított, autentikus okmányokkal rendelkeznek, akkor ez egyfajta globális biztonságérzetet is ad."

K. L.: „Nem. Azért nem, mert mi az, hogy biztonság? Egyrészt beszélhetünk az úti okmány biztonságosságáról másfelől a háttér infrastruktúra megbízhatóságáról. Vannak ajánlások, nemzetközi szabványok, mégis különbözőek az adott okmányhoz kapcsolódó összbiztonsági kritériumok. Ez alapján egy okmányellenőrzés során mégis differenciálni kell, hogy az okmányt átadó személy valóban az-e, mint akit az okmány mutat. Az EU-n belül is vannak ilyen szempontból jelentősnek ítélhető különbségek."

N. A.: „Véleményem szerint igen. Ha figyelembe vesszük azt, hogy jelenleg is állandó fejlesztések folynak az okmánybiztonsági jellegzetességeket, okmányelemeket készítő vállalatoknál, és ezeknek a fejlesztéseknek a felhasználása az új okmánycsaládoknál folyamatos. Érdekes megfigyelés, hogy az új biztonsági

jellegzetességek jelentős részét, először az értékkel bíró biztonsági okmányoknál (bankjegyeknél) vezetik be, majd ha ott bevált, akkor átemelik az útlevelek, kártya formátumú okmányok körébe is. Az új fejlesztésű/kiadású okmányokba sorban építik be a kifejlesztett, egyre komplexebb védelmi jellegzetességeket (Jura JSP, Pénzjegynyomda, SICPA, KBANotasis, GEMALTO, Innovia Security, De La Rue, Kinegram, Hologram Inc., Morpho Netherland, stb.) Ugyanakkor – azon túlmenően, hogy az egyre korszerűbb, védettebb okmányok készítése és kiadása elvárás a fejlett nyomdák, gyártók irányában – megállapítható, hogy ez egy folyamatos harc az okmánygyártók és a hamisítók között (és mikor mi áll pillanatnyilag nyerésre a harcban). Véleményem szerint egy szakértőnek „illik" időnként benéznie a nagy okmánygyártó és biztonsági jellegzetességeket előállító cégek honlapjaira és tájékozódni ezekről az újdonságokról."

Sz. Z.: „Nem, az úti okmány önmagában, mint megoldás, elavult, a jövő a biometrikus jogosultságkezelésé."

S. R.: „Az Európai Unió útleveleinek okmánybiztonsági jellemzői az ICAO szabványban megfogalmazott kritériumok alapján kerülnek kiállításra, amelyek a véleményem szerint megfelelően tudják védeni az okmányban szereplő adatok hitelességét. Az adatok védelmét tovább biztosítják a biometrikus adathordozók, amelyekbe az integrált adatok – véleményem szerint – biztonságban vannak.

A személyazonosító igazolványok tekintetében sajnos nincs hasonló szabályozás, ezen okmányok biztonságát nem minden ország tartja fontosnak, illetve nem minden ország állít ki megfelelően védett okmányt, ezáltal ez a kategória nem minden ország tekintetében mondható biztonságosnak. Az okmányok megfelelő szintű ellenőrzése lehetővé teszi azt, hogy az úti okmányokkal történő visszaéléseket megakadályozzuk. Ezért szükségesek a folyamatos okmányismereti képzések, illetve a fejlődő technológia nyomon követése, és annak ismerete. Azon országok, amelyek nem az ICAO szabványnak megfelelően állítják ki, okmányaikat kevés eséllyel fogadják el az EU országai.

Magyarországon a harmadik országbeli állampolgárok részére kiállított, magyarországi beutazás céljából elismert okmányok meghatározásának elősegítésére egy Szakértői Munkacsoport került felállításra, akik folyamatosan

vizsgálják/felülvizsgálják a harmadik országbeli állampolgárok részére kiállított úti okmányok elfogadását.”

2. kérdés: az úti okmányokkal való visszaélések melyik formáját tartja a legveszélyesebbnek a fejlett országokra, köztük az Európai Unióra (Magyarországra) nézve?

S. K.: „Az egyre inkább összetett védelmi jellegzetességgel bíró úti okmányok meghamisítása mind gyakrabban szembetűnő (el)változást eredményez, az utánzás esetére is igaz ez. Véleményem szerint egyre nagyobb kihívást fog jelenteni a más nevére szóló, egyébként eredeti úti okmány felhasználása. Az évről évre növekvő számú kibocsátott útlevelek óhatatlanul is egyre nagyobb számú elvesztett, és sajnos ellopott okmányt eredményezhet. Ezen túlmenően a rohamosan növekvő közúti és légiközlekedés mellett az embercsempész bűnszervezetek kiterjedtsége, felkészültsége és hatékonysága miatt mind nagyobb körültekintést (és időt) kíván ezen elkövetési módnak a visszaszorítására.”

A. L.: „Gyakorlatilag azt, amikor valaki a hatóságok megtévesztésével vagy korrupció útján eredeti és szabályosan kibocsátott biztonsági okmányhoz jut. Mert ezzel a módszerrel minden ellenőrzésen sikeresen átjut, országokba sikeresen utazhat be illetve onnan ki. Ebben az esetben nem ismert a felhasználó eredeti, valós személyazonossága.”

*K. L.: „*Az előző kérdésre adott válaszomból következik. A legnagyobb problémát abban látom, hogy az okmánytechnikailag elfogadható védelmi szinten lévő útlevelek (személyi okmányok) irányába mutatott bizalom/közhitelesség jelentős sérülést szenvedhet, amennyiben az adott ország bel- és biztonságpolitikai helyzete negatív irányba változik (pl: Szíria). A klasszikus manipulációk (pl. arcképcsere, átírások, törlések stb.) kiszűrésére jól kidolgozott módszerek állnak rendelkezésre, a nem valódi személyazonosság egyébként jó okmányának megtalálása pedig szinte lehetetlen.”

N. A.: „Nehéz kérdés. Ez sok mindentől függ. Leginkább egy-egy „piacra

dobott” hamis okmány minőségétől. A számítástechnikai eszközöknél, elsősorban a nyomtatóknál és a szkennereknél néhány év alatt bekövetkezett fejlődés következtében mindenképpen számolnunk kell a nyomtatókkal előállított hamis okmányokkal (kártya, vagy könyvecske formátumú egyaránt). De ide tartoznak a thermikus nyomtatók is, amelyek alapból is egyre több kártya formátumú okmány előállításánál alkalmazzák. Mivel az áruk alapján már mindenki számára elérhetőek, alkalmazásukhoz pedig nem szükséges külön tanfolyami felkészítés, otthoni körülmények között biztonságosan és igen jó eredménnyel használhatják őket a hamisítók is. Mivel itt a nyomtatott képek – amelyek magát a kártya formátumú okmányt ábrázolják – minősége a thermografikus nyomtató minőségétől függ, amennyiben a házi felhasználásra vásárolható nyomtatók további minőségi javuláson mennek át, akkor az komoly hatással lehet a kártyás okmányok hamisítására. A fejlesztett thermografikus nyomtatók akár az eredeti nyomdatechnikailag előállított okmányok minőségét is utánozni lehetnek majd képesek, de szabad szemmel semmiképpen nem felismerhető minőséget lehet majd nyomtatni velük. Ugyan ez a helyzet a színes lézer- és tintasugaras nyomtatókkal. A korábbi gyatra minőség már a múlté, napjaink nyomtatóinál olyan kicsi a festékszóródás, hogy néha az egyszerű 10x nagyítóval is alig lehet látni a különbséget az eredeti nyomdatechnikához képest. Minden ellenőrnél pedig nem lehet mikroszkóp, vagy 10x nagyítástól többet tudó technikai eszköz (illetve lehet, de ez sokba kerül). Különösen, ha ez a jó minőségű nyomtatás párosul még egy korrekt utánzott UV védelemmel, akkor nagyon veszélyes hamisítványok kerülhetnek a felhasználók kezébe.

Ezen túlmenően talán a legnagyobb veszélyt azok a nyomdák jelentik, amelyek a megfelelő szakembergárdával felvértezve, átállnak a „másik oldalra” és megkezdik gyártani a különböző biztonsági okmányokat. A biztonsági okmányok egyik jellegzetessége, hogy a nyomatok jelentős része ofszet nyomtatással készül, amely ezekben az „átálló” nyomdákban adott, hiszen minden nyomdában ez az alap-nyomtatási eljárás. Legfeljebb az ofszet nyomtatással előállítható variánsok tekintetében lehetnek gondban a kisebb nyomdák (passzepontos nyomtatás, szivárvány nyomtatás, stb.), illetve az egyes beépített biztonsági jellegzetességek utánzásában. A nyomdákban előállított hamis okmányok száma egyre nő. Ez mutatja a népszerűségük növekedését a felhasználók körében, illetve az is sokban befolyásolja ezt a jelenséget, hogy az interneten ezek megrendelése egyre könnyebbé válik, és olyan formában megy végbe, hogy sem a megrendelő, sem a szállító nem kerülnek veszélybe. Jelenleg az interneten

egy egyszerű keresővel is hamis okmányt árusító oldalak tucatjait hozza elő. Sajnos egyre több kis cég képes a jó minőségű eszközparkjuk segítségével a megtévesztéshez hasonló okmányvédelmi elemeket gyártani. Gondolok itt azokra, akik képesek utánzott kinegramokat, hologramokat, vagy ezekkel ellátott laminálófóliákat előállítani. Ezek eredetitől megkülönböztetése egyre nehezebb helyzet elé állítja az okmány ellenőrző személyeket, mindenképpen szükségessé teszi az okmányok minden elemének, jellegzetességének alapos vizsgálatát. Ide tartoznak azok a cégek is, akik a biztonsági okmányok előállításánál alkalmazott „biztonsági festékanyagokat" árusítják nem jogosult nyomdáknak. Így fordulhat elő, hogy az interneten megrendelhetőek azok a festékek, amelyek UV-, vagy infra aktívak, mágnesezhetőek, thermografikusak, optikailag változó tulajdonságúak, stb.). Kis keresgéléssel egyébként bárki képes ilyen szolgáltatókat találni a neten. Az országos statisztikákat nézve egyértelműen emelkedik az okmányutánzatok, ezen belül a gépjármű vezetői- és forgalmi engedélyek aránya. Ez alátámasztja az előzőekben elmondottakat. További veszélyt jelentenek az egyre szélesebb palettában elérhető fiktív okmányok, amelyek egyre javuló minőségük okán, vagy egyre merészebb nevükkel valósítja meg a felhasználók előnyhöz juttatását és az ellenőrzők megtévesztését."

Sz. Z.: „A hamis, hamisított támogató okiratokkal és más módon elkövetett intellektuális közokirat-hamisítást."

S. R.: „Nemrég megjelent egy új hamisítási forma a személycserés okmányok körében, ahol nem egyszerű személycseréről van szó, hanem egy szoftver segítségével („morpho szoftver") az eredeti tulajdonos, illetve az okmányt illetéktelenül felhasználó személy arcképmását szoftveresen úgy „összefésülik", hogy mind a két személy személyiségi jegyeit hordozza az arcképmás, így az okmányban elhelyezett kép az eredeti tulajdonosra, illetve a jogtalanul felhasználó személyre is hasonlít. A szoftveres korrekciót követően az okmányt felülnyomtatják az összefésült képpel. A hamisítás felderítésére segítség lehet a chipben tárolt kép ellenőrzése, mivel ott az eredeti módosítatlan kép van. A nagyobb veszély akkor van, ha már az útlevél igénylésekor az okmányhoz csatolt kép (vannak országok, ahol nem csak a helyben készült fényképet fogadják el, hanem a „hozott képet" is) már morpho eljárással készült, tehát hordozza mind a két személy személyiségi jegyeit. És ha az okmánykiállító hatóság nem fedi fel a

csalást, akkor az okmány megszemélyesítési technika, illetve a chipben tárolt kép is megfelelő lesz, kvázi egy intellektuális okmány kerül kiállításra."

3. kérdés: milyen irányban és helyesen fejlődik-e az okmányvédelem annak érdekében, hogy a személyes adatok égisze mellett a köz- és nemzetbiztonság is garantálva legyen?

S. K.: „Véleményem szerint a fejlődés jó úton halad, sőt számos országban igen magas szinten áll. Jelenleg az elektronikus adattárolás, illetve a háttérbázisok (és kapcsolatainak) további fejlesztése tovább fokozza a hatékonyságot."

A. L.: „Az okmányvédelem fejlődésének irányát helyesnek látom és szükségesnek is tartom, azonban a kitöltés, megszemélyesítés oldaláról kell a garanciális követelményeket fokozni annak érdekében, hogy a visszaélések lehetősége csökkenjen. Ha a tisztviselő korrumpálható, vagy ha az eljárások során az ellenőrzési lépések felületesek, akkor ez komoly biztonsági kockázatot jelent az adott okmány kiállítását illetően."

K. L.: „A helyes irányt az utókor értékelheti majd. Úgy gondolom, hogy globálisan próbáljuk azt a fejlesztési irányt megvalósítani, amely hozzájárulhat a köz-és nemzetbiztonság védelméhez, szinten tartásához. Az okmányhoz több azonosítóval próbáljuk kötni a valódi birtokost. Ugyanakkor az ellenőrzési infrastruktúrát is ehhez kell igazítani."

N. A.: „Ahogy az előzőekben is írtam, folyamatos fejlesztések zajlanak a védelmi elemek, és az előállítási technológiák tekintetében is. A legtöbb szakértő azonban ezekről nem tud, mivel a szakértők és a gyártók között nincs semmiféle kapcsolat - 1-2 szakértőtől eltekintve. Ezek a megszerzett információk azonban sokszor szakmai titkot képeznek a szakértők között is. Napjaink okmányainál értelemszerűen törekednek a teljes körű védelemre, de minél több védelmi elemet zsúfolnak egy okmányba, az annál drágább lesz, és egyre inkább csak a fejlett országok engedhetik meg maguknak a bevezetését (egyébként pont ezeknek az országoknak van rá a legnagyobb szükségük is, mivel eleve az ő okmányaik a célpontjai az

okmányhamisításnak).”

Sz. Z.: „Alapvetően az irány helyes, csak a fejlődés nem elég gyors, illetve dogma szinten megragadt koncepciók hátráltatják, például miért nincs már globális digitális határátléptető bélyegző-rendszer, miért ragaszkodunk még a papír részéhez az okmánynak, elég lenne egy adatbázis és egy biometriában tárolt információjogosultság.”

S. R.: „Az okmányvédelem folyamatosan fejlődik, az országok próbálják követni a kor technológiai elvárásait, egyre újabb biztonsági elemek kerülnek az okmányokba, amelyek arra hivatottak, hogy biztosítsák a személyes adatok védelmét.”

4. kérdés: globálisan milyen szinten egységesíthetőek az úti okmányok és jelent-e ez érezhető könnyebbséget?

*S. K.: „*A jelenleginél (az ICAO 9303 dokumentum alkalmazásánál) nagyobb, mélyebb egységesség nem várható, s ha az elmúlt fél évszázadra visszatekintünk, akkor azt láthatjuk, hogy már ez is igen jelentős eredmény. A vizuálisan ellenőrizhető részeket tekintve nagyobb egységesség talán nem is jelentene nagyobb előnyt, mivel a sokszínűség egyúttal akár nagyobb védelmet is adhat, hiszen különböző országok okmányainak egyidejű/ugyanazon helyszínen történő utánzása most sokkal nagyobb felkészültséget kíván meg, mintha az eltérő országok „működésében” ugyanolyan védelmi jellegzetességét kellene reprodukálni. Ha pedig nincs meg a hamisítók széles technikai és szakmai háttere, akkor a végtermék minősége igen eltérő lehet.”

A. L.: „Az ICAO ajánlással gyakorlatilag megvalósult az egységesítés, ami jó irány és globálisan működik. Azonban a szabályrendszereket nem lenne szabad felpuhítani, olyan értelemben, hogy egyes országok úti okmányai kapcsán hosszú időre engedményeket lehessen érvényesíteni.”

*K. L.: „*Szerintem nem egységesíthetőek teljesen. Sosem fogjuk tudni egységesíteni a kiszolgáló rendszereket – globális szinten. Jó példa erre az EU

tagállamainak útlevélcsaládja – ami eltéréseket mutat.[339] Az ellenőrizhetőség szabványosítása jelenleg is egységes keretek között zajlik."

N. A.: „Az ICAO9303 óta nincs jelentősebb egységesítési törekvés, amely olyan szintű változást, egységesedést hozott volna az okmányokban (az EU-s jogszabályok nem tartoznak ide, mivel azok csak az EU országokra vonatkoztak és a legtöbb bevezetett szabályozásuk az ICAO anyag által is érintett). Az egységesítés egyébként egyértelmű könnyebbséget jelent az ellenőrző hatóságoknak, az okmánygyártóknak és kiállítóknak is. Az ICAO szabvány pl. lehetővé tette a gépi beolvasás megszületését és lássuk be, ez jelentősen gyorsítja a személyek ellenőrzésének idejét."

Sz. Z.: „Alapvetően úgy kell megközelíteni, mint az ICAO: nem kötelező csatlakozni, de az bizonyos lehetőségek kiesésével jár, egyébként ezen az elven dolgozik az EU-is, ha például megnézzük, milyen útlevélbe adatunk vízumot. Eleve az úti okmányok jelenlegi evolúciós állapotát kellene átlépni, hogy ne is beszéljünk úti okmányról a 21. század második felében."

S. R.: „Az úti okmányok egységesítése már most is valamilyen szinten megtörtént, hiszen sok olyan szabályzó van, amelyek az okmányok formai, tartalmi, biztonsági követelményeire határoz meg egy minimum kritériumrendszert, ezáltal segítve a hatóságok munkáját az ellenőrzések tekintetében. A könnyebbséget talán az jelenti, hogy sok olyan okmánybiztonsági jegyet alkalmaznak, melyeknek az ellenőrzése nem követel magas szakértelmet, és a biztonsági jegyek ellenőrzése egyszerű technikai eszköz alkalmazása nélkül is lehetséges. Ráadásul ezen okmánybiztonsági jegyek hamisítása a speciális nyomtatási eljárás, illetve az speciális anyaghasználat miatt nagyon nehéz. Gondolok itt a kinegramok, OVI-k, úti okmányokba integrált különböző rejtett információkra, lézer képekre, átnézeti képekre stb."

[339] Az eltéréseket a 21-22. sz. mellékletek szemléltetik

5. kérdés: szükség van-e hagyományos értelemben vett útlevelekre?

S. K.: „Elméletileg ma már nem lenne szükség rá, azonban a gyakorlatban számos előnyt nyújt jelenleg az a körülmény, hogy az útlevelekben bélyegzőlenyomatokat helyeznek el és vízumokat illesztenek be szükség esetén."

*A. L.: „*Egyelőre jobbat még nem találtak ki. Tartalmazza a személyazonosítás érdekében szükséges adatokat, engedélyeket pl. vízum, illetve a határátlépések tényét bélyegzőlenyomatokkal dokumentálni lehet, aminek nyoma van, alapesetben követhető az utazás ideje, iránya, helye."

K. L.: „Feltétlenül. Az útlevél funkciója egyfelől a személyazonosítás. Másfelől a különböző belépési, beutazási és tartózkodási kritériumoknak az elhelyezését, ellenőrizhetőségét kell, hogy biztosítsa – offline körülmények között is! Azért is van rá szükség, mert a közösségi területeken kívül is utazhatunk, ahová az EU-ban jellemző szabad mozgás joga nem biztosított."

N. A.: „Mint határrendész szakember azt vallom, szükség van. Persze ahogyan a szabályozások változnak, ez a könyvecske formátumról átválthat akár kártya formátumra is (például: USA útlevél kártya, amivel Mexikóba és Kanadába utazhatnak). Ez leginkább attól függ, hogy sikerül-e más, egységesen alkalmazott megoldást találni a tartózkodási idő számolását segítő bélyegző-lenyomatok helyettesítésére (vagy a fejletlenebb országok eltekintek-e ettől a gyakorlattól a fejlett országok állampolgárai javára). Az egységes EU-s határellenőrzési adatbázis létrejöttével, ahol bármelyik országba történő beutazás-kiutazás adatai elérhetőek lesznek a hatóságok számára, akár szükségtelenné is tehetik a bélyegzőlenyomatok alkalmazását. Persze amíg ez az adatbázis csak az EU országait köti össze, addig a harmadik országba történő utazásokhoz szüksége lesz könyvecske formátumú okmányokra a lenyomatok elhelyezéséhez.

És valamikor a személyi okmány kiváltható lesz-e a felhasználóba épített chipekkel?

Ennek leginkább személyiségvédelmi okokból vannak megfontolandó aspektusai. A chipes okmányokkal és a mobiltelefonokkal, gyakorlatilag már mindenki

folyamatosan nyomon követhető, a mozgása, vásárlási és más egyéb szokásai is. Egy beépített chip ezt a nyomon követést csak fokozná és a sokak által megfogalmazott és sok filmben is bemutatott „Nagy Testvér figyel téged" effektus csak még tovább folytatódna. Azt hiszem ezen megfontolásokból leginkább az lesz a jövő, hogy a könyvecske formátumú okmányok elvesztik jelenlegi fontosságukat és átalakulnak kártya formátumú okmányokká."

Sz. Z.: „Nincs szükség rájuk."

S. R.: „Még egy darabig biztosan, de azt gondolom, hogy a kor előrehaladtával egyre jobban tolódik az azonosítás az elektronikus, automata ellenőrzés felé."

6. kérdés: hogyan képzeli az útlevelek további evolúcióját?

*S. K.: „*Az útlevelek evolúciójában nem várok vizuálisan látványos változást, már most is igen sok védelmi elem került bevezetésre. A különböző színváltó, „mozgó" effektusok számos esetben igen gazdagok és könnyen ellenőrizhetőek, bár utánzásuk is esetenként külön figyelemre méltóak. Az igazán jó védelmi elem mindig az marad, amit (legalábbis a hatóság részéről) mindenki (fel)ismer, de nehezen utánozható. Az a védelmi elem, amely még az okmányt ellenőrző útlevélkezelő, vagy rendőr előtt sem ismert, vagy általa nem ellenőrizhető, annak utánzata nehezen lesz azonosítva. Talán a három dimenziót idéző képmások fognak kissé szélesebb körben és látványosabb eredményekkel alkalmazásra kerülni. Például az elektronikus adattárolás bővítésével és fejlesztésével azok az okmányellenőrző számítógép monitorján oldalra mozgó képként jelenik meg; természetesen a vizuálisan ellenőrizhető felületen e jellegzetesség is rendkívül fontos, például közlekedési vagy mélységi ellenőrzés során. Elektronikus adattárolás terén mindenképpen változást remélek. Fontos, hogy jogi téren is egységes és szélesebb jogkört kapjanak a határforgalom-ellenőrző hatóságok. Így lehetőség nyílna, hogy az EU-s tagállamok ellenőrző hatóságainak ne legyenek esetlegesen jogi megkötései az uniós állampolgárok úti okmányaiban lévő ujjnyomatok ellenőrzéséhez, összehasonlításához. A vízumellenőrzésnél már általános az adattárban lévő ujjnyomat egyeztetése a belépni szándékozóéval. A más nevére szóló okmányok felhasználásának előretörésével remélhető, hogy minden állampolgár esetében előbb, vagy utóbb az is

minden esetben – esetleg majd kötelező jelleggel – az úti okmány-ellenőrzés része lesz.”

A. L.: „Ha az útleveleket egyszer valaki megszünteti, akkor az olyan nyilvántartást feltételez, amiből egyértelműen megállapítható valaki személyazonossága, állampolgárságtól, származási helytől függetlenül a világ bármely pontján. Nem tudom megmondani, hogy ennek mikor lesz realitása, és egyáltalán bekövetkezik-e.”

K. L.: „A klasszikus felépítés mellett egyre nagyobb teret fognak hódítani a különböző elektronikus megoldások.”

N. A.: „Csak ismételni tudom az előző kérdésre adott válaszomat.”

Sz. Z.: „Egy biometrikus azonosításon alapuló, digitális és globális utazási jogosultságkezelő és regisztrációs rendszer immateriális részévé válnak, mint birtokba vehető dolog megszűnnek létezni.”

S. R.: „Véleményem szerin még egy jó ideig lesznek útlevelek, amelyek a kor technikai elvárásait fogják majd követni, és ezt követően az útleveleket előbb utóbb fel fogják váltani a különböző elektronikai rendszerek, a jövőben még akár elektronikus chipet is el tudok képzelni a bőr alá ültetve, amely virtuálisan képes tárolni adatainkat.”

7. kérdés: a jövőben lesz-e szükség "könyvecske" formátumú útlevélre?

S. K.: „A közeljövőben (10-15 év) minden bizonnyal. Bár már most sem megoldhatatlan – még a kevésbé fejlett vagy gazdag országok esetében sem –, hogy kártya formátumú személyazonosító okmány szolgáljon a határátlépéshez, hiszen a határátlépés ténye is minden további nélkül tárolható csak elektronikusan, és talán a schengeni államokban is előbb-utóbb kivitelezhető lenne ilyen rendszer. Ebből eredően a határátkelőhelyen és egy közúti igazoltatásnál is visszakereshető lenne egy központi adatbázisból a be- és kiutazások adatai, amelyek az ellenőrző hatóság járőrének okostelefonján / tabletjén megjelenne.

Izraelben néhány év óta már nem bélyegzik az útleveleket, azonban azt helyettesítő kis kártya birtokban tartása kötelező a külföldiek részére, a jogszerű belépés igazolásaként. Ezen túlmenően, vízumot ma már néhány országban elektronikusan is lehet kérelmezni, sőt megkapni is (példaként említeném az USA regisztrációs rendszerét a vízummentes polgárok számára, sőt Törökországban maga a vízum kerül – az előírt feltételek fennállása esetén – kibocsátásra elektronikusan, amit az utazó nyomtat ki egy irodai géppapírra). Tehát a kérdés döntően nem technikai.

A közeljövőben, tehát véleményem szerint még egy, másfél évtizedig a füzet formátumú okmány elsősorban abból eredően fog továbbra is megmaradni, hogy így lehetősége van a határforgalmat ellenőrző, valamint az idegenrendészeti (esetleg menekültügyi) hatóságoknak gyanúok és szükség esetén a személy korábbi utazásait a füzet formátumú okmányokban lévő átléptető-bélyegző lenyomatok és vízumok alapján ellenőrizni, amelyekről saját adatbázisában nem rendelkezik/rendelkezhet adattal. Természetesen az összes határátlépést tekintve a legtöbb utasnál ez nem válik szükségessé. Azonban egyes európai uniós polgárok ellenőrzésében ez különösen manapság vált fontossá, a célból, hogy a radikalizálódó és / vagy terrorizmushoz, terrorszervezetekhez köthető gyanús személyek harmadik országbeli utazásai követhetőek legyenek. (Igaz e célnak mégis ellentmond, hogy a Schengeni Határ-ellenőrzési Kódex a szabad mozgás uniós jogát élvező személyek számára továbbra sem tette kötelezővé a külső határok átlépéséhez az útlevelet. Ahol rendelkeznek a polgárok személyazonosító igazolvánnyal ott az továbbra is elegendő marad, még akkor is, ha olyan országból érkezett, ahová utazáshoz útlevéllel, vagy ráadásul abban még vízummal is rendelkeznie kellene. Az útlevél meglétét csak harmadik országok követelik meg az uniós polgároktól, s nem az Európai Unió. [Persze kivétel a délkelet-európai harmadik országok, akik a személyazonosító okmányokat egyoldalúan szintén elfogadják az uniós állampolgároktól.] Továbbá az uniós határokon történő határforgalom-ellenőrzés során, az uniós állampolgárok adatainak lekérdezése nem veszélyeztethetik a személy szabad mozgáshoz kapcsolódó jogait. Ebben talán előbb-utóbb változás történik, de ez mindenképpen jogalkotási kérdés.) Az uniós állampolgárok mellett a harmadik országbeli, tartózkodási jogosultsággal rendelkezős személyek külföldön tartózkodása, vagy egyes külföldi országba történő utazása is fontos adattal szolgálhat. Hiszen van olyan uniós tagállam, amely által kiadott tartózkodási engedély visszavonásra kerül, ha meghatározott időtartamot nem

tartózkodik a tagállam vagy az EGT területén az illető. Ez a jelenlegi állás szerint a schengeni határokon csak az átléptető-bélyegző lenyomatok ellenőrzése révén tud megvalósulni.

A hatósági cél mellett részben még megmaradt az utazások magánfél érdekében történő igazolásának kívánalma, bár ez ma már csökkenő jelentőségű lehet. Gondolhatunk itt akár napidíj-elszámolásra, peres ügyek esetén a külföldi tartózkodás igazolásának lehetőségét, de akár egy féltékeny feleség előtt a férj részéről az utazás megtörténtének igazolását is."

*A. L.: „*Ha lesz olyan technológiai, nyilvántartási háttér, ami ezt feleslegessé teszi, akkor onnantól kezdve nyilván nem lesz erre szükség. Addig továbbra sincs jobb megoldás."

K. L.: **„**Hogyne, továbbra is indokolt a beutazási és tartózkodási feltételek kiadásának és ellenőrzésének a biztosítása. Muszáj lesz bélyegezni az útlevélbe, amennyiben globálisan közelítjük meg a füzet formátumú útlevél létjogosultságát."

*N. A.: „*Csak ismételni tudom az előző kérdésre adott válaszomat."

Sz. Z.: „Véleményem szerint nem lesz szükség rá."

S. R.: „Amíg az országokban ellenőrzik, hogy ki mikor lépett be, és az a személy meddig tartózkodhat az egyes országokban, addig mindenképpen szükséges lesz könyvecske formátumú okmányra a vízumok, illetve a bélyegzőlenyomatok elhelyezésére. A technikai fejlődés szintén hozhat olyan változásokat egyes fejlett országoknál, ahol a bélyegzés már elektronikusan történik majd."

8. kérdés: az úti okmányok ellenőrzése során milyen új módszerek, eljárások, technikai eszközök rendszerbe állítása nyújthat magasabb fokú garanciát a biztonságra?

S. K.: „Véleményem szerint a személyazonosítás hatékonyságának fokozása területén számos lehetőséget lehetne használni és kihasználni. Itt nem csak újabb

technológiák alkalmazásának keresését tartom elsődlegesnek, hanem a már meglévők szélesebb körben, illetve többlépcsős rendszerben történő alkalmazását. Ez talán, az utasok átléptetésének idejének növekedése ellenére számottevően fokozná a vízummentes beutazást biztosító okmányokkal történő visszaélések felfedését, illetve hosszú távon eleve visszaszorítaná azt.

Jó kezdeményezés – és Magyarországon is fejlesztések történtek e téren – az úti okmány adatainak beolvasása során, az okmányleolvasó különböző fénytartományainak kihasználásával történő okmányeredetiség-összehasonlítás. Azonban szoftver adta eredményeket csak a megfelelő fenntartásokkal érdemes figyelembe venni. Nem szabad, hogy az ellenőrző személy idővel (az átlagból téves következtetést levonva) kizárólagosan hagyatkozzon a kijelzett eredményre, mivel a gépeknek nincsenek megérzéseik, azok csak százalékos egyezést/különbözőséget adnak, és csak az adathordozó oldal tekintetében, hiszen a többi okmánylapot értelemszerűen nem tudja vizsgálni.

Az útlevél-ellenőrzők motiválása igen összetett dolog, igen fontos tényező, de nem könnyű annak szinten tartása, illetve fokozása. A meglévők mellett újabb technikai rendszerek alkalmazása, a személyazonosításnál már említetten kívül talán nem hozna különösebb hatékonyság-növelést, legalábbis az ellenőrzés idejének jelentősebb növelése nélkül; és az idő egyre fontosabb tényezővé vált. A légi közlekedés iparág az elmúlt közel másfél évtizedben rohamosan növekedett, csak Budapesten az elmúlt öt évben 50 %-kal nőtt a határforgalom-ellenőrzés alá eső utasforgalom száma.”

A. L.: „Az okmányokat ellenőrizni kell, jól ellenőrizni pedig akkor lehet, ha az ellenőrzéshez megfelelő technikai eszközök, mögöttes infrastruktúra (adatbázisok) és felkészült személyzet áll rendelkezésre. Minél bonyolultabb és fejlettebb egy okmány, annál összetettebb annak az ellenőrzése is. Az elektronikus átléptetés jó irány lehet, de ez sem működik élő erős felügyelet nélkül. Egyes műveletek ugyanis egyszerűsödnek, de teljesen nem helyettesíthető az emberi munka, a gépi azonosításoknak ugyanis van egyfajta bizonytalansága, hibaszázaléka. Az eddig működtetett ellenőrzési eszközök megfelelőek. Vannak jó megoldások, de minden esetben figyelembe kell venni a tömegellenőrzés elvét, lehetőségeit – az ellenőrzés idejének szűkösségét. Hiába fejlesztenek vagy alkalmaznak új eszközt, ha annak alkalmazásával lelassul az ellenőrzés menete.”

K. L.: „Sosem hagyatjuk ki a humán erőforrást az ellenőrzési rendszerből, nem automatizálhatjuk teljes mértékben a vizsgálati módszereket. Ugyanakkor nyilván a szélesebb körben alkalmazott elektronikus megoldások szintén elektronikus ellenőrzési válaszokat igényelnek. Globálisan szemlélve nem várhatjuk el minden országtól, határátkelőhelytől és ellenőrzési ponttól, hogy ugyanolyan technológiai fejlettséggel rendelkezzen, ezért is van szükség a klasszikus okmányvédelmi rendszerek alkalmazására is."

N. A.: „A 2013-ban Szófiában tartott Duna-menti Országok Regionális Okmányvédelmi Tanácskozásán elhangzott, mint követendő eljárás/ajánlás, hogy célszerű a mikro-nyomatok helyett, elmozdulni az olyan fejlett védelmi elemek felé, amelyek technikai eszközök nélkül is viszonylag jól ellenőrizhetőek. Itt elsősorban a TKO fóliák, kinegramok, hologramok és más optikai változásos tulajdonsággal bíró védelmi elemek mind nagyobb arányú felhasználásra céloztak az előadók. Ez nyilvánvaló az egyszerű közterületi járőrök számára jelenthet könnyebbséget, akik nem rendelkeznek sem megfelelő technikai eszközökkel, vagy tudással az okmányok vizsgálatához. Technikai eszközök közül nyilvánvaló a minél kisebb és kompaktabb eszközök rendszeresítése lehet segítségére az ellenőrző hatóságok tagjainak (mivel érdemes és kell abban gondolkodni, hogy az utcai rendőrnek nincs lehetősége súlyos, vagy asztalhoz kötött eszközök alkalmazására). Ehhez lehet még segítség, az olyan okmányadatbázisok általános rendőri felhasználásra elérhetővé tétele (kézi, vagy gépjárműben lévő számítástechnikai eszközökkel), amelyek az okmányok gyors elérhetőségét teszik lehetővé, vagy segítenek egyes védelmi jellegzetességek vizsgálatában (okos telefonokra írt applikációk – pl. Regula MRZ olvasó -, okmányadatbázisok, stb.)."

Sz. Z.: „A globális úti okmány nyilvántartás és a biometrikus azonosítás elterjedése nagyon fontos, de nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy ehhez internet-hozzáférés kell az útlevélkezelőknek, esetleg mobiltelefont vagy tabletet kell használniuk. A legfontosabb új módszer, hogy maximálisan ki kell használni a már meglévő lehetőségeket."

S. R.: „A biometrikus okmányok bevezetésével már most is magasan védetté váltak az okmányok, de nyilván ezek továbbfejlesztése elengedhetetlen lesz a jövőben is. Azt gondolom, hogy a biometrikus azonosítók továbbfejlesztése, esetleg új azonosítási eljárások alkalmazása, vagy ezek kombinálása pl.: írisz és ujjnyomat ellenőrzés, tovább emelheti az okmányok biztonságát."

5.2. Az interjúkérdésekre adott válaszok összefoglalása, megállapítások

Az úti okmányok általános értelemben jól szolgálják a biztonságot, amelyhez az ICAO szabvány nemzetközi szinten megfelelő iránymutatást ad. A különböző országok eltérő kiállítási gyakorlata és közigazgatási nyilvántartása azonban visszaélésekre adhat lehetőséget. A fejlett országokban az okmánybiztonsági jellegzetességeket, okmányelemeket készítő vállalatoknál folyamatosak a fejlesztések, az egyre korszerűbb és komplexebb védelem elérése érdekében. Azonban hiába a magas fokú okmányvédelem, ha a háttér infrastruktúra sérülékeny, nem megbízható és könnyen kijátszható.

A válaszok alapján megállapítom, hogy az okmányok komplex védelmi rendszere miatt egyre nagyobb kihívást jelentenek a más nevére szóló, egyébként eredeti úti okmányok felhasználása. Külön figyelmet érdemel és aggodalomra ad okot a legújabb, ún. morpho szoftver segítségével történő visszaélés, amelynek során az eredeti tulajdonos, illetve az okmányt illetéktelenül felhasználó személy arcképmását szoftveresen közelítik egymáshoz, majd a korrekciót követően az okmányt felülnyomtatják az összefésült képpel.

A csalárd módon vagy korrupció útján eredeti és szabályosan kibocsátott biztonsági okmányhoz jutás továbbra is jellemző, felfedésük nehéz ezért kiemelt kockázati tényezőt jelentenek. Ehhez kapcsolódik az, hogy amennyiben egy ország bel- és biztonságpolitikai, közbiztonsági helyzete jelentősen megromlik, akkor az adott állam úti okmányai irányába mutatott bizalom/közhitelesség jelentős sérülést szenved (Pl.: Szíria, Szomália).

A szabadkereskedelmi forgalomban kapható nyomdagépek fejlődésével egyre jobb minőségű hamisítások végezhetők el, amelyek a „biztonsági festékanyagok” feketepiacon történő beszerzésével és felhasználásával még komolyabb minőségű illegális végterméket eredményeznek, ezáltal az ellenőrző hatóságok számára nagyfokú kihívást jelentenek. A biztonsági okmányok jellegzetességeivel ellátott fiktív okmányok megtévesztő hatása további veszélyeket rejt.

Az okmányvédelem fejlesztése helyes irányban halad, egyes országokban különösen magas szintű, ugyanakkor költséges védelmi rendszer tapasztalható. A kétséget kizáró, hiteles megszemélyesítés, az elektronikus adattárolás és a vonatkozó háttér információs adatbázisok fejlesztése fokozza a hatékonyságot.

Megállapítom, hogy az ICAO 9303 ajánlások – amelyekhez csatlakozni nem kötelező - megfelelően érvényesültek a világ számos úti okmánya kapcsán, amely önmagában eredményként értékelhető. Az úti okmányok védelmi jellegzetességei kapcsán azonban jelentős különbségek tapasztalhatók, amelyek a hamisítók tevékenységének nehezítése mellett az ellenőrző állomány szakmai tudásának fejlesztését, okmánynyilvántartó rendszerek használatát eredményezi. A szabványosítás nagymértékben hozzájárult az ellenőrizhetőséghez, és ez egységes elvek mentén zajlik. Az ICAO szabvány többek között lehetővé tette a gépi beolvasás létrehozását és elterjedését, ami jelentősen rövidíti meg a személyek ellenőrzésére fordított időmennyiséget.

Megállapítom, hogy a hagyományos értelemben vett útlevekre jelenleg szükség van, hiszen a beutazási és tartózkodási kritériumoknak az elhelyezését, és ellenőrizhetőségét biztosítani kell. Az ellenőrzés így bárhol, bármilyen körülmények között megvalósulhat. Egy adott külföldi ki-és beutazásának idejét, helyét, valamint tartózkodási idejének intervallumát jelenleg még az útlevél lapjaira elhelyezett bélyegzőlenyomatok igazolják. A módszer a digitális világunkban elavultnak tűnik, ezért valószínűsítem, hogy egy digitális határátléptető rendszer bevezetésével egy időben a kártya formátumú útlevelek bevezetése és automatizált, elektronikus ellenőrzése valósul meg.

Az úti okmányok és ezen belül az útlevelek további evolúciója kapcsán megállapítom, hogy a közeljövőben lényeges változás nem várható. A szabad szemmel, könnyen felismerhető és azonosítható védelmi jellegzetességek (pl. színváltó effektusok) spektruma széles, amelyek megfelelő kombinálásával a hamisítás körülményesebb, költségesebb. Az adathordozó oldalon található birtokos képmása, tehát az arckép minősége javulhat, sőt akár három dimenziót idéző formát is ölthet. Megállapítom, hogy az útlevelek jelenlegi formáját egyértelműen egy biometrikus személyazonosításon alapuló, globális jogosultságkezelő, regisztrációs rendszer válthatja fel. Ez a rendszer csupán kártya formátumú útlevelek kiállítását, használatát teszi szükségessé – vagy a biometrikus azonosítás totális térnyerése esetén még azt se.

Megállapítom, hogy az úti okmányok ellenőrzése elsősorban a személyazonosítás hatékonyságának fokozásával, az okmányeredetiség összehasonlító rendszer (NEKOR) finomításával, valamint a biometrikus azonosítók továbbfejlesztésével érhető el a biztonság magasabb fokú garantálása. Emellett fontos

tényező az ellenőrzést végzők szaktudásának, motiváltságának szinten tartása.

Az elektronikus határátléptetés térhódítása esetén sem hagyható figyelmen kívül az élő erős felügyelet. A műveletek egyszerűsödése, gyorsulása során sem helyettesíthető teljes mértékben a humán kontroll, hiszen a gépi azonosítások is tartalmaznak némi hibaszázalékot. Technikai eszközök közül a kisebb, kompaktabb eszközök rendszeresítése jó irány lehet. Az okmányadatbázisok elérhetősége általános rendőri tevékenység során (mobiltelefon, tablet, vagy gépjárműbe integrált számítástechnikai eszközökkel) a minta okmányok gyors elérhetőségét tenné lehetővé, ezáltal jól szolgálná a védelmi jellegzetességek vizsgálatát. Ennek elősegítése érdekében már olyan okos telefonokra írt applikációk is léteznek, mint pl. a „Regula DocReader”.

Az 5. fejezet összegzése és következtetések levonása

A szabványoknak megfelelő védelemmel ellátott úti okmányok mindent egybevetve jól szolgálják a biztonságot. A világ országai azonban egymástól eltérő kiállítási gyakorlattal rendelkeznek, a közigazgatási nyilvántartás pedig sok esetben elégtelen, ami visszaélésekre adhat lehetőséget.

Az úti okmányok egyre korszerűbb és komplexebb védelme csak akkor érvényesül teljes mértékben, ha a népesség nyilvántartás megbízható és stabil a háttér infrastruktúra.

A szabadkereskedelmi forgalomban kapható nyomdagépek fejlődésével egyre jobb minőségű hamisításokkal kell számolni. A heterogén kiállítási gyakorlat miatt az úti okmányok védelmi jellegzetességei kapcsán is jelentős különbségek tapasztalhatók. Az eltérő biztonsági, védelmi jellegzetességek ugyan megnehezítik a hamisítók tevékenységét, de az okmányokat ellenőrző hatósági tisztviselők elméleti és gyakorlati szaktudásának fejlesztését, valamint okmánynyilvántartó rendszerek készségszintű használatát kívánja meg.

Világunkban számos példa igazolja a digitális áttérés folyamatát, vagy annak igényét. Az úti okmányok kapcsán a közeljövőben radikális modernizáció nem szükséges, lényeges változás nem várható. A hagyományos értelemben vett útlevelekre szükség van.

A távoli jövőben az úti okmányok ismert formáját egyértelműen biometrikus személyazonosításon alapuló, globális jogosultságkezelő, regisztrációs rendszer válthatja fel.

ÖSSZEGZETT KÖVETKEZTETÉSEK

Az elemzések alapján megállapítottam és tudományos eszközökkel bizonyítottam az úti okmányokkal kapcsolatos fejlesztések uniós és nemzeti irányait, jelenlegi helyzetét és várható követelményeit.

Feltártam, hogy az úti okmányok eleinte a kiváltságos réteg kézzel fogható garanciái voltak a kölcsönös bizalom jegyében. A polgárosodással párhuzamosan számos országban, így hazánkban is az útlevél a demokratikus, egyben homogenizáló modern rend manifesztációjává vált. Az államok a modern kori történelem során azonban többször igazolták, hogy a külföldieken kívül saját polgáraikban sem bíznak, ezért jellemzően a kivándorlás megakadályozása érdekében megvonták vagy szigorú feltételekhez kötötték a szükséges okmányok kiállításának rendjét, lehetőségét. A személyazonosítás felértékelődött és kialakultak az ezzel kapcsolatos eljárások.

Az országok (sőt kontinensek) közti utazások számának drasztikus emelkedéséből származó visszaélések, csalások megelőzése, megakadályozása érdekében a jogszerű birtokos arcképe rögzítésre került, ami akkor forradalmi újításnak számított. A forráselemzések során feltártam, hogy a Nemzetközi Polgári Repülési Szervezet úti okmányokkal kapcsolatos ajánlásai (annexek) katalizátorként hatottak a biztonságosabb közlekedésre, hatékony és gyors ellenőrzésére. A szervezet 9303 számot viselő dokumentuma, ajánlása alapján megállapítom, hogy a gépi leolvasásra alkalmas útlevelek megjelenése a tömegellenőrzés biztonságos és gyors végrehajtása érdekében legalább olyan jelentős megoldásnak számított, mint pár évtizeddel korábban az arckép rögzítése.

A dualizmus idején hazánk országhatárainak átlépéséhez úti okmányra csak a szerb és a román viszonylatokban volt szükség. Az akkori, és a mai schengeni értelemben vett „belső határok” szabad átjárhatósága meglepő hasonlóságot mutat. Ez a szabadság azonban akkor is és ma is kiegészítő, kiegyenlítő intézkedéseket tesz szükségessé.

Feltártam, hogy mind Magyarország, mind az Európai Unió törekszik intézményrendszerének korszerűsítésére a modern kihívásoknak való megfelelés érdekében, ami különösen igaz a határbiztonság és azon belül a határforgalom-ellenőrzés kapcsán is. A fejlesztések kiterjedtek a jogszabályi környezetre, az állomány képzésére, a feladatok ellátásához szükséges berendezések, technikai eszközök

modernizálására.

Feltártam, hogy a terror-, vagy terrorjellegű cselekményeket elkövetők azonosítása, megfigyelése, az országhatárok közötti mobilitásuk felderítése fokozódó kihívást jelent, hiszen egyszerre több ország területén szerveződhetnek, toborozhatnak és képezhetnek ki új tagokat. A terror-, vagy terrorjellegű erőszakos cselekményeket elkövető csoportokhoz csatlakozni szándékozó szabad mozgás uniós jogával rendelkezők utazási szándékainak felderítése, megakadályozása szintén prioritást élvez. Megállapítom, hogy a szélsőségesek határokon átívelő mozgási törekvései nem egyirányúak, a vallási fanatizmus, radikalizmus és extrémizmus erősödésével a fejlett országokból a válságövezetekbe utazni szándékozó, onnan visszatérő szimpatizánsokkal is számolni kell.

Az okmánynyilvántartó rendszerek célhoz rendeltsége és szerepe az úti okmányok ellenőrzése során, az eredetiségre vonatkozó kétségek kapcsán érhető tetten, hiszen az összevetések támogatják a kétséget kizáró döntések meghozatalát. Feltártam, hogy az adatbázisok egymástól eltérő részletességgel, a nyilvánostól a korlátozott felhasználói körig bezáróan tartalmaznak releváns információkat. A rendszerek fejlesztési irányait nagymértékben determinálja az adatátviteli sebesség korlátozottsága, és a hozzáférések bürokratizáltsága.

Az úti okmányokon belül a hazai személyazonosító igazolvány védelmi és funkcionális köre bővült, azáltal, hogy megtörtént a közigazgatási ügyintézésbe való teljes mértékű bekapcsolása. Az úti okmánnyal (ez esetben személyazonosító okmánnyal) az állampolgárok már nemcsak utazhatnak, hanem az ügyintézésük is egyszerűsödik. Az elektronikus funkciók az említett okmányok adathordozási képességének fejlődését követik le.

TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK, AJÁNLÁSOK

Értekezésem *tudományos eredményeinek tekintem* a következőket:

1. Megállapítottam és tudományos eszközökkel bizonyítottam, hogy egységes elvek alapján kiállított és megszemélyesített modern úti okmányok célja ma is szorosan összefügg azzal az állami igénnyel és elvárással, miszerint minden szuverén országnak joga és kötelessége figyelemmel kísérnie, ellenőriznie a területére érkező személyeket. Az úti okmányokkal kapcsolatos visszaélések módjait és intenzitását vizsgálva bizonyítottam, hogy az eddig meghozott közösségi és nemzeti intézkedések, fejlesztések ellenére a visszaélések száma nem csökken, tehát az úti okmányok *csak részben* képesek garantálni a biztonságot.

2. Feltártam, hogy az úti okmány fejlődése szorosan összefügg a migrációval, egykor a ki-, napjainkban a bevándorlások kezelése érdekében. A biztonsági okmányokkal kapcsolatos visszaélések, elkövetési módok felfedési lehetőségeit nem kizárólag az okmányvizsgáló technikai eszközökben kell keresnünk, és önmagában nem csak ezek folyamatos fejlesztésétől várhatók.

3. Elemeztem és bizonyítottam,hogy az okmányok fejlődésével együtt az ellenőrzés is automatizálódhat, de teljes mértékben nem helyettesíthető a hatóságok humán kontrollja. A harmadik országok sok esetben nem rendelkeznek hiteles népesség nyilvántartással sem, így esetükben az úti okmányok fejlesztése a megfelelő közigazgatási rendszerek kiépítése, felzárkózása nélkül látszatmegoldást eredményez.

4. Megállapítottam és tudományos eszközökkel bizonyítottam, hogy az Európai Unió alapelveinek megfelelően, az integráció szellemiségének megfelelő jogokat törekszik biztosítani lakosságának, azonban népességszámánál és területi nagyságánál, tagországi sokszínűségénél, eltérő politikai motiváltságánál fogva nehézkesen, a bürokratikus akadályokat nem leegyszerűsítve szándékozik egyensúlyt teremteni a biztonság garantálása és a szabad mozgás biztosítása között. Napjainkra az uniós elvárások és előírások felülírják a nemzeti hagyományokat.

5. Feltártam, hogy az elektronikus okmány-nyilvántartó rendszerek kizárólag az úti okmány ellenőrzésben részt vevő személyek és szervezetek részére fenntartott, adatbázis alapú, digitalizált formában megtestesülő, azonban praktikusan rendszerezett adathalmazok. A szöveges és képi információk hatékonyabb támogatása a nyilvános

rendszerek integrálásával elérhető.

6. A tudományos elemzés eszközeivel, a nemzetközi és hazai kutatási eredmények összevetésével bizonyítottam, hogy a biometrikus azonosítás térnyerése ellenére az úti okmányokra belátható időn belül szükség lesz, az elektronikus adattár fejlődése, bővülése mellett eredeti szerepe, mint az állampolgárság meghatározása, személyazonosítás - változatlan marad.

Személyes, nem tudományos eredményként értékelem, hogy a kutatásaim során felleltem néhai dédapám, dr. egerpataki Márk László 1946-ban kiállított diplomata útlevelét. Az okmány vizsgálata során utólag is nyomon követhetők azok a hivatalos utazások, amelyeket a második világháborút követő lakosságcserék és tömeges magánjogi viták eldöntésére hivatott Nemzetközi Döntőbíróság magyar békedelegációjának szakértő tagjaként hajtott végre. Az okmány létezéséről az értekezés írása előtt nem volt tudomásom. Mivel dédapám katonai és jogi pályafutását korábban részletesen kutattam, ezért helyeztem el a vonatkozó dokumentációkat a mellékletek között (26/a-26/b. melléklet).

A tudományos eredmények gyakorlati hasznosíthatósága

Elvi ajánlások, európai uniós szinten

- A technológiai fejlődés innovatív újításait javaslom összefogni egy uniós szintű Rendészettechnikai- és Technológai Innovációs Központban, amely hatékonyabb lehetne, mint a jelenleg sok esetben párhuzamosan folyó, esetleg csak tagállami (vagy csak bilaterális) szinten megvalósuló projektek esetében.
- Javaslom, hogy uniós szinten, tagállami hozzájárulásokkal alapítsanak egy Központi Úti Okmánytár és Képzési Központot, budapesti székhellyel. A Központ uniós szinten támogatná a képzéseket, továbbképzéseket.
- Az úti okmányok biztonsági elemeit kidolgozó, előállító, a megszemélyesítést végrehajtó valamint „első vonalban” az ellenőrző végrehajtó hatósági személyek más-más szempontok szerint közelítik meg az úti okmányok biztonságát, illetve a jövőbeni fejlődés lehetőségét. Ebből eredően a jövőben e szakterületek

szorosabb együttműködése indokolt, hiszen a tervező nem felhasználó és ez fordítva is így igaz. Javaslom az együttműködést első körben nemzeti, majd nemzetközi szintre emelni, tudományos konferenciák és workshop-ok formájában.

Gyakorlati ajánlások, európai uniós szinten

- Javaslom az úti okmányokba olyan további, kiegészítő személyes adatok rögzítését (felnőttek esetében és legalább az EGT térség okmányai körében), mint például *magasság* és a *szemszín*.
- A személyazonosítás hatékonyságának növelése érdekében javaslom, hogy profilból készült arcképpel bővítsék az úti okmányokat.
- Javaslom az okmányok megszemélyesítése során alkalmazott arcképfelviteli eljárások egységesítését, szabványban meghatározott egységes technológia alkalmazását.
- Az Európai Bizottság határregisztrációs rendszer korszerűsítésére vonatkozó szándék nyomán javaslom az új rendszer előzetes nemzeti tesztelését, véleményezését. Az új határátléptető rendszernek mindenképpen kapcsolódnia kell biometrikus adatokhoz, mert a határforgalom-ellenőrzés során a személy azonosítása élvez prioritást és nem az úti okmánya, vagy úti okmányai.
- Javaslom, hogy a határátléptető bélyegzőlenyomatokat felváltó elektronikus határátléptető rendszer a biometrikus úti okmányok esetében digitális útvonalkövetéssel párosuljon, határátlépések idejének kronológiai rendjében és helyének digitális térkép megjelenítésével. Ez a funkció hatékonyan támogatná a nemzetbiztonsági, terrorelhárító és bűnügyi szervek munkáját is.
- Javaslom, hogy a lopott, elveszett okmányok újbóli felhasználásának megakadályozása érdekében az érintett okmányok eredeti birtokosának arcképe a Schengeni Információs Rendszerben (SIS) is legyen elhelyezve.
- Az ellenőrzés hatékonyságát és a mobilitás növelésének lehetőségeit a technikai, technológiai különösen az infokommunikációs eredmények kihasználásában látom. Ezen belül szükséges az okmánynyilvántartó rendszerek és az ellopott, elvesztett okmányok adatbázisának széles körű integrálása, felhasználóbarát verzió készítése. Célszerű a hatósági ellenőrzések során is praktikusan

használható szoftverek (Windows) és applikációk (Android és iOS) készítése, amellyel egyszerűen és gyorsan ellenőrizhető az okmány eredetisége, körözött státusza, fiktív eredete.

- Tekintettel arra, hogy a legújabb generációs okostelefonok képesek a tulajdonos arcának biometrikus elemzésére is (Face ID), a jövő okmányellenőrzésnek (személyazonosítás) hathatós támogatása ezt kiaknázva tud fejlődni. Javaslatom szerint úgy, hogy az okmány adathordozó oldalán szereplő arckép szkennelésének (azaz gyakorlatban az adathordozó oldal fényképének, vagy rendelkezésre állás esetén az elektronikusan tárolt arckép kiolvasásának) eredményét a készülékre telepített szoftver képes legyen automatikusan összevetni a valós időben ellenőrzött személy arcának biometrikus jegyeivel. Hasonló elven működő statikus automatizált határellenőrző rendszerek már pl. Németország nemzetközi repülőterein léteznek, azonban a javaslatom nyomán mobilis ellenőrzési metódus százalékos eredménye megfelelően támogatná a mélységi ellenőrzés hatékonyságát.
- Javaslom, hogy a kiutasított személyek azonosítása érdekében hozzanak létre olyan biometrikus adatokra épülő adatbázist, amelynek segítségével az automatizált határellenőrző rendszereken áthaladók névváltoztatás, személycsere vagy hamis okmány felhasználása esetén is gyorsan, hatékonyan kiszűrhetők.

Elvi ajánlások, nemzeti szinten

- Javaslom a határforgalom-ellenőrzésben érintett, azt végrehajtó állomány rendszeres gyakorlati képzését, használaton kívüli útlevélkezelő fülkében, amelyre a NKE RTK Speciális épületében lehetőség van. A személyazonosítás, úti okmányellenőrzés mozzanatainak gyakorlása során az „utasokat” színészek alakítsák, akik meggyőző erővel képesek előadni változatos legendáikat. A határforgalom-ellenőrzés gyakorlásáról javaslom rendészeti oktatófilm forgatását is.
- A forráselemzések, nemzetközi összehasonlító kutatási tevékenységem és a szakértői vélemények alapján javaslom a feltárt megállapításokat a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar alap- (BA) és mesterszak (MA) képzési programjai során felhasználni.

- Az értekezés eredményei hasznosíthatóak a közszolgálati továbbképzési programok során is. Az okmányok a rendőrség szinte valamennyi szolgálati ágában kiemelkedő jelentőséggel bírnak, a szolgálatot ellátók napi rendszerességgel találkoznak különböző okmányokkal, köztük úti okmányokkal is. Fontos, hogy a kriminális jelenségekről szóló tájékoztatásokkal, ismeretanyagokkal bővüljön a tudásuk. Javaslom közzétenni az értekezés rövidített változatát, amely kreditpontot érő, online tananyagként lenne elérhető.
- Magyarország Alaptörvénye szerint „a Magyar Honvédség alapvető feladata Magyarország függetlenségének, területi épségének és határainak katonai védelme”.[340] Szerb-magyar viszonylatban a szerződéses katonák az államhatáron szolgálatot teljesítő rendőr állomány megerősítésével aktív és hathatós támogatást biztosítanak. A katonai jelenlét és szoros együttműködés csak a tömeges méretű migráció csökkenése esetén változhat. Ezért úgy gondolom, hogy a legfőbb megállapítások és kutatási eredmények a rendőrség határvadász-képzésébe és a MH Altiszti Akadémia oktatási rendszerébe is adaptálhatók.

[340] Magyarország Alaptörvénye 45. cikk (1)

BEFEJEZÉS

Robert Lehr a Német Szövetségi Köztársaság 1950-53 közötti belügyminisztere szerint *„alapjában véve minden szakértő elismeri, hogy a valóban veszélyes személyek mindig meglelik a határon ki- és befelé vezető utat. Az útlevél-követelmények tehát nagy terhet rónak az ártatlan utazók nagy tömegeinek mozgására. Óriási – és zömmel hatástalan – közigazgatási erőfeszítésekkel próbálunk kiszűrni néhány bajkeverőt úgy, hogy több millió útlevelet és vízumot adunk ki ártatlan embereknek.”*[341]

A fenti sorok egyértelműen tetten érik az útlevelek biztonsági szerepét. Habár a CDU[342] egykori politikusa az európai integráció első fázisának meghatározó évében, 1951-ben fogalmazta meg gondolatait, azok ma is figyelemre méltóak a belső határok nélküli, a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség értékeinek, eredményeinek védelme érdekében.

Tisztában vagyok azzal, hogy a feldolgozott téma az értekezés címénél sokkal átfogóbb ismeretanyagot feltételez. Ugyanakkor a Föld valamennyi országának egykori és jelenlegi úti okmányainak taglalása, valamint azok ellenőrzési rendjének bemutatása gyakorlatilag lehetetlen, de mindenesetre jelentősen túllépné az értekezés mennyiségi határait. A kutatás további folytatását az európai uniós (tagállami) és a figyelemre méltó harmadik országbeli jogi szabályzások, visszaélési trendek és tendenciák, az okmányvédelem és személyazonosítás új megoldásainak vizsgálata, elemzése kapcsán látom. Tekintettel arra, hogy az okmány minden egyes eleme, alkotórésze ki van téve a hamisításoknak, ezért a kutatás folytatódhat specifikáltabb formában is, amely az úti okmányra nem mint komplex, egész attribútumra, hanem részegységek hamisításhoz való kapcsolatára tekint.

A terrorhullámok hatására fokozódó úti okmány-adatvédelem és okmánybiztonság megváltoztatja, formálja a jogellenes felhasználás lehetőségeit. Ebből eredően az újabb trendek figyelemmel kísérése és elemzése, illetve ezek közzététele segítséget nyújthat a szakterületen dolgozók munkájának megkönnyítésére és hatékonyságuk fokozására. Különösen a fejlődő országokban tapasztalt változások feltárása jelenthet segítséget, hiszen ezek Magyarországon és az Európai Unióban kevésbé feldolgozott területek.

[341] DR. BENCSIK Péter : i.m., – p.3.
[342] (Christlich Demokratische Union Deutschlands – Németországi Kereszténydemokrata Unió)

ZÁRSZÓ

Köszönetet mondok témavezetőmnek, Prof. Dr. FÓRIZS SÁNDOR ny. rendőr dandártábornok úrnak, hogy segítette munkámat. Fórizs professzor úr lelkiismeretes támogatása, ajánlásai, hasznos útmutatásai nagymértékben hozzájárultak kutatásom eredményeihez.

Köszönettel tartozom továbbá Dr. habil. HAUTZINGER ZOLTÁN tanszékvezető egyetemi docens, oktatási dékán-helyettes úr szakmai segítségéért, értekezés-tervezetem alapos és kritikus ellenőrzéséért, megfogalmazott javaslataiért.

Hálás vagyok az Országos Rendőr-főkapitányság Határrendészeti Főosztály Dokumentációs Osztály, a Repülőtéri Rendőr Igazgatóság Szakértői Alosztály, valamint a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat munkatársainak hasznos szakmai tanácsaikért.

Köszönöm PECZÖLI ÁKOS doktorjelöltnek (NKE HDI), valamint HEGEDÜS TAMÁS kollégámnak, egyben barátaimnak az önzetlen támogatásokat és tanácsokat.

A dolgozatot néhai felmenőm, dr. egerpataki MÁRK LÁSZLÓ, kúriai bíró emlékének ajánlom.

Lezárva: Budapest, 2017. október 15.

IRODALOMJEGYZÉK

KÉZIRATOK, PUBLIKÁCIÓK

1. BALLA József - VARGA Norbert (2006): Okmányismeret – okmányhamisítás, főiskolai jegyzet, Rendőrtiszti Főiskola, Budapest
2. BALLA József (2007): A személyazonosítás végrehajtását befolyásoló tényezők a Határőrségnél. Magyar Rendészet, 2007/1-2.
3. BALLA József (2013): A biometrikus adatokat tartalmazó úti és személyazonosító okmányok biztonságnövelő hatása a határ- és közbiztonság alakulására. Doktori értekezés, Budapest
4. BALLA József (2016): Úti okmányok a XX. század elején és végén, avagy az úti okmányok 110 éve, Határrendészeti Tanulmányok 2016/2. Budapest
5. BALLÁNÉ FÜSZTER Erzsébet - LAKATOS János - NYILASI Tibor - SZAKÁCS Zsolt - VIGH András (2005): Kriminalisztikai alapismeretek. Rendőrtiszti Főiskola, Budapest
6. BALOG Gábor (2016): Az embercsempészés elleni bűnüldöző munka nemzetközi vetületei, tapasztalatai. Belügyi Szemle, 64. évf. 2016/12. Budapest
7. BAUMAN, Robert E., JD (2007): The Complete Guide to Offshore Residency, Dual Citizenship & Second Passports. The Sovereign Society Ltd., ISBN 0978921097
8. BENCSIK Péter (2003): A magyar úti okmányok története (1867–1945). Tipico Design, Budapest
9. BENCSIK Péter – NAGY György (2005): A magyar úti okmányok története (1945–1989). Tipico Design, Budapest
10. BEEL, Jöran – GIPP, Béla (2005): ePass – der neue biometrische Reisepass. Shaker Verlag, Aachen, ISBN 3832246932
11. BEKE József – HEGYES Gabriella (2015): A terrorelhárítás kezdetei Magyarországon - A C-79-es dosszié. (T)error & Elhárítás, 2015/1. sz. Budapest
12. BEST, Richard A. Jr. (2010): The National Counterterrorism Center (NCTC)—Responsibilities and Potential. Congressional Concerns. CRS Report R41022, Congressional Research Service, Washington, D.C.
13. BODA József (2012): A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat helye és szerepe a

rendvédelemben, Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIII. Pécs
14. BUTTYÁN Levente–VAJDA István (2004): Kriptográfia és alkalmazásai. Typotex kiadó, Budapest, ISBN 9639548138
15. CHATWIN, Charles (2011): The story of standardisation. Keesing Journal of Documents & Identity, 2011/36.
16. CHOTHIA, Tom, SMIRNOV, Vitaliy (2010): A Traceability Attack Against e-Passports, Financial Cryptography and Data Security, 14th International Conference, FC 2010 Tenerife, Canary Islands, Spain, January 2010, Revised Selected Papers. Springer. Berlin
17. DEWATERS, Diane K. (2008): The World War II Conferences in Washington, D.C. and Quebec City: Franklin D. Roosevelt and Winston S. Churchill. Arlington, Texas: University of Texas
18. ERNSZT Ildikó (2010): A nemzetközi légiközlekedés védelme, Károli Gáspár Református Egyetem ÁJK, Budapest, ISBN 9639808237
19. FOLLAIN, John (1998). Jackal: The Complete Story of the Legendary Terrorist, Carlos the Jackal. Arcade Publishing, ISBN 9781611450262
20. FÓRIZS Sándor (2015): Rendészet, határrendészet. Belügyi Szemle, 63. évf. 12.sz., Budapest
21. FÓRIZS Sándor (2015): A határőrség megalakulása, valamint tevékenysége az első években (1945-1950), Magyar Rendészet 2015/6.
22. FUMY, Walter – PAESCHKE, Manfred (2010): Handbook of eID Security: Concepts, Practical Experiences, Technologies, John Wiley&Sons, New York, ISBN 9783895783791
23. GAÁL Gyula (2005): Az embercsempész tevékenység megjelenési formáinak és módszereinek változásai a Magyar Köztársaság államhatárán 1991-2003 között. Doktori (PhD) értekezés
24. GAZDAG Ferenc (2013): A biztonsági tanulmányok alapjai. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, ISBN 9786155344268
25. GÁSPÁR László (2006): A Magyar Állami Határrendőrség helye, szerepe a magyar határőrizet fejlődéstörténetében. Határrendészeti Tanulmányok 2006/1. különszám, Határőrség Tudományos Tanácsa, Budapest
26. GERENCSÉR Balázs Szabolcs – BERKES Lilla (2014): Rendszert a rendszerekben! – avagy gondolatok a nyilvántartások rendszertanáról. Új

Magyar Közigazgatás 7. évf. 4. sz. KÖZSZÖV, Gödöllő
27. GÖNCZÖL Katalin – KEREZSI Klára – KORINEK László – LÉVAY Miklós (2013): Kriminológia – Szakkriminológia, CompLex Kiadó, Budapest, ISBN 9789632950457
28. GROEBNER, Valentin (2004): Der Schein der Person. Steckbrief, Ausweis und Kontrolle im Europa des Mittelalters. München, ISBN 3406522386
29. GRÓNÁS József – SALLAI János (2005): Kishatárforgalom története és jövője az EU-ban. Hadtudomány, XV. évf. 2. szám, Budapest
30. HAJDÚ József – KUN Attila (2014): Munkajog, Patrocínium kiadó, Budapest
31. HAJNAL István (1927): A Kossuth-emigráció Törökországban, I. kötet. Magyar Történelmi Társulat, Budapest
32. HAUTZINGER Zoltán (2015): A terrorizmus elleni küzdelem idegenjogi eszközei. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XVI., Modernkori veszélyek rendészeti aspektusai, Pécs
33. HAUTZINGER Zoltán (2015): A rendészet egyes megjelenési lehetőségei a büntetőeljárásban. In: Hack-Király-Korinek-Patyi (szerk.). Gályapadból laboratóriumot. ELTE-Eötvös Kiadó. Budapest
34. HAUTZINGER Zoltán (2016): Szemelvények a migráció szabályozásáról. AndAnn Kft., Pécs
35. HAZAI Lászlóné (2002): Okmányhamisítás? Okmányvédelem! Belügyi Szemle, 50. évf. 11-12. sz. Budapest
36. HEGYALJAI Mátyás (2015): Az Interpol lopott és elveszett úti okmányok adatbázis (SLTD) használatának felértékelődése. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XVI., Modernkori veszélyek rendészeti aspektusai, Pécs
37. JAMES, Gow – CATHIE, Carmichael (2001): Slovenia and the Slovenes: A Small State and the New Europe, C. Hurst & Company. London, ISBN 1850653879
38. JEDLAUCNIK Herwig - SCHMIDL Erwin A. (2015): Theoretische und strategische Aspekte von Kooperationen. Möglichkeiten und Grenzen sicherheitspolitischer Kooperationen Österreichs. Schriftenreihe der Landesverteidigungsakademie, Wien
39. KAUFFMANN, J.E. – JURGA, Robert M. (2002): Fortress Europe: European Fortifications of World War II. Da Capo Press. Cambridge, ISBN 030681174X

40. KÁNYA József (2002): A székelyek kivándorlása a Román Királyságba a dualizmus korában. Válogatott tanulmányok. Faludi Akad., Budapest
41. KIS-BENEDEK József (2016): Dzsihadizmus, radikalizmus, terrorizmus. Zrínyi Kiadó, Budapest, ISBN 9789633277393
42. KÓSA Zsuzsanna (2008): Személyazonosítási technikák, In: Dömölki B., Kósa Zs,, Kömődi F., Krauth P., Rátai B. Égen-földön informatika – az információs társadalom technológiai távlatai.Typotex Kiadó.Budapest,ISBN 9789632790244
43. KUIJER, Aldo – STEENBERGEN, Hanneke (1999): Nederlands vreemdelingenrecht, Centrum Buitenlanders, Utrecht
44. LANE, George (2004): Genghis Khan and Mongol rule, Greenwood Publishing Group, Westport, ISBN 9780872209695
45. LASSERRE, Frédéric (2012): Les hommes qui voulaient être rois II. Sociologie des États privés, Cybergeo, European Journal of Geography, Paris
46. MALCOLM, Barber (1996): The New Knighthood: A History of the Order of the Temple. Cambridge University Press, Cambridge, ISBN 0521420415
47. MANKIEWICZ, René-H. (1962): L'Organisation de l'aviation civile internationale. Annuaire français de droit international, vol. 8. Université de Lyon, CNRS & ENS. Lyon
48. MARSAI Viktor (2014): A 2014-es jubileumi Fragile (Failed) States Index és tanulságai. Nemzet és Biztonság, 2014/4. szám, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest
49. MCGEE, Mike-REID, Larry (2002): Charles Krafft's Villa Delirium, Grand Central Press, Santa Ana, ISBN 0867195746
50. MOLNÁR Ákos (2013): Célkeresztben a biztonsági okmányok – a visszaélések új tendenciái. Magyar Rendészet 2013/1. Budapest
51. MOLNÁR, Ákos (2014): Fiktive (Reise-)Dokumente, Kriminalistik 7/2014. C.F. Müller GmbH, Heidelberg
52. MOLNÁR Ákos-KULIK Gyula Attila (2013): Az úti okmányok hamisításának változásai a rendszerváltás óta eltelt húsz évben – határrendészeti szemszögből-. Biztonsagpolitika.hu
53. MOLNÁR Ákos-PECZÖLI Ákos (2011): A globális terrorizmus eszköztára – utazások. Biztonsagpolitika.hu
54. MOLNÁR Ákos - PECZÖLI Ákos (2016): Az embercsempészés új trendjei.

Magyar Rendészet XVI. évf. 2016/1.

55. NAGY György (1997): A határforgalom ellenőrzését meghatározó és befolyásoló főbb tényezők. Hadtudomány, VII. évf. 4. sz. Budapest
56. NAGY György (2006): Határforgalom ellenőrzés a Magyar Királyság dualizmuskori államhatárain. Határrendészeti tanulmányok 2006/1. különszám, Budapest
57. NAGY György (2013): A Magyar Királyi Határrendőrség felállításának okai, máig ható jelentősége. A modernkori magyar határrendészet száztíz éve. Magyar Rendészettudományi Társaság Határrendészeti Tagozat. Budapest
58. NAGY György (2013): Az első magyar határrendőrség. Rendvédelem-történeti Füzetek, XXIII. évf. 31-32-33-34. sz. Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, Budapest,
59. NAGY József (2009): Magyar határvadászok – román határőrök Határincidensek Székelyföld határain a második világháború idején. Magyar kisebbség: nemzetpolitikai szemle 14. évf. 53-54. (3-4.) sz. Kolozsvár
60. NAGY Klára (2007): Adatvédelem a biometrikus adatok tükrében – különös tekintettel a biometrikus útlevélre. „Optimi Nostri" Universitas-Győr Nonprofit Kft.
61. NAGY Pál (2006): Képes Krónika a magyar útilevelek, útlevelek három évszázados múltjából (1661-2000). Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Közleményei, Hajdú-Bihar Megyei Levéltár igazgatója, Debrecen, ISBN 9637238328
62. NYITRAI Péter (2014): Rendészeti igazgatás, útlevélrendészet. Közigazgatási Jog 3. Magyar Közigazgatási Jog Különös rész, Miskolci Egyetem ÁJK. Miskolc
63. NYILASI Tibor (2004): Kriminalisztikai okmányvizsgálat, Rejtjel kiadó, Budapest
64. OMBELLI, Diana – KNOPJES, Fons (2008): Documents: the developer's toolkit. IOM and Via Occidentalis Editora Lda. EU, ISBN 9290684070
65. PARÁDI József (2012): Az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királyságának határszéli csendőrsége. Rendvédelem-történeti Füzetek, XXII. évf. 26. sz. Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, Budapest
66. PÓCZIK Szilveszter (2011): Nemzetközi migráció – biztonságpolitikai,

rendészeti aspektusok. Kitekintés és reflexiók a nemzetközi migrációról. Új népvándorlás. Migráció a 21. században Afrika és Európa között. Pécs

67. PRISZNYÁK Szabolcs (2011): A határforgalom ellenőrzés számítógépes támogatásának történeti áttekintése a kezdetektől Schengenig. Hadtudományi Szemle, Budapest
68. RÉDEY Miklós – LAKY Imre (1903): Rendőrségi Lexicon, Stephaneum, Budapest
69. RITECZ György –SALLAI János (2015): A migráció trendjei, okai és kezelésének lehetősége. Hanns-Siedel Alapítvány, Budapest
70. RITECZ György – SALLAI János (2016): A migráció trendjei, okai és kezelésének lehetőségei 2.0. Hanns Seidel Alapítvány, Budaörs
71. RUDNER, Martin (2008): Misuse of passports: identity fraud, the propensity of travel, and international terrorism. Studies in conflict & terrorism vol.31,issue 2.
72. RYAN, John – DUNFORD, George – SELLARS, Simon (2006): Micronations. Lonely Planet. Melbourne, ISBN 1741047307
73. SALLAI János (2016): Út a Határrendőrségről szóló törvény megszületéséhez. Határrendészeti Tanulmányok 2016/2., Budapest
74. SALLAI János – KOBOLKA István (2014): Kivándorlás első törvényi szabályozásai a XX. század elején, Magyarországon és annak mai aktualitása. Szakmai szemle. A katonai nemzetbiztonsági szolgálat kiadványa 2014/2. szám, Budapest
75. SÁNDOR Tibor (2012): Ókori utak – ókori utazók, Corvina Kiadó Kft., Budapest, ISBN 9789631360547
76. SOM Krisztián (2014): A magyar úti okmányok (1848-2012). Nemzetbiztonsági Szakszolgálat és Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, Budapest, ISBN 9789638982834
77. SUBA János (2009): A magyar-román határ pontosítása. Rendvédelem-történeti füzetek, XVII. évf. 20. sz., Budapest
78. SZABÓ József (2007): A Rendőrség-Határőrség integrációja a teljes jogú schengeni tagság tükrében. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények VII., Pécs
79. SZABÓ József (2011): Határvadász zászlóaljak a Keleti-Kárpátok védelmi rendszerében 1940-1944. Rendvédelem-történeti Füzetek, XX. évf. 23. sz. Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság,

Budapest
80. SZIGETVÁRI Tamás (2016): Jogrendszer és versenyképesség Törökországban. Iustum Aequum Salutare, XII. 2016/2. Budapest
81. SZILÁGYI Péter (2006): Jogi alaptan, Osiris kiadó Kft. Budapest, ISBN 9633896582
82. SZUHAI Ilona – TÁLAS Péter (2017): A 2015-ös európai migrációs és menekültválság okairól és hátteréről. In: Tálas (szerk.) Magyarország és a 2015-ös európai migrációs válság. Dialóg Campus, Budapest, ISBN 9786155376634
83. TARJÁN Gábor (2016): Egy „elfelejtett" politikai menekültcsoport: a magyarországi orosz emigránsok a két világháború között. A határrendészettől a rendészettudományig, Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XVII. Pécs
84. TATÁR Attila (2004): Repülőterek tűz- és katasztrófa védelme, doktori (PhD értekezés), Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Katonai Műszaki Doktori Iskola. Budapest
85. TWIGG, Alan (2006): Understanding Belize:A Historical Guide. Madeira Park, Harbour Publishing, ISBN 1550173251
86. VAJDA András (2003): Küzdelem a terrorizmus ellen, RTF, Budapest
87. WERBŐCZY István-MÁRKUS Dezső (1897): Werbőczy István Hármaskönyve Corpus Juris Hungarici, Franklin-Társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, Budapest
88. WINKLE, Stefan (1997): Kulturgeschichte der Seuchen. Komet, Patmos Verlag GmbH & Co. KG Artemis & Winkler Verlag. Düsseldorf, ISBN 3538070490
89. ZHANG, David D. (2013): Automated Biometrics: Technologies and Systems. Springer Science & Business Media, Berlin, ISBN 9781461474005
90. ZUMERCHIK, John (2008): Seas and Waterways of the World: An Encyclopedia of History, Uses, and Issues. ABC-CLIO Ltd. Santa Barbara, ISBN 9781851097111
91. ZSIGA Róbert (2007): A hamisítás elleni védelem fellegvára: a Pénzjegynyomda. In: Magyar Grafika, 51. évf. 7.sz. Budapest
92. ZSIGOVITS László (2012): A Nemzeti Közszolgálati Egyetem tudományos kutatói és pályázati kompetenciái a biztonság rendészettudományi dimenzióinak feltárása és művelése terén, Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIII., Pécs

EURÓPAI UNIÓS SZABÁLYZÓK ÉS AJÁNLÁSOK JEGYZÉKE

- A Tanács 1683/95/EK rendelete (1995. május 29.) a vízumok egységes formátumának meghatározásáról
- Együttes fellépés az Európai Képarchiváló Rendszer (FADO) felállításáról (98/700/IB), L 333
- Együttes fellépés (1998. december 21.), amelyet a Tanács az Európai Unióról szóló Szerződés K.3. cikke alapján fogadott el az Európai Unió tagállamaiban a bűnszervezetben való részvétel bűncselekménnyé nyilvánításáról (98/733/IB), L 351
- Az Európai Unió Tanácsának 2001/931/KKBP számú közös álláspontja, a terrorizmus leküzdésére vonatkozó különös intézkedések alkalmazásáról. (2001. december 27.), L 344
- A Tanács 334/2002/EK rendelete a vízumok egységes formátumának meghatározásáról szóló 1683/95/EK rendelet módosításáról, L 53
- Az Európai Parlament és a Tanács 2004/38/EK irányelve az Unió polgárainak és családtagjaiknak a tagállamok területén történő szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogáról, valamint az 1612/68/EGK rendelet módosításáról, továbbá a 64/221/EGK, a 68/360/EGK, a 72/194/EGK, a 73/148/EGK, a 75/34/EGK, a 75/35/EGK, a 90/364/EGK, a 90/365/EGK és a 93/96/EGK irányelv hatályon kívül helyezéséről, L 158
- Az Európai Unió Tanácsának 2252/2004/EK rendelete a tagállamok által kiállított útlevelek és úti okmányok biztonsági jellemzőire és biometrikus elemeire vonatkozó előírásokról, L 385
- A Tanács 2007/2004/EK rendelete (2004. október 26.) az Európai Unió Tagállamai Külső Határain Való Operatív Együttműködési Igazgatásáért Felelős Európai Ügynökség felállításáról, L 349
- Hágai program: a szabadság, a biztonság és a jog érvényesülésének erősítése az Európai Unióban (2005/C 53),
- 2005/0003 (CNS), Javaslat **a** Tanács kerethatározata a szervezett bűnözés elleni küzdelemről, C 272 E
- A Tanács 1932/2006/EK rendelete a külső határok átlépésekor vízumkötelezettség alá eső, illetve az e kötelezettség alól mentes harmadik

országbeli állampolgárok országainak felsorolásáról szóló 539/2001/EK rendelet módosításáról, L 29

- 863/2007/EK rendelete (2007. július 11.) a gyorsreagálású határvédelmi csapatok felállításáról szolgáló eljárás bevezetéséről, L199
- Az Európai Parlament és a Tanács 767/2008/EK rendelete (2008. július 9.) a vízuminformációs rendszerről (VIS) és a rövid távú tartózkodásra jogosító vízumokra vonatkozó adatok tagállamok közötti cseréjéről, L 218
- A Tanács 1244/2009/EK rendelete (2009. november 30.) - A külső határok átlépésekor vízumkötelezettség alá eső, illetve az e kötelezettség alól mentes harmadik országbeli állampolgárok országainak felsorolásáról szóló 539/2001/EK rendelet módosításáról, L 336.
- A stockholmi program – A polgárokat szolgáló és védő, nyitott és biztonságos Európa. Az Európai Unió Hivatalos Lapja (2010/C 115)
- 2013/488/EU Tanács Határozata az EU-minősített adatok védelmét szolgáló biztonsági szabályokról, L 274
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/399 Rendelete (2016. március 9.) a személyek határátlépésére irányadó szabályok uniós kódexéről (Schengeni határ-ellenőrzési kódex), L 77
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/1624 rendelete (2016. szeptember 14.) az Európai Határ- és Parti Őrségről és az (EU) 2016/399 európai parlamenti és tanácsi rendelet módosításáról, valamint a 863/2007/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet, a 2007/2004/EK tanácsi rendelet és a 2005/267/EK tanácsi határozat hatályon kívül helyezéséről, L 251
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2017/458 rendelete (2017. március 15.) az (EU) 2016/399 rendeletnek a külső határokon a releváns adatbázisok lekérdezésével végzett ellenőrzések megerősítése tekintetében történő módosításáról, L 74

HAZAI JOGSZABÁLYOK JEGYZÉKE

TÖRVÉNYEK

- Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)
- 1878. évi V. tc. a magyar büntető törvénykönyv a bűntettekről és vétségekről
- 1888. évi VII. tc. az állategészségügy rendezéséről
- 1888. évi XIV. tc. „az osztrák-magyar Monarchiának Romániával, a Monarchia két állama és Románia közt fenforgott határvillongások kiegyenlitése végett, a határvonal ujabb megállapitása és azzal kapcsolatos kérdések szabályozása tárgyában kötött, s Bukarestben 1887. évi deczember 7-én november 25-én aláirt nemzetközi egyezmény beczikkelyezéséről.”
- 1903. évi IV. tc. a kivándorlásról
- 1903. évi VI. tc. az útlevélügyről
- 1903. évi VII. tc. három új csendőrkerület felállításáról
- 1903. évi VIII. tc. a határrendőrségről
- 1918. évi I. néphatározat (cím nélkül)
- A Forradalmi Kormányzótanács XXVI. sz. rendelete: A Tanácsköztársaság alkotmánya
- A Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság alkotmánya
- 1/1919. Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság alkotmánya
- 1920. évi I. tc. az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről.
- 1921. évi XXXIII. tc. „az Északamerikai Egyesült Államokkal, a Brit Birodalommal, Franciaországgal, Olaszországgal és Japánnal, továbbá Belgiummal, Kínával, Kubával, Görögországgal, Nikaraguával, Panamával, Lengyelországgal, Portugáliával, Romániával, a Szerb-Horvát-Szlovén Állammal, Sziámmal és Cseh-Szlovákországgal 1920. évi június hó 4. napján a Trianonban kötött békeszerződés becikkelyezéséről”
- 1940. évi XVIII. tc. a magyar állam biztonságát és nemzetközi érdekét veszélyeztető egyes cselekmények büntetéséről.
- 1948. évi XLVIII. tv. a büntetőtörvények egyes fogyatékosságainak megszűntetéséről és pótlásáról

- 1961. évi V. tv. a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről
- 1963. évi 15. számú tvr. a Magyar Népköztársaság és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége között a szociális ellátás területén való együttműködés tárgyában Budapesten, az 1962. december 20-án kötött egyezmény kihirdetéséről
- 1965. évi 22. tvr. a diplomáciai kapcsolatokról Bécsben, 1961. április 18-án aláírt nemzetközi szerződés kihirdetéséről
- 1971. évi 25. tvr. a nemzetközi polgári repülésről Chicagóban, az 1944. évi december hó 7. napján aláírt Egyezmény és az annak módosításáról szóló jegyzőkönyvek kihirdetéséről
- 1978. évi IV. tv. a Büntető Törvénykönyvről
- 1987. évi 25. tvr. a külföldre utazásról és az útlevélről
- 1989. évi 15. tvr. a menekültek helyzetére vonatkozó 1951. évi július hó 28. napján elfogadott egyezmény valamint a menekültek helyzetére vonatkozóan az 1967. évi január hó 31. napján létrejött jegyzőkönyv kihirdetéséről
- 1992. évi LXVI. tv. a polgárok személyi adatainak és lakcímének nyilvántartásáról
- 1998. évi XII. tv. a külföldre utazásról
- 1998. évi XIX. tv. a büntetőeljárásról
- 2007. évi I. tv. a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek beutazásáról és tartózkodásáról
- 2007. évi II. tv. a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról
- 2010. évi CXL. tv. a Magyar Köztársaság Kormánya és a Szuverén Jeruzsálemi, Rodoszi és Máltai Szent János Katonai és Ispotályos Rend közötti Együttműködési Megállapodás kihirdetéséről.
- 2012. évi C. tv. a Büntető Törvénykönyvről
- 2012. évi II. tv. a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről

RENDELETEK (1877-1948)

- 51.883/1877 BM r. – cím nélkül
- 50 341/1891.ME.r. a határőrizetről
- 336/1914. ME sz. r. a határon kilépni készülő osztrák állampolgároktól és bosznia- hercegovinai tartományi illetőségűektől hadkötelezettségük szempontjából kívánt igazolásról
- 5.471/1914. ME sz. r. a fegyveres erő kötelékébe tartozó egyének részére útlevelek kiadásának beszüntetéséről
- 5.473/1914. ME sz. r. az útlevél-kiállítás jogának a belügyminiszter, illetőleg a bán hatáskörébe utalásáról
- 5.474/1914. ME sz. r. a hadköteles férfi személyek kivándorlásának megtiltásáról
- 5.735/1914. ME sz. r. a háború esetére szóló kivételes intézkedések tárgyában kiadott rendeletek hatályának kiterjesztéséről
- 285/1915. ME sz. r. az útlevélkötelezettség elrendeléséről
- 6.754/1915. BM kr. az útlevélkötelezettség elrendelése következtében az útlevél kiállításánál követendő eljárásról
- 3.323/1920. res. BM r. a határátlépésnél fizetendő láttamozási díjak rendszeresítéséről
- 5.300/1923. ME sz. r. a kisebb határszéli forgalom rendezéséről
- 4.340/1945 ME sz. r. az útlevélügy újabb szabályozásáról
- 215.645/1945 IV.12. BM r. az ország területére „utazási igazolvány” nélkül visszatért egyének személyes jelentkezésre kötelezése tárgyában
- 572.100/1946 IV-12/d.BM. r. a határrendészeti rendőri és a honvédhatárőrség szervei feladatkörének elhatárolása tárgyában
- 288.009/1948 BM r. a Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága létrehozásáról

RENDELETEK, HATÁROZATOK (1996-)

- 86/1996. (VI. 14.) Korm. r. a biztonsági okmányok védelmének rendjéről
- 101/1998. (V. 22.) Korm. r. a külföldre utazásról szóló 1998. évi XII. törvény végrehajtásáról
- 113/2007. (V. 24.) Korm. r. a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi I. törvény végrehajtásáról
- 114/2007. (V. 24.) Korm. r. a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi II. törvény végrehajtásáról
- 39/2009. (III. 4.) Korm. r. a Magyar Köztársaság Kormánya és a Jeruzsálemi Szent Sír Lovagrend között a Rend Budapesti Képviselete számára nyújtandó kiváltságokról, mentességekről és kedvezményekről szóló megállapodás kihirdetéséről.
- 2073/2004. (IV. 15.) Korm. határozat a Magyar Köztársaság Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról
- A Kormány 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozata Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról
- A Kormány 1339/2014. (VI. 11.) Korm. határozata Magyarország Kormánya és a Szent Jánosról elnevezett Jeruzsálemi Ispotályos Lovagrend (Balley Brandenburg) közötti Megállapodásról.

UTASÍTÁSOK, INTÉZKEDÉSEK, PARANCSOK

- ÁBSZTL.ÁB674/1957.MNK.27. sz. BM parancs
- 06/1992. OPK parancs
- 07/1994. számú OPK. int.
- 18/2004. (IV.22) OPK parancs
- 25/2010. (OT 13.) ORFK utasítás

INTERNETES FORRÁSOK

- 15 éves a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat. (http://www.nbsz.gov.hu/files_15/15_eves_az_nbsz.pdf - p. 22., letöltés ideje: 2013.03.28.)
- 452 hamis útlevéllel bukott le egy brit férfi (http://www.origo.hu/nagyvilag/20050803452hamis.html, letöltés ideje: 2010. 11.14.)
- A daktiloszkópia története (http://dactiloscopy.atw.hu/history.htm, letöltés ideje: 2011.12.12.)
- A görögök figyelmetlensége miatt jutottak át a határon a párizsi merénylők. (http://nol.hu/kulfold/a-gorogok-figyelmetlensege-miatt-jutottak-at-a-hataron-a-parizsi-merenylok-1581509, letöltés ideje: 2016. 01.08.)
- Antigua & Barbuda, Citizenship by Investment (https://www.artoncapital.com/global-citizen-programs/antigua-and-barbuda/, letöltés ideje: 2017. 03.08.)
- ANY Biztonsági Nyomda (http://www.any.hu/ Letöltés ideje: 2013. 03.10.)
- "Application form for World passport…" (http://www.worldservice.org/appform.html, letöltés ideje: 2017. 01.27.)
- „Az Európai Unió azzal vádolja Thaiföldet, hogy a hamis úti okmányok és más hivatalos dokumentumok gyártásának a központja." (http://www.origo.hu/nagyvilag/20050803452hamis.html, letöltés ideje: 2010. 11.14.)
- Az Unió helyzete, 2016: a Bizottság a külső határok megerősítését célozza (http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-3003_hu.htm, letöltés ideje: 2017.01.10.)
- Auf nach Deutschland – mit gefälschtem Pass (https://www.welt.de/politik/deutschland/article158635196/Auf-nach-Deutschland-mit-gefaelschtem-Pass.html, letöltés ideje: 2017.01.30.)
- Australian Government, SmartGate, (https://www.border.gov.au/smartgate, letöltés ideje: 2017.10.03.)
- Az uniós szintű Vízuminformációs Rendszer (VIS) kiterjesztése (http://konzuliszolgalat.kormany.hu/az-unios-szintu-vizuminformacios-rendszer-

kiterjesztese, letöltés ideje: 2013. 03.11.)
- Befejeződik az letelepedési kötvény értékesítése (http://www.akk.hu/uploads/grvD6gnY.pdf, letöltés ideje: 2017.02.08.)
- Biblia (2011): Nehémiás könyve 2:7 (http://bibliatarsulat.hu/wp-content/uploads/2011/09/mbta_neh_probakiadas_doc.pdf, letöltés ideje: 2016.08.02.)
- Criminal Justice Act 1925, 1925 c. 86 (Regnal. 15 and 16 Geo 5), Part III, Section 36 (http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1981/45/contents, letöltés ideje: 2017. 09.22.). Az Egyesült Királyság büntető törvénykönyve
- CIA World Factbook – EU. (https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ee.html, letöltés ideje: 2016. 01.08.)
- Code pénal, France, (https://www.legifrance.gouv.fr, letöltés ideje: 2017. 09.22.). Franciaország büntető törvénykönyve
- „Commission launches discussion on future framework for stronger and smarter information systems for border management and internal security" (http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-1248_en.htm, letöltés ideje: 2017.01.10.)
- „Communication from the commission to the European Parliament, the council, the European economic and social committee and the committee of the regions" (https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/documents/basic-documents/docs/eu_agenda_on_security_en.pdf, letöltés ideje: 2017.01.10.)
- Community Research and Development Information Service, iBorderCtrl (http://cordis.europa.eu/project/rcn/202703_en.html, letöltés ideje: 2017.01.30.)
- Conch Republic (https://conchrepublic.com/, letöltés ideje: 2017.03.01.)
- Dominica, Citizenship by Investment (https://www.artoncapital.com/global-citizen-programs/dominica/, letöltés ideje: 2017.03.08.)
- EDISONTD (www.edisontd.net, letöltés ideje: 2017. 01.20.)
- eSzemélyi az okos okmány! (http://www.kekkh.gov.hu/Eszemelyi/, letöltés ideje: 2017. 09.27.)
- EU Statistical Yearbook – Migration and migrant population. (http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-

explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics, letöltés ideje: 2016.01.08.)

- EUROPOL (2016): "Changes in Modus Operandi of Islamic State Revistied" https://www.EUROPOL.europa.eu/publications-documents/changes-in-modus-operandi-of-islamic-state-revisited, letöltés ideje: 2017.01.29.)
- Európai Bizottság, Európa külső határainak biztosítása, Európai Határ- és Parti Őrség (http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/securing-eu-borders/fact-sheets/docs/a_european_border_and_coast_guard_hu.pdf, letöltés ideje: 2016. 01.08.)
- Európai Parlament: „Nem eléggé biztonságosak a biometrikus útlevelek" (http://www.europarl.europa.eu/news/hu/headlines/content/20120413STO42897/, letöltés ideje: 2013.02.04.)
- Ezerötszáz bevándorló huszonnégy óra alatt. (http://nol.hu/kulfold/ezerotszaz-bevandorlo-huszonnegy-ora-alatt-1526401, letöltés ideje: 2016.01.08.)
- Élet az Európai Unióban. (https://europa.eu/european-union/about-eu/figures/living_hu, letöltés ideje: 2016. 01.08.)
- FAIOLA, Anthony (2015): The mystery surrounding the Paris bomber with a fake Syrian passport. The Washington Post (https://www.washingtonpost.com/world/europe/the-mystery-surrounding-the-paris-bomber-with-a-fake-syrian-passport/2015/11/17/88adf3f4-8d53-11e5-934c-a369c80822c2_story.html?utm_term=.ff5e799fa75d, letöltés ideje: 2017.01.30.)
- Fake fingerprint Chinese woman fools Japan controls (2009), BBC News (http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/8400222.stm, letöltés ideje: 2017. 09.22.)
- FOX, Margalit (2013): Garry Davis, Man of No Nation Who Saw One World of No War, Dies at 91. The New York Times (http://www.nytimes.com/2013/07/29/us/garry-davis-man-of-no-nation-dies-at-91.html?mcubz=3, letöltés ideje: 2017.01.27.)
- GREEN, Susan (2001): "Passport to Fame?". Vermont Seven Days (https://www.sevendaysvt.com/vermont/passport-to-fame/Content?oid=2131484 Letöltés ideje: 2017. 01.27.)
- GYÖRGY Zsombor (2014): A bissau-guineai útlevél titka

(http://hirtv.hu/magyarorszageloben/a-bissau-guineai-utlevel-titka-1215357, letöltés ideje: 2017.01.30.)
- Halott gyerekek személyazonosságát lopták el brit rendőrök (http://www.origo.hu/nagyvilag/20130203-halott-gyerekek-szemelyazonossagat-loptak-el-brit-rendorok.html, letöltés ideje: 2013. 03.17.)
- Hamisítókat fogtak a Ferihegyi rendőrök… (http://www.police.hu/sajto/sajtoszoba/orf_080117_02.html, letöltés ideje: 2013. 03.17.)
- HEATON, Andrew (2013). "Prince of the Outback". Reason magazine. (http://reason.com/archives/2013/05/14/prince-of-the-outback, letöltés ideje: 2017. 01.27.)
- Henley & Partners (2017): Global Ranking - Visa Restriction Index 2017. (https://henleyglobal.com/files/download/hvri/HP_Visa_Restrictions_Index_170301.pdf, letöltés ideje: 2017.)
- Immigration Department, the Government of the Hong Kong Special Administrative Region, e-Channel Service for Residents, (http://www.immd.gov.hk/eng/services/echannel_residents.html, letöltés ideje: 2017.10.03.)
- Interpol - Border management, Stolen and Lost Travel Documents database. (https://www.interpol.int/INTERPOL-expertise/Border-management/SLTD-Database, letöltés ideje: 2017.03.09.)
- Konzuli tájékoztatás, Afrika, Bissau-Guinea (http://konzuliszolgalat.kormany.hu/afrika?bissau-guinea, letöltés ideje: 2017.01.30.)
- Konzuli tájékoztatás, Utazás személyazonosító igazolvánnyal, (http://konzuliszolgalat.kormany.hu/beutazas-szemelyi-igazolvannyal, letöltés ideje: 2017.01.28.)
- Korszakos döntés: európai határ- és parti őrség létesül. (http://infovilag.hu/hir-33735-korszakos_dontes_europai_hatar_es_parti_.html, letöltés ideje: 2016. 01.08.)
- Le Monde (2011): Carlos condamné à la réclusion criminelle à perpétuité et 18 ans de sûreté (http://www.lemonde.fr, letöltés ideje: 2017.01.30.)
- MCPHEE, Michele – ROSS, Brian: US Intel: ISIS May Have Passport Printing

Machine, Blank Passports (http://abcnews.go.com/International/us-intel-isis-passport-printing-machine-blank-passports/story?id=35700681, letöltés ideje: 2016. 10.18.)
- Megerősített és intelligens uniós határellenőrzés: a Bizottság határregisztrációs rendszer létrehozását javasolja (http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-1247_hu.htm, letöltés ideje: 2017.01.10.)
- NZ politician quits over fake passport scandal, The Times (https://www.thetimes.co.uk/article/nz-politician-quits-over-fake-passport-scandal-zg0jh3jj6v7, letöltés ideje: 2011.12.06.)
- MILLINGTON, Alison (2017): 17 countries where money can buy you a second passport or 'elite residency (http://uk.businessinsider.com/countries-where-you-can-buy-citizenship-or-residency-2017-6, letöltés ideje: 2017. 07.06.)
- Mégsem hamisíthatatlan az új magyar útlevél (http://www.origo.hu/itthon/20000505megsem.html, letöltés ideje: 2017. 01.28.)
- NAGY Attila: A kamu útlevelet büntetik. (http://magyarkroki.com/article/1138, letöltés ideje: 2017. 01.24.)
- OBRUSANSZKY Borbála (2014): Billog és paizi. Korai sztyeppei útlevelek. (http://mongolinfo.hu/2014/11/billog-es-paizi-korai-sztyeppei-utlevelek/Letöltés ideje: 2016.08.02.)
- OLSEN, Robert D. (1987): A Fingerprint Fable: The Will and William West Case. Identification News, Vol. 37, No. 11. (http://www.scafo.org/library/110105.html, letöltés ideje: 2017. 09.22.)
- Panama residence, owerview (https://www.citizenshipinvest.com/en/our-programs/residency-programs/panama, letöltés ideje: 2017. 01.12.)
- Passport index ((https://www.passportindex.org, letöltés ideje: 2017.01.12)
- Penal Code of Turkey, Venice Commission, CDL-REF(2016)011, Opinion No. 831 / 2015 www.legislationline.org (Letöltés ideje: 2017. 09 22.). Törökország büntető törvénykönyve
- PRADO, Public Register of Authentic travel and identity Documents Online (www.prado.consilium.europa.eu, letöltés ideje : 2013. 01.23.)
- Israel Law, Israel Ministry of Foreign Affairs (http://www.mfa.gov.il/MFA/AboutIsrael/State/Law/Pages/Basic%20Laws%20

of%20the%20State%20of%20Israel.aspx Letöltés ideje: 2017. 03.28.).

- JOST, Patrick M. - HARJIT Singh Sandhu (2007): The Hawala Alternative Remittance System and its Role in Money Laundering. Interpol. Lyon. (https://www.treasury.gov/resource-center/terrorist-illicit-finance/Documents/FinCEN-Hawala-rpt.pdf, letöltés ideje: 2017.09.23.)
- Penal Law 5737-1977, State of Israel (https://www.oecd.org/daf/anti-bribery/anti-briberyconvention/43289694.pdf Letöltés ideje: 2017. 09.22.) Izrael büntető törvénykönyve
- Svarc vagyis fekete, vizsgák és csalások (http://archivum.hvg.hu/article/200937Svarc_vagyis_fekete_VIZSGAK_ES_CSALASOK.aspx, letöltés ideje: 2013.03.10.)
- TAARNBY, Michael (2005): Recruitment of Islamist Terrorists in Europe. Trends and Perspectives, Research Report funded by the Danish Ministry of Justice. (http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.176.2718&rep=rep1&type=pdf, letöltés ideje: 2017. 02.14.)
- Tampere European Council 15 and 16 october 1999 presidency conclusions (http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm,letöltés ideje: 2017.02.27.)
- The NSK State (https://passport.nsk.si/en/about_us, letöltés ideje: 2017.03.01.)
- TOLNAI Ágnes (2010): Nemzetközi gazdaságtan, Grotius, Budapest-pp. 113-121. (http://www.grotius.hu/doc/pub/LEGLKC/2010_193_tolnai_agnes_nemzetk%C3%B6zi_gazdas%C3%A1gtan.pdf, letöltés ideje: 2016. 01.08.)
- Sealand (http://www.sealandgov.org, letöltés ideje: 2017. 01.27.)
- Strafgesetzbuch, StGB (www.juris.de, letöltés ideje: 2017. 09.22). Németország büntető törvénykönyve
- Syrian Arab Republic, Crimimal Code, issued by Legislative Decree No. 148/1949. (http://www.wipo.int/wipolex/en/details.jsp?id=10918 Letöltés ideje: 2017. 03.28.). Szíria büntető törvénykönyve
- Syria Regional Refugee Response. (http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php, letöltés ideje: 2016. 01.08.)
- Young Canada asylum-seeker was disguised as old man (http://www.reuters.com/article/2010/11/05/us-imposter-idUSTRE6A44LS20101105, letöltés ideje: 2013. 02.15.)
- "Welcome to Sealand. Now Bugger Off". Wired News.

(https://www.wired.com/2000/07/haven-2/, letöltés ideje: 2017. 01.27.)

- Welcome to the principality of Hutt River" (www.principality-hutt-river.com, letöltés ideje: 2012. 10.10.)
- Wo gibt es EasyPASS? Sieben Flughäfen, eine Neuheit. Bundespolizei (https://www.easypass.de/EasyPass/DE/Wo_gibt_es_EasyPass/wo_gibt_es_easypass_node.html, letöltés ideje: 2017. 10.03.
- 'World first': Government moves to radically overhaul Australia's international airports (http://www.smh.com.au/federal-politics/political-news/world-first-government-moves-to-radically-overhaul-australias-international-airports-20170116-gtss5w.html Letöltés ideje: 2017.02.27.)
- World Government of World Citizens (www.worldgovernment.org, letöltés ideje: 2017. 01.27.)
- UNICEF: Strengthening birth registration in Africa, opportunities and partnerships technical paper (https://www.unicef.org/esaro/Technical_paper_low_res_.pdf, letöltés ideje: 2017. 03.16.)

EGYÉB FORRÁSOK

- Ady Endre (1914): Ülj törvényt Werbőczi. Ady Endre összes versei I., Szépirodalmi Kiadó, Budapest
- FRONTEX (2013): Annual Risk Analysis 2013. FRONTEX, Varsó. (ISBN 978-92-95033-70-2)
- FRONTEX (2014): Annual Risk Analysis 2014. FRONTEX, Varsó. (ISBN 978-92-95033-81-8)
- FRONTEX (2015): Annual Risk Analysis 2015. FRONTEX, Varsó. (ISBN 978-92-95205-20-8)
- FRONTEX (2016): Risk Analysis for 2016. FRONTEX, Varsó. (ISBN 978-92-95205-47-5)
- FRONTEX (2017): Risk Analysis for 2017. FRONTEX, Varsó. (ISBN 978-92-95205-67-3)
- Passport Conference preparatory documents, Resolution adopted by the conference on passports, custos formalities and through tickets in Paris on october 21st, 1920. C.641.M.230.1925. VIII.
- United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982

A SZERZŐ PUBLIKÁCIÓS JEGYZÉKE

1. MOLNÁR Ákos (2008): A svájci rendőrség és határőrség képzési rendszere. *Magyar Rendészet*, 2008/1-2: pp. 174-187.
2. MOLNÁR Ákos (2008): *A határellenőrzés szerepe a bűnmegelőzésben*. Rendvédelmi Füzetek, RTF, Budapest, pp. 157-160.
3. MOLNÁR Ákos (2008): Az Európa-eszme a történelemben: Európa rendezési tervek az első világháborúig. *Rendvédelmi Füzetek* 2008/2., RTF, Budapest, pp. 121-129.
4. MOLNÁR Ákos (2008): Pályázatokkal a határrendészeti tisztképzés fejlesztéséért. In: Varga János (szerk.): *Határrendészeti Tanulmányok* 2008/4., Budapest, pp. 35-39.
5. MOLNÁR Ákos (2008): Az idegenrendészet speciális feladatai - az EU hágai programja. *Pénzügyőr*. 135. évf. 2008. augusztus, pp. 5-6.
6. MOLNÁR Ákos – PECZÖLI Ákos (2011): A globális terrorizmus eszköztára: Utazások. *Biztonságpolitika.hu*, pp. 1-14.
7. MOLNÁR Ákos (2012): Szervezett bűnözés a személyazonosítás tükrében. *Magyar Rendészet*, X. évf. 2012/2., pp. 51-57.
8. MOLNÁR Ákos - PECZÖLI Ákos (2012): Az Európai Unió határőrizeti rendszere. *Magyar Rendészet*. XII. évf. 2012/1., pp. 102-107.
9. MOLNÁR Ákos - PECZÖLI Ákos (2012): Az Európai Unió határellenőrzési rendszere I., *Biztonsagpolitika.hu*. pp. 1-24.
10. MOLNÁR Ákos - PECZÖLI Ákos (2012): Az Európai Unió határellenőrzési rendszere II., *Biztonsagpolitika.hu*. pp. 1-25.
11. MOLNÁR Ákos (2013): Célkeresztben a biztonsági okmányok: a visszaélések új tendenciái. *Magyar Rendészet*, XIII. évf. 2013/3-4., pp. 109-119.
12. MOLNÁR Ákos – KULIK GYULA ATTILA (2013): Az úti okmányok hamisításának változásai a rendszerváltoztatás óta eltelt húsz évben: határrendészeti szemszögből. *Biztonsagpolitika.hu*, pp. 1-14.
13. MOLNÁR Ákos - PECZÖLI Ákos (2014): A nagyvárosi bűnözés jelenségei. In: Gaál Gyula - Hautzinger Zoltán (szerk.): Tanulmányok a „Biztonsági kockázatok-rendészeti válaszok" című tudományos konferenciáról. *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XV.*, Pécs, pp. 207-216.

14. MOLNÁR Ákos (2014): Fiktive (Reise-) Dokumente: Ein Überblick aus ungarischer Sicht. *Kriminalistik*. 7/2014., pp. 436-442.
15. MOLNÁR Ákos (2014): A stratégiai információszerzés magyarországi vonatkozásai. *Magyar Rendészet*. XIV. évf. 2014/1., pp. 79-86.
16. MOLNÁR Ákos - PECZÖLI Ákos (2016): Az embercsempészés új trendjei. *Magyar Rendészet*, XVI. évf. 2016/1., pp. 97-114.
17. MOLNÁR Ákos (2017): Bemutatkozik a „Szent László" Határigazgatási Tudományos Diákkör. In: VARGA János (szerk.): *A határrendészeti tisztképzés negyedszázada*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, pp. 77-79.

SZAKKIFEJEZÉSEK, ÉRTELMEZÉSEK

Biztonsági okmány: a természetes és jogi személyekkel, tárgyakkal, objektumokkal közvetlen vagy közvetett kapcsolatban lévő olyan irat, amely tulajdonosának személyét hitelesen igazolja, vagy jogosultságok gyakorlását, illetve kötelezettségek teljesítését teszi lehetővé, amennyiben az irat jogszerűtlen, illetve rendeltetésellenes használata nemzetbiztonsági, közbiztonsági, bűnügyi, igazgatási vagy egyéb nemzetgazdasági érdeket súlyosan sérthet.[343]

EGT-állam: „az Európai Unió tagállama és az Európai Gazdasági Térségről szóló megállapodásban részes más állam, továbbá az az állam, amelynek állampolgára az Európai Közösség és tagállamai, valamint az Európai Gazdasági Térségről szóló megállapodásban nem részes állam között létrejött nemzetközi szerződés alapján a szabad mozgás és tartózkodás joga tekintetében az Európai Gazdasági Térségről szóló megállapodásban részes állam állampolgárával azonos jogállást élvez."[344]

Hamis okirat: valamely okmánynak olyan módon való megjelölése, megjelenítése vagy szövegezése, amely azt a látszatot kelti, hogy az adott okmány birtokosának személyét hitelesen igazolja, vagy jogosultságok gyakorlását, illetve kötelezettségek teljesítését teszi lehetővé, de ez a látszat a valóságnak nem felel meg.

Határátlépési igazolvány: „a határátlépési igazolvány nem úti okmány. A határátlépési igazolvány határátlépésre feljogosító okmány, amely annak a magyar

[343] 86/1996. (VI. 14.) Korm. rendelet a biztonsági okmányok védelmének rendjéről, 1. § b)
[344] 1998. évi XII. törvény a külföldre utazásról, 4. § (d).

állampolgárnak adható, akinek nemzetközi szerződésből eredő feladata vagy szolgálata ellátása érdekében az államhatár rendszeres átlépése szükséges. A határátlépési igazolványra jogosultak körét és kiadásának feltételeit nemzetközi szerződés állapítja meg."

Határellenőrzés: „a határon végzett, a határforgalom-ellenőrzésből és határőrizetből álló tevékenység, kizárólag a határ átlépésére irányuló szándék vagy az átlépés esetén, minden más októl függetlenül."[345]

Határforgalom-ellenőrzés: „a határátkelőhelyeken végzett ellenőrzés annak megállapítására, hogy a személyek, beleértve az azok birtokában lévő közlekedési eszközöket és tárgyakat, beléptethetőek-e a tagállamok területére, illetve elhagyhatják-e azt."[346]

Határőrizet: „a határok őrizete a határátkelőhelyek között, valamint a határátkelőhelyeknek a hivatalos nyitvatartási időn túli őrizete, a határforgalom-ellenőrzés megkerülésének megakadályozása érdekében."[347]

Harmadik ország állampolgárságával rendelkező személy: „a magyar állampolgár kivételével minden olyan személy, aki nem EGT-állampolgár, ideértve a hontalant is."[348]

Közokirat: olyan papír alapú vagy elektronikus okirat, amelyet bíróság, közjegyző vagy más hatóság, illetve közigazgatási szerv ügykörén belül, a megszabott alakban állított ki, mint közokirat teljesen bizonyítja a benne foglalt intézkedést vagy határozatot, továbbá az okirattal tanúsított adatok és tények valóságát, úgyszintén az okiratban foglalt nyilatkozat megtételét, valamint annak idejét és módját. Ugyanilyen bizonyító ereje van az olyan okiratnak is, amelyet más jogszabály közokiratnak nyilvánít. Közokirat például a hatóság egy határozata, hatósági bizonyítvány (pl. anyakönyvi kivonat) vagy hatósági igazolvány (pl. útlevél).[349]

---

[345] Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/399 Rendelete (2016. március 9.) a személyek határátlépésére irányadó szabályok uniós kódexéről (Schengeni határ-ellenőrzési kódex) I. Cím, 2. Cikk 10.

[346] Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/399 Rendelete (2016. március 9.) a személyek határátlépésére irányadó szabályok uniós kódexéről (Schengeni határ-ellenőrzési kódex) I. Cím, 2. Cikk 11.

[347] Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/399 Rendelete (2016. március 9.) a személyek határátlépésére irányadó szabályok uniós kódexéről (Schengeni határ-ellenőrzési kódex) I. Cím, 2. Cikk 12.

[348] 2007. évi I. törvény a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek beutazásáról és tartózkodásáról, 2.§ a)

[349] A polgári perrendtartásról szóló, 1952. évi III. törvény 195. § (1)

Okirat: olyan bizonyítási eszköz, amely a benne foglalt tények, adatok, nyilatkozatok, körülmények, cselekmények valóságát bizonyítja. Bizonyító erejénél fogva lehet teljes bizonyító erejű vagy egyszerű, kiállítójukra nézve pedig köz- vagy magánokirat.[350]

Okmány: „A személyekre, tárgyakra, szerződésekre vonatkozó, fontos adatokat tartalmazó állami szervek által kibocsátott igazolványokat, iratokat, igazolásokat, értékcikkeket okmányoknak nevezzük. Az okmányvédelem és az okmányellenőrzés szempontjából két nagy csoportot különböztetünk meg, biztonsági és általános okmányokat."[351] Az általános okmányok nem összetett védelmi jellegzetességgel gyártott felületre kerülnek kialakításra és egy-egy társadalmi egység szempontjából fontosak.

Okmányellenőrzés: „hivatalos irat hatósági megvizsgálása eredetiség, valamint a benne biztosított jogok szempontjából, és abból a célból, hogy a felmutatója törvényesen gyakorolja-e az általa nyújtott előnyöket. Kapcsolódó formái: útlevél-ellenőrzés, személyi igazolvány-ellenőrzés."[352]

Szabad mozgás uniós joga: „A tagállamok területén való szabad mozgás és tartózkodás valamennyi uniós polgárt megillető jogát, ha azt a szabadság és méltóság objektív feltételei mellett gyakorolják, a családtagok számára is biztosítani kell, állampolgárságukra tekintet nélkül. Ezen irányelv alkalmazásában a "családtag" fogalma magában foglalja a regisztrált élettársat is, ha a fogadó állam a házassággal egyenértékűnek tekinti a regisztrált élettársi kapcsolatot."[353]

Személyazonosító igazolvány: a kérelmező írásbeli nyilatkozata, valamint a hiteles anyakönyv és a nyilvántartás alapján kiállított olyan hatósági igazolvány, amely személyazonosságot igazolja.

Személyazonosság igazolására alkalmas okmány: a személyazonosító igazolvány, a kártya formátumú vezetői engedély, illetve az útlevél.

---

[350] NYILASI Tibor (2004): Kriminalisztikai okmányvizsgálat, Rejtjel kiadó, Budapest. – p. 12.
[351] BALLA József-VARGA Norbert (2006): Okmányismeret–okmányhamisítás. Rendőrtiszti Főiskola, Budapest – p. 9.
[352] SZABÓ József szerk. (1995): Hadtudományi Lexikon. Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest – p. 995.
[353] Az Európai Parlament és a Tanács 2004/38/EK irányelve (5), p. L 158/77

Személycsere: más személy részére kiállított arcképes okmányt változtatás nélkül nem az okmány jogszerű birtokosa használja fel.

Túltartózkodás: az alapesetben járó vagy engedélyezett időtartamnál hosszabb idejű tartózkodás.

Úti okmány: "a magánútlevél, a hivatalos útlevél, valamint nemzetközi szerződésben, továbbá a Kormány rendeletében meghatározott, a külföldre utazásra, illetve az onnan való visszatérésre jogosító hatósági igazolvány, bizonyítvány vagy irat."[354]

Útiokmány-ellenőrzés: „a határátlépéshez előírt okmányok és engedélyek meglétének, eredetiségének, formai és tartalmi megfelelésének, valamint a felmutatójuk határátlépési jogosultságának hatósági ellenőrzése a határátkelőhelyeken."[355]

Útlevél: „Magyarország tulajdonát képező hatósági igazolvány, amely birtokosának személyazonosságát és állampolgárságát, valamint a világ összes országába utazásra, illetve hazatérésre való jogosultságát hitelesen igazolja."[356]

Útlevél-ellenőrzés: „a külföldre utazásra jogosító, személyazonosság megállapítására alkalmas útlevél eredetiségének, érvényességének és a felmutatója azonosságának hatósági megállapítása a határátkelőhelyen v. egyéb hatósági ellenőrzés során."[357]

Vízum: „az idegenrendészeti törvényben meghatározott feltételek teljesítése esetén Magyarország területére történő beutazásra, átutazásra, az abban meghatározott célú és időtartamú tartózkodásra, valamint kiutazásra jogosító engedély, amelyet az arra illetékes szervek meghatározott formában az útlevélbe, vagy külön lapra helyeznek el."

[354] A külföldre utazásról szóló 1998. évi XII. törvény 4. § (a)
[355] Szabó József szerk. (1995): Hadtudományi Lexikon, Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest – p. 1374.
[356] A külföldre utazásról szóló 1998. évi XII. törvény 4. § (b)
[357] Szabó József szerk. (1995): Hadtudományi Lexikon, Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest – pp. 1374-1375.

TECHNIKAI RÖVIDÍTÉSEK

APEC	-	Ázsiai és Csendes-óceáni Gazdasági Együttműködés
AQIM	-	Maghreb Al-Kaida
Btk.	-	Büntető törvénykönyv
CEPOL	-	Európai Unió Bűnüldözési Képzési Ügynöksége
Daesh	-	Az „Iszlám Állam” tudományosan elfogadott neve
DNS	-	Dezoxiribonukleinsav, tárolja a genetikai információt
EDF-RAN	-	Európai Dokumentációs Kockázatelemző Hálózat
EdisonTD	-	Hálózati Elektronikus Dokumentációs Információk
EGT	-	Európai Gazdasági Térség
E-ID	-	Elektronikus személyazonosító
ENSZ	-	Egyesült Nemzetek Szervezete
ERASMUS	-	Oktatók, hallgatók mobilitását segítő program
ESTA	-	Beutazási Engedély az Egyesült Államokba
ETIAS	-	Európai Utasinformációs és Engedélyezési Rendszer
EU	-	Európai Unió
EUROPOL	-	Európai Rendőrségi Hivatal
FaceID	-	Arcfelismerő rendszer
FADO/iFADO	-	Eredeti és Hamis Okmányok Egységes Európai Képarchiválási Rendszer és intranetes változata
FRONTEX	-	Európai Határ- és Partvédelmi Ügynökség
HAAR	-	Határőrségi Automatizált Adatkezelő Rendszer
HRR	-	Határregisztrációs Rendszer
ICAO	-	Nemzetközi Polgári Repülési Szervezet
ICs	-	Integrált Áramkörök
KEKKH	-	Közigazgatási és Elektronikus Közszolgáltatások Központi Hivatala
KERA	-	Közép-európai Rendőrakadémia
KHA	-	Külső Határok Alap
MRTD	-	Gépek által olvasható utazási okmányok
MRZ	-	Géppel olvasható vizsgálati zóna
NATO	-	Észak-atlanti Szerződés Szervezete

NBSZ	-	Nemzetbiztonsági Szakszolgálat
NCTC	-	Egyesült Államok Nemzeti Terroristaellenes Központja
NEBEK	-	Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Központ
NSK	-	Új Szlovén Művészet
NSZK	-	Német Szövetségi Köztársaság
OAS	-	Amerikai Államok Szervezete
OCR	-	Optikai karakter felismerő szabvány
ORFK	-	Országos Rendőr-főkapitányság
PRADO	-	Eredeti Személyazonosító és Útiokmányok Online Nyilvántartása
RABIT	-	Gyorsreagálású Határvédelmi Csapatok
RFID	-	Rádiófrekvenciás azonosító
SIS	-	Schengeni Információs Rendszer
SIRENE	-	Kiegészítő információ kérése a nemzeti bevitel szintjén
SLTD	-	Eltulajdonított és elveszett úti okmányok adatbázisa
StGB	-	Németországi büntető törvénykönyv
UNICEF	-	az Egyesült Nemzetek Nemzetközi Gyermek Gyorssegélyalapja
VIS	-	Vízuminformációs Rendszer
WSA	-	Világszolgálati Hatóság

MELLÉKLETEK JEGYZÉKE

1. sz. melléklet: bronzból készült XIII. századi mongol birodalmi útlevél, azaz paiza
2. sz. melléklet: IV. Henrik francia király aláírásával ellátott útlevél, 1602-ből
3. sz. melléklet: Beauce tartomány Chartres városi tanácsa által kiállított útlevél és a személyes adatokat tartalmazó kérdőív (1784)
4. sz. melléklet: 1848. május 15-én Bécsben kiállított, Habsburg birodalmi útlevél
5. sz. melléklet: a füzet formátumú útlevelek egyik első példája a magyar útlevél (1878)
6. sz. melléklet: magyar útlevél, amely megfelelt 1920. évi nemzetközi szabványnak (1922)
7. sz. melléklet: orosz nemzetiségű „hontalan" részére kiállított Nansen útlevél (1928)
8. sz. melléklet: az „Anschluss"-ra buzdító bélyegzőlenyomat egy osztrák útlevélben
9. sz. melléklet: az 1937-ben rendszeresített magyar (magán)útlevél, és az újításként bevezetett fényképrögzítési megoldás
10. sz. melléklet: az 1950-ben bevezetett magyar (magán)útlevél
11. sz. melléklet: MN címerével ellátott keleti (piros) és nyugati (kék) útlevél
12. sz. melléklet: útlevél-ellenőrzés 1871-ben
13. sz. melléklet: útlevél-ellenőrzés az osztrák-magyar határon (1989)
14. sz. melléklet: a párizsi merénylők útlevelei (2015)
15. sz. melléklet: HR alapítója, Leonard Casley és „országának" fizetőeszköze, útlevele
16. sz. melléklet: WSA World Passport – fiktív - útlevél
17. sz. melléklet: Brit Honduras – fiktív - útlevél
18. sz. melléklet: Sealand –fiktív- útlevél
19. sz. melléklet: NSK – fiktív – útlevél
20. sz. melléklet: Conch Republic – fiktív- útlevél
21. sz. melléklet: osztrák, belga és olasz magánútlevelek adathordozó oldalai
22. sz. melléklet: német, görög és magyar magánútlevelek adathordozó oldalai
23. sz. melléklet: Magyarország állampolgárai számára kiállított személyazonosító okmány
24. sz. melléklet: magyar személyazonosító igazolvánnyal látogatható országok listája
25. sz. melléklet: automatizált határellenőrző rendszerek
26/a. sz. melléklet: dédapám (dr. Márk László) részére kiállított diplomata útlevél (1946)
26/b. sz. melléklet: Az I. Világháború kitörésének 100. évfordulója alkalmából, dr. Márk László kapcsán írt családi történet

MELLÉKLETEK

1. sz. melléklet: Bronzból készült XIII. századi mongol birodalmi útlevél, azaz paiza.

Forrás: http://www.jadeisabelle.com/wp-content/uploads/2011/03/asm102.jpg

2. sz. melléklet: IV. Henrik francia király aláírásával ellátott útlevél, 1602-ből.

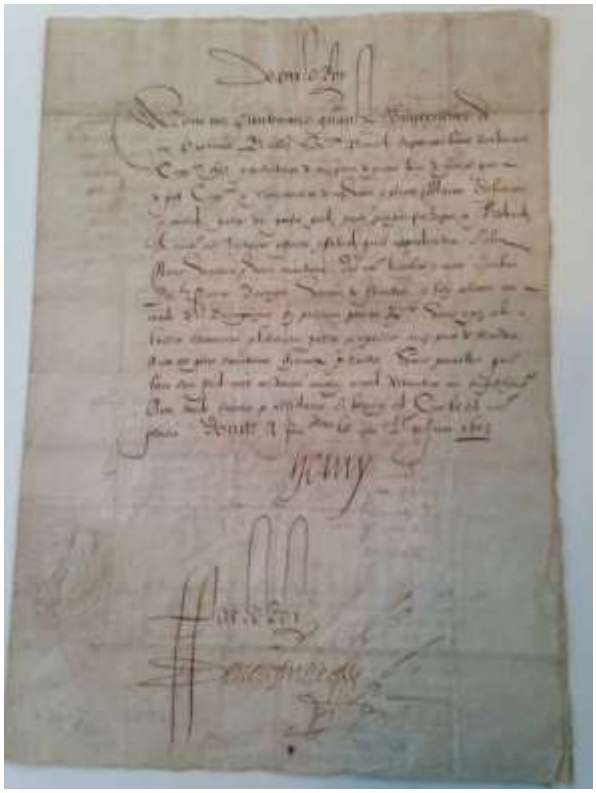

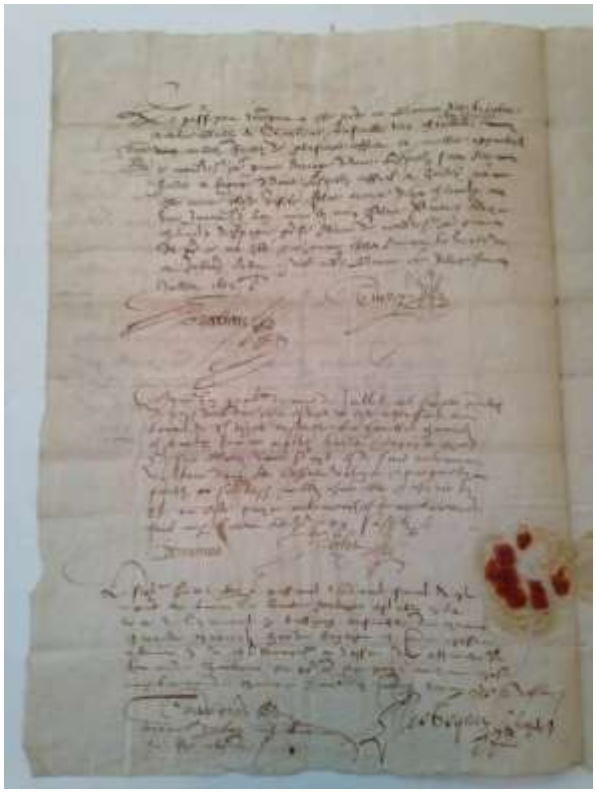

Forrás: http://www.passport-collector.com/french-passport-1602/

3. sz. melléklet: Beauce tartomány Chartres városi tanácsa által kiállított útlevél és a személyes adatokat tartalmazó kérdőív (1784)

PASSEPORT.

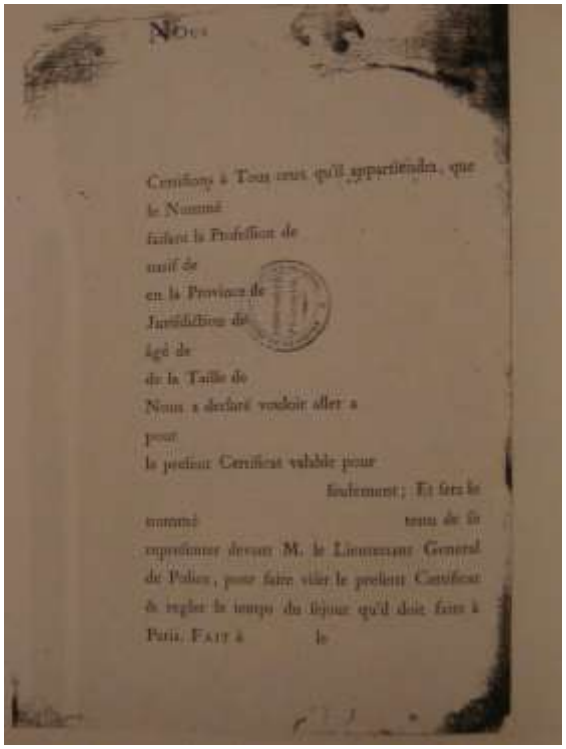

Certifions à Tous ceux qu'il appartiendra, que
le Nommé
faisant la Profession de
natif de
en la Province de
Juridiction de
âgé de
de la Taille de
Nous a déclaré vouloir aller à
pour
la présent Certificat valable pour
seulement; Et sera le
nommé tenu de se
représenter devant M. le Lieutenant General
de Police, pour faire viser le présent Certificat
& regler le temps du séjour qu'il doit faire à
Paris. FAIT à le

Forrás: https://identites.hypotheses.org/19

4. sz. melléklet: 1848. május 15-én Bécsben kiállított, Habsburg birodalmi útlevél.

Forrás: http://www.passport-collector.com/passport-member-frankfurt-national-assembly/

5. sz. melléklet: A füzet formátumú útlevelek egyik első példája a magyar útlevél volt, amely 1878-tól ilyen kialakítású. A kitöltendő rovatokat lefedő alnyomat még évtizedekig ritka volt a világ országai által alkalmazottakhoz képest.

4

Az utazó személy leirása.

Signalement du voyageur.

Termete — Taille ... közép magyar

Arcza — Visage ... kerek arcu

Haja — Cheveux ... fekete

Szeme — Yeux ... fekete

Szája — Bouche ... szabályos

Orra — Nez ... szabályos

Különös ismertető jelei ... /

Marques particulières ... /

Forrás: Som Krisztián (2014): A magyar úti okmányok 1848-2012, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat és Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, Budapest – p. 214.

6. sz. melléklet: magyar útlevél, amely megfelelt 1920. évi nemzetközi szabványnak (1922)

Forrás: Som Krisztián (2014): A magyar úti okmányok 1848-2012, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat és Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, Budapest – p. 226.

7. sz. melléklet: orosz nemzetiségű „hontalan” részére kiállított Nansen útlevél (1928)

Identitätsschein
Certificat d'identité

Forrás:http://arkivverket.no/eng/Using-the-Archives/Online-Exhibitions/The-Nansen-Passport

8. sz. melléklet: Az 1937-ben rendszeresített magyar (magán)útlevél, és az újításként bevezetett fényképrögzítési megoldás

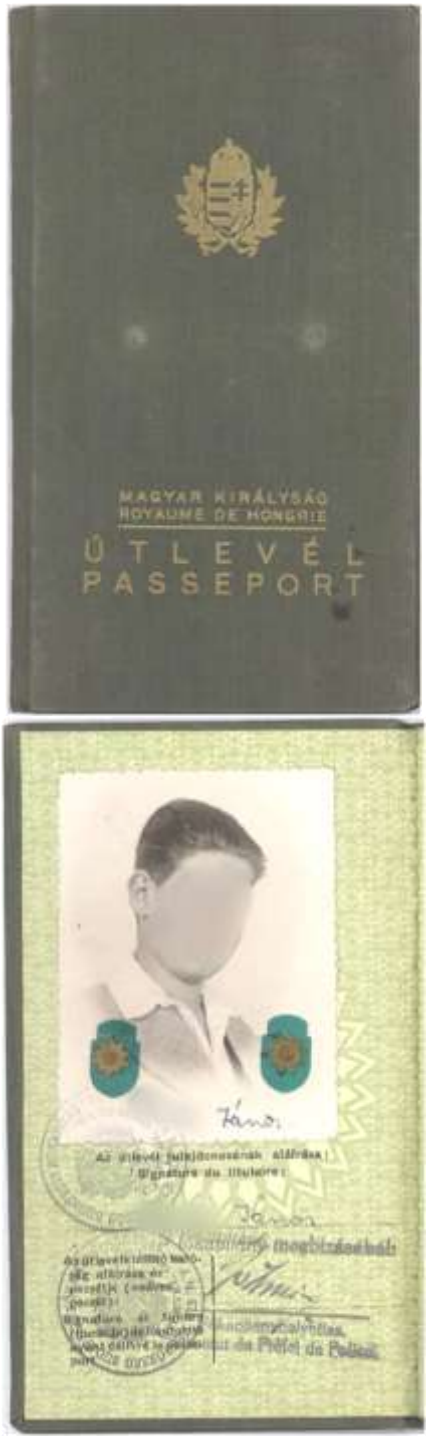

Forrás: Som Krisztián (2014): A magyar úti okmányok 1848-2012, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat és Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, Budapest – pp. 228-229.

9. sz. melléklet: az „Anschluss”-ra buzdító bélyegzőlenyomat egy osztrák útlevélben és a szavazást követő útlevél

Forrás: http://www.passport-collector.com/austrian-passport-1936-with-stamp-for-the-anschluss/, http://ourpassports.com/spiegel-family-saga/

10 sz. melléklet: Az 1950-ben bevezetett magyar (magán)útlevél

Forrás: Som Krisztián (2014): A magyar úti okmányok 1848-2012, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat és Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, Budapest – pp. 236-237.

11. sz. melléklet: A Magyar Népköztársaság címerével ellátott keleti (piros) és nyugati (kék) útlevél. Előbbi a baráti, szocialista országokba szólt és lényegében korlátozások nélkül volt használható. Jugoszláviába és a Szovjetunióba azonban csak meghívással lehetett vele utazni. 1984-ig, az egységes útlevél bevezetéséig létezett.

Forrás: http://retronom.hu

12. sz. melléklet: Útlevél-ellenőrzés 1871-ben.

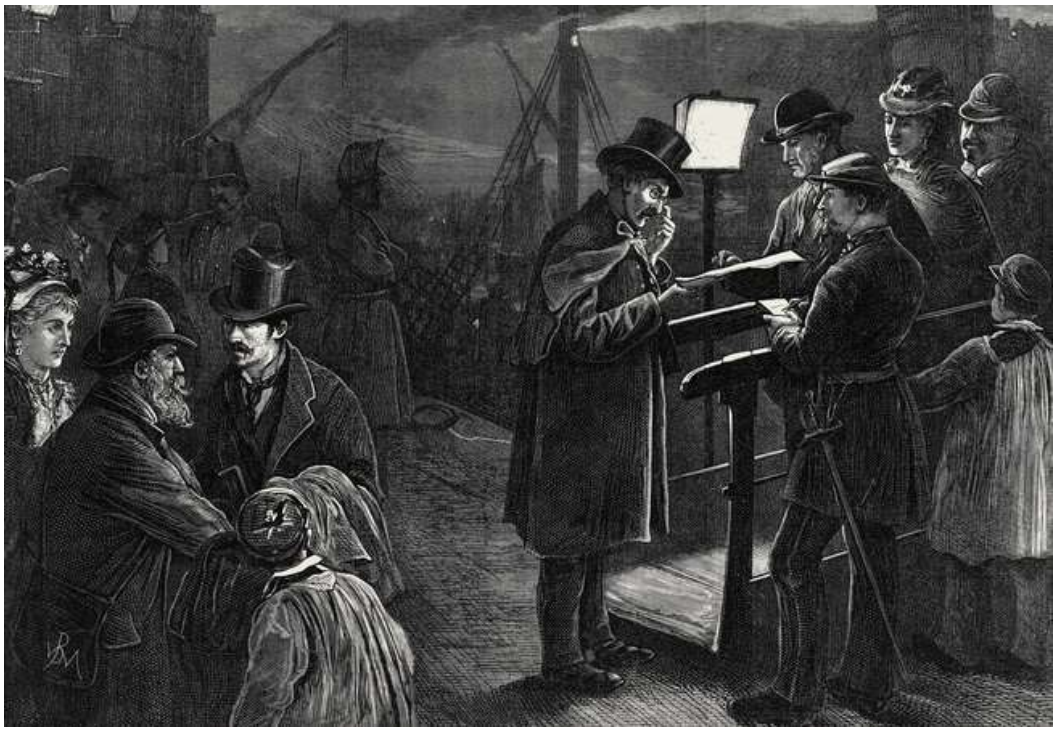

Forrás: Universal History Archive / Europress / Getty

13. sz. melléklet: Útlevél-ellenőrzés az osztrák-magyar határon (1989).

Fotó: Szabó Barnabás. Forrás: http://www.sajto-foto.hu/sites/default/files/utlevel_ellenorzes.jpg

14. sz. melléklet: A párizsi merénylők útlevelei (2015).

Forrás: origo.hu

15. sz. melléklet: Hutt River alapítója, Leonard Casley és „országának” fizetőeszköze, útlevele.

Forrás: http://marcdozier.com/portfolio/hutt-river/

16. sz. melléklet: WSA World Passport – fiktív - útlevél.

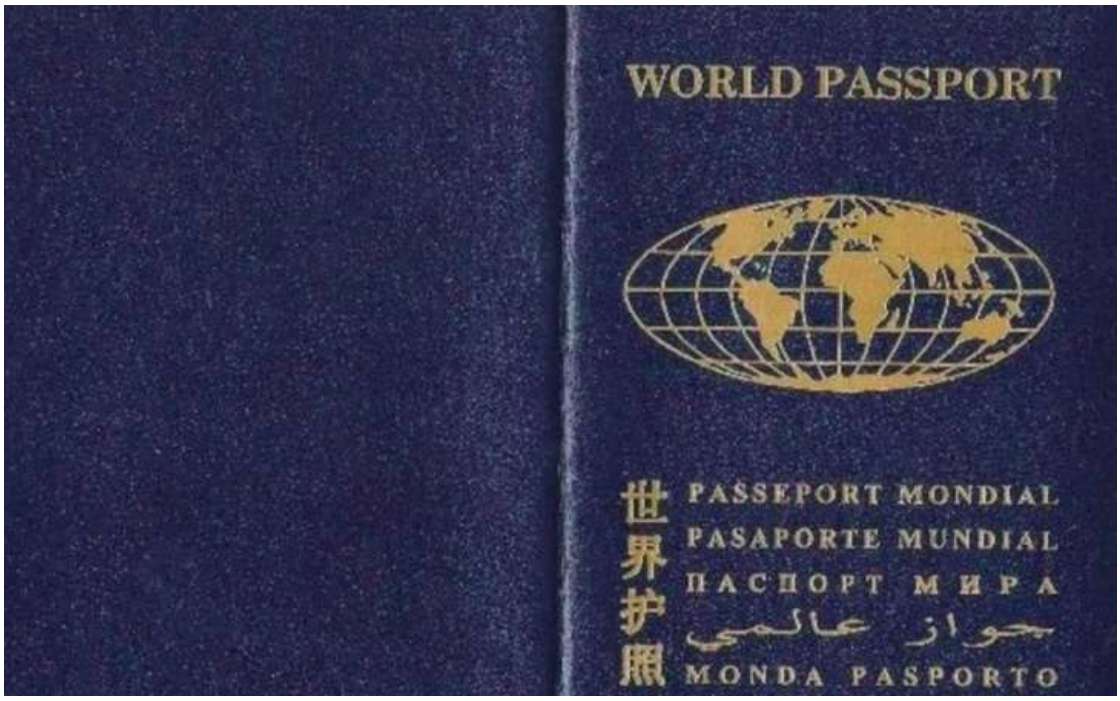

Forrás: http://www.indiatimes.com/news/world/there-s-a-passport-called-the-world-passport-and-here-s-everything-you-need-to-know-about-it-250013.html

17. sz. melléklet: Brit Honduras – fiktív - útlevél

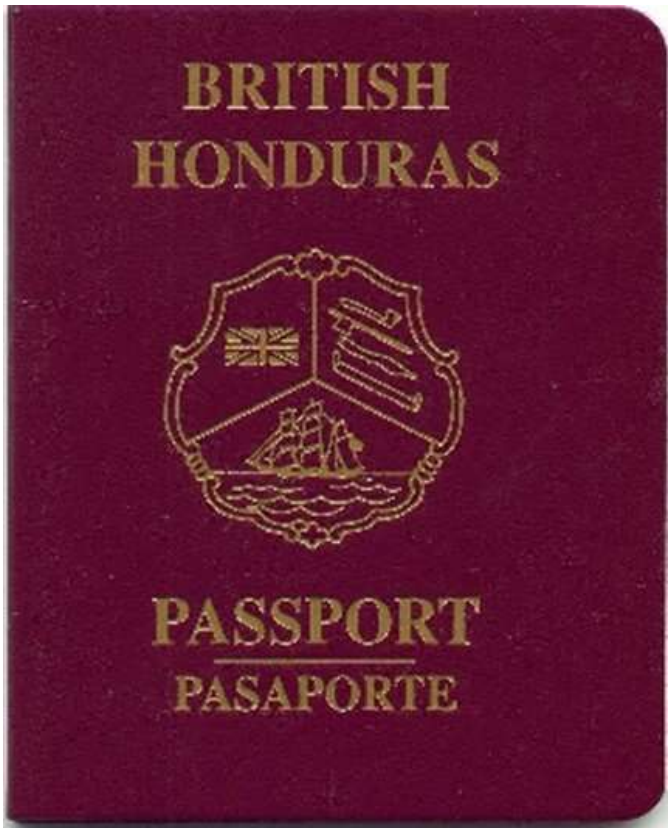

Forrás: https://cybergeo.revues.org/25385

18. sz. melléklet: Sealand –fiktív- útlevél.

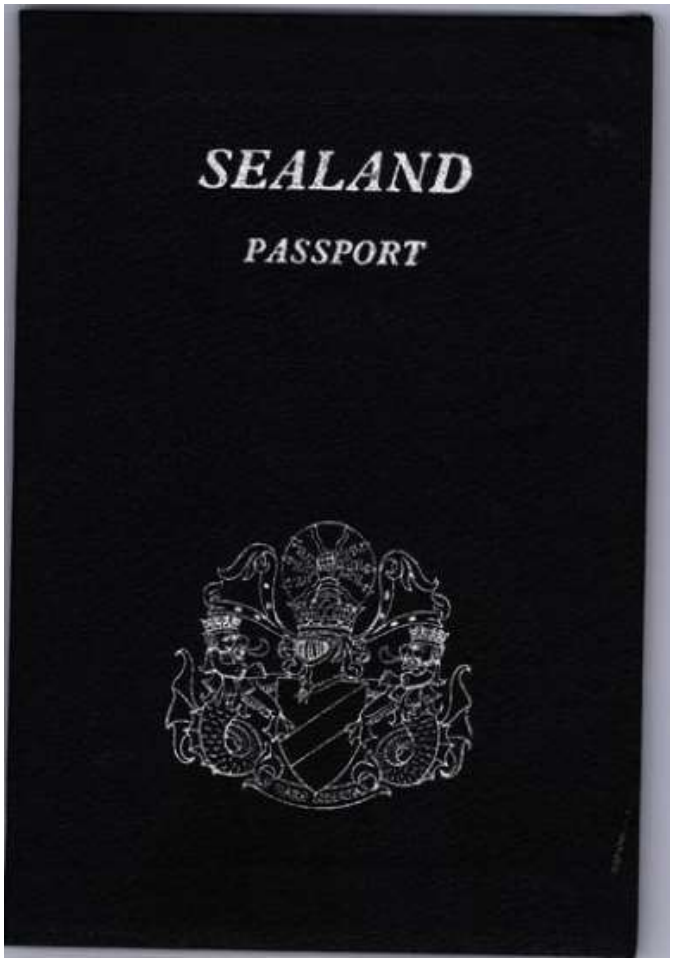

Forrás: https://www.jacarandafm.com/shows/prince-michael-shares-the-secrets-of-sealand/

19. sz. melléklet: NSK – fiktív – útlevél.

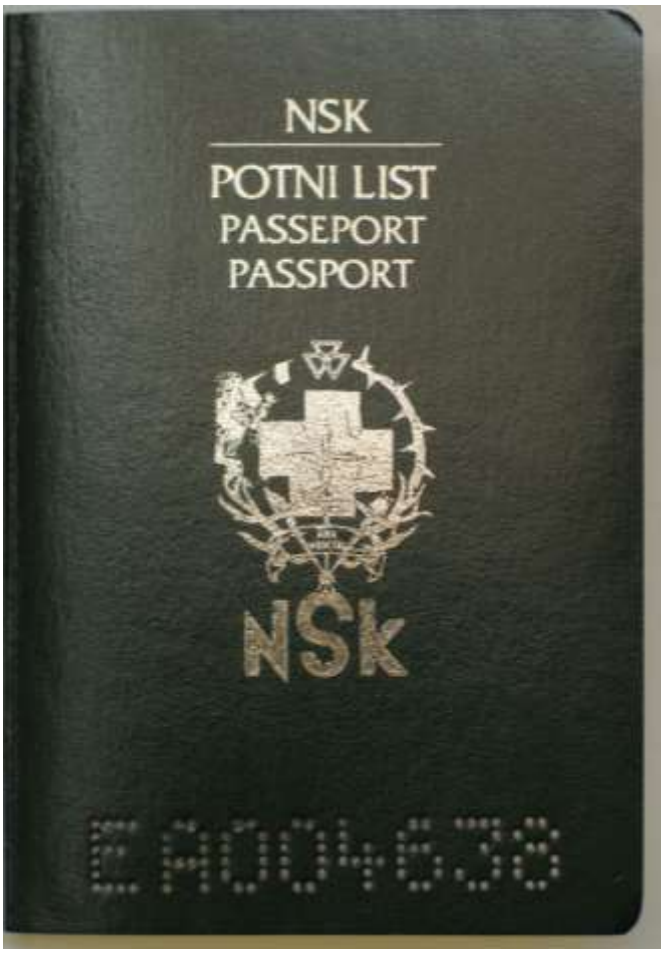

Forrás: https://hu.pinterest.com

20. sz. melléklet: Conch Republic – fiktív- útlevél.

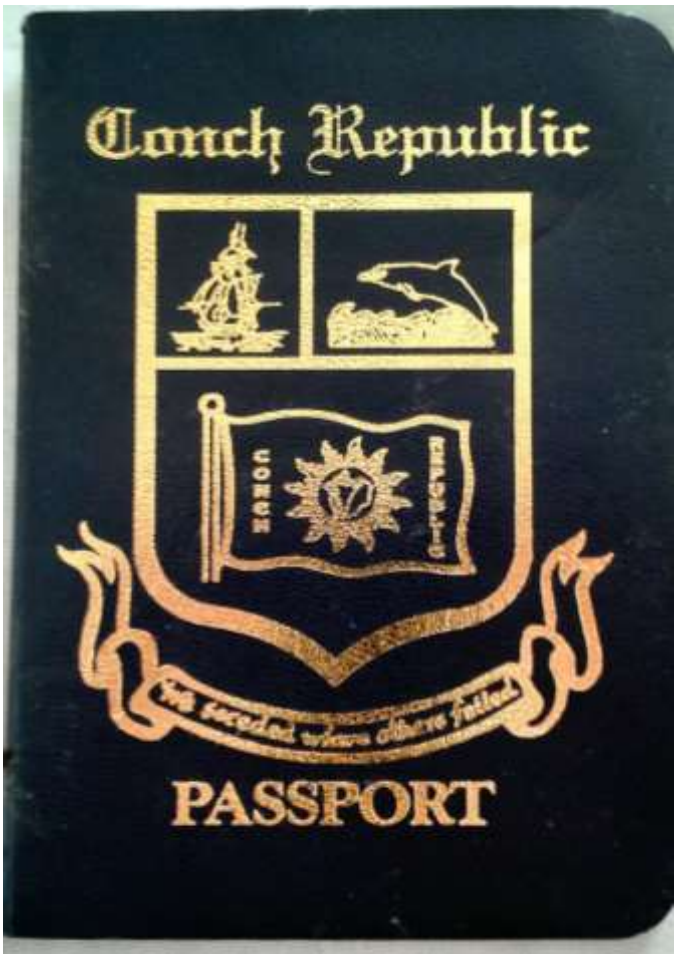

Forrás: https://www.flickr.com/photos/msdebbie/13905692542

21. sz. melléklet: osztrák, belga és olasz magánútlevelek adathordozó oldalai.

Forrás: http://www.consilium.europa.eu/prado/hu/search-by-document-country.html

22. sz. melléklet: német, görög és magyar magánútlevelek adathordozó oldalai.

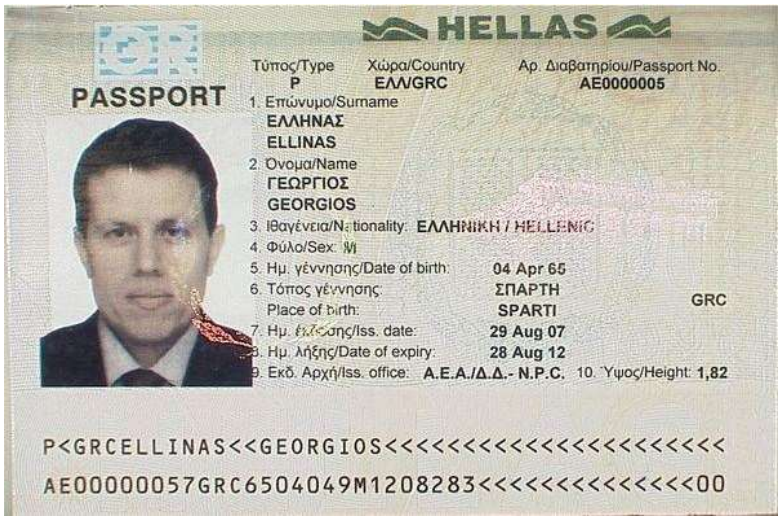

Forrás: http://www.consilium.europa.eu/prado/hu/search-by-document-country.html

23. sz. melléklet: Magyarország állampolgárai számára kiállított személyazonosító okmány

Forrás: PRADO http://www.consilium.europa.eu/prado/hu/HUN-BO-05003/index.html

24. sz. melléklet: Magyar személyazonosító igazolvánnyal látogatható országok listája

1. Ausztria
2. Belgium
3. Bulgária
4. Ciprus
5. Csehország
6. Dánia
7. Egyesült Királyság
8. Észtország
9. Finnország
10. Franciaország
11. Görögország
12. Hollandia
13. Horvátország
14. Írország
15. Lengyelország
16. Lettország
17. Litvánia
18. Luxemburg
19. Málta
20. Németország
21. Olaszország
22. Portugália
23. Románia
24. Spanyolország
25. Svédország
26. Szlovákia
27. Szlovénia
28. Izland
29. Norvégia
30. Liechtenstein
31. Svájc
32. Albánia
33. Andorra
34. Bosznia-Hercegovina
35. Grúzia
36. Macedónia
37. Monaco
38. Montenegró
39. San Marino
40. Szerbia

25. sz. melléklet: „EasyPASS” - automatizált határátléptető rendszer

(Frankfurt am Main, Düsseldorf)

Forrás: http://dmm.travel/news/artikel/lesen/2014/02/automatische-grenzkontrolle-probebetrieb-gestartet-57807/ és www.airliners.de, dpa - Matthias Balk

26/a. sz. melléklet: Anyai dédapám (dr. Márk László) részére kiállított diplomata útlevél (1946)

Forrás: http://www.passport-collector.com/collectors-meeting-in-budapest/

26/b. sz. melléklet: Az I. Világháború kitörésének 100. évfordulója alkalmából, dr. Márk László kapcsán írt családi történet

NEMZETI
KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
A HAZA SZOLGÁLATÁBAN

RENDÉSZETTUDOMÁNYI KAR

Családi történet

az I. Világháború kitörésének 100. évfordulója alkalmából

/v. Molnár Ákos r. őrnagy/

Anyai dédapám, **vitéz dr. egerpataki Márk László c. százados** Budapesten született 1892. október 24-én. Édesapja (egerpataki Márk Árpád) a főváros szolgálatában álló pedagógus, édesanyja (Gebauer Etelka) postakezelő volt. Márk László Budapesten érettségizett, majd 1914-ben az Eötvös Lóránd Tudományegyetemen szerzett végbizonyítványt. Nem készült hivatásos katonai pályára, sokkal inkább a jogtudomány művelésével kapcsolatos ambíciói voltak. A sors azonban közbeszólt: Ferenc Ferdinánd trónörökös ellen, 1914. június 28-án Szarajevóban végrehajtott merénylet a világ addigi legnagyobb fegyveres konfliktusához vezetett. Olyan konfliktushoz, amely az egykori Osztrák-Magyar Monarchia állampolgárainak megszokott, békés életét alapvetően változtatta meg. Dédapámat a Világháború kitörésével egy időben (1914. július 28.) azonnal besorozták, majd a Vilmos német birodalmi és poroszországi trónörökös nevét viselő cs. és kir. jász-kun 13. Huszárezredhez hívták be.

Két hónapos szolgálat után a holicsi tartalékos tiszti iskolába vezényelték, ahol 5 hónapos képzést követően sikeresen abszolválta a tiszti vizsgát. Ezután, mint tisztjelölt esett át a gyalogsági kiképzésen, Bruckban. 1915. július közepén a 10. Lovashadosztály, 13. Huszárezred lövészosztályához került és gyalogos szolgálatra (*Schützedivision*) a keleti harctérre vezényelték. De miért is volt egy huszárezrednek lövészosztálya? Nos, a háború első két évében az Osztrák-Magyar Monarchia lovassága, mint fegyvernem, lényegében felmorzsolódott. Az embervesztség mellett hatalmas volt a ló veszteség is, amelyet a hadvezetés nem tudott pótolni. A hajdani lovasság lövészárkokba kényszerült, ezért kezdődött meg az új körülményekhez igazodó átrendezés. 1915 végétől a lovasezredekben az összesen 600 főt számláló 4 lovasszázad mellett megalakult egy-egy gyalogos lövészosztály. A huszárezred jellemzően a hadosztály elő- vagy utóvédjeként tevékenykedett Galíciában (Bukowina, Luck). Az alakulatokat sokszor a front legkritikusabb pontjain vetették be. **Egerpataki Márk Lászlót** az ellenség előtt tanúsított vitézségéért többször is kitüntették és megkapta a legalább három hónapos frontszolgálat emlékére alapított **Károly-csapatkeresztet** is.

Szakaszparancsnokként, az 1915. október 25-30. között végrehajtott harci cselekmények során tanúsított bátorságáért **I. osztályú Ezüst Vitézségi Éremmel** tüntették ki és zászlóssá léptették elő. Ebben az időszakban alegységéhez, a 10. Lovashadosztály lövészosztályához, a 9. 10. és 13. huszárezredek menetszázadait, mint 6. századot osztották be. A parancs úgy szólt, hogy egy mocsaras területen át az orosz balszárnyon álló 271. gyalogezred osztagait, meglepetésszerűen kell megtámadni.

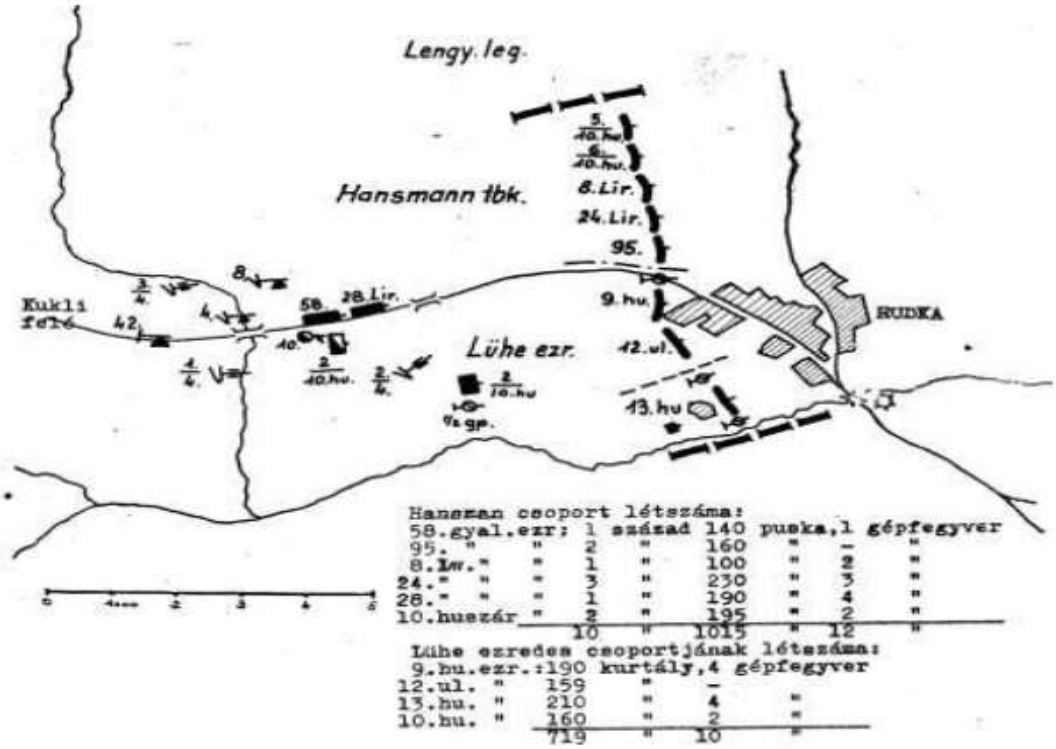

/A 13. huszárezred elhelyezkedése 1915. október 27-én. *Forrás: Dernyey, Jász-kun 13. huszárezred története/*

Tekintettel arra, hogy Márk László századában valamennyi tiszt megsebesült, vagy elesett, ezért a század maradék egységei felett átvette a parancsnokságot. Vezetőként bizonyította rátermettségét és bátorságát, hiszen a század energikus támadásai következtében a magyar egységek elfoglaltak három egymás mögött lévő ellenséges állást, 1 tisztet és 61 legénységi állományú oroszt foglyul ejtettek, majd az oroszok ellentámadását is sikeresen visszaverték. A 10. lovashadosztály parancsnoksága annyira elégedett volt a támadások eredményével, hogy több I. és II. osztályú, valamint Bronz Vitézségi érmet is adományozott a századok legérdemesebbjeinek.

A Világháború 1916-os éve dédapám számára is fordulópontot hozott, ugyanis ekkor került sor az orosz hadsereg áttörésére (1916. 06.04-09.20), Lemberg, Kovel és Luck térségében. Az ún. Bruszilov offenzíva célja az volt, hogy enyhítsék a franciákra Verdunnél összpontosuló német nyomást. Az orosz offenzíva váltakozó intenzitással zajlott, és komoly emberveszteséget eredményezett a front mindkét oldalán. A monarchia egységei elkeseredetten védekeztek, jelentős területeket voltak kénytelenek feladni, de időnként ellentámadásba lendültek. Márk

László zászlós még az offenzíva előtt kapott eltávozást (vélhetően ükapám, Márk Árpád halála miatt), de az engedélyezett határidő lejárta előtt 10 nappal önként tért vissza egységéhez - Lokaczy-Czewelinczy térségébe. Döntését a Luck-i áttörés[1] híre minden bizonnyal befolyásolta.

A háború legnagyobb orosz offenzívája vette kezdetét. Márk László zászlós lövészosztálya 1916. 06.15-21. között több harci cselekményben is részt vett, amelynek során a Kozlow-i dombok elleni támadást sikerre vitték, ezért megkapja a **Bronz Vitézségi Érmet**.
1916. 08.01-jén este, az ellenség egy előretolt magyar tábori őrsöt szorított vissza. Márk László, századparancsnok ellentámadásra kapott utasítást, amelyet Korytnica-tól északra kellett végrehajtania. Százada élén visszafoglalta az ellenséges állást és 28 orosz foglyot ejtett. Hadnaggyá léptetik elő és második alkalommal is megkapja a **Bronz Vitézségi Érmet.**

Bajtársával, egyben jó barátjával, Kapossy Miklós hadnaggyal 1916. augusztus 31-én került orosz hadifogságba. Az aznapi harci cselekmények a következőképpen foglalhatók össze:

*"...az ellenség kb. 5 óra 15 perckor erős tüzet indított a lovashadosztály és a tőle kétoldalt levő vadászszakaszok ellen. Az ellenséges tűz 8 és 9 óra közötti időben pergőtűzzé fokozódott, és az ellenség Bubnow-tól délnyugatra támadáshoz csoportosult. A magyar állások részben a tüzérségi tűz miatt beomlottak. A parancs értelmében gyülekeztetni kellett a visszavonuló lövészszázadokat (10. és 13. huszárezred lövészei) és visszaküldeni az elhagyott állásokba. A 10. huszárezred visszavonulását az ellenség keményen üldözte, de a 13. huszárezred megrohamozta az üldöző oroszokat. Ennek hatására a 10-esek kis levegőhöz jutottak. Az ezredparancsnokság 12 óra 30 perckor elrendelte a visszavonulást, ami három oldalról jövő ellenséges tűzben történt. Ezredünk mai vesztesége: Szakonyi százados, Luczenbachei hadnagy, Pélersz zls., Frey Vilmos főhadnagy báró Roszner István hadnagy és 17 főnyi legénység megsebesült. Fogságba estek: Solcz főhadnagy, báró Lipthay Antal, **Márk és Kapossy** hadnagyok...".*[2]

Számukra ekkor ért véget a háború. Dédapám az oroszországi szudokdai és a Voronyezs melletti hadifogolytáborokba került, ahonnan 1918 júliusában, mint csererokkant tért haza. A galíciai **fronton két alkalommal sebesült** meg. Első alkalommal 1915 októberében, második alkalommal hadifogságba kerülésekor.

Főhadnaggyá 1918. november 1-jén léptették elő, majd november 15-én leszerelt. Leszerelését követően a gödöllői járásbíróságon folytatott joggyakornok szolgálatot, 1919. március-augusztus között ügyészi megbízott tisztséget látott el, majd 1922-ben bírósági jegyző lett. 1923-ban járásbíró, (*1935-ben címzetes századossá léptették elő*) 1936-ban táblabíró, 1942-ben pedig kúriai bíró lett. Nyelvismerete miatt (angol, francia, német) bírói szolgálatát csaknem teljes egészében a trianoni szerződés végrehajtása alkalmával felmerült tömeges magánjogi viták eldöntésére hivatott Nemzetközi Döntőbíróságok mellett végezte, illetve tagja volt a magyar békedelegáció szakértőcsoportjának.

Érdekesség, hogy dédapám **vitéz dr. Kapossy Miklóssal** a háborút követően sem szakította meg kapcsolatát, hiszen 1923. július 28-ai házasságkötése alkalmával esküvői tanúja volt, majd nagymamám keresztapja is lett.

Dédapám katonai és jogi pályáját éveken át kutattam. Különösen az előbbi kapcsán ütköztem nehézségekbe, hiszen a fronton átéltekről élete során soha sem beszélt, így nálunk a szájról-

[1] *Luck városát az oroszok 1916. június 7-én foglalták vissza. A környező hadműveletek (Lucki-áttörés) 1916. június 4. – június 15. között tartottak.*
[2] *Dernyey György: Jász-kun 13. huszárezred története, Madách Nyomda, 1941. 245-247. o.*

szájra terjedő, generációnként szépülő harctéri legendák nem léteznek. A kutatásaim fő eredményét abban látom, hogy az elfeledett vagy soha meg nem ismert „közszolgálati" életút részletei mozaikdarabként álltak össze. Ez az összeállt kép pedig azt mutatja, hogy néhai ősöm az ország védelmének, a nemzet fejlődésének és előre haladásának szentelte egész életét.

Forrás:

- *HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Hadtörténelmi Levéltár és Irattár*
- *Dernyey György: Jász-kun 13. huszárezred története, Madách Nyomda, 1941.*